אלע ווערק פון שלום־עליכם

מאנאלאגען

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

מאנאלאגן

שלום-עליכם פאלקס-פאנד אויסגאבע — ניו יארק, 1921

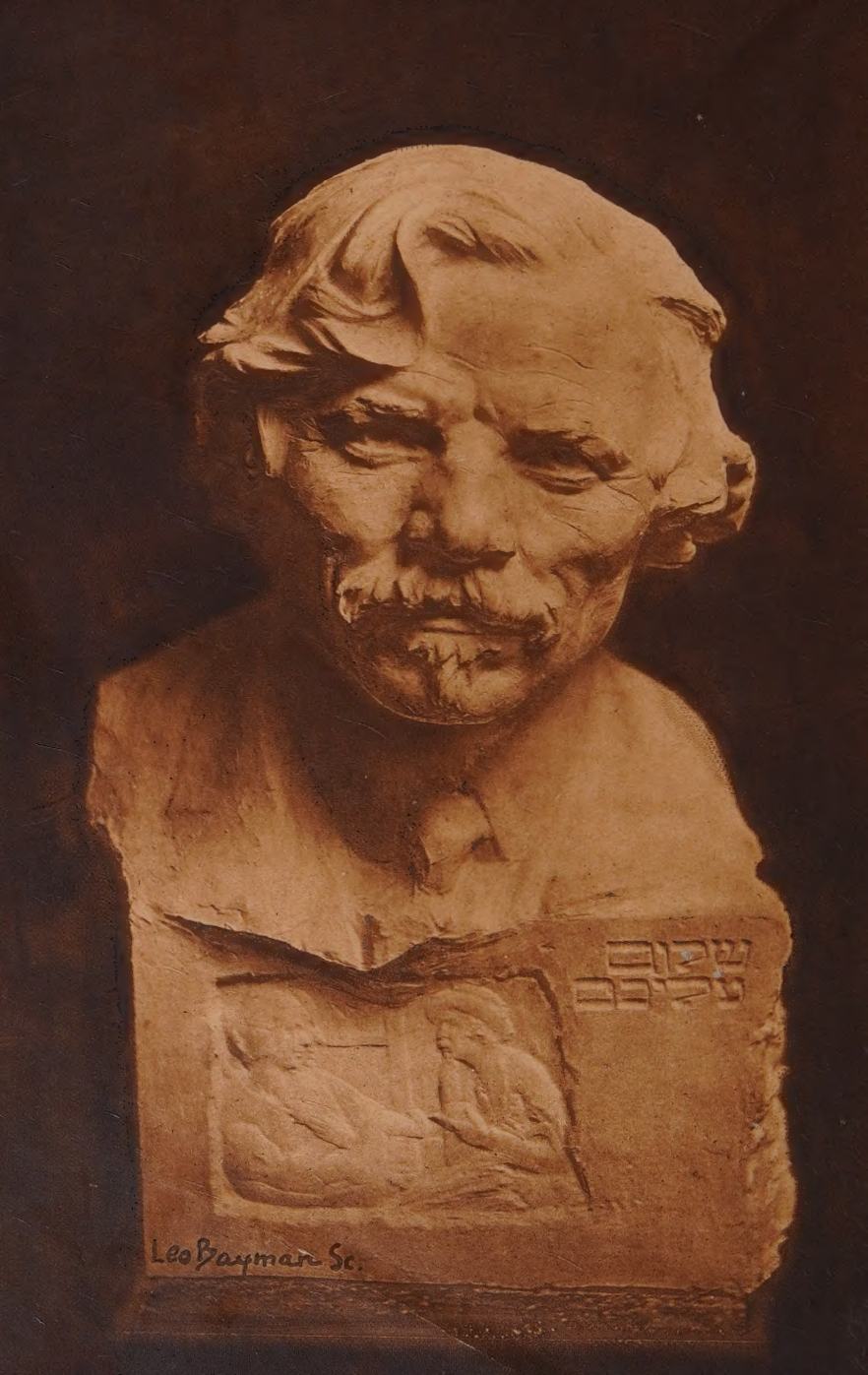
Leo Bayman Sc.

Copyright, 1921, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

מאנאלאגע

אינהאלט

דאס טעפעל 7
נענז 27
א ווייסע כפרה 45
דער יום־טוב׳דינער צימעס 55
א נגידישע פרעזשענציע 65
איין עצה 71
ביי׳ם דאקטאר 93
יוסף 105
חאבנע 135
ס׳א ליגען! 153
דריי אלמנות 163
פון דער ריוויערא 213
ניטעל פוריטקעוויטש 221
דאקטוירים 235
פיסטער גרין האט א דושאב 243
א מעשה מיט א נרינהארן 251

דאָס טעפּעל

געשריבען אין יאָהר 1901.

דאָם טעפּעל

— רבי! איך וויל אייך פרעגען א שאלה וויל איך אייך. איך וויים נישט, צי קענט איהר מיך, צי קענט איהר מיך נישט. איך בין יענטע בין איך, יענטע די קורעלאפּניטשקע. איך האנדעל מיט אייער האנדעל איך, מיט עופות, מיט גענז און מיט קאטשקעס. איך האָב מיר מיינע שטענדיגע קונה'טעס האָב איך מיר, א צוויי־דריי הייזער, האלטען זיי מיך אונטער, זאל זיי גאָט געבען געזונט און אלדאָם גוטס; וואָרום איך זאל נאָך דארפען צאָהלען פּריצענט, וואָלט נישט געקלעקט די חלה אויף דער „המוציא". חאפּ איך א דרייערעל חאפּ איך, א מאל דא, א מאל דאָרטען, דא גענומען, דאָרט גענעפּען, דאָרט גענעפּען, דא גענומען — מע דרעהט זיך, משטיינם נעזאָגט! אודאי, וואָם זאָלט איהר קלערען, וועז מיין מאן עליו־השלום זאל מיר אצינד לעבען — טע־טע־טע!... חאָטש אז מע וויל שמועסען דאָם אייגענע צורים, האָב איך קיין האָניג פאר איהם נישט געלעקט, וואָרום קיין פארדיענער, זאל ער מיר מוחל זיין, איז ער דאָך נישט געווען, נאָר געזעסען און גע־לערנט, געזעסען און געלערנט, און געהאָרעוועט האָב א י ך, און האָרעוועז בין איך געווען נאָך פון קינדווייז אויף, נאָך ביי מיין מאמע עליה־השלום, בתיה האָט זי געהייסען, בתיה די לעכט־ציהערין, זי איז געווען א לעכטציהערין, פלעגט אויפקויפען חלב ביי די קצבים און ציהען לעכט, חלב'ענע צעפּלעך, מע האָט נאָך נישט געוואוסט דעמאָלט פון קיין גאז און פון קיין לעמפּלעך מיט

ער נישט אויס. קומט דער דאָקטער און טאָפּט איהם ביי׳ם דופק. וואָס טאָפּסט דו איהם ביי׳ם דופק, דו נאָרישער לעקיש?... אודאי, מע זאָל איהם, יאָקלען הייסט דאָס, נישט געווען אָפּפיהרען קיין יעהופּעץ, וואָלט ער שוין איצטער אָנגעשפּאָרט, ווייסט איהר וואו? דאָרטען, וואו די שוועסטער זיינע, פּערל נעבאָך, וואָס איז אַוועק־געגאַנגען פון א גוט אויג, ניט פּאָר אייך געדאַכט, אין קימפּעט...

— יאָ, אָקעגען וואָס איז דאָס געקומען צו רער? אָקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט: איין אַלמנה... איך בין געבליבען איין אַלמנה, ניט דאָ געדאַכט, נאָך גאָר א יוגענט הייסט דאָס, מיט א קליין קינד און מיט א האַלבער שטוב אויף די „קבצניווקעס", די אַנדערע פון לייזער דעם סטאָליר׳ס דירה, אויב איהר ווייסט; נישט ווייט פון דער באָד. וועט איהר דאָך פּרעגען, וואָס עפּיס א האַלבע שטוב נאָר? מחמת די אַנדערע האַלבע איז נישט מיינע; זי געהערט צו מיין שוואָגער געהערט זי, עזריאל הייסט ער, איהר קענט איהם, אַליין איז ער א וועסטעקוטער, פון וועסטעקוט, א שטעדטעל אזעלכעם, און האַנדלען האַנדעלט ער מיט פּיש, און פּאַרדיענט, קיין עין־הרע, זאָהר שען, עס וועגדט זיך ווי דער טייך האַלט: איז אין דרויסען שטיל, חאַפּט זיך פּיש, און אז סע חאַפּט זיך פּיש, איז וואָלוועל פּיש; איז אין דרויסען א ווינט, חאַפּט זיך נישט קיין פּיש, און ס׳איז טייער פּיש. נאָר גלייכער איז, אז עס חאַפּט זיך אין ס׳איז וואָלוועל... אזוי זאָגט ער, עזריאל הייסט דאָס. פּרעג איך איהם: „וואָס איז דער שכל?" זאָגט ער: „דער שכל איז א פּראָסטער שכל: איז אין דרויסען שטיל, חאַפּט זיך פּיש, און אז סע חאַפּט זיך פּיש, איז וואָלוועל פּיש; איז אין דרויסען א ווינט, חאַפּט זיך נישט קיין פּיש, און ס׳איז טייער פּיש. נאָר גלייכער איז, אז עס חאַפּט זיך אין ס׳איז וואָלוועל"... זאָג איך: „יאָ, אָבער וואָס איז דער שכל?" זאָגט ער: „דער שכל איז א פּראָסטער שכל: איז אין דרויסען שטיל, חאַפּט זיך פּיש, און אז סע חאַפּט זיך פּיש, איז וואָלוועל פּיש..." „טפו זאָלסט דו ווערען! — זאָג איך צו איהם. — געה טענה מיט א גראָבען יונג"...

נלעזלעך, וואָס טרישטשען אלע מאל, ערשט יענע וואך געפלאצט ביי מיר א גלעזעל, און פאר צוויי וואכען א גלעזעל...

— יאָ, אקעגען וואָס איז דאָס געקומען צו רעד? אקעגען דעם, וואָס איהר זאגט: יונג געשטאַרבען... אז מיין משה־בנציון עליו־השלום איז געשטאַרבען, איז ער אלט געווען סך־הכל זעכס און צוואַנציג יאָהר. הא? נאָך א מאל: ווי אזוי זעכס און צוואַנציג? נייענצעהן איז ער אלט געווען צו דער חתונה, א יאָהר אכט איז פארהאן אז ער איז געשטאַרבען, איז אינאיינעם נייענ־צעהן און אכט — אפּנים, אזוי גרויס ווי דריי און צוואַנציג. פאר וואָס זשע איז ביי מיר אויסגעקומען זעכס און צוואַנציג? ווייל איך האָב פארגעסען די זיעבען יאָהר, וואָס ער האָט געקרענקט. דאָס הייסט, קרענקען האָט ער געקרענקט א סך מעהר, ער איז געווען פון תּמיד אָן א קראַנקער, דאָס הייסט, אזוי איז ער אפילו געווען א געזונטער, נאָר דער הוסט, דער הוסט האָט איהם אוועקגעלעגט! ער פלעגט, נישט פאר אייך געדאכט, שטענדיג הוסטען, דאָס הייסט, נישט שטענדיג, נאָר דעמאלט, ווען דער הוסט איז אנגעקומען, פלעגט ער זיך פארהוסטען, און אז ער האָט זיך פארהוסט, האָט ער געהוסט און געהוסט און געהוסט... די דאָקטוירים האָבען געזאגט, אז ס'איז ביי איהם א ספּאזמע אזעלכע, דאָס הייסט, אזעלכעס, וואָס אז מע וויל הוסטען, הוסט מען, און אז מע וויל ניט הוסטען, הוסט מען ניט. שטראָס־גראָס, מאך מיר א הארמידער! ציענען זאלען אזוי וויסען אין פרעמדע גערטנער שפּרינגען, ווי זיי ווייסען, די דאָקטוירים הייסט דאָס, ווער ס'האָט זיי געשלייערט!... אָט האָט איהר רב אהרן דעם שוחט'ס יונגעל, יאָקעל הייסט ער, עס האָט איהם וועה געטהאָן א צאָהן האָט איהם וועה געטהאָן, האָט מען איהם געטהאָן אלסדינג, געשפּראָכען און געשטאָכען, און גע־זעהען, אז עס העלפט נישט. געהט ער, יאָקעל הייסט דאָס, און לענט־ארויס א קנאָבעל אין אויהער ארויס, — מע זאגט, אז ס'איז א רפואה קנאָבעל צו צייהן־ווועהטיג — האָט ער זיך גערעסען אויף די גלייכע ווענט, יאָקעל הייסט דאָס, און פונ'ם קנאָבעל זאגט

זאָל דעם אַנדערען חדר פּאַרדינגען דער מיטניטשקע, גנעסי הייסט זי. זי האָלט א קלייטעל פון מעהל האָלט זי. א גוטע שטוקע !... תּחילת, איהר זאָלט זעהען, איז זי געווען ווייך, ווי א האָניגטייגעל, קוצעניו־מוצענו, נשמה'ניו, הארצעניו, זי וועט מיר דאָס, זי וועט מיר יענעס... וואָס באַדאַרף זי דען, משטיינס געזאָגט ? א שטיקעל אויוועו אויף צושטעלען דאָס טעפּעל, איין עק בענקעל אויף אויס־זאָלצען דאָס שטיקעל פלייש איין מאָל אין וואָך, אוו א ברעג טישעל אויף אויסקאַטשען א בלעטעל לאָקשען איין מאָל אין א יובל... „אוו די קינדער, זאָג איך, וואו וועט איהר אהינטהון די קינדער אייערע וואו ? איהר האָט דאָך, גנעסי, זאָלען געזונט זיין, קלייגע קינדער האָט איהר דאָך !"... „וויים איך, זאָגט זי, וואָס איהר רעדט, יענטע־לעבען ! איהר ווייסט דען, וואָס דאָס איז פאַר קינדער ? בעריליאנטען, נישט קיין קינדער ! זומער־לעבען וואָלגערען זיי זיך אין דרויסען א גאַנצען טאָג, אוו ווינטער פאַר־קלויבט מען זיך אויפ'ן אויוועו, ווי די שעפּעלעך, אוו מע הערט נישט פון זיי קיין פיפּס. איין חסרון נאָר, וואָס זיי דאַרפען, קיין עין־הרע, א סך, האָבען לייענ קייען, פיקערס, קיין עין־הרע"... נו־נו ! אודאי האָב איך מיר געקויפט איין אומגליק אויף מיינע שונאימ'ס קעפ ! מילא קינדערלעך — איינס אוו איינס, איבער־געוואשענע, גאָט זאָל נישט שטראָפען פאַר די רעד, א שטיקעל ברויט איז פאַר זיי נישט אויפצועסען ! טאָג ווי נאַכט איז ביי זיי הו־הא ! מע שרייט אוו מע קוויטשעט, מע הרג'עט זיך אוו מע שלאָגט זיך — א גיהנם ! וואָס זאָג איך א גיהנם ? דער גיהנם, זאָג איך צייך, איז גאָלד !... נאָר מיינט נישט, אז איהר זענט פּארטיג. דאָס וואָלט נאָך געווען א האָלבע צרה, וואָרום א קינד קאָן מען איינשטיקלען : א זעץ, א פּאַטש, א קניפ — פּאָרט א קינד ! האָט איהר גאָט גענעבען א מאָן, עוזר הייסט ער ; איהר מוזט איהם קענען, ער איז אונטער־שמש אין אונטערשטען קלייזעל, נעבאַך א כּשר'ער איד, אוו, דאַכט זיך, נאָר נישט אזא גרויסער נאר אויך ; זאָלט איהר הערען, ווי זי באַגראָבט איהם, גנעסי הייסט

— יאָ, אקעגען וואָס זשע איז דאָס געקומען צו רעד? אקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט: איין איינענע דירה... אודאי איז גלייכער איין ווינקעלע איין אייגענס, איידער שלעפען זיך אין שכנות. ווי זאָגט איהר: „מיינס איז נישט יענעמס!"... האָב איך מיר, היסט דאָס, מיין האלבע שטוב, א שטיקעל נחלה, נישט צו פאר־זינדיגען. נאָר איך בעט אייך, צו וואָס באדארף איין אלמנה, משטיינס געזאָגט, מיט איין־און־איינציג קינד א נאנצע האלבע שטוב? פארהאן וואו דעם קאָפּ אנידערלעגען — געגנג! ובפרט, אז מע באדארף זי דעקען, די שטוב, זי שטעהט שוין היבש עטליכע יאָהר נישט געדעקט שטעהט זי; דעקוטשעט ער מיר, דער זיסער שוואָגער מיינער, עזריאל היסט דאָס, מע זאָל זי דעקען!... „צייט, זאָגט ער, מע זאָל זי דעקען!" „נו, זאָג איך, למאי זשע דעקט מען זי נישט?" זאָגט ער: „לאָמיר זי דעקען"... זאָג איך: „לאָמיר זי דעקען"... דעקען־דעקען, דעקען־דעקען — און דערפיי בליבט דאָס. וואָרום אויף דעקען באדארף מען שטרוי, פון שינדעל שמועסט מען נישט, וואו האָב איך אויף שינדעל? פאר־דינג איך צוויי חדרים פארדינג איך. אין איין חדר'ל זיצט ביי מיר חיים־חנה דער טויבער, איין אלטער מאן, שוין עובר־בטל. די קינדער צאהלען מיר פאר איהם פינף גילדען א וואָך דירה־געלט, און עסען עסט ער ביי זיי, א טאָג איבער א טאָג, דאָס היסט, א טאָג עסט ער און א טאָג פאסט ער, און דעם טאָג, וואָס ער עסט, עסט ער אויך מכות. אזוי זאָגט ער, חיים־חנה דער טויבער. און אפשר איז דאָס א ליגען אפשר? אלטע לייט האָבען ליעב וואָר־טשען; וויפיעל מע גיט זיי, איז ווינציג, וואו מע זעצט זיי, איז שלעכט, און וואו מע לעגט זיי, איז הארט...

— יאָ, אקעגען וואָס איז דאָס געקומען צו רעד? אקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט: שכנים... קיין גוטער איד זאָל זיי נישט קענען! מילא יענער, דער טויבער, איז א טויבער, חאָטש א שטי־לער שכן, ווי זאָגט איהר: מע הערט איהם נישט און מע זעהט איהם נישט... האָט מיך אָבער דער גוטער יאָהר געטראָגען, איך

זאָלט זעהען — תּמיד חושך, שטענדיג פינסטער, פּאַרטיאָפּעט און פּאַרשליאָפּעט ביז'ן האַלז, די פּאָמוניצע פּול ווי איין אויג — טפו !... קומט דער פּריהמאָרגען — איז הימל עפּען זיך ! ס'איז דען קינדער? שרים, נישט קיין קינדער ! פונקט ווי מיין דוד'ל, להבדיל באלף הברלות ! וואָרום מיין דוד'ל זאָל געזונט זיין איז דאָך א גאַנצען טאָג אין חדר איז ער, און קומט ביינאַכט, נעמט ער זיך צו דער ארבייט : אָדער ער דאַוונט, אָדער ער לערנט, אָדער ער קוקט אזוי אריין אין א ספר קוקט ער. און איהרע קינדערלעך — גאָט זאָל נישט שטראָפען פּאַר די רעד ! אָדער סע עסט, אָדער סע ווינט, אָדער סע שלאָגט זיך קאָפּ אָן וואַנט... איהר פּאַרשטעהט? בין איך שולדיג, אז גאָט האָט זי געבענטשט מיט אזא חאַליאַסטרע פון סאַוואוליעם און פון גאַנצעם, און מיר האָט ער געשענקט אזא מתּנה, א שטיק גאָלד, א בערילייאַנט, עם זאָל מיר נאָר נישט פּאַרשטעהרט ווערען, רבונו־של־עולם, וואָרום ער קאָסט מיך ענוג טרערען קאָסט ער מיך ! קוקט נישט, וואָס איך בין א אידינע ! א מאַנסביל אויף מיין אָרט וואָלט דאָס געווים נישט איבערגעטראָגען ! עס זאָל אייך צו קיין חרפה נישט זיין. פּארהאַן מאַנסביל אזעלכע, וואָס זענען טויזענט מאָל ערגער פון ווייבער זענען זיי ; אז סע קוועטשט זיי צו עפּים א זאָך, וויסען זיי נישט, וואו זיי זענען אין דער וועלט... וואָס דאַרפט איהר א סך ראיות? אָט נעמט, למשל, יאָסי משה־אַברהמ'ס : כל־זמן פּרומע־נעחע האָט איהם געלעבט, האָט ער זיך געהאַלטען, און אז זי איז, נישט דאָ געדאַכט, געשטאַרבען, האָט ער אָפּגעלאָזט הענט און פיס און לייב און לעבען... „רב יאָסי, זאָג איך צו איהם, גאָט איז מיט אייך ! מילא, אז סע שטאַרבט א ווייב, וואָס זאָל מען טהון? ס'איז א גאָט'ס זאך !"... ה' לקח ה' נתן, ווי אזוי שטעהט דאָרטען נעשריבען ביי אונז אין די היילינע ספרים? אייך באַדאַרף מען נישט דערצעהלען, מסתּמא ווייסט איהר בעסער...

— יאָ, אקענען וואָס זשע איז דאָס געקומען צו רעד? אקענען דעם, וואָס איהר זאָגט : א בן־יחיד... ער איז ביי מיר איין־און־

דאָם: עוזר, אהין! עוזר, אהער! עוזר, דאָם! עוזר, יענעם! עוזר־עוזר! עוזר־עוזר!... און ער — אַדער ער זאָגט־אַפֿ א ווערטל (ער איז נאָך א ווערטל־זאָגער צו די צרות), אַדער ער רוקט־אָן דאָם היטל און געהט אוועק... ס'איז נאָר, זאָג איך אייך, א הצלחה און געגוג!...

— יאָ, אקעגען וואָם איז דאָם געקומען צו רעד? אקעגען דעם, וואָם איהר זאָגט: שלעכטע שכנים... שלעכט צו שלעכט איז נישט גלייך! נאָ מיר דאָם דער רבונו־של־עולם נישט פאר־רעכענען פאר קיין לשון־הרע; איך דערף אויף איהר, וואָם איז שייך, קיין שלעכטס נישט רעדען. וואָם האָב איך צו איהר? זי איז א אידינע, וואָם האָט ליעב געבען איין אַרעמאַן א שטיקל ברויט. נאָר דער גוטער יאָהר זאָל זי וויסען: אז עס קומט איהר אָן די מאַנקאָליע — זאָל נאָט שומר ומציל זיין! ס'איז א בזיון צו דערצעהלען: קיין אַנדערען וואָלט איך דאָם געווים נישט געזאָגט, נאָר ביי אייך, וויים איך, וועט דאָם זיין א סוד... ששש... זי פאטשט איהם אונטער... דעם מאַן, הייסט דאָם... אז קיינער זעהט נישט... „אי, זאָג איך צו איהר, גנעסי, גנעסי! ווי האָט איהר קיין מורא נישט פאר נאָט? פאר נאָט ווי האָט איהר קיין מורא נישט?"... זאָגט זי: „ס'איז נישט אייער באַבע'ס דאגה"... זאָג איך: „א שענע ריינע כפרה"... זאָגט זי: „נאָ דער זיין די כפרה, ווער עס קוקט אריין אין יענעמ'ס טעפל"... זאָג איך: „נאָ דעם ארוים די אויגען, ווער עס האָט קיין בעסערס נישט גע־זעהען"... זאָגט זי: „נאָ דעם פאַרלעגען, ווער עס הערט זיך צו"... וואָם זאָגט איהר אויף אזא פיסקאטע?...

— יאָ, אקעגען וואָם זשע איז דאָם געקומען צו רעד? אקעגען דעם, וואָם איהר זאָגט: איך האָב ליעב ריין... למאי זאָל איך ליקענען? איך האָב טאקי ליעב, ס'זאָל זיין ריין אין איטליכם ווינקעלע. וואָם קומט מיר דערפאר? קאָן זי אפשר נישט ליידען, גנעסי הייסט דאָם, למאי ביי מיר איז ריין, ביי מיר איז שען, ביי מיר איז ציכטיג, ביי מיר איז ליכטיג. און ביי איהר? איהר

געמישט, און איך האָב קוים־קוים דערלעבט די בר־מצוה זיינע! מיינט איהר דאָך, אז ס'איז איין עק? הערט זשע אויס איין אנטיק: באדערף ער ניט געהן איינמאל ביינאכט, ווינטער איז דאָס געווען, פונ'ם חדר, און באגעגענען עפּיס איינעם אָנגעטהאָן אין גאָלע ווייסען און פּאטשען מיט בויידע הענט?... אודאי האָט זיך נעבאך דאָס קינד איבערגעשראָקען אויף טוידט און איז אנידערגעפאלען חלשות אויפ'ן שניי, און מע האָט איהם געבראכט אהיים א טוידטען האָט מען איהם געבראכט, קוים־קוים אָפּגעמינטערט; און אז מע האָט איהם אָפּגעמינטערט, האָט ער זיך ערשט דעמאלט אנידערגעלעגט, א וועהטיג איז דער מאמע זיינער, און איז אָפּגעלעגען אין א העליש פּייער אזוי גרוים אזוי קליין, ווי זעבס וואָכען!... ווי אזוי איך האָב איבערגעלעבט אָט דאָס שטיקעל צייט — איז טאקי נאָר א נס מן השמים! וואָס האָב איך דעמאלט נישט איבערגעטהאָן? נעגעבען נדרים, פּארקויפט איהם און צוריק אויסגעקויפט, צוגעזעצט איהם נאָך א נאָמען (חיים־דוד־הערש), און טרערען — טרערען, ווער רעדט פון טרערען? „גאָטענו, האָב איך גע'טענה'ט צום רבונו־של־עולם, ווילסט מיך שטראָפען? שטראָף מיך מיט וואָס דו ווילסט, נאָר מיין קינד זאָלסט דו ביי מיר ניט צונעמען זאָלסט דו ניט!"... און אז גאָט האָט מיר געשענקט די מתנה, ער איז געזונט געווארען, מאכט ער צו מיר: „דו ווייסט, מאמע? איך קאָן דיר אָפּגעבען א גרוס פונ'ם טאטען. דער טאטע איז ביי מיר געווען צו־גאסט"... דערהערט די דאזיגע וועלט־טיאָך!... „לאז ער זיך מיהען, זאָג איך. א סימן, אז דו וועסט, אם ירצה השם, לאנג לעבען און זיין געזונט"... אזוי זאָג איך איהם, און דאָס הארץ — טיאָך־טיאָך־טיאָך!... ערשט אָט־שפּעט, אין א צייט ארום, וועט איך געוואָהר, אז דער, וואָס איז נעווען אָנגעטהאָן אין ווייסען און נעפּאטשט מיט די הענט, ווייסט איהר, וועט דאָס איז נעווען? אנו, טרעפּט, רבי, איהר זענט דאָך א חכם! — רב ליפּא איז דאָס געווען, ליפּא דער וואסערפּיהרער!

אייגציגער, ווי זאָגט איהר: איין אויג אין קאָפּ, דוד'ע? הייסט עס. איהר קענט איהם נישט? ער הייסט נאָך מיין שוועהר דוד־הערש הייסט ער. איהר זאָלט איהם זעהען — אינגאנצען דער פּאָטער, איהם צו ?ענגערע יאָהר, אינגאנצען משה־בנציון, אפילו די וואופּס די אייגענע, און דאָס פּנים — ווי ביי איהם, עליו השלום: גע?, אויסגעדאָרט, אויסגעדיוועדט, הויט און ביינער, און שוואָך, שוואָך, אויסגעמוטשעט נעבאָך פונ'ם חדר, פון דער גמרא... „אָבער געזונ דיר, זאָג איך צו איהם, געזונ דיר, זוהנעניו, רוה זיך אָפּ א ביסע?, זעה וואָס פּאר א פּנים דו האָסט, נעם עפּים אין מוי? אריין, זאָג איך, עס עפּים, טרינק עפּים, נא דיר א גלעזע? ציקאָריע נא דיר!"... „ציקאָריע, זאָגט ער, טרינק בעסער אליין, מאָמע; דו האָרעווועסט, זאָגט ער, איבער'ן כח. איך וואָלט דיר בעסער געהאָלפּען, זאָגט ער, טראָגען דעם קאָשעק פונ'ם מארק"... „ס'א משל! — זאָג איך. — וואָס רעדסט דו וואָס? דו ווייסט, וואָס דו רעדסט? וואָס הייסט, דו וועסט טראָגען קאָשעקעס? ניט דערלעבען וועלען דאָס מיינע שונאים, איך האָב געזונ שונאים! דו באָדאָרפסט, זאָג איך, ?ערנען, זיצען און ?ערנען!"... און בשעת מעשה קוק איך אויף איהם, אויף מיין דוד'?ען הייסט דאָס, — אינגאנצען ער, עליו־השלום, אפילו מיט'ן הוסט, פּאַרפינסטערט און פּאַרווייסט בין איך געוואָרען! יעדער הוסט, וואָס ער טהוט, רייסט מיר אוים א שטיק הארץ! וואָרום איידער איך האָב איהם דערלעבט צו זעהען א שטיק?ל מענטש, זענען מיר גוט די אויגען ארויסגע־קראָכען! אז בסך־הכל, דאַרפט איהר וויסען, האָט זיך גאָר קיינעם נישט געגלויבט, אז דאָס קינד זאָל בלייבען ?עבען זאָל דאָס, וואָרום וואו ערגיץ א שלאָק, א צרה, א חולאת — איז דאָס געווען ביי איהם: טאָמער וויל?ט איהר מאָזל?ען — איז מאָזל?ען, פּאָקען — איז פּאָקען, און דיפּטעריטען, און שקאַרלאַטינעס, און זאָוועל?עס, און זוביטשעס, און וואָס ניט?... די נעכט, וואָס איך בין אוים־געזעסען איבער איהם, זאָל מיר גאָט ניט רעכענען; אפּנים, אז די טרערען מיינע, און א ביסע? טאַקי זכות־אָבות האָבען זיך אריינ־

קוקט ער אַריין אין די דאָזיגע ביכלעך, צי די ספּרים, און בעט מיך, איך זאָל איהם ברענגען נאָך און נאָך. וועל איך איהם זשאלעווען? טראָג איך אָפּ די און נעם נאָך... קומט צו געהן א חכם א דאָקטער און פּרעגט מיך, צי קאָן איך אויספיהרען פון זיינטוועגען אלע טאָג א יאיכל חאָטש פון א פערטל עוף? און פון דריי פערטל עוף, אז מע באדארף, וועל איך קוקען אויף דרך־ארץ? פון וואנען נעמען זיך, פרעג איך אייך, אזעלכע דאָקטוירים אויף דער וועלט? וואו וואָכסען זיי אוים? אויף וועלכע הויוון ראָשטשינעט מען זיי און אויף וואָסער אויוון באקט מען זיי?...

— יאָ, אקענען וואָם איז דאָס געקומען צו רעד? אקענען דעם, וואָם איהר זאָגט: יאיכלעך... שטעל איך איהם צו אלע טאָג א יאיכל פון א פערטל עוף, און פּארנאכט, אז ער קומט צו געהן פונ׳ם לערנען, עסט ער, און איך זע מיך אוועק אקענען מיט איין ארבייט אין דער האנט און וועד גרעבער ווי לענגער וועד איך, און איך בעט גאָט, גאָט זאָל מיר העלפען, איך זאָל איהם מאָרגען, אם־ירצה־השם, וויעדער קאָנען צושטעלען א יאיכל פון א פערטל עוף... „מאמע, זאָגט ער מיר, פּאר וואָם עסט דו נישט מיט מיר?״ „עס נעזונט, זאָג איך, איך האָב שוין אָפּגענעסען״... „וואָם האָסט דו געגעסען?״ זאָגט ער. „וואָם איך האָב געגעסען, זאָג איך, האָב איך געגעסען, אבי איך האָב שוין געגעסען. עס געזונט!״ און אז ער לערנט־אָפּ די ביכלעך, צי די ספּרים, נעם איך ערשט דעמאָלט ארויס פונ׳ם אויוון א פּאָר געבאקענע קארטאָפּעל נעם איך, אָדער איך רייב אָן א שטיקל ברויט מיט ציבעלע רייב איך, און מאך מיר א סעודה... און איך שווער אייך בנאמנות, איך זאָל אזוי דער־לעבען אָן איהם נחת מיט אלדאָם גוטס, אז איך האָב הנאה פון דער דאָזיגער ציבעלע א סך מעהר, ווי פון דעם שענסטען געפּראָ־טענס, ווי פון דער בעסטער יוך, וואָרום איך דערמאָן מיך, אז דוד׳ע האָט, קיין עין־הרע, געגעסען א יאיכל פון א פערטל עוף, און, אם־ירצה־השם, אויף מאָרגען איז וויעדער פּארהאן א יאיכל פון א פערטל עוף!... איין שטיקל חסרון נאָר — אט דאָס

ער האָט זיך יענעם טאָג, פֿארשטעהט איהר מיך, געקויפט א נייעם פּעלץ א ווייסען, און מחמת דער פּראָסט האָט נעבּרענט, האָט ער זיך געוואָלט א ביסעל דערוואַרעמען, האָט ער געפּאַטשט א האַנט אָן א האַנט — מיינע צרות אויף זיין קאָפּ! האָט איהר געהערט א השגה, א איד זאָל זיך אָנטהון אין א ווייסען פּעלץ גאָר אין מיטען דרינען?...

— יאָ, אקעגען וואָם איז דאָס געקומען צו רעד? אקענען דעם, וואָם איהר זאָגט: געזונט... געזונט — דאָס איז דער עיקר. אזוי זאָגט דער דאָקטער אונזערער און הייסט מיר, איך זאָל איהם פֿילנעווען זאָל איך איהם, קאָכען יאיכלעך, אלע טאָג א יאיכעל, זאָגט ער, חאָטש פון א פערטעל עוף, אויב איך קאָן, זאָגט ער, אויספיהרען, האָדעווען איהם, זאָגט ער, מיט מילך און מיט פּוטער און מיט טשעקאָלאָד, אויב איך קאָן, זאָגט ער, אויספיהרען... א שענער משל — אויב איך קאָן אויספיהרען? אפּנים, ס'איז דען פּארהאַן איין זאַך אויף דער וועלט, וואָם איך זאָל פון דוד'ען'ס וועגען ניט קאָנען אויספיהרען? ס'איז עפּים א תירוץ? און אז מע זאָל מיר זאָגען, אשטייגער, פּדומה למשל: געה, יענטע, גראָב ערד, האָק האָלץ, טראָג וואַסער, קנעט לעהם, בא'גנב'ע א קלויסטער, אבי פון דוד'ע'ס וועגען — איז אפילו אין מיטען האָלבע נאכט אינ'ם גרעסטען פּראָסט! אט האָט זיך איהם פּאַרוואָלט היינטיגען זומער ביכלעך אזעלכע, ספּרים מסתמא, וואָם איך האָב זיי ניט, און מחמת איך געה־אַריין אין די גרעסטע הייזער געה איך, האָט ער מיך געבעטען, טאָמער קאָן איך איהם קריגען די דאָזיגע ביכלעך, צי די ספּרים, און האָט מיר פּארשריבען אויף פּאַפּיער האָט ער מיר. קום איך צו געהן און באַווייז דאָס פּאַפּיער און בעט ביי זיי די ביכלעך, צי די ספּרים, איין מאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל. לאָכען זיי פון מיר: „צו וואָם טויג אייך, יענטע, אזעלכע ביכער? איהר האָדעווט מיט זיי די עופות, די גענז מיט די קאטשקעס?"... „לאָכט, לאָכט, טראָכט איך מיר, אבי מיין דוד'ע'ל וועט האָבען אין וואָם אריינצוקוקען וועט ער האָבען"... גאַנצע נעכט, גאַנצע נעכט

געהט דאָס דיך אָן? מע שענקט דיר א האַלבּ קערבּעל? — נעם און פּארשרייב א רעצעפּט!...

— יאָ, אקענען וואָס זשע איז דאָס געקומען צו רעד? אקענען דעם, וואָס איהר זאָגט: מען איז כסדר פּארטאַרראַמט... אודאי איז מען פּארטאַרראַמט און מע שלאָפּט אין שלייער, אז מע האָט א קאַשעק מיט אייער, מיט עופות, מיט געלט און מיט קאַטשקעס, און עטליכע נגידית׳טעס אויף זיך, וואָס איטליכע וויל פּריהער, האָט מורא, טאָמער האָט יענע אויסגעקליבּען די בעסטע אייער מיט די שענסטע עופות. וועלן האָבּ איך צייט, זאָגט שוין איהר אַליין, קאָכען יאיכלעך, אז איך בין קיינמאָל ניטאָ אין דער היים? נאָר א איד א למדן, ווי זאָגט איהר, גיט זיך איין עצה: גאַנץ פּריה, אייַדער איך קלויבּ מיך אַרויס אין מארק, הייַנט איך איין אין אויוועג הייַנט איך, נאָכדעם חאַפּ איך מיר אראָפּ אויף א מינוט און זאַלץ־אויס דאָס פּערטעל עוף זאַלץ איך, און נעמ אויף דער אַרבּייט, און חאַפּ מיך ווידער אראָפּ און גיס־אָפּ דאָס פּליישׁ ווידער איך, און שטעל־צו דאָס טעפּעל שטעל איך, און בעט זי, די שכנה מיינע, גנעסין הייסט דאָס, זי זאָל אכטונג געבּען אויפ׳ן טעפּעל זאָל זי, דאָס הייסט, אז דאָס טעפּעל וועט פּארזידען, זאָל זי דאָס צודעקען מיט דער פּאָקרישקע און פּארשאַרען מיט אש — א גרויסע אַרבּייט, משטיינס געזאָגט! וויפּיעל מאָל מאכט זיך, אז איך קאָך אָפּ פון איהרעטוועגען א גאַנצע וועטשערע? מען איז דאָך עפּים אידען, וועה איז מיר, מע זיצט דאָך צווישען מענטשען, ניט אין קיין וואַלד זיצט מען!... און שפּעטער, אויפדערנאכט, אז איך קום אהיים פון דער אַרבּייט, צעבלאָז איך ערשט א פּייער צעבלאָז איך, און וואַרעם־אָן דאָס טעפּעל, און ער עסט א פּריש יאיכל עסט ער... וואָלט, דאכט זיך, געווען גוט, איאָ? איז דאָך אָבער מיין שכנה, ניט אויסגערעדט זאָל זיין, מחילה א גרויסע... איך וויל ניט זאָגען וואָס... איז זי זיך מיישב היינט אין דער פּריה און שטעלט זיך צוועק קאָכען פון איהרע קינדער׳ס וועגען א מילכיגען אָנבּייסען — האַלעשקעס אָדער באַלאַבּעשקעס מיט מילך. וואָס איז דאָס פּאר

הוסטען, וואָס ער הוסט נעבאַך אַלע מאָל: קאַחי־קאַחי! קאַחי־קאַחי!... איך בעט דעם דאָקטער בעט איך, ער זאָל איהם עפּים געבען צום הוסט. זאָגט ער: „וויפיעל איז אַלט געווען דער מאַן מיינער, משה־בנציון עליו־השלום, בשעת ער איז געשטאָרבען, און פון וואָס איז ער נעשטאָרבען?"... „פונ'ם טוידט, זאָג איך, איז ער נעשטאָרבען, פונ'ם טוידט. ס'איז איהם אויסגעגאַנגען, זאָג איך, יאָהרען, איז ער געשטאָרבען... וואָס איז דאָס פאַר אַ משל אַהערצוצו?"... „איך באַדאַרף דאָס וויסען, זאָגט ער, איך האָב באַטראַכט אייער זוהן, איהר האָט אַ וואויל־ען זוהן, אַ געראָטענעם"... „אַ שענעם דאַנק אייך, זאָג איך, דאָס וויים איך אַליין. איהר גיט מיר בעסער אַ רפואה צום הוסט גיט מיר, ער זאָל אויפהערען הוסטען זאָל ער מיר"... „דאָס קאָן מען ניט, זאָגט ער, איהר דאַרפט נאָר, זאָגט ער, אַכטונג געבען, ער זאָל ווינציגער לערנען"... „וואָס דען, זאָג איך, זאָל ער טהון?" „ער זאָל עסען אַ סך, זאָגט ער. און געהן שפּאַציערען אַלע טאָג, און דער עיקר — נישט זיצען בייַ־נאַכט איבער די ביכער. אויב עס איז איהם באַשערט, זאָגט ער, זיין אמאָל אַ דאָקטער, וועט ער נישט אַנוועהרען שפּעטער מיט עטליכע יאָהר"... „וואָס עס האָט זיך מיר געחלומ'ט, טראַכט איך מיר, יענע נאַכט און היינטיגע נאַכט און אַ גאַנץ יאָהר! עפּיס רערט ער נישט צו דער זאַך, טאַקי נאָר ווי אַ דולער רערט ער! וואָס הייסט, מיין דוד'ע וועט זיין אַ דאָקטער גאָר? פאַר וואָס זאָל ער בעסער ניט זיין קיין גובערנאַטער פאַר וואָס?"... קום איך צו געהן אַהיים און דערצעהל דאָס מיין דוד'לען דערצעהל איך דאָס, וועדט ער רויט ווי פייער און רופט זיך אָן צו מיר: „ווייסט דו וואָס, מאַמע? געה נישט מעהר צום דאָקטער און רער נישט מיט איהם"... „איך וויל שוין אפילו, זאָג איך, זיין פּנים ניט אָנקוקען! איך זעה דען ניט, אַז ער איז אַ חושים?"... אַ דאָקטער זאָל דיר האָבען אַ מאָדנע טבע, ליעב האָבען זיך אַריינלאָזען אין אַזעלכע דרכים, נאָר אויספרעגען ביי'ם חולה: פון וואָס ער לעבט, און ווי אַזוי ער לעבט, און וואו נעמט ער אויף צו לעבען?... וואָס

וואָם ניט, זאָגט ער, אין קיין גרויסען טאָפּ, וואָלט שוין געווען פּאַר אונז ביידען?"... „אה, פּאַרחאָפּט זאָלסט דו ווערען מיט דיינע ווערטלעך!" — זאָגט זי אָנגעצונדען, און נעמט דעם ראָהעטש און טהוט א חאָפּ דאָס קריגעל. טהוט זיך דאָס קריגעל א קעהר־איבער, און די מילך — פּליוך איבער'ן גאַנצען אויוון!... א גוואַלד, א רעש, א געפּילדער! גנעסי שעלט דעם מאַן מיט טוידטע קללות; זיין גליק, וואָס ער האָט זיך אָפּגעטראָגען באַצייטענס. און די קינדער נעבאָך זענען אַראָפּ פּונ'ם אויפ'ן־אויוון און האָבען געמאכט א געווויין מיט א געשריי, גלייך ווי מע האָט זיי אָפּגעקוילעט טאָטע־מאָמע... „א כּפּרה, זאָג איך, אייערע באַלאַבעשקעס מיט מילך — מיין דוד'ע'ס יאיכעל, האָב איך מורא, איז יאָ פּאַרפּאַלען, און דאָס טעפּעל מיינס איז חלילה טרפה געוואָרען!"... „חאָפּט דער רוח דאָס יאיכעל אייערס מיט'ן טעפּעל, זאָגט גנעסי, מיינע באַלאַבעשקעס מיט מילך זענען אפשר ביי מיר אזוי טייער, ווי אייערע אלע טעפּלעך מיט אלע אייערע יאיכלעך, וואָס איהר קאָכט פּון אייער קדיש וועגען!"... „ווייסט איהר וואָס, זאָג איך, זיין זאָלט איהר אלע די כּפּרה פּאַר מיין דוד'ע'ס מינדסטען נאָגעל פּונ'ם קלענסטען פינגערעל!"... „ווייסט איהר וואָס, זאָגט זי, זיין זאָל דוד'ע די כּפּרה פּאַר אונז אלעמען, ער איז אייגנער!"... וואָס זאָגט איהר אויף אזא הולטאיקע? איז זי ניט וועדטה געווען, מע זאָל איהר צעפּאַטשען די פּיסקעס מיט א נאַסער האַנטשירקע?...

— יאָ, אָקעגען וואָס איז דאָס געקומען צו רעד? אָקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט: פּון מילכיגם מיט פּליישיגס אין איין אויוון קאָן קיין גוטס ניט אַרויס... האָט זיך דאָס קריגעל, הייסט דאָס, געשטעלט פּאָפּערויק, און די מילך — הוין איבער'ן גאַנצען אויוון. האָב איך מורא, טאָמער, חלילה, האָט זיך דאָס אָנגע־ריהרט אָן מיין יויך־טעפּעל, בין איך א פּאַרפּאַלענע בין איך! חאָטש אפילו, צוריק שמועסענדיג, ווי קומט די מילך צו מיין טעפּעל, אז מיין טעפּעל איז געשטאַנען פּאַרקט אין אש העט־העט אין א ווינקעלע? נאָר אויך די אייגענע מעשה, איך קאָן ערב זיין?

א מאכל באלאבעשקעס מיט מילך? און וואס עפּיס פּלוצים אין מיטען מיטוואך שבת־צו־נאכט? לאז מיך אזוי וויסען א בייזע וועטשערע! א מאדנע אידינע אט די מיטניטשקע! ביי איהר איז אדער גאר, אדער גארנישט. דריי טאג קאן אוועקגעהן, זאל זי ניט צעלעגען קיין פייער אין אויוון, און פּלוצים קומט איהר אן — זאל זי נעמען אנבויטען א גאנצע פּאמוניצע, פּלומרשט א הירזשע־נעם קאוליש אדער א קרופניק, וואס מע באדארף אנטהון א פּאר ברילען, מע זאל דארטען דערזעהען א הירזשעלע, אדער גאר א טאפּ מיט פּיש־קארטאפּלים, וואס די ציבעלעס לאזען זיך הערען פּאר א מיל און פּונ'ם פּעפּער, וואס זי האט אנגעפּעפּערט, געהען זיי אום נאכדעם אלע א גאנץ מעת־לעת, האלטען אפּען די מיילער און האקען: הוא־הוא!...

— יא, אקענען וואס זשע איז דאס געקומען צו רעד? אקענען דעם, וואס איהר זאגט: שלים־מזל... איז זיך מיישב די שכנה מיינע און פּארקאלאטשעט באלאבעשקעס פון רעטשענע מעהל און שטעלט־צו א קריגעל מיט מילך שטעלט זי אין אויוון, סע זאל אויפּזידען, און צווישען די קינדער איהרע ווערט א שמחה, א גדולה, טאטעניו! זיי האבען קיינמאל ניט געזעהען קיין ביסעל מילך, אפּנים. מאהלט אייך, נישט מעהר זאלען אונזערע שונאים פּאר־מאגען, וויפיעל דארט איז געווען מילך! אפּשר צוויי לעפּעל, דאס איבעריגע וואסער. נאר ביי אזעלכע קבצנים, משטיינס געזאגט, איז דאס אויך א זאך!... דערווייל טראגט־אן דער גוטער יאהר דעם שמש. עס ווייזט אויס, אז עווז האט נאך אין קלייזעל אנ־געשמעקט, אז אין דער היים ביי איהם קאכט זיך א נגיד'ישער אנבייסען קאכט זיך, איז ער געקומען צו פּליהען מיט א ווערטעל, ווי דער שטיגער זיינער: „א גוט יום־טוב!"... „א ווי־סטער, א פּינסטערער גוט יום־טוב אויף דיר, זאגט זי, וואס אזוי פּריה?"... „איך האב מורא געהאט, זאגט ער, טאמער, חלילה, פּארשפּעטיג איך דא א ברכו... וואס קאכט זיך דאס ביי דיר אין אויוון?"... „קדחת, זאגט זי, פון דיינעטוועגען אין א קליין טעפּעלע"... „פּאר

איין אַרעמאַן האָבען צוויי טעפּלעך? באַדאַרף זיך מסתּמא טרעפען אזוי, אז איך קום איינמאָל צו געהן פונ׳ם מאַרק מיט די עופות קום איך, בינדט זיך אָפּ איין עוף און דערשרעקט זיך פּאַר דער קאַץ... וועט איהר פרעגען: ווי קומט אהער א קאַץ? אלץ זי מיט איהרע קרישים! דערטאַפּען זיי ערגיץ א קעצעל, מוטשען זיי דאָס אזוי לאַנג, ביז זיי פּאַרמוטשען דאָס. „א צער בעלי־חיים! — טענה׳ט מיט זיי מיין דוד׳ל. — א לעבעדיגע זאַך!"... נאָר גיבט רעד מיט אזעלכע היצלעס, לעדיגגעהערס, פּוסטעפּאַסניקעס!... בקיצור, זיי האָבען עפּים אָנגעהאַנגען דער קאַץ אויפ׳ן שפּיץ וויידעל, האָט זי אָנגעהויבען שפּרינגען, מאַכען אָנשטעלען, האָט זיך דאָס עוף דער־שראָקען און איז אַרויפּגעפלויגען גלייך אויף דער אויבערשטער פּאָליצע — און טראַך א טעפּעל אין דער ערד אַריין! איהר מיינט אפשר — דאָס שטשערבאַטע טעפּעל? אודאי־יאָ, ס׳פּאַרשטעהט זיך! אז ברעכען, וועט זיך ברעכען א גאַנץ טעפּעל! דאָס איז שוין תּמיד אזוי, פון זינט די וועלט איז א וועלט!... איך האָב געוואָלט וויסען האָב איך געוואָלט, פּאַר וואָס איז דאָס, למשל: צוויי מענטשען געהען, דער געהט און דער געהט; איינער איז א בן־יחיד, איין־און־איינציגער, א ציטעריגער ביי דער מאַמען, און דער אַנדערער איז..... רביניו! נאָט איז מיט אייך! וואָס איז אייך אזעלכס?... רביצין! רביצין! וואו זענט איהר ערגיץ?... אהערצו געהט! ניכערט! דער רב איז עפּעס נישט מיט אלעמען! ניט גוט געוואָרען... אפּנים, אויף צו חלש׳ען!... וואַסער! וואַסער!...

א קשיה אויף א מעשה! מיין פינסטער מזל! טאָמער?... איך וועל אייך זאָגען דעם רעכטען אמת וועל איך אייך: מילא, דאָס יאיכעל וויי דאָס יאיכעל; עס טהוט מיר אודאי הארצעדיג באנג, וואָס וועט ער נעבאך עסען, דוד'ע? נאָר מסתמא וועל איך שוין עפּיס צוטראכטען פון זיינעטוועגען מסתמא; איך האָב נעכטען געבראכט גענג פון דער שחיטה, געמאכט אָבדירקעס אויף צו פאר־קויפען, איז מיר פאַרבליבען א ביסעל דרויב אויף שבת: קעפּלעך, קישקעלעך, דאָס, יענעס — מע קאָן שוין עפּיס מאכען דערפון! איז מיר אָבער שלעכט — איך האָב נישט קיין טעפּעל האָב איך נישט. איך האָב מורא, טאָמער מאכט איהר מיר טרפה דאָס טעפּעל, בין איך געבליבען אָהן א טעפּעל, און אָהן א טעפּעל בין איך ווי אָהן א האנט בין איך, וואָרום איך האָב איננאנצען איין טעפּעל. דאָס הייסט, האָבען האָב איך געהאט דריי טעפּלעך פליישיגע, האָט ביי מיר גנעסי, אויף קיין גוט אָרט זאָל זי אייך ניט שטעהן, אייג־מאָל אנטליהען א טעפּעל, א שפּאָגעל־ניי טעפּעל, און געהט און גיט מיר אָפּ א שטשערבאטע טעפּעל. זאָג איך צו איהר: „וואָס איז דאָס פאר א טעפּעל?"... זאָגט זי: „ס'איז אייער טעפּעל"... זאָג איך: „ווי קומט צו מיר א שטשערבאטע טעפּעל, אז איהר האָט ביי מיר גענומען א גאנץ טעפּעל?"... זאָגט זי: „שאט, שרייט ניט אזוי, מע ווערט פון אייך ניט גליקליך! ערשטענס, האָב איך אייך אָפּגענעבען א גאנץ טעפּעל; צווייטענס, אז איך האָב ביי אייך גענומען דאָס טעפּעל, איז דאָס געווען איין אָנגעשטשערבעט טעפּעל; און דריטענס, האָב איך ביי אייך קיינמאָל ניט גענומען קיין טעפּעל, איך האָב מיר מיין טעפּעל, און טשעפּעט זיך אָפּ פון מיין לעבען!"... א הולטאיקע קאָן!...

— יאָ, אקעגען וואָס זשע איז דאָס געקומען צו רעד? אקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט, אז טעפּלעך אין בעל־הבתישקייט איז קיינ־מאָל נישט צו פיעל... בין איך, הייסט דאָס, ווי איהר זעהט, גע־בליבען ביי צוויי טעפּלעך גאנצע טעפּלעך און איין טעפּעל א שטשערבאטע טעפּעל, דאָס הייסט, צוויי טעפּלעך... נאָר ווי טאָר

גענז

א מאנאלאג פון א אידינע, וואס הייסט בתיה, קויפט נענז חנוכה און פרענעלט שמאלץ אויף פסח.

געשריבען אין יאָהר 1902.

גענז

— פֿאראיאהרען חנוכּה האָב איך, נישט פֿאר אייך געדאכט, נישט פֿאר מיר געדאכט, נישט פֿאר קיין שום אידען געדאכט, געהאט איין אומגליק מיט א גליק אינאיינעם. איהר מעגט דאָס האַרכען; אזא מעשה טרעפט זיך איין מאל אין טויזענט יאָהר! איך האנדעל מיט גענז האנדעל איך און מיט פּסח'יגער שמאלץ שוין עטליכע און צוואנציג יאָהר — האָט זיך מיר, הערט איהר, אזא מעשה נאָך נישט געטראָפֿען.

איך האנדעל מיט גענז... איהר מיינט, אָט אזוי נעמט מען דאָס און מע האנדעלט? ראשית חכמה, הויבט זיך אָן אזוי: קומט אָסיען־צייט, ארום נאָך־סוכּות, הויבט מען אָן איינקויפֿען גענז, און פֿאראָרפֿען די גענז אויפֿ'ן ווינטער אין שטייג אריין, און האָדעוועט די גענז, און אכטונג געבען אויף די גענז; און קומט חנוכּה, הויבט מען אָן די גענז קויפֿען און מאכען פֿון גענז געלט. נאָר איהר מיינט, אז אָט אזוי גרינג קויפט מען גענז, און מע פֿאר־וואַרפט גענז, און מע קויפֿט גענז, און מע מאכט פֿון גענז געלט? ערשטענס, דאָס קויפען גענז. קויפען גענז דארף מען האָבען מיט וואָס. קיין לאַנגער־געלט, קיין קאַפּיטאַלען אייגענע, הייסט עס, איז דאָך נישטאָ. מוז מען לייהען, אנקומען צו רב אלטערען. און רב אלטערען קענט איהר דאָך — ס'איז א איר, וואָס האָט ליעב אויסקאָכען דאָס וואסער. דאָס הייסט, אָפּזאָגען זאָגט ער נישט אָפּ, נאָר ער הייסט קומען מאָרגען, מאָרגען — איבערמאָרגען, נעמט

געגנזע? איז אויב ס'איז א גוי א סוחר און לאָזט זיך רעדען, קאָנט איהר זיך מיט איהם חאָטש דינגען! און אז גאָט העלפט, טרעפט איהר אָן אויף א מאָנקאָלֿיניק, וואָס לאָזט נישט צו, חאָטש געב איהם א קרענק! „העט־בא, שרייט ער, נעה אַוועק! נעמא או מענע גוסקו" — איך האָב נישט, הייסט עס, קיין געגנזע! און נעה טהו איהם עפּיס! טענה'ט איהר דאָך צו איהם: „היתכן? שאָוש טי חאָטשעש, א סיפּע דיר אין פּנים, אי נעחיי טובי באָזשע דאָיע קרענק אין די ביינער אי דאָברע קדחת!"... און ער — אין איין קול: „העט, נע פּראָדאָיו גוסקו" — איך פּארקויף נישט, הייסט עס, קיין געגנ!... און אז גאָט האָט רחמנות געהאָט, דער גוי האָט ארויסגעלאָזט דאָס געגנזע פון דער האַנט, באדארף מען דאָס געגנזע ערשט באטראכטען. און באטראכטען געגנ באדארף מען קאָנען; ס'איז א סברה, הערט איהר, אז אויף געגנ באדארף מען זיין א מבין, ווי, להבדיל, אויף בארליאָנטען. ביי אייך, למשל, קומט־אוים, אז אלע געגנ זענען גלייך. דאָס ווייסט איהר, אז ס'איז פארהאן געגנ און ס'איז פארהאן גאָנערם? א גאָנז איז נישט קיין גאָנער. א גאָנז איז א גאָנז, און א גאָנער איז א גאָנער. א גאָנז נעמט אויף זיך שמאָלץ, און א גאָנער — מפות. אי, ווי אזוי ווייסט מען, וועלכעם איז א גאָנז און וועלכעם איז א גאָנער? מע ווייסט שוין! ערשטענס, נאָכ'ן טשופּעקע — א גאָנער טראָגט א טשור־בעקע אויפ'ן קעפּע און האָט א לאָנגען האלז. היינט דערקענט מען א גאָנער נאָכ'ן קול — ער האָט א גראָבּ קול, ווי ביי א מאנספּיל. און אז ער גהאָט, געהט ער תּמיד פּריהער פּאר די געגנ, אויך ווי א מאנספּיל, ווי, להבדיל, א מענטש. ביי אונז א מאנספּיל, ער מעג זיין דער גרעסטער שלים־מזל, אבי א מאנספּיל, געהט ער אויף־צו־פּריהער, ווי אייגער רעדט: דאָס בין איך!... וואָס דארפט איהר מהר? אָט נעמט מיין מאן. דאָכט זיך, מע דארף שוין נישט קיין גרעסערען שלים־מזל, ווי מיין נחמן־בער, וואָס האָט נישט געפּרובט פּאַרדיענען זינט איך קען איהם פּאר א מאן קיין צוויי צעבראָכענע גראָשען! דער גאָנצער יחוס — באשר בכן וואָס איז?

ארויס די נשמה. און ערשט נאָכדעם הויבט ער אָן ציהען די קליי־
שלעפען פֿריצענט, צורעכענען טעג. ס׳איז א גוטער רב אלטער!
נישט אומזיסט האָט ער אזעלכע פּיסקעס, און זי, אלטעריכע, מיין
איך, האָט א פּנים — אויף אלע מיינע ליעבע, און א פּאָר באָקען —
חאָטש א מעסער אָנצושארפען. היינט איהרע פּערעל! אָט האָט
זי ערשט ניט לאַנג פּאר׳קנס׳ט דאָס טעכטערעל — איך זאָל דאָס
פּארמאָגען מיט אייך אינאיינעם, הערט איהר, א דריט־חלק, רבונו־
של־עולם, וואָס דאָס קנס־מאָל האָט אָפּגעקאָסט, וואָלט איך פּאר־
שפּאָרט האַנדלען מיט געלט... חאָטש א חתן האָט זי נעלומען —
שטראָף מיך, גאָט, אויב איך וואָלט אזעלכס פּאר מיינע זינד נע־
געבען מיין טאָכטער, אז בסך־הכל האָט ער גאָר א פּליך — איהר
רופט עס פּליך, איך רוף עס פּארך. נאָר ס׳איז נישט מיין באָבע׳ס
דאגה, איך רעד נישט, חלילה, קיין שלעכטס, און פון לשון־הרע בין
איך אויך ווייט... נאָר איך מיש אייך איינס מיט׳ן אנדערען. האָט
קיין פּאראיבעל נישט, ס׳איז ביי מיר אזא טבע, ווי זאָגט איהר:
א אידיע האָט אין זיך נייען מאָם רעד...

אייגקויפען געלט... וואו קויפט מען געלט? אויפ׳ן מארק,
מיינט איהר דאָך מן הסתּם? אודאי־יאָ! מיר זאָלען דארפען אלע
געלט צונויפקויפען אויפ׳ן מארק, וואָלטען מיר געגאַנגען אין גאָלד!
אז איהר ווילט קויפען געלט אויף מסחר, באדארפט איהר זיך מטריח
זיין אויפשטעהן כּאור, דעמאָלט וועט גאָט אליין שלאָפּט נאָך, און
ארויסגעהן העט־ווייט הינטער׳ן שטאָרט, אויף יענער זייט מיהלען.
געפינט זיך אָבער נאָך איינע אזא קלוגעטשקע, ווי איהר, און קומט־
ארויס נאָך פריהער פון אייך אויף יענער זייט מיהלען. געפינט זיך
נאָך א קליגערע פון יענער אויך און קומט־ארויס נאָך פריהער און
נאָך פריהער — וואָס טויג אייך, סע וועלט א גאַנצער יריד, און
דאָרטען שטעהט מען און מע וואַרט און מע לאָקערט, טאָמער וועט
גאָט רחמנות האָבען, א גוי וועט ארויסברענגען א פּאָר געלזלעך,
באָפאלט מען איהם מיט די געלזלעך פון אלע זייטען: „שא טאָבי,
טשולאָוויטשע, זא גוסקו?" — וואָס ווילסט דו, הייסט עס, פּאר׳ן

צוגעהאפט צו מיין קאָרעטע מיט האָבער, — איז ווער האָט געהאט היזק? ווער האָט באַראַרפט שרייען? איך, צי זי? געהט זי נישט און פאַלט נישט אָן אויף מיר? זי זאָל געווען, זאָגט זי, וויסען, אז איך האַנדעל מיט געלט, וואָלט זי מיר, זאָגט זי, נישט פאַרדונגען די דירה פאר קיין הונדערט מילִיאָן רענדלעך! זאָג איך צו איהר: „מיט וואָס דען, האָט איהר געמיינט, האַנדעל איך? מיט באַרלִיאנטען?" זאָגט זי צו מיר: „איהר זענט אלִיין א גוטער באַר־לִיאנט, און האָט א מאן א באַרלִיאנט און קינדער באַרלִיאנטען!"... זאָל איך איהר שווייגען?... א מאָדנע אידינע אָט די יענטע! אזוי וועט זי אייך אַוועקגעבען דאָס לעבען מיט דער נשמה. טאָמער זענט איהר, חלִילה, קראנק, וועט זי זיך מפקיר זיין פון אייערטוועגען. נאָר א שפילשלִיווע איז זי — מע זאָל באַהיט און באַוואָהרענט ווערען! אָט האָבען מיר זיך איינמאָל, ערב־חנוכּה איז דאָס גע־וען, — איך זאָל אייך דערצעהלען, וואָלט איהר אויף זיך די האָר געריסען!... דער חסרון, וואָס איך קוק נישט אריין אין יענעמ'ס טעפלעך, און רער נישט, חלִילה, קיין שלעכטס, און פון לשון־הרע בין איך ווייט... נאָר איך מיש אייך איינס מיט'ן אנדערען. האָט קיין פאַראיבעל נישט, ס'איז ביי מיר אזא טבע, ווי זאָגט איהר: א אידינע האָט אין זיך נייען מאָס רעד...

איצטער געהט א סדרה: פאַרוואַרפען געגנז... אז איהר ווילט, די געגנז זאָלען אייך גערָאטען, זאָלט־איהר פאַרוואַרפען די געגנז אינ'ם א ל ט ע ן חודש. גאָט זאָל אייך היטען, איהר זאָלט זיך צוריהרען צו געגנז אין אָנהויב חודש, תיפּף נאָכ'ן מולד — ס'איז איין אומגליק! די געגנז וועלען אייך נישט גערָאטען: די געגנז וועלען זיין גראָב אויפ'ן ביין, און דין אויף דער הויט, און אויף פלָאָסטערען זאָלט איהר זיך פון די געגנז גאָר נישט ריכטען. פלָאָס־טערען פאַרגעסט! אויך בייטאָג, וועז איטליכער דרעהט זיך ארום, זאָלט איהר קיין געגנז נישט פאַרוואַרפען. גלייכער פאַרנאַכט, ביי א ליכט, אָדער אפילו אין דער פינסטער, נאָר בשעת מעשה זאָלט איהר זיך געבען א קניפּ און זאָגען שטילערהייט דריי מאָל: „אזוי

ער קאָן לערנען, און וואָס ער איז יאָסקע דעם נגיד'ס א ווייטער קרוב, ווי זאָגט איהר: דעם פערד'ס בייטש־שטעקעל'ס פאָדקאָווע... פרעגט מיך, וואָס האָב איך פונ'ם נגיד דעם קרוב? די שונאים זאָלען דאָס פארמאָגען אויף איין אָנבייסען! עגמת־נפש האָב איך, צרות, מיט בזיונות נאָך, וואָס מע ווארפט מיר אויס, אז מיין קרובה, מיין קרוב'ס שנור הייסט עס, געהט מיט די אייגענע האָר... און ס'איז דוקא נישט קיין ליגען — זי איז א רעכטע טשאטשקע! איך רעד נישט אויף איהר חלילה קיין שלעכטס, און פון לשון־הרע בין איך ווייט... נאָר איך מיש אייך איינס מיט'ן אנדערען. האָט קיין פאראיבעל נישט, ס'איז ביי מיר אזא טבע, ווי זאָגט איהר: א אידינע האָט אין זיך נייען מאָס רעד...

איינקויפען גענז... איינגעקויפט די גענז, באדארף מען, הייסט עס, די גענז פארווארפען אויפ'ן ווינטער אין שטייג ארײן. נאָר איהר מיינט, אז פארווארפען גענז איז שוין נאָר א גרינגע זאך? האָט איהר אויך א טעות! גוט איז צו פארווארפען גענז, אז איך האָב מיר מיין דירה מיט מיין קאָמער און איך בין מיר, ווי זאָגט איהר, איינע אויפ'ן יריד. ווי זשע איז אָבער דער דין, אז איך בין געזעסען, נישט היינט געדאַכט, נישט פאר אייך געדאַכט, נישט פאר קיין שום אידען געדאַכט אין שכנות ביי יענטען, קיין באזונדער קעמערל האָב איך נישט נעהאַט, און די בעל־הבית'טע מיינע אליין, יענטע הייסט עס, האָט אויך אונטערגעהאנדלט מיט גענז און מיט פסח'ינער שמאלץ, — אנו, פרובט, אשטייגער, האָבען מיט יענטען גענז אין איין קאָמער און נישט פאטשען זיך מיט איהר דריי מאל א טאג! האָט איהר אייך איין מאל אוועק. היינט פרובט זייט א חכם און דערקענט, וועלכע גענז ס'איז אייערע גענז און וועלכע גענז ס'איז איהרע גענז? אנומעלט, אז איך בין, נישט היינט געדאַכט, נישט פאר אייך געדאַכט, נישט פאר קיין שום אידען געדאַכט, געזעסען מיט איהר אין שכנות, האָט זיך ביי איהר, ביי יענטען הייסט עס, אויפגעריסען די שטייג אין קעמערל און עס זענען ארוים, זאל זיך אייך דאכטען, אלע גענז און האָבען זיך

טיגע, וואָס די קינדער זייערע שטופען זיי אין די קלאסען, ווי, למשל, אונזער חזנ׳ס יונג בערעלע, א פאָלנע גוי מיט קאָלבאָס. חאפט איהם דער רוח, איך בין נישט גאָט׳ס סטראפטשע, איך רער נישט, חלילה, קיין שלעכטס, און פון לשון־הרע בין איך ווייט... נאָר איך מיש אייך איינס מיט׳ן אנדערען. האָט קיין פאראיבעל נישט, ס׳איז ביי מיר אזא טבע, ווי זאָגט איהר: א אידינע האָט אין זיך נייען מאָס רער...

פאַרוואָרפען די געגנז, באדארף מען נאָר זעהען, די געגנז זאָלען האָבען האדיוולע, דאָס עסען צו דער צייט און דאָס טרינקען צו דער צייט. און ווייטער גארנישט. וואָרום געגנז איז נישט קיין קאטש־קעס און נישט קיין עופות. קאטשקעס האָבען מורא פאר פאָקעלן, און עופות — פאר א טחויר, און געגנז באדארפען נאָר עסען. און עסען — עסען געגנז אלסדינג: געגנז עסען האָבער, געגנז עסען פראָסע, געגנז עסען קאשע, געגנז עסען, איך בעטע איבער אייער בבוד, נאָך ערגערס... א גאָנז קלויבט נישט איבער. א גאָנז שלינגט אלסדינג. א גאָנז איז תמיד הונגעריג, ווי ביי איין ארעמאָן קינדער, להבדיל. ביי איין ארעמאָן קינדער עסען, קיין עין־הרע, געשמאָס אלסדינג, וואָס מע גיט זיי, און זענען קיינמאָל נישט זאט. איך וויים עס פון זיך זעלבער. לאָזען זיי זיין געזונט, די קינדער מיינע, אז זיי קומען פונ׳ם חדר, קיין עין־הרע נישט, קיין ביזי אויג זאָל זיי נישט שאדטען — איידער מע קוקט זיך ארום, שטארבט א ברויט, און פון א טאָפ קארטאָפלים בלייבט נישט איבער, איהר זאָלט זאָגען, אויף א רפואה! און קומט שבת, מוז מען זיי אויסטיילען חלה, ווי לעקאך, און דאָס איבעריגע פארשלישען, וואָרום עס וועט נישט בלייבען אויף מארגען קיין זכר אפילו! קינדער, הערט איהר, איז א וואויל זאך און א ליעבע זאך. עס וואָלט מיר נישט נמאס גע־וואָרען און נישט שווער געווען קיין צעהן קינדער, פופצעהן קינדער, פינף און זיעבעציג קינדער אויסצוהאלטען. איין חסרון נאָר — אָט דער פיסק! נגידים באדארפען זיך פיהלען איך וויים אליין נישט ווי גליקליך, אז זיי וויסען וואויל, אז זייערע קינדער לעגען

ווי איך בין אויפֿן לייב, אווי זאָלסט דו זיין אויפֿן לייב"... מיין מאן לאכט אפילו פון מיר און זאָגט, אז ס'איז ווערטה א שמעס טאבעקע. נאָר איך זאָל וועלען צוהערען אלסדינג, וואָס ער זאָגט, וואָלט איך געווען לייטען גלייך. למאי ער פארגינט זיך זאָגען, דער מאן מיינער, — ער איז א גאנצער למדן, זיצט טאָג ווי נאכט און קוקט אין די ספרים, — אז פפרות שלאָגען איז א נארישער מנהג? ווי געפעלט אייך, אשטייגער? מאהלט אייך, ער האָט זיך פון מיר נישט גענארט פאר אזעלכע ווערטער! „ביזט דאָס אליין טאקי דערגאנגען, זאָג איך, מיט דיין אייגענעם שכל?"... זאָגט ער: „סע שטעהט אזוי געשריבען אין די ספרים". „קומט אוים, זאָג איך, אז איך, און די מאמע מיינע, און די מוהמע דבורה, און נחמה־בריינע, און סאָסי, און דוואָסי, און צביה, און צפורה, און אלע — זענען בהמות?"... שווייגט ער, דער חכם, און ס'איז זיין גליק, וואָרום איך קאָן איהם, הערט איהר, אָפשפיעלען א פריהמארגען, ער זאָל מיך נעדענקען דריי טעג פסדר! איהר מיינט, איך בין, חלילה, אזא ארורה, איין אָנחאָפערין? גלויבט מיר, איך וויים נאָנץ גוט, וואָס הייסט א בן־תורה, א איד וואָס זיצט און לערנט, חאָטש ער טהוט נישט קיין האָנט אין קאָלט וואָסער. איהר מיינט, ער פוילט זיך? ער וואָלט נעבאָך געטהאָן אלסדינג, ס'זאָל נאָר זיין וואָס... זיצט ער און לערנט. לאָז ער לערנען. וואָס דארף איך זיין האָרעוואָניע, אז איך קאָן אליין באשטעהן דאָס שטערטעל מיינס, אז איך קאָן אליין אויסקומען ווי ס'נישט איז מיט דער הוצאה אין שטוב, חלילה נישט אָנקומען צו יענעם. אליין, אומעטום אליין. אין מארק, און אין שטוב, און אוועקגעשטעלט זיך ביי'ם אויוועז, צוגעשטעלט דאָס טעפעל קארטאָפלים, און די קינדער אָנגעטהאָן און אָפגעשיקט אין חדר — דאָס איז ביי מיר דער עיקר! ברויט, זעהט איהר, מאכט זיך, פעהלט אמאָל, חלילה אויף שבת טרעפט, אז כ'איז נישטאָ, נאָר פאר די קינדער שכר־למוד — פיער זכרים האָב איך, זאָלען געזונט זיין, א חוץ מיידלעך — דאָס מוז זיין, עס מעגען פאלען שטיינער פונ'ם הימל! איך בין נישט גלייך צו די היינ־

דרייסיג פאָר געגנז; אָפּפּלויקען עטלעכע און דרייסיג פּאָר געגנז; מאכען, זאלצען, אויסווייקען, אָפּגיסען עטלעכע און דרייסיג פּאָר געגנז, די הויטען באזונדער, די פּלאָסטערען באזונדער, די דרויבלעך באזונדער, די אָבדירקעס באזונדער, פון אלסדינג מאכען געלט, נישט לאָזען געהן לאבוד קיין פּיצעל נישט — און אלסדינג אליין! קודם־כל, אויספּרענגלען די הויטען מיט די פּלאָסטערען, מאכען פון זיי שמאלץ. איך מאך תמיד אלע יאָהר פּסח'יגע שמאלץ, וואָרום מיין פּסח'יגע שמאלץ האָט א שם אין שטאָדט פּאָר דער בעסטער, כשר'סטער שמאלץ. איך, אז איך פּרעגעל פּסח'יגע שמאלץ, ווערט ביי מיר א י ן מ י ט ע ן ח נ ו כ ה פּסח'יג אין שטוב. דעם אויוועז כשר איך אויס. דעם מאן שיק איך אָפּ אין בית־המדרש אריין — לאָזען ער לערנען. די קינדער טרייב איך ארוים — לאָזען זיי געהן ערגיץ שפּיעלען אין דרייד־על. און אלייז נעם איך זיך צו דער ארבייט — פּרעגלען שמאלץ. און שמאלץ האָט פּיינט איין איבעריג אויג, ובפרט פּסח'יגע שמאלץ. איך האָב אמאל געהאט א פּסק, אז איך בין, נישט היינט געדאכט, נישט פּאָר אייך גע־דאכט, נישט פּאָר קיין שום אידען געדאכט, געזעסען ביי יענטען אין שכנות. עס זענען געזעסען דאָרטען נאָך שכנים. האָט זיך איינער א שכנה, גנעסי האָט זי געהייסען, פּארגלוסט באקען לאטקעס פון רעטשענע מעהל, און דוקא דעם טאָג, וואָס איך קוילע געגנז. בעט איך זי: „גנעסיניו, האַרצעניו, ליובענ!ו! האלט־איין דעם יצר־הרע אויף א טאָג. איהר וועט מ א ר ג ע ן, אם ירצה השם, באקען לאטקעס!" זאָגט זי: „ביי מיר האָט איהר גע'פּועל'ט; נאָר די קינדער, זאָגט זי, וועלען געווּאָהר ווערען. איך האָב, זאָגט זי, קינדער, טרפה'נע העלזער, וואָס האלטען שטאַרק פון דער אכילה. זיי וועלען דערהערען, זאָגט זי, אז ס'איז אוים לאטקעס, וועלען זיי מיך, זאָגט זי, אויפעסען לעבעריגערהייט!"... כך הוה. די קינדער האָבען דערהערט, ליגענדיג אויפ'ן אוויוועז, אז מע רעדט פון אָפּלענען די לאטקעס באקען אויף מאָרגען, האָט זיך איינער פון זיי, א זעלינעל, א יונגעלע מיט קאסאקע אויגלעך, צעשריגען אויף

זיך שלאָפען זאָט און עס חלומ'ט זיך זיי נישט קיין בעטלערס, זיי חאָפען זיך נישט אויף ביינאכט מיט א נעוויין: „מאַמע, ע־ע־ע־סען!"... הערט איהר, דאָס הארץ טהוט וועה, ווערט אָפערשט ניט צעשפרונגען, און מע מוז נאָך, מאהלט אייך, אָנ־שרייען אויף זיי: „שלאָפען, ממזרים! וואָס פאר עסען אין מיטען ביינאכט? שלאָפען, שלאָפען!"... פון דעסטוועגען, זאָלט איהר זעהן די נגידים, ווי סע חאָפט זיי אוועק דער רוח, טאָמער ווערט ביי זיי געבוירען, חלילה, איין איבעריג קינד! אי־אי־אי! אָט איז ביי אונז נישט לאַנג אוועקגענאַנגען איינע א נגידית'טע, א ווייבעל בלוט־און־מילך, און א גוטע זעל, א צדיקית, ביילצע חאָט מען זי געוופען, א שענע, א געזונטע, א שטאַרקע. מיינט איהר, איבער וואָס? ס'איז נישט פּדאי צו דערצעהלען, זי איז שוין אויף דער אמת'ער וועלט, לאָז זי האָבען א ליכטיגען גן־ערן. איך רעד נישט, חלילה, קיין שלעכטס אויף קיינעם, און פון לשון־הרע בין איך ווייט... נאָר איך מיש אייך איינם מיט'ן אנדערען. האָט קיין פאַראיבעל נישט, ס'איז ביי מיר אזא טבע, ווי זאָגט איהר: א אידינע האָט אין זיך נייען מאָם רעד...

אוי, א פּרנסה געזנ!... דאָס הייסט, געזנ איז א פּרנסה אפילו נישט קיין שלעכטע, און אז גאָט גיט־אריין אין די געזנ די ברכה, קאָן מען אָן די געזנ פאַרדיענען א שען קערבעל. נאָר וואָס דען? דאָס טרעפט זיך איין מאָל אין צעהן יאָהר. גיכער קאָן זיך מאַכען, מע זאָל ביי די געזנ נישט פאַרדיענען גאָרנישט — מע זאָל נאָך דערלעגען! היינט די האָרעוואָניע, וואָס ארום די געזנ, איז אזא גריסע האָרעוואָניע, אז ס'איז, כלעבען, נישט פּדאי דער נאַנצער טאַרעראַם. אי, איז דאָך די קשיא: וויבאַלד אז ביי די געזנ איז קיין פאַרדיענסט נישטא, היינט צו וואָס באַדאַרף מען האַנדלען מיט געזנ? איז דער תירוץ: וואָס דען וועט מען טהון, אז איך האַנדל שוין אזוי פיעל יאָהרען מיט געזנ?!... באַרעכענט נאָר: אויסבינדען עטליכע און דרייסיג פּאָר געזנ; אוועקטראָגען צום שוחט עטליכע און דרייסיג פּאָר געזנ; ברענגען עטליכע און

קיין שחיטה נישט, און נישט איטלעכער איז א בעלן אויף פּאַרטיגע אָבדירקעס. טענה איך מיט מיינע קונה׳טעס: „ביי מיר מעגט איהר, נישקשה, קויפען אָבדירקעס, מיין שוחט איז דער אלטער שוחט". זאָגען זיי: „יאָ, איהר זענט אודאי זעהר געריכט, נאָר וואָס דען? אויפ׳ן בייל׳עק שטעהט ביי זיי נישט אויפגעשריבען, פון וועמענ׳ס שחיטה זיי זענען — פונ׳ם אלטען שוחט, צי פונ׳ם נייעם שוחט"... זאָג איך: „וואָס הייסט, סע שטעהט נישט אויפ־ געשריבען? אז איך זאָג אייך: פונ׳ם אלטען שוחט, איז פונ׳ם אלטען שוחט; סיידען, זאָג איך, איך בין שוין ביי אייך נישט באַגלויבט, איז שוין, זאָג איך, עק וועלט!"... זאָגען זיי: „א מאָדנע אידינע איהר זענט! איהר זענט ביי אונז אויף אלסדינג באַ־ גלויבט; נאָר אז מיר קאָנען אויספיהרען אליין שיקען צום שוחט קויל׳ען געזנז, וואָס זשע דארפען מיר אָבדירקעס, וואָס מיר קאָנען נישט וויסען, וועמענ׳ס שחיטה דאָס איז?"... „טפו! וויעדער א מאל, זאָג איך, דאָס אייגענע? אז איך שווער אייך ביי מיין מאן און קינדער! איהר וויסט, זאָג איך, ס׳איז בי מיר א גוטע שבועה!"... זאָגען זיי: „צו וואָס דארפט איהר זיך שווערען, אז מיר גלויבען אייך סאי ווי סאי?"... זאָג איך: „נו, נעמט זשע צו ביי מיר א פּאָר אָבדירקעס, לאָם איך מאכען גרינגער דעם קאָשעק!" זאָגען זיי: „מיר קאָנען נישט נעמען ביי אייך קיין אָבדירקעס, איבער דער שחיטה"... נו? געה טעסע פלעקער! אַריינגעהן אין יענעמ׳ס לאָגע — דאָס איז נישטאָ! רחמנות האָבען: א אידינע מארדעוועט זיך אַן מיט גענז, מע מיינט — טאָמער, איך וויים, מע וועט עפּים פּארדיענען; עס האָט זיך געשטעלט אזא ווינטער, האלץ איז נישטאָ, שטרוי איז טייער, א רענדל א וואָגען שטרוי, און די קינדער נעבאַך לויפען באַרוועם אין חדר אַריין, קומען צו געהן אהיים ברוין און בלוי, חאפען זיך ארויף אויפ׳ן אויוועז, נאָרען זיך איין, ווי די קראָליקלעך, און קוקען־ארוים אויף הייסע קארטאָפּלים, און קארטאָפּלים איז מיט גאָלד גלייך, א סך איז נישט נערטאָטען און א סך איז פּארבלויבען אין דער ערד... א שטאָדט! עמיצער

א קול: „מאמע! טאָמער באקסט דו נישט קיין לאטקעס, פאל איך אטא אראָפּ פונ'ם אויוון"... מיר טהוען א קוק — א וועהטיג איז מיר! — זעליגעל הענגט מיט'ן קעפּעל אראָפּ, אטא, נאָר א מינוט, פאלט דאָס אראָפּ און סע ווערט צעשאטען אויף שטיקלעך! דערזעהען אזא חתונה, האָב איך אנגעהויבען צו שרייען: „גנעסיניו, נשמה'ניו, הארצעניו, ליובעניו! באקט לאטקעס, באקט!"... מע זאָגט, הערט איהר, אז איין ארעמאן האָט א קישקע אהן א דנא, — איז דאָס תורת משה! איהר זאָלט אנקוקען ביי דער גנעסין קינ־דערלעך — גאָט זאָל מיך נישט שטראָפען! איך רער נישט, חלילה, קיין שלעכטס, און פון לשון־הרע בין איך ווייט... נאָר איך מיש אייך איינס מיט'ן אנדערען. האָט קיין פאראיבעל נישט, ס'איז ביי מיר אזא טבע, ווי זאָגט איהר: א אידינע האָט אין זיך נייען מאָס רעד...

שמאלץ פון די גענז... פון גענז קאָן מען אויף שמאלץ אליין נישט ארויסקוקען. די שמאלץ, אז עס גערָאט שוין גוט אָפּ, קעהרט אום צוריק נאָר דאָס, וואָס די גענז קאָסטען. דאָס פארדיענסט דארף מען זוכען פון די שאָר־ירקות. ראשית חכמה, אבדירקעס. אז עס מאכט זיך, די אבדירקעס געבען זיך אוים שען, און פלייש איז אין שטאָדט טייער — פארצוקערט מען זיי! ווי זשע איז אבער דער דין, אז קצבים ביי אונז שמייסען זיך, און פלייש איז בזיל־הזול, און די שטאָדט האָט, דעם נגיד אויף צו־להכעיס, ארָאָפּ־געבראכט נאָך א שוחט, און יענער שוחט, דער אלטער הייסט עס, האָט איינגענעבען אויף דעם שוחט, אויף דעם נייעם שוחט הייסט עס, אכצעהן מסירות, און חוץ לזה האָט ער ארויסגעלאָזט א קלאנג אויף איהם, אויף דעם נייעם שוחט הייסט עס, אז ער, דער נייער שוחט הייסט עס, איז א חברה־מאן פון די היינטיגע חברה־לייט, פון די צענסטען, וואָס האָבען צו טהון מיט די חדרים און קלויבען „שקלים־געלט", און דער גביר אונזערער האלט דאָך נישט פון די דאזיגע צענסטען, ער קאָן זיי נישט אנקוקען, זיי זענען, זאָגט ער, גרויסע הולטאיעס, און וויבאלד אזוי, איז דאָך די שחיטה זיינע

עסען. נאָר זאָגען: „געב עסען" — דאָס איז נישטאָ. וואָס דען? א קרעכץ און א נעם מיט דער האַנט ביי׳ם הארצען און א זאָג: „אָך־אָך־אָך!" — א סימן, אז ער איז גוט הונגעריג. „וועסט עפּיס אפשר נעמען אין מויל אריין?" — פרעגט מען איהם. מאכט ער צו מיר: „מהיכא־תיתי"... וויפּיעל מאָל איך זאָג איהם: „איך פּארשטעה נישט — האָסט דאָך א מויל, קאָנסט דו דאָך זאָגען, אז דו ביזט הונגעריג; וואָס דארפסט דו זיצען און קרעכצען?"... ענטפערט די וואַנט?... איך וואָלט וועלען אומים־טען זעהן, וואָס וואָלט געווען, איך זאָל איהם דריי טאָג כסדר נישט געבען קיין עסען? איהר מיינט, ער איז חלילה אזא איין אָפּ־געריסענער נאר? ווי קאָן א איד א למדן א מופלג זיין א נאר? ער זאָל, צו זיין קאָנען, הערט איהר, וואָס ער קאָן לערנען, נאָך זיין א ביסעלע מעהר קריכער, וואָלט ער דען נישט נעקאָנט זיין ביי אונז א רב? אי, וואָס וועלען מיר טהון מיט׳ן אלטען רב? למאי, וואָס וועלען מיר טהון מיט׳ן אלטען חזן? מע האָט נויטיג באַ־דארפט צונעמען א נייעם חזן אין שוהל, פּדי דער אלטער זאָל שטאַרבען פון הונגער, טאָמער איז ער געווען פּריהער, היסט עס, א קלייניער אביון? באשר, דעם גביר האָט זיך פּארגלוסט זינגען! ווילסט זינגען? געה אין טרעיאָטער, להבדיל, וועט מען דיר דאָרטען זינגען צעזעצטערהייט!... איך זאָל זיין, הערט איהר, א מאנספיל, וואָלט איך זיך מיט די גבירים געריבען. אוי, וואָלט איך מיך מיט זיי געריבענט! איהר מיינט, איך האָב עפּיס צו זיי? איך האָב צו זיי גאָרנישט, נאָר איך האָב זיי פיינט. איך האָב פיינט א נגיד! א נגיד און א שפּין, גאָט זאָל מיך נישט שטראָפען! איך רעד נישט, חלילה, קיין שלעכטס, און פון לשון־הרע בין איך ווייט... נאָר איך מיש אייך איינם מיט׳ן אנדערען. האָט קיין פּאראיבעל נישט, ס׳איז ביי מיר אזא טבע, ווי זאָגט איהר: א אידענע האָט אין זיך נייען מאָם רעד...

מע האָט פון די נענז... מיינט נישט, אז מע פּארקויפט שוין אויס די נאנצע שמאלץ מיט אלע אבדירקעס מיט אלע דרויבלעך

זאָל זיך דאָס ארומקוקען, אַרעמעלייט געהען־אויס פון קעלט, אַרעמעלייט שטאַרבען, שוואָלען פון הונגער, קינדער פאַלען ווי שטרוי, ווי פליגען. נאָך מיט חסד, ווי זאָגט איהר, וואָס נאָר אַרעמעלייט שטאַרבען... גאָט זאָל מיך נישט שטראָפען, איך רעד נישט, חלילה, קיין שלעכטס, אָון פון לשון־הרע בין איך ווייט... נאָר איך מיש אייך איינס מיט'ן אַנדערען. האָט קיין פאַראיבעל נישט, ס'איז ביי מיר אזא טבע, ווי זאָגט איהר: א אידינע האָט אין זיך נייען מאָס רעד...

די אָבדירקעס פון די גענז... מע זאָל וועלען, הערט איהר, ארויסקוקען אויף די אָבדירקעס אַליין, וואָלט מען שען אויסגעזעהן מיט די גענז! א חוץ אָבדירקעס, איז פאַרהאַן ביי גענז די דרויב־לעך: גריוועז, לעבערלעך, פופיקלעך, קעפלעך אָון פיסלעך, געדגעלעך, פליגעלעך, צינגעלעך, הערצלעך אָון נירלעך. היינט העלזלעך! פאַרהאַן ביי מיר איינע א בעל־הבית'טע, פעטשעריציע הייסט זי, נעמט זי ביי מיר אַלע העלזלעך, וויפיעל איך האָב; עס מעג זיין א האַלבע מאה העלזלעך, לאָזט זי מיך נישט ארויס. דער מאַן איהרער, זאָגט זי, פעטשעריצי הייסט עס, איז א ליעב־האָבער פון ברוסט אָון פון העלזלעך. ברוסט האָט ער ליעב, זאָגט זי, קאַלטערהייט, מיט פעפער באַפעפערט, אָון העלזלעך — געפילטע מיט מעהל, אָדער מיט קאַשע, אָדער מיט פארפעלעך, אָדער מיט לעבער אָון מיט גריוועז, געבראָטען באַזונדער, אָדער געקאָכט אין מעהרען. וואָס זשע מיינט איהר? ווי די מתים עסען, אזא פנים האָבען זיי. ער זעהט, קיין עין־הרע, אויס קענען מיין מאַן, ווי א איד פון א יאָהר עטליכע אָון דרייסיג, חאָטש ער איז עלטער פון מיין מאַן מיט גוטע צוהן יאָהר. אָון חאָטש מיין מאַן טהוט אויך קיין שום ארבייט נישט, זיצט ער חאָטש אָון לערנט, אָון אז ער קומט אהיים, וועט ער נישט זאָגען, ווי אַנדערע מאַנען: „הער נאָר, דו, גיב עפּיס עסען!" ער, אז ער קומט אהיים פון בית־המדרש, איז דאָס ערשטע — נעמט ער זיך צו א ספר, קוקט אין ספר אריין אָון זיפצט, זיפצט שטילערהייט — א סימן, אז ער ווילּ

אָנצוקוקען גנעסי׳ם חאלְיאסטרע, קיין עין־הרע, ווי זיי קוקען־אַראָפּ פונ׳ם אויפ׳ן־אויוונען, זעהען פּאר זיך אזא טאָפּ שמאלְץ מיט אזוי פיעל גריוונען — און נישט אויסציהען קיין הענטעל אפילו, נאָר לְיגען און קוקען נעבאָך, ווי הונגעריגע וועלְף, און באלְעקען זיך, און די אויגלְעך בשעת מעשה גלאַנצען — א גאָט׳ם רחמנות צו זעהען דעם צער! שטופּט מען זיי אריין דאָרטען א גריוו אין הענטעל, מע טהוט זיי א שמיר א ביסעל שמאלְץ איבער די לְיפּען. וואָס נאָך, איך בעט אייך? ווי קאָן איך אָנהאָדעוונען אזוי פיעל מיילְער, אז איך בין אלְיין אָפּגעשאָטען, קיין עין־הרע, מיט קינדער, און דער מאן פּאַרדיענט נישט קיין צוויי צעבראָכענע גראָשען, און שולְדיג איז מען אויף די גענז — איך זאָל עס פּארמאָגען א דריט־חלק מיט אייך אינאיינעם, און פּריצענט וואַכסט ווי מיט רוחות, און צאָהלְען מוז מען, איך וועל נישט געהן פּארבּאָדען זיך, בלְייבען איין אָנ־זעצערין, חלילה, אזוי ווי יענטע, אשטייגער, וואָס האָט נישט אָפּ־געצאָהלְט דעם שוואָגער פּאר דער אנדערער האלְבּע דירה, צוליעב׳ן זוהנדעל, וואָס שטודיערט, זאָגט מען, אין די קלאַסען און שרייבט אום שבת... אזוי זאָגט די וועלְט. איך בין דערביי נישט נע־שטאַנען. איך האָב פיינט זאָגען דאָס, וואָס איך וויים נישט, און פון בּארעדען יענעם אנטלויף איך. איך פרעג נאָר איין זאַך: צו וואָס בּאראַרף עס יענטע׳ס זוהנדעל זיין א געשטודיערטער? אז בסך־הכל איז ער נאָר א קראַנקער, משטיינס געזאָגט, א טשע־כאָטניק; זיי זענען אלְע, נישט דאָ געדאַכט, נישט פּאר אייך געדאַכט, נישט פּאר קיין שום אידישער שטוב געדאַכט, טשעכאָט־ניקעס. לְאָז ער איהר לְעבען הונדערט צוואַנציג יאָהר, איך בין איהר א גוטער פריינט, וואָס האָב איך צו איהר? חאָטש, אז מע וויל צוריק, האָט זי קעגען מיר נישט אזוי יוצא געווען! מע נעמט נישט און מע רויכערט נישט ארוים קיין שבנים אין מיטען פּאר־פסח! וואָס איז? באשר מנשה דער וואַסערפיהרער קאָן צאָהלְען א קערבּעל א וואָך, און איך נישט! לְאָז זי זיך באריהמען דעמאָלְט, אז ער וועט איהר באַצאָהלְען! ס׳איז גאָר א סברה, אז אָט דער

פון די נענז, ווערט מען שוין גליקליך. נענז זאָלען נישט האָבען קיין פוך און קיין פעדערען אויף זיך, וואָלט נישט פּדאי געווען דער גאַנצער עסק. פריהער, אז איך האָלט נאָך ביי פּארוואַרפען די נענז, סקובע איך זיי שוין אונטער, די נענז, אונטער די פּאַכוועלעך, און קלויב־צונויף דאָס ביסעל פוך. נאָכדעם, נאָכ'ן קויפען, שמועסט מען נישט — דאָס ביסעל פוך באַזונדער, און די פעדערען באַזונדער, און איך גרייט מיר צו ארבייט אויף א גאַנצען ווינטער. די נעכט זענען דאָך נענוג גרויס, מע קאָן זיך נענוג אָנפּליקען. פּליק איך. אַצינד האָב איך א שטיקעל הילף: מיידלעך. מיידלעך זענען נישט קיין יונגלעך. יונגלעך געהען אין חדר אריין, און מיידלעך וואָס? מיידלעך זענען נענז, זיצען און האָדעוועט זיך און וואַכסען. זעץ איך זיי אַנידער נעבען זיך איבער א זיפ: „העלפּט, קינדערלעך, פליקען פעדערען; איך וועל אייך דערפאַר, אם ירצה השם, מאַרגען שענקען א גריוו, באַשמירען א שטיקעל ברויט מיט שמאַלץ, אָדער גאָר צושטעלען א זופ פון קישקעלעך!" אהא, זאָלט איהר זעהן, ווי סע ווערט א גדולה און מע נעמט זיך צו דער ארבייט — א קלייניגקייט, א זופ פון קישקעלעך! וואָס, משטיינס געזאָגט? אז קיין פליישׁ קוקט מען נישט אָן א גאַנצע וואָך, חוץ שבת. איך זאָל נישט האַנדלען מיט קיין נענז, וויים איך נישט, וואָס איך וואָלט געטהאָן א גאַנצע וואָך מיט די קינדער! אזוי וואַרפט זיך פּאַרט דורך א פּלאָסטערעל, א גערעלע, א קעפּעל, א פיסעל, א קישקעלע, א ביסעל שמאַלץ — דער ריח אליין איז שוין גענוג! אז איך בין געזעסען, נישט היינט נעדאַכט, נישט פּאַר אייך גע־דאַכט, נישט פּאַר קיין שום אידען געדאַכט, אין שכנות, ביי יענטען הייסט עס, האָב איך אליין געהערט פון גנעסי'ס מויל: „אז עס קומט, זאָגט זי, די צייט פון חנוכּה און איהר הויבט זיך אָן, זאָגט זי, פּאַרען מיט די נענז, ביי דער פּסח'יגער שמאַלץ, — קומט, זאָגט זי, אויף מיין חאַליאַסטרע א נייע הויט; פונ'ם ריח אליין, זאָגט זי, פּאַרדרעהט זיך זיי שוין דאָס קעפּעל, און סע מאַהלט זיך זיי אויס, אז זיי עסען גענזענס"... איהר מיינט, ס'איז מיר געווען אָנגענעהם

א ווייסע כפרה

א מאנאלאג פון א „מצרצם".

נעשריבען אין יאהר 1904.

מנשה איז א בעל־חוב, די האָר זענען נישט זיינע. פּאַרנומען ביי אַלע בעלי־בתּים פּאַר וואַסער אויף א גאַנצען ווינטער, און א קבצן איז ער אויך א גוטער, און א ווייב האָט ער, פּעסי רופט מען זי, אויך א גוטע שטוקע! נאָט זאָל מיך נישט שטראָפען, איך רעד נישט, חלילה, קיין שלעכטס, און פון לשון־הרע בין איך ווייט... נאָר שאַט... מיר דאַכט זיך, איך האָב אייך געוואָלט עפּעס דערצעהלען א שענם? פּרעגט מיך בחרם, איך האָב שוין אַליין אויך פּאַר־געסען וואָס!... אָט די ווייבער, הערט איהר, איז אייך קיין קאַטאַ־ווע נישט! דאָס איז עפּעס א מין פּאַלק!... אָט האָב איך אייך דאָ אויסגעמישט פון פּל מאמינים שהוא, קאַשע מיט באָרשט און מיט לעבערלעך און מיט נעכטיגע טעג — טאָמער ווייסט איהר וואָס? א אידינע, הערט איהר, האָט טאַקי אין זיך נייען מאָס רעד!... איך וועל אייך שוין מוזען אָפּלעגען די מעשה נאָך אויף א מאָל.

אַ ווייסע כּפּרה

— איך ווייס ניט, ווי אַזוי איהר; ביי מיר, עס מעגען פּאַלען שטיינער פון׳ם הימל, אַ ווייסע כּפּרה אויף ערב יום־כּפּור — דאָס מוז זיין! איך וועל אייך זאָגען דעם ריינעם אמת: איך פּארשטעה גאָרניט, ווי אַזוי וואָלט איך געקאָנט שלאָגען כּפּרות ניט מיט קיין ווייסער כּפּרה? עס מאָהלט זיך מיר אויס, איך וואָלט אַ גאַנץ יאָהר מורא געהאַט פּאר שטאַרבּען. איך בין שוין אַזוי געוואוינט געוואָרען פון קינדוויז אָן. ס׳איז אַלסדינג אַ געוואוינהייט. מיין מאַמע, מוזט איהר ווייסען, איז אויך נישט קיין גרויסע צדיקית, נאָר פון די דאָזיגע זאכען האַלט זי גראָר. צום ביישפּיעל: אויף פּסח — פּסח׳יגען בּאָרשט, אויף שבועות — ליובּיסטיק, אַ כּפּרה — אַ ווייסע, חנוכּה — לאַטקעס, פּורים — שלאָח־מנות, וכדומה אַזעלכע מצוות היט זי אָפּ, ווי איין אמת׳ע רביצין. „הזכּרת־נשמות" איז ביי איהר דאָס שווארצאפּעל פון׳ם אויג, און חלילה ניט הערען שופר בלאָזען איז פּאר איהר אַ סך אַ גרעסערער אומגליק, ווי ביי מיר, למשל, נישט הערען, להבדיל, שאליאפּינען... פון דעסטוועגען, איהר זאָלט זי קענען, וואָלט איהר זיכער מיינען, אַז דאָס איז אַ גרויסאַרטיגע געביל־דעטע דאמע. געטע און שיל־ער לאָזט זי עד היום ניט ארויס פון מויל, און מיט טשאָקען שלאָפּט זי נאָך ביז היינטיגען טאָג. און קומט ראש־חודש אלול, זאָלט איהר זעהן, דעקט זי זיך איבער דעם קאָפּ מיט א ווייס טיכעל און האָט צו טהון מיט די „יענטעס";

אבער א פרעמדער פרובען זאגען אויף אידען א שלעכט וואָרט, וועט ער איהם די אויגען ארויסרייסען. א מאדנע בריאה אט דער וואלאדי! איך האב וויפיעל מאל איהם געהערט באריהמען זיך פאר די פריצים, וואם קומען זיך אמאל צונויף ביי אונז שפּיעלען אין פרעפעראנס, אז מיר האבען אונזער אייגענעם אידישען דיפּלאמאט הערצל, וואם איז א גאנצער בן־בית ביי׳ם טערקישען סולטאן; און אז די ציוניסטען זענען געקומען אנר־מעלטען צו איהם נאך געלט, האט ער מיט זיי געהאט א לאנגען ויכוח, זיי באוויזען, אז זיי טראגען זיך ארום מיט חלומות, זיך איינגערעדט א לונג־און־לעבער אויף דער נאז... נו, און געלט? איהר מיינט, ער האט זיי נישט געגעבען? געגעבען! אט אזא מין נפש איז מיין וואלאדי. וויפיעל האב איך צו טהון מיט איהם פאר די קינדער! מיינע קינדער זענען, קיין עין־הרע, געראטענע קינדער, שענע, געזונטע, פרישע, לויטערע. וואם נאך דארף מען? וויל ער, וואלאדי הייסט דאם, זיי זאלען אלסדינג קענען. קענען? מהכתיתי, איך וויל אויך, זיי זאלען אלסדינג קענען. וואר וויל דאם ניט, אז קינדער זאלען קענען? דאם געזונט זייערם איז אבער ביי מיר טייערער. איך בין א מוטער ניט אזא הייסע, נאר דאך א מוטער, וויים איך, וואם הייסט געזונט. מיין סאשקע מיט מיין סאנקע, איידער זיי זענען אויסגעוואפסען — ע־הע־הע! קומט ער צו געהן און מוטשעט זיי — ער וויל, זיי זאלען אלסדינג קענען, אלסדינג וויסען, אפילו אידיש, זאגט ער, דארפען זיי אויך קענען. קארג, וואם זיי האבען אויף זיך די גימנאזיע, מיט מוזיקע, מיט טאנצען, מיט שלעק, באדארפען זיי נאך האבען אויף זיך נאך איין אומגליק: אידיש לערנען! מע זאל חאטש לערנען אידיש, ווי מע לערענט, למשל, דייטש, אדער פראנצויז, אדער איינגעלש. צי דער אידישער לעהרער זאל חאטש זיין א לעהרער, ווי אלע לעהרערם. איז ער אבער, גאט זאל מיך ניט שטראפען פאר די רעד, איך וויים אליין ניט וואם. וואלאדי אליין קאן ניט ליידען דעם ריח פונ׳ם אידישען לעהרער. אלע מאל נאך

איך האָב מורא, אויב זי שמועסט ניט מיט זיי מכּח קנייטלעך לענגן... און נאָכדעם, אַוועק די ווייבנענדיגע טעג — אַראָפּגע־וואָרפען דאָס טיכל פון קאָפּ, און וויעדער געטע, וויעדער שילער, וויעדער טשאָקע. אָט אזא מין אידינע איז די מאַמע מיינע, און אָט אויף דעם אייגענעם אידישען שניט האָט זי גע־פיהרט אונז אויך, די טעכטער איהרע. פינף זענען מיר געווען, און אלע האָבען מיר חתונה געהאַט „פּאָ־ליובווי", דאָס הייסט: שענע מיידלעך זענען מיר געווען, און געביליעדט אודאי, און נדן האָבען מיר געהאַט אויף זיך צו פופצעהנטוויזענט אין באַנק אויף א טאָכטער, — היינט פאר וואָס זשע זאל מען אונז פיינט האָבען? מיר האָבען גע'שמ'ט, דאַרפט איהר וויסען, אויף דער וועלט ניט אזוי מיט אונזער שענקייט און מיט אונזער בילדונג, ווי מיט אונזער גוט־אויפגעצויגען־ווערען. דערציהונג, הערט איהר, איז א גרויסע, א גרויסע זאך! למשל, אזוי, אין אנדערע פאַנאק און פריי: געקאָנט רעדען מיט וועמען מיר האָבען געוואָלט, גע־קאָנט געהן וואוהין מיר האָבען געוואָלט, און געקאָנט טהון וואָס מיר האָבען געוואָלט; נאָר דאָרט, וואו עם האָט זיך אָנגעקאַנגען מיט לשון אידישקייט, איז געווען חיות ניט זיכער! צום ביישפּיעל, נעמט מיר אראָפּ דעם קאָפּ, איך זאל אייך אויסטהון דעם לינקען שוך פריהער פאר'ן רעכטען. וואלאָדי לאכט פון מיר און מאכט חוזק; נאָר איך זאל וועלען קוקען אויף וואלאָדין, וואָס וואלאָדי לאכט, וואלט ביי מיר פסח געווען גאָלע פאסקע מיט געפארבטע אייער, אָהן א בראקעל מצה. מיין וואלאָדי איז אין אידישקייט א ביסעל... נו־נו... דאָס הייסט: אזוי, פארקאַהרט; א אידען האָט ער, אדרבה, מיט'ן גרעסטען כבוד. דערהערט ער ערגיץ אויף אידען א צרה, א פאָגראָם, געהט ער ארום אָהן א קאָפּ: סטייטש א איד, אידיש בלוט!... פיינט האָט ער נאָר די אידישע תנועות מיט די אידישע נענג. א איד, זאָגט ער, איז אין עזות־פנים, א איד איז א „נאחאל"... לאָז

וואָרעז, אז ער געהט אין קלוב. אַ שטיין פון׳ם הארצען! דאנקען גאָט, וואָס חאָטש ניט ערגיץ אַנדערש... „וואַלאָדי, טענה איך מיט איהם, קאָרטען קאָנסט דו דען ניט אויספיהרען אין דער היים?" ענטפערט ער מיר: „אין קלוב זעהט מען זיך מיט דעם, מיט יענעם. מע הערט וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך"... בלאָטע! דאָס איז, ווי זאָגט מען, אַ תירוץ פאר די בענטשליכט. „וואַלאָדי, טענה איך מיט איהם ווייטער, באַרעכען דיך, דו לאָזט מיך זיצען איינע אַליין גאַנצע נעכט, קוקסט ניט אַן, זאָג איך, קיין קינד אין די אויגען, גזלן, האָסט קיין מורא ניט פאר גאָט, וואַלאָדי?" זאָגט ער, אז ער האָט פיינט סצענעם, קאָן ניט הערען, אז איך רעד מיט גאָט. הויב איך אַן ווייגען. טהוט ער אַ זעץ מיט דער טיר, געהט צוועק און קומט אויף מאָרגען אין דער פריה רעכט ברוגז. איהר פארשטעהט? א י ה ם קומט נאָך ארויס! איך באַטראַכט איהם דעמאָלט, מיין וואַלאָדין הייסט דאָס, און דערמאָן מיך אין אמאָל, אוי, בשעת ער האָט זיך ארומגערעהט ארום מיר, זיך גע׳שדכנ׳ט, געפאַדקעוועט, געצעהלט די טריט, געהיט דעם שאָטען. ס׳איז איהם ניט אָנגענעקומען גרינג. קודם כל, האָט ער געזעהען, ער זאָל געפעלען ווערען דער מאָמע מיינער, אויסהערען פון איהר אויף אויסוועניג גאַנצע שטיקער פון געטע מיט שילער מיט טשאָקע. נאָכדעם האָט ער איהר געלייענט ביכער, און דוקא ראָמאַנען, און דוקא אזעלכע, וואָס אַ שטיין קאָן צע־גאָסען ווערען, געהאַלטען איהר בשעת מעשה די ביידעלעך, זומער איהר געהאַלפען פרענלען איינגעמאַכטס, ווינטער געשפּיעלט מיט איהר אין „קאָנטשעניע". גוט פארשוואַרצט געוואָרען, און אַלץ צוליעב מיר. נאָך מיר איז ער געשטאַרבען, אויסגעאַנגען נאָך מיינע טריט! אַ קניהע ערד האָט ער אויסגעשלאָגען, ביז ער האָט דערלעבט צו הערען פון מיר דאָס גוטע וואָרט, וואָרום איך האָב געהאָט דעמאָלט דריי אזעלכע חתנים פיינע בריה׳ס, ווי ער. איינער פון זיי, ער איז היינט דאָקטאָר, איז אין מיר געווען פאר־ליעבט טאקי צום שטאַרבען. דאָס הייסט, זיי זענען אַלע געווען

זיין אוועקגעהן עפענט ער אויף דאָס פענסטער. „צו וואָס טויג ער דיר?" — טענה איך מיט איהם. „ס'איז היינט, זאָגט ער, א מאָדע אידיש, דאַרפען ויי לערנען אידיש". איהר פּאַרשטעהט? ס'איז א מאָדע! אלסדינג איז א מאָדע. קאָרטען איז אויך א מאָדע. מיין וואלאדי האָט אמאל געוואוסט א פּרעפּעראַנס, א דערדע, א זעפּס־אוֹן־זעכציג; היינט קאָן ער זיך שוין אוועקזעצען אויף א גאנצע נאכט און שפּיעלען ביז דעם אנדערען אויפּדערנאכט. ער קאָן זיך שוין כּמעט אָהן קיין קאָרטען נישט באַגעהן. נאָר כּל זמן ער האָט געשפּיעלט אין דער היים — האָט מיך ניט געאהרט. איך אליין האלט אויך פּוֹן א פּרעפּעראַנס, און איין אָקעלע האָב איך אליין אויך ניט פּיינט. ביי מיין מאַמען פלענען מיר אלע שפּיעלען נאָנץ אָפּט אין אָקע. אהרען אהרט מיך נאָר, למאי ער שפּיעלט אין קלוב. אוי, דער קלוב! דער קלוב! פּאַרברענט זאָלען וועלען אלע קלובען אייף דער וועלט! ערשטענס, איין עבירה טאקי דאָס געלט. שפּיעלען שפּיעלט ער אויף צו נעווינען, נאָר ער פּאַרשפּיעלט, ער פּאַרשפּיעלט א סך געלט! איך וויים, וועז ער פּאַרשפּיעלט און וועז ער נעווינט. קומט ער נערוועז, דאָס הייסט, ריין משוגע, לאָזט־אוים צו מיר זיין ביטער האַרץ, זוכט חסרונות אויף יעז'ען טריט — איז א סימן, אז ער האָט פּאַרשפּיעלט. היינט די צייט, וואָס נעהט אוועק! די נעכט! די נעכט! די ערשטע צייט, איידער איך בין געוואָהר געוואָרען, וואו ער וועלט פּאַרשוואונדען אלע נאכט, בין איך געווען אוים מענטש, שיער ניט משוגע געוואָרען. אלע מאל האָט ער מיר צוגעטראכט א נייעם תירוץ. דאָס — א בוררות דריי נעכט פּסדר, א זאסעראניע, אָדער גלאט א גוטער ברודער האָט איהם פּאַרשלעפּט צו זיך אויף א פּרעפּעראַנס. נאָר וואָס דען? איך קען וואלאדין. איך וויים, וועז ער לייגט און וועז ער זאָגט איין אמת. שוועלט ער זיך און איז בשעת מעשה רעכט אין כּעס, איז א סימן, אז ער זאָגט א ליגען. האָב איך אָנגעהויבען מסתּמא נאָכצושמעקען און אויסצוטאַפּען, און בין געוואָהר ג־

מאטעריאל. דערפאר געפינט זיך ביי אונז רעד מיט דעם דאזיגען אפטייקער, מיט ברענהאלצען — פון דער וועלט רער. פוסטע דבורים, חכמות, ליערלעך, אנעקדאטען. אוי, האט ער אנעקדאטען, ברענהאלץ, ברענען זאל ער אויפ׳ן פייער! און דוקא אידישע אנעקדאטען, חי־חי, פון דער וועלט אנעקדאטען! איך האב ליעב א שענעם אנעקדאט; הערען אנעקדאטען ווערט מיר קיינ־מאל נישט נמאס. זיצט ער, ברענהאלץ הייסט דאס, גאנצע נעכט און דערצעהלט מיר אנעקדאטען... איך וויים, אז די גאנצע שטאדט האלט מיך אין די מיילער. איך וויים גאנץ גוט, וואס מע זאגט אויף מיר, נאר עס זאל מיך אנהויבען צו אהרען! מיך אהרט נאר, למאי עס אהרט ניט וואלאדין אהרט דאס ניט!... וועה־וועה! אמאליגע יאהרען, למשל, ווען מע קומט און מע דערצעהלט וואלאדין, אז סע זיצט ביי מיר גאנצע נעכט איין אפטייקער און דערצעהלט מיר אנעקדאטען — הא־הא־הא! און היינט? גארניט. ער קומט אמאל צו געהן שפעט ביינאכט, טרעפט ער איהם ביי מיר זיצען אויפ׳ן באלקאן — און גארניט. „וואס הערט זיך עפים נייעס, פאני ברענהאלץ?" און פאני ברענהאלץ דערצעהלט איהם נייעס. וואלאדי רויכערט, מאכט זיך, ווי ער הערט מיט קאפ, און האט אין זינען בשעת מעשה — וויים איך וואס, ווארום דער קאפ איז איהם גאר דארטען. איהר ווילט ווייסען, וואו דארטען? עה! איך זאל ווייסען, וואו איז דער „דארטען", וואלט דאך גוט געווען! איך ווייל שוין לאנג ווייסען. איך האב שוין אפילו אנגעשמעקט א שטיקעל „סליד" אויך. דא ניט לאנג האב איך אויסגעטרייסעלט א בריוועלע ביי איהם, ניט אויסגערעדט זאל זיין, פון די הויזען־קעשענעס, זעהר א שען בריוועלע, אויף רויזענפאפיער, דורכגעשפיגעווען מיט פארפומען און גע׳חתמ׳עט „מאשא"... מאשא? מאשא? ווער קאן זיין די דאזיגע מאשא?... שוין צוויי וואכען, אז איך ברעך מיר דעם קאפ, איך קאן גאר אזוי קלוג ניט זיין... אה! לאם איך נאר געווארטעהר וועלן אקוראט, וועט ער זיך ביי מיר נישט נארען!

נאָך מיר די כּפּרה. און היינט? לאָם איך וועלען היינט עמיצען פּאַרדרעהען דעם קאָפּ, איז ביי מיר א מלאכה? אָט, אשטייגער, ברענהאָלץ דער אפּטייקער, וואָם טאַנצט אזוי ארום מיר, — דער־צעהלט ער מיר מעשיות, וויל מיך איינרעדען, אז איך בין יונגער מיט צעהן יאָהר, ווי איך בין. און וואָם קומט ער אקוראט דעמאָלט, וען וואלאָדי איז ניטאָ?... אמת, איך אליין ווייז איהם א דרך; איך וויל, אז וואלאָדי זאָל דאָם טאָקי וויסען, און לאָז דאָם איהם פּאַרדריסען... איך אליין דערצעהל נאָכדעם וואלאָדין: „דו ווייסט, זאָג איך, ווער ס'איז דאָ געווען?" „„ברענהאָלץ?" — זאָגט ער, און ער זאָל זיך דאָם אפילו פּאַרקרימען! „מאָרגען, זאָג איך, געהען מיר מיט איהם אויף שאליאפּינען אינצווייען"... „מיט וועמען, מאכט ער, מיט ברענהאָלצען?" איך קוק אויף איהם בשעת מעשה און טראכט מיר: „וואַרט־אויס, איך וועל דיר דערגעהן די יאָהר!" און רוף מיך אָן צו איהם: „ווי מיינסט דו, וואלאָדי, נישקשה מיר זאָלען דינגען מיט ברענהאָלץ דעם אפּטייקער איין דאטשע?" „וואָם זאָל דאָ זיין, זאָגט ער, קשה?" „ברענהאָלץ, זאָג איך, ווי מיט מיר פּאָהרען היינטיגם יאָהר קיין מאריענבאַד אינאיינעם". „געזונטערהייט", זאָגט ער. געזונטערהייט? אָבער גאָר לא! דוקא וויל דו ווילסט, ווי איך ניט... איך בעט אייך, וואָם איז דאָם געוואָרען מיט מיין וואלאָדין? חברה האָבען איהם גוט אריינגענומען אין קאָהן אריין... אָה, חברה קאָן! פון קלוב קאָן קיין גוטס נישט ארויס. פון קלוב געהט מען אלע נאכט... איך וויים וואוהין מע געהט. איך האָב מיך שוין צעפרעגט. פון קלוב געהט מען אלע נאכט אין „פּאַרנאס", אין „אלימפּ", אין „ארקאדי", וכדומה אזעלכע פּרייליכע ערטלעך, און מע פּאַר־ברענגט די צייט גאנץ פּרייליך... ברענען זאָל דער קלוב! ברענען זאָל דער קאָרטען! ברענען זאָל די קאָמפּאניע! אמאָל פלעגען מיר מיט וואלאָדין אויסזיצען גאנצע נעכט און רעדען און רעדען, קיינמאָל ניט אויסגעלאָזט זיך קיין שטאָף; און היינט קאָנען מיר קיין האלבע שעה ניט זיצען אינאיינעם. אויסגעאָנגען ביי אונז

דער יום־טוב׳דיגער צימעס

א מאנאלאג פון א ווילנער אידינע.

געשריבען אין יאהר 1904.

ער וועט ביי מיר האָבען א מאשע! סע וועט איהם שוין זיין מאשעדיג אין די אויגען!... שא, וואוהין בין איך דאָס פאר־פאָהרען? פון וואָס האָב איך אייך אָנגעהויבען? יאָ, כפרות. איך וויים ניט, ווי אזוי איהר; ביי מיר, עם מענען פאלען שטיינער פונ'ם הימעל, א ווייסע כפרה אויף ערב יום־כפור — דאָס מוז זיין! „ווי די כפרה איז וויים, בין איך וויים פון זינד". אזוי האָט מיך די מאמע געלעהרענט. איך נעה נאָך דער מאמע'ס שניט. דערפאר מוז איך האָבען א כפרה א ווייסע. און נישט נאָר פאר מיר — פאר וואלאָדין, פאר די קינדער, און אפילו פאר מיין קליין ליאָליטשקע קויף איך א קליין וויים היהנדעלע, א קליין וויים כפרה'לע, מיר פאר איהרע שענע אויגעלעך, און שלאָג מיט איהר כפרות. איך שלאָג פאר זיי אלעמען כפרות. אָך און וועה, אז איך בין די אייניציגע אידישקע אין שטוב, וואָס פארשטעהט א אידישען דין און וואָס האלט פון אידישקייט... נעם איך דעם סידור, זאָג איך דעם „בני־אָדם", און דרעה, און דרעה די כפרה: „זאת חליפתי, זאת תמורתי, זאת כפרתי", און איך פיהל, אז עס קומט מיר צו א שטיק געזונט, וואָרום ס'איז א ווייסע, א ווייסע כפרה, אזוי ווי גאָט האָט געבאָטען!...

דער יום־טוב׳דיגער ציטעס

— זיי זאגען, די היינטיגע היסט דאָס, די עזות־פנים׳ער, א קלאָג צו זיי, אז דעמאָלט וועלען מענטשען זיין גליקליך, ווען מע וועט מאכען א מישמאש, שלי שלך, שלך שלי... און איך זאג אייך, אז אויב עס וועט אמאל זיין אזוי, וועט דאָס הייסען תּוהו־ובוהו — הימעל און ערד און סטרוטשע־בּאָבּ. הערט א מעשה, וואָס מיט מיר האָט געטראָפען פּאראיאָהרען אין דער צייט, דעם ערשטען טאָג סוּפות. איך זיץ, ווייסט איהר דאָך מן הסתּם, אויף „גיטקע טויבע׳ס זאוואלעק", בּיי גוטקע נעחע׳ס אין הויף. דאָס הייסט, ס׳איז אזוי גוטקע נעחע׳ס הויף, ווי איהר זייט מיר א פּעטער. דער הויף איז איין „עקסווידאָרסקע הויף"; עס האָבּען אין דעם א חלק, מיט גאָט׳ס הילף, פּינף ברידער מיט צוויי שוועסטער. זענען די ברידער געשטאָרבּען, און די שוועסטער זענען אויך געשטאָרבּען, און אלע האָבּען געלאָזען קינדער, און דוקא היבשליך, קאָן מען זיך ניט איינטיילען; ניט פּארקויפען, ניט צעווארפען, סיידען חלילה אונטערצינדען, איז איין עבירה די נאָס, עס קאָן אוועקגעהן א האלבּע שטאָדט. האלט מען זיך מיט דער דירה, ווי איך מיט מיינע צרות: ניט קיין דאָך, ניט קיין טרעפּ, ניט קיין אויוועז — א קאטוך, צו אלדי שווארצע יאָהר, און געה האלט דאָרט א „הימעל־בּעט" און צאָהל אזא ראטע, דריטהאלבּען רובּעל א חודש נאָך מיט קאָפּיקעס. בּייסער וואָס? ס׳איז שוין מיט הייצונג. ניט מעהר זאָלען אייערע שונאים

האלט איך אין חשבון? אריבער א מנין געווינס, און אפשר נאך מיט א צולעג. וואלט אלץ זיין גוט, ווען אלע וואלטען דאוונען אין איין שוהל. איז אבער די צרה, וואס דער איז אין וויליקע און יענער אין חאנדריקעווע. מילא, אז דער גלעזער דאוועט אין דער גלעזערשער שוהל, דער קצב אין דער יאטקעווער שוהל, דער מלמד אין דער ליבאוויטשער שוהל — דאס פארשטעהט מען נאך: כל עורב למינהו — איטליכער צו זיין צעך. אבער דו, אלמן, וואס קריכסט דו אין דער אלטער שוהל דוקא צו סיראטע דעם חזן? ביזט דאס טאקי אזא מבין אויף נגינה? איהר וואלט איהם הערען, אז עם קומט שבת זינגען זמירות — א קלאג צו איהם! א שטים פון א געקוילעטען האהן, און געזעלט זיך נאך. ער פארהאקט אזוי דעם קאפ מיט זיין „ברוך שאכלנו", אז דעם גאנצען טאג זונטאג שאכלנו'ט מיר אין די אויהערען; טאמער וויסט איהר, וואס ער האט ג'אכלנו'ט ביי דער ארורה זיינער, א חוץ קללות מיט חרמות? און פון דעסטוועגען, רעדט מיט איהר, איז זי נערעכט: א מאן, זאגט זי, איז ווי דער גלות — אט מע טראגט איהם, נאר מע איז שוין געוועהנט. וואס זאגט איהר צו איהר קאפ?...

דאכט מיר, איך וואלט מעהר באדארפט האבען טענות צו דעם, וואס איך בין ניט ווערטה דעם נאמען דערמאנען, ווארום מיינער איז דאך טאקי יע, ווי זאגט מען דאס, א בשר'ער שעפס, טהוט ניט קיין האנט אין קאלט וואסער, זיצט יומם ולילה אין שוהל על התורה ועל העבודה, און איך ליג אין דער ערד, ווי איהר וויסט, און באס בייגעל. בייסער וואס? איך וועל האבען א שטוהל אין גן־ערן. ארבייט איך טאקי געטריי, ווי איין אייזעל, און איהם זעה, עס זאל זיין דער שבת מיט'ן יום־טוב, כיד המלך! פאר וואס שבת און יום־טוב? וויל א גאנצע וואך עסט ער אויפ'ן חשבון פון דבורה־אסתר. וואס ער עסט און ווי אזוי ער עסט — וויל איך נאר אזוי ווייט די האנט ניט ארויסלעגען. איך

זשיפען, ווי מע הייצט זיך אָן, א חוץ שבת אוֹן יום־טוב; ס'איז פון די מענטשען אליין, זאָגען זיי, געזונ ווארעם... טאקי ווארעם! שוין צופיעל ווארעם! בארעבענט, קיין עין־הרע, וויפיעל שכנים אויף איין דירה: שמערעל דער גלעזער — האָט איהר ניט איינס; פּיני־מאיר דער קצב איז ניט צוויי; נפתּלי־בער דער שמאַרגאַנער מלמד איז ניט דריי; משה'קע דער אלמן איז ניט פיער. וואָלט ער זיין איין אלמן, וואָלט זיין נישקשה; איז ער אָבער אזוי איין אלמן, ווי איהר זייט א גובערנאטער. מע רופט איהם אלמן, ווייל ער איז אמאל געווען, ניט איצט געדאכט, איין אלמן. היינט איז ער, ברוך השם, אויס אלמן. גאָט האָט איהם געבענטשט מיט איין ארורה, זאל זי זיך איהם נאָר האלטען, רבונו־של־עולם...

היינט האָב איך פאַרגעסען רעכענען רב יאָשע דעם סופר מיט דער שנור. פאַר וואָס זאָג איך די שנור, ניט דער זוהן? ווייל דער זוהן איז אוועק אין מלחמה, האָט ער אָפּגעטראָטען זיין אָרט דעם גליקליכען פאָר, וואָס מע רופט זיי „די בונימאָוויטשעס". ווייסט איהר, פאַר וואָס? דערפאַר, וואָס ער איז א קאליקער און זי איז א בלינדע, זענען זיי מאסף ממון. א סברה גאָר, אז זיי האָבען א שענעם קאפיטאל, גאָר א שענעם קאפיטאל — צוויי מענטשען און ביידע פאַרדיענערס! רב לייבע דעם בעל־מגית פון דרוק רעכען איך שוין ניט, וואָרום ער איז ניטא א גאנצע וואָך אין דער היים, א חוץ שבת; ער איז א מענטש א באשעפטיגטער, האָט אפשר צעהן פרנסות: א חוץ וואָס ער דיענט אין דער דרוק, איז ער א מעקלער פון ספרים, א געהער אויף מנינים, א שיקער פון חברות, א זאָגער פון תהלים, א שלאָגער פון מלקות, א בלאָזער פון שופר, און אז עס מאכט זיך, חס ושלום, איין אומ־גליק, א נוטה־למות, שטעלט ער צונויף א „יענק" — און נאָך פרומה אזעלכע פרנסות לרוב. נאָר האָט קיין מורא ניט — זיין אידינע זיצט אויך ניט לעדיג: פלעכט הבדלות און פאַרקויפט באָבעם, און — שדים ווייסען איהם — פאַרט א קבצן! אוואו

לאָז זי אויך וויסען פון א יום־טוב צו זאָגען. פרעמדע, חלילה, טראָג איך איהר ניט, אייגענע האָרעוואַניע, דין־וחשבון פאַר'ן מאן דאַרף איך אויך ניט אָפּגעבען, היינט וועמען הער איך?

בייסער מע זעהט זיך ניט א נאַנצענע וואָך, א חוץ שבת און יום־טוב, האָבען מיר זיך א ביסעל פּאַררעדט. איז מען געקומען רופען מיך אהיים, איך זאָל גיכער געהן, וואָרום ער איז שוין געקומען פון שוהל, דער מאן מיינער, א קלאָג צו מיר ניט, ער קאָן שוין זיין גוט בייז, ווי נעבאָך עסען. בין איך דאָך געלאָפען ניט טוידט, ניט לעבעדיג, און געטראָפען אין סוכה שוין דאָס זעכסטע פּאָרעל זיצען ביי דער סעודה, וואָרום מיר אלע האָבען איין שטיקעל סוכה, און ניט אלע קאָנען עסען אין איין צייט. דאַנקען גאָט, זאָגען האָט ער מיר ניט געזאָגט גאָרניט, דער מאן מיינער. ער איז ניט פון די מאנען, וואָס זאָגען. ער איז א שטילער מענטש. נאָר ברוגז'ליך, זעה איך, איז ער. איך קען איהם שוין נאָכ'ן קוק: קוקט ער אַריין אין א ספר אַריין, איז א סימן, אז ער איז ברוגז. דאָס הייסט, אין ספר אַריין קוקט ער תמיד, נאָר קוקען צו קוקען איז ניט גלייך: יענם איז אנדערש געקוקט, און דאָס איז וויעדער אנדערש געקוקט. און א ביסעל איז ער טאקי סני־נהור'דיג אויף איין אויג, קוקט דאָס אויס נאָר ניט יום־טוב'דיג. הויב איך מיך אָן מסתמא פאַרענטפערען: דאָס, יענם, א שוועס־טער, ניט געזעהען זיך א נאַנצע וואָך — בלאָטע! מיינער איז ברוגז, קוקט אין ספר אַריין. איהם אונטערגעטראָגען די קוואַרט, זיך געוואשען, דערלאַנגט די פיש. שמעקט א מחיה. דאָס ביסעל פּאַרפעל, דאָס שטיקעל פלייש — גוט און פיין אַרום און אַרום. געקומען צום צימעס, רוף איך מיך אָן צו איהם, פּאַרט א מאן, וואָס זיצט און לערענט: „איז פּאַרהאן, זאָג איך, ביי מיר א צימעס, הערסט דו, דער קייסער מעג איהם פּאַרזוכען, כלעבען! איין אמת'ער א יום־טוב'דיגער ציטעם, האָט מיינער אוועקגעלעגט דעם ספר, רען!"... דערהערט צימעס, האָט מיינער אוועקגעלעגט דעם ספר,

ווייס נאָר, אז עס קומט שבת און יום־טוב, איז פּאָר איהם גרייט די חלות, מיט די דגים, מיט'ן שטיקעל פלייש, מיט אלעם מיט אייגאנדער. און קומט יום־טוב — מוז זיין צימעס: פּסח פלוימען־צימעס, און סוכות מעהרען־צימעס.

האָט זיך געטראָפען א מעשה: פּאַראיאָהרען סוכות נעווען א יקרות אויף מעהרען. שדים ווייסען זיי, נישט אריינגעפיהרט, אפּנים. א רעגדעל א מעהרעלע. נאָר ס'איז עפּים א תּירוץ? ביי מיין מאן איז דער צימעס טייערער פון אלץ. ער וועט אייך מוחל זיין די דגים מיט'ן פלייש מיט אלעם מיט אייגאנדער, אבי צימעס זאָל איהם זיין. לאָז זיך אייך דאכטען, איך ווייס, אז ס'איז נאָר געזאָגט, ווייל דער צימעס איז דאָך שוין נאָך אלעמען, מעג ער זיין א ותּרן... האָב איך געבראכט א קאָשעק מעהרען, צוערבט געמאכט, צוגעשטעלט און אָפּגעקאָכט. וואָס זאָל איך אייך זאָגען? טעם גן־עדן! ניט אומזיסט איז דאָס ביי די נגידים א וואכעדיגער מאכל; די נגידים זענען ניט קיין נאָראָנים. זיי האָבען ליעב אלסדינג אין דער וואכען דאָס, וואָס מיר האָבען ליעב אום שבת... אָפּגעקאָכט, צוועקגעשטעלט און פּארשארט אין מיין ווינקעלע, — איטליכע שכנה האָט זיך איהר ווינקעלע, — בין איך צוועק אויף א ווייל צו דער שוועסטער געוואָהר ווערען. איך האָב א שוועסטער בייקע, איז זי, ניט פּאר אייך געדאכט, געלעהמט אויף די פּים שוין צעהן יאָהר, און דאָך לעבט זי פון איהרע אייגענע הענט: זי פליקט פעדערען. ווינטער, הייסט דאָס, פליקט זי פעדערען, און זומער ארבייט זי קינדערשע זעקעלעך מיט נאָראסענע היטעלעך. זיצען זיצט זי אויף דער אידישער גאס, אויף ליבע לייזער'ס הויף, אויך איין עקסווידאָרסקע הויף, מיט נאָך עטליכע הונדערט געזינדלעך. נו, וואָס קומט מיר דערפּאר, איך בעט אייך, אז איך האָב מיך אַרויסגעחאפּט אויף א האלבע שעה צו דער שוועסטער איין מאָל אין א יום־טוב? און אגב האָב איך איהר טאקי געבראכט א חלה מיט א שטיקעל פיש,

ניט זיי, טאָמער עמיצער אַנדערש? נאָר זאָגען, אַז זיי האָט געהאָט אַ קעקערע!...

וואָס זאָל איך דערצעהלען וויטער? ס'איז געווען ניט שען, זעהר ניט שען... און וואָר איז שולדיג, אַז מע האָט גענומען מענטשען און מע האָט זיי צונויפגעפאָקט אַלע אינאיינעם, ווי, להבדיל, די היהנער אין אַ קאָטוך, און געה טהו! און רעדט מיט זיי, מיט די היינטיגע, הייסט דאָס, אָט די עזות־פנים'ער, וואָס ווילען מאכען נייע פּאַראַדקעס אין שוהל־הויף, איינפיהרען, ס'זאָל זיין אַ מישמאַש, כּולם אהולאָם, — דרינגען זיי, אַז קלוגע מענטשען זאָגען, אַז אַזוי איז גוט... און איך זאָג אייך נאָך אַ מאָל: ס'איז תּוהו ובוהו — הימעל און ערד און סטרוטשע־באָבּ, און האָט מיר אַ גוטינקען יום־טוב!

געווארען גאָר א פרישער מענטש. און איך לאָז מיך צום אויוועז. ערשט איך טהו א קוק — א קלאָג צו מיר ניט, דער טעפּעל ריין ווי גאָלד, און צימעס ניט א לעק, ניטאָ קיין צימעס! צימעס־צימעס, וואו איז מיין צימעס? איך לויף צו דעם, איך לויף צו יענעם: „האָט איהר ניט געזעהען מיין צימעס?" וואָסער צימעס? קיינער ווייסט ניט פון קיין צימעס! א גליק, איינע א שכנה האָט רחמנות געהאַט, האָט זיך אָנגערופען, אז זי ווייסט, וואו איז מיין צימעס. ס'איז שוין, זאָגט זי, עליו־השלום, אוים צימעס. מע האָט איהם שוין לאַנג, זאָגט זי, אויפגענעסען. נאָר ווער האָט איהם אויפגענעסען — קאָן זי ניט זאָגען. זי האָט מורא, ווייל ניט האָבען צו טהון מיט א סני־נהור'טע, דאָס הייסט מיט א בלינדע... און דאָ, איך טהו א קוק אויף מיינעם — גזלן! אריינגעשטעקט די נאָז אין ספר — און שא!...

לויף איך דאָך צו דעם גליקליכען פאָר, וואָס מע רופט זיי „בונימאָוויטש": „סטייטש, א קלאָג צו אייך, וואָס האָט איהר, זאָג איך, געהאַט צו מיין צימעס?" זאָגט זי: „וואָסער צימעס?" זאָג איך: „דער יום־טוב'דיגער מעהרען־צימעס!" זאָגט זי: „א געזונט אין אייך, וואָס רעדט איהר? איך האָב געהאַט א קעקערע!"... האָט דאָס מיך מסתמא גוט פארבאַקען ביי'ם הארצען: א הולטאיקע קאָן! סטייטש, איך וויים, זי האָט ניט געהאַט קיין מעהרעלע אפילו אויף א רפואה, זאָגט זי מיר, אז זי האָט געהאַט א קעקערע, א בעסערען צימעס נאָך פון מיינעם, הייסט דאָס! „האָט איהר, זאָג איך, געהאַט א קעקערע?" זאָגט זי: „א קעקערע!" זאָג איך איהר נאָך א מאָל: „א קעקערע?" זאָגט זי מיר נאָך א מאָל: „א קעקערע!" זאָג איך איהר וויעדער א מאָל: „א קעקערע?" זאָגט זי מיר וויעדער א מאָל: „א קעקערע!"... נו, אָט דאָ האָט מיר שוין דערלאַנגט אין דער ביין אריין! מילא, זי זאָל מיר אָפּלייקענען, אז ניט זי האָט צוערעכט געמאַכט דעם צימעס, וואָלט איך אפשר קלערען: א קשיא, טאָמער

א נגיד׳ישע פרעזשעניצע

א ליטווישער דיאלאג.

געשריבען אין יאהר 1904.

אַ נגיד׳ישע פּרעזשעניצע

— וואָס זאָל איך דיר זאָגען, הינדע? דעם קאָפּטען פּאר־
זעצען, אַ נגיד זאָל מען זיין!
— אַסעגען וואָס איז געקומען צו רעד?
— געווען בײַ׳ם נגיד. דערלאַנגט צום טיש אַ פּרעזשעניצע.
ניט שייך צו זאָגען — אַ גאָלד!
— פּטור! וואָס איז דאָרטען? מיט פּליטערלאָך?
— ניט שייך צו זאָגען — טעם גן־עדן!
— געגעסען?
— פּטור! וואָס פּאַר אַ מחותן?
— פון וואַן זשע וווייסטע?
— מזהט ניט?... אַ חיות צו קוקען פון דער וווייטען!
צעגעהט אין מויל, ווי אַ פּוטער!...
— נגידים — וואָס פּעהלט זיי?
— קאָפּווהטיג! כוואָלט וועלען זעהען, הינדע... נמ... נמ...
זאָלסט אמאָל מאַכען אַ פּרעזשעניצע...
— טאַקי? אַ קלייניע השגה!
— פּאַר וואָס ניט? איין מאָל אין לעבען!...
— משוגע — וואָס?
— נמ... נמ... חלש׳ט מיר די האַרץ, הינדע!... מאַך מיר
אַ פּרעזשעניצע, זעה!...
— אַ קלאָג! פון וואָס מאַכט נעם — וווייסטע?

— נא דיר א פרעזשעניצע !... אננעשפארט דער יצר־הרע !... געזעהען ביי׳ם נגיד... דער נגיד זאל זיך אפשניידען דעם נאז, דארף נעם אייך שניידען דעם נאז... אבווישאנע !... ננא ! נא דיר א פרעזשעניצע פלוצים !... גענה וואש דזאך, שיים פארטיג די פרעזשעניצע !

— שיים פארטיג די פרעזשעניצע ? אט אזוי, הינדע, האב איך דיר ליעב... די נגידים מיינען — נאר ביי זיי פראן פרעזשע־ניצעם... איין איידעלער מאכל !... עם שמעקט דער קנאבעל — א חיות !... גוט, הינדע ! כוואלט אלע טאג עסען פרעזשעניצעם... הערסטע, הינדע, וואם כוועל דיר זאגען ?... נמ... נמ... דיין פרעזשעניצע איז גאר ניט דאם... עפים זויערלאך, ווינציג זאלץ און קלעפיג... נמ... נמ... זאלסט מיר מוחל זיין... נמ... נמ... גאט זאל ניט שטראפען פאר די רעד... חלשות, טפו ! דער שווארץ־יאהר וויים זיי, די נגידים, אין וואם זיי קאכענען זאך !...

— פֿטור! פון וואן זאָל איך וויסען?
— טאָ וואָס זשע רעדסטע?... ערשטענס, לעגען זיי אריין, די נגידים, וער ווייס וויפיע! פּוטער!...
— מילא, איז אָהן פּוטער, אבי א פּרעזשענציע!
— א צורה! היינט מילך?
— מילא, איז אָהן מילך, אבי א פּרעזשענציע!
— גוט! אָבער אייער? אָהן אייער קאָן מען דאָך ניט מאכען א פּרעזשענציע!
— אייער? אַוואו שטעהט דאָס „אייער"? מע צעשלאָגט איין איי און מע מאכט א פּרעזשענציע.
— גע'פּועל'ט! אַוואו נעמט נעם? געווען איין איי, איז אַוועק א האַלבער געלבעל אויף געפילאכץ און א ביסעל פון דעם וויסעל אויף די חלות.
— נאָ־נאָ! אז דו ווילסט, געפינסטע נאָך פון וואָס צו מאכען א פּרעזשענציע!
— פון וואָס? פון דער לושפייקע? א האַלבע איי!
— איך וויים? ביזט דאָך עפּים א בעל־הבית'טע!
— א בעל־הבית'טע! סיידען מיט מעהל א ביסעל?
— זאָל זיין מיט מעהל, אבי א פּרעזשענציע.
— חכם! אַוואו נעמט נעם?
— עט, א ביסעל מעהל אייך א זאָך?
— אייך א זאָך... סיידען רעטשענע?
— זאָל זיין רעטשענע, אבי א פּרעזשענציע.
— א צורה! סיידען מיט א ציבעלע?
— זאָל זיין מיט א ציבעלע, אבי א פּרעזשענציע.
— גאָר פּאַרגעסען! ניטאָ קיין ציבעלעס. פּראָן א קנאָבעלע.
— זאָל זיין א קנאָבעלע, אבי א פּרעזשענציע.
— א שענע פּרעזשענציע! מיט וואָס באַשמירט נעם די סקאָווערדע?
— שמיר מיט וואָס דו ווילסט, אבי א פּרעזשענציע.

איין עצה

געשריבען אין יאהר 1904.

אייי עצה

— שוין פון א טאָג דריי, אז עס געהט צו דיר א יונגערמאן אלע אינדערפריה און בייטאָג און אויפדערנאכט, און טרעפט דיך ניט אין דער היים. ער דאַרף דיך, זאָגט ער, זעהר נויטיג זעהען!

אזוי האָט מען מיר אָנגעזאָגט א בישורה, בשעת איך בין געקומען איינמאל צו פאָהרען פון וועג אהיים.

— מסתמא א מחבר מיט א „ווערק"! — אזוי האָב איך מיר געטראכט און האָב מיך אוועקגעזעצט צום טיש, און נאָר גענומען זיך צו דער ארבייט — אהא, מע קלינגט שוין! עס עפענט זיך די טיר און עמיצער דאַרטען פאַרקעט זיך, טהוט אוים די קאלאָשען, הוסט, שנייצט די נאָז — אלע סימנים פון א מחבר. איך וואָלט שוין וועלען זעהען דעם פארשוין! גאָט האָט געהאָלפען, ער איז ארויין. אָפּגעמאכט צו מיר א גאנץ פיינעם „בואי־בשלום", דאָס הייסט, אָפּגעטראָטען אויף א פאָר טריט צוריק, געמאכט א מין רעווערענס, גערייבען בשעת מעשה א האנט אן א האנט, האָט ער זיך מיר פארגעשטעלט און אָנגעפופען א נאָמען פון דער הגדה, איינעם פון די נעמען, וואָס אָט האָט איהר דאָס געהערט, און אָט האָט איהר דאָס פארגעסען — אוועקגעפלויגען.

— זיצט! מיט וואָס קאָן איך אייך דיענען?

— איך בין געקומען צו אייך מפּח זעהר א נויטיגער זאך. דאָס הייסט, פאַר מיר איז די זאך נויטיג, זעהר נויטיג, ממש, קאָן מען זאָגען, נוגע אין לעבען ארויין, און נאָר איהר, אזוי מיין איך, וועט

די אויהערען אוּן לאָזען־איבער אין האַרצען נאָך זיך א ווילדע פּוסטקייט, א מאָדנע וויסטעניש אויף דער נשמה.

שטעלט אייך אָבער פּאָר — איצטיגס מאָל האָב איך דוקא נישט געטראָפען: דער יונגערמאַן האָט זיך ניט געגומען צו דער בוזעם־קעשענע, ניט ארויסגעשלעפּט קיין פּעקל כּתבים, ניט אין זינען געהאַט אפילו לייענען מיר א ראָמאַן, א דראַמע, אָדער נייע לידער פון ציון. ער האָט נאָר צורעכט געמאַכט דעם קאָלנער פון העמד, אויסגעהוסט זיך פריהער אוּן א זאָג געטהאָן צו מיר:

— איך בין געקומען צו אייך אהער, הייסט דאָס, נישט מעהר ווי אויסדערצעהלען אייך מיין ביטער הארץ אוּן זיך איין עצה האָלטען מיט אייך. אזא מענטש, ווי איהר, באַדאַרף מיך פּאָר־שטעהן. איהר שרייבט אזוי פיעל, אז איהר מוזט וויסען אַלסדינג, אוּן נאָר איהר קאָנט מיר געבען די רעכטע עצה. אוּן גלויבט מיר, וואָס איהר וועט מיר זאָגען, דאָס וועל איך טהוּן. איך געב אייך מיין עהרענוואָרט! האָט קיין פּאַראיבעל נישט, אפשר נעם איך צו ביי אייך צייט?

— נישקשה, עס מאַכט נישט אויס. דערצעהלט, דער־צעהלט! — מאַך איך צו איהם אוּן פיהל, ווי א שטיין איז מיר אראָפּ פונ׳ם הארצען. אוּן דער יונגערמאַן רוקט זיך צו צום טיש אוּן הויבט־אָן צו דערצעהלען זיין ביטער הארץ פריהער פּאוואָלינקע, געלאָסען, אוּן וואָס ווייטער מיט אַלץ מעהר היץ.

— אַליין בין איך, דאַרפט איהר וויסען, א יונגערמאַן, ווי איהר זעהט מיך, פון א קליין שטעדטעל. דאָס הייסט, דאָס שטעד־טעל איז גאָרניט אזא קליין שטעדטעל, אוּן דוקא א היבש שטעד־טעל, א שטאָדט קאָן מען זאָגען, נאָר קענען אייער שטאָדט הייסט דאָס א שטעדטעל. דאָס דאָזיגע שטעדטעל, אזוי מיין איך, קענט

דאָס פּאַרשטעהן. איהר שרייבט אזוי פּיעל, אז איך מיין, אז איהר באַדאַרפט וויסען אלסדינג און איהר באַדאַרפט זיין א מבין אויף אלסדינג. אזוי מיין איך. דאָס הייסט, ניט איך מיין, נאָר איך בין איבערצייגט, אז ס'איז אזוי.

איך באַטראַכט מיין פּאַרשוין: א טיפּ פון א קליינשטעדטעל־דינען משפּיל, א מחבר. א יונגערמאַן מיט א בלאַס פּנים, מיט גרויסע שוואַרצע רחמנות־אויגען, דאָס הייסט, אזעלכע אויגען, וואָס בעטען זיך: „האָט רחמנות אויף איין עלענדע, א פּאַרבּלאָנזעטע נשמה". איך האָב נישט ליעב אזעלכע אויגען. פּאַר אזעלכע אויגען האָב איך מורא: קיינמאָל לאַכען זיי נישט, טהוען נישט קיין שמייכעל, שטענדיג פּאַרטיעפט אין זיך — איך האָב פיינט אזעלכע אויגען.

— אַנו, ווייזט, וואָס האָט איהר דאָרטען? — מאַך איך צו איהם, לעג־אַוועק די פּען, שפּאַר מיך אָן אויפ'ן בענקעל און ווארט, אז אָט באַלד נעמט ער זיך צום בוזעם און שלעפּט ארויס א היבש פּעקעל פּתבים, געווים א ראַמאַן אין דריי טיילען, לאַנג ווי דער אידישער גלות, אָדער א דראַמע אין פּיער אקטען, וואָס די פּאַר־שוינען היסען: מערדערזאָהן, עהרליכמאַן, פּרומהאַרץ, ביטערצווייג, וכדומה אזעלכע נעמען, וואָס פון זיי אַליין זעהט איהר שוין ארויס, מיט וועמען איהר האָט צו טהון... און אפשר איז דאָס גאָר נייע ליעדער פון ציון?

„אַהין אויף די בערג טהוט איהם ציהען,
דאָרט וואו דער אָדלער טהוט פליהען,
דאָרט וואו דער אייבערט טהוט בליהען,
דאָרט וואו די נביאים האָבען געטהאָן ריהען,
און פּאַר גאָט געטהאָן קניהען..."

מיר זענען קענטליך די דאָזיגע ליעדלעך, די דאָזיגע גראַמען, וואָס קריכען פונ'ם האַלז, שעמערירען אין די אויגען, זשומען אין

ער ארויס די שליסעלעך? האָט איהר במחילה א טעות! די שליסעלעך פון דער שאפע לויגן ביי איהם סך־הכל פארשלאָסען אין א טישקעסטל, און א חוץ דעם לויגט דאָס שליסעלע פון טיש־קעסטל אויך ערגיץ באגראָבען. אָט אזא מענטש איז ער, דער שוועהר מיינער. און וואָס זאָלט איהר קלערען? אודאי, ווי דער מענטש פארדיענט, אזא נאָמען האָט ער. צווישען אונז רעדענדיג, הייסט ער טאקי ביי אונז אין שטעדטל „דער דבר־אחר"... געווייניגלעך, הינטער די אויגן; אין די אויגען חנפה'ט מען איהם אזוי, אז סע שלאָגט צום הארצען. און ער איז זיך מיישב און נעמט דאָס אָן דוקא פאר גוט געלט, גלעט זיך דאָס בייכל און לעבט זיך אפ א גוטען טאג. סטייטש געלעבט! לעבען צו לעבען איז נישט גלייך! בארעכענט אייך נאָר אליין: א מענטש טהוט נישט קיין האנט אין קאלט וואסער, שען געזעסען, פיין געגעסען, גוט גע־שלאָפען — וואָס וויל איהר נאָך? נאָכ'ן שלאָפען הייסט מען איינשפאנען דאָס פאיעטאנדל און מע פאָהרט־ארוים א ביסל אויפ'ן שפאציער איבער דער בלאָטע. און קומט פארנאכט, געהט מען זיך צונויף מענטשען פון שטאָדט, דער מיט אזא פזמון, דער מיט אזא מין רכילות, א נעכטיגען טאג, און מע בארעדט די גאנצע שטאָדט, און מע לצ'עוועט־אפ פון דער גאנצער וועלט. נאָכדעם דערלאנגט מען דעם גרויסען סאמאָווער און מע זעצט זיך אוועק מיט שמואל־אבא דעם שוחט שפיעלען אין דאָמינעס. שמואל־אבא דער שוחט, דארפט איהר וויסען, איז א יונגערמאן טאקי מיט פאה'לעך, נאָר א היינטוועלטיגער שוין, מיט א ווייסען קאלנער, מיט אויסגעפוצטע שטיוועלעך, און אנטליפט נישט פאר קיין יונגע ווייבלעך, און האָט א פיין העלזעל, קאָן שען זינגען, און שרייבט אויס א בלאָט, און שפיעלט זהר גוט אין שאך און אין דאָמינעס. און אז זיי זעצען זיך שפיעלען אין דאָמינעס, קאָנען זיי אוועק־שפיעלען אָט אזוי א גאנצע נאכט, און דו זיץ און קוק און געהניץ. דאָס מויל וועלט שיער נישט צעריסען! נעם זשע, דו שוטה, שטעה אויף און געה דיר אוועק צו זיך אין חדר'ל און זעץ זיך איבער

איהר דוקא זעהר גוט, נאָר איך וויל דאָס אייך נישט פורש בשמו זיין, מחמת א קשיא אויף אייך, איהר קאָנט דאָס נאָך באשרייבען, פאסט דאָס מיר ניט איבער א סך טעמים... מיט וואָס איך פאר־נעם זיך, וויל איהר וויסען? המ... איך פארנעם זיך... הייסט דאָס, טהון טהו איך לעת־עתה נאָרנישט ניט, זיץ נאָך, הייסט דאָס, אויף קעסט ביי שוועהר און שוויעגער, דאָס הייסט, נישט אויף קעסט, נאָר אינאיינעם זיצען מיר, אויף אלעם גרייטען, מחמת זי איז, דארפט איהר וויסען, א בת־יחידה, איין איין־און־איינציגע הייסט דאָס, מעהר נישטאָ ביי זיי קיין קינדער, א חוץ די איינע טאכטער, און זיי קאָנען, נישקשה, באשטעהן אונז אויסהאלטען נאָך צעהן יאָהר, מחמת זיי זענען, דארפט איהר וויסען, פארמעגליכע לייט, מע קאָן אויף זיי זאָגען נגידים, און וועדליג ביי אונז — הייסען זיי גרויסע נגידים, גבירים אדירים, וואָרום רייכער פון זיי איז שוין ביי אונז נישטאָ. מיין שוועהר באדארפט איהר געווים קענען. אזוי מיין איך. איך וויל אייך נישט פורש בשמו זיין, סע פאסט נישט. ער איז א איד, דארפט איהר וויסען, וואָס האָט ליעב זיך לאָזען הערען אויף דער וועלט, מע זאָל איהם קענען. למשל, אויף באָברויסקער נשרפים האָט ער געגעבען די שענסטע נדבה, אויף קעשענעוו האָט ער געשענקט מעהר פון אלעמען. אין שטאָדט גופא ביי אונז גיט ער אפילו ווינציג־וואָס, נאָר אין דער פרעמד האָט ער ליעב זיך אויסשטעלען פיין, אלע זאָלען וויסען. ער איז, פארשטעהט איהר מיך, גאָר קיין נאר נישט. ער וויסט נאָנץ גוט, אז דא, אין שטאָדט, האָט מען סאי ווי סאי פאר איהם דרך־ארץ — פאר וועמען באדארף ער זיך דא אויספיינען? איז ער זיך מיישב און שטעלט זיי גאָר א פייג. ער איז א מענטש, וואָס קאטאָרי ער קאָן נישט געבען. ער זאָגט אליין, אז ער קאָן נישט געבען. אז מע קומט צו איהם נאָך א נדבה, וועדט ער טוידט און זאָגט: „שוין? איהר זענט שוין געקומען נעמען? נאָט אייך די שליסעלעך און געהט אייך אליין צו דער שאפע און נעמט אייך וויפיעל איהר דארפט"... מיינט איהר דאָך מסתמא, אז אָט נעמט

דאַרפט איהר וויסען, פון א מאַנספּיל: „וואָס איז דיר, טאָכטער־לעבּ? וויעדער ער? אָט דער רוצח, דער גזלן, דער מערדער? וויגד איז מיר! וואָס אהרט דאָס איהם, אשטייגער, וואָס איך האָב נאָר איין אויג אין שטערן? דער בויך האָט איהם וועה געטהאָן? צי ער האָט בלוט פאַרגאָסען?"... שיט, שיט מיט רער, ווי פון א זאק! עס ווייזט זיך מיר אויס, אז זי וועט אייביג אזוי שיטען, קיינמאָל נישט אויפהערען, און עס זיגעט מיך ביי'ם הארצען, עס נאָגט די נשמה, און עס נעמט מיך אָן א חשק נעמען איהר טער־קישען שאָל, צעקנייטשען מיט די הענט, צעטרעטען מיט די פים און צעריסען אויף שטיק־שטיקלעך! חאָטש, אייגענטליך, אז מע וויל שמועסען צוריק, וואָס האָב איך צו איהר שאָל? א שאָל ווי אלע טערקישע שאלען, וואָס מע ברענגט זיי צו פיהרען פון בראָד. אייך באַדאַרף זיין באַקאַנט די דאָזיגע טערקישע שאלען: געמאהלטע, מיט רויטע, גלעלע, גרינע, ווייסע, שווארצע קעסטעלעך, מיט שפריינקעלעך באשפריינקעלט און מיט פרענזעלעך באפרענזעלט...

— זייט זשע מוחל, יונגערמאן! — האָק איך איהם איבער סאמע אין מיטען. — דאכט זיך, איהר האָט געזאָגט, איהר ווילט זיך עפּים איין עצה האלטען מיט מיר מכח איין ענין?...

— האָט קיין פּראיבעל ניט, — מאכט ער און חאפט איבער דעם אָטהעם, — אפשר נעם איך צו ביי אייך צייט? נאָר דאָס איז נויטיג גלוווען, פּארשטעהט איהר מיך, טאקי צום ענין, איהר זאלט ווערען א ביסעל באקאנט מיט דער שטוב און מיט די מענטשען, און אז איהר ווט ווערען באקאנט מיט דער שטוב און מיט די מענטשען, ווט איהר ערשט דעמאלט פּארשטעהן די לאגע מיינע... איז וויבאלד זי ווערט, חלילה, נישט מיט אלעמען, מיינע הייסט דאָס, הויבט אָן די שוויעגער ווארטשען, און דער שוועהר הייסט איינשפאנען דאָס פּאיעטאנדל און שיקט אווק נאכ'ן דאקטער, דעם נייעם דאקטער, — אזוי טאקי רופט מען איהם

א בוך, צי איבער א בלאט־צייטונג? איז ניין! פאר וואס? סע פאסט נישט. סע זיצט א פרעמדער מענטש — ווי אזוי הויבט מען זיך אויף און מע נעמט און מע געהט־אוועק אין מיטען דרינען? פאר אזא מעשה, דארפט איהר וויסען, ווערט דער שוועהר ברוגז. דאס הויסט, זאגען זאגט ער גארנישט, נאר ער בלאזט זיך אן, ווי איין אינדיק, און ענטפערט נישט, חאטש רעד צו איהם צעזעצ־טערהייט! און אויף איהם קוקענדיג — אויך די שוויענער! און וויבאלד שוועהר און שוויעגער זענען נישט שוה־בשוה מיט'ן איידעם, קוקט שוין ז'י אויך צו אלדי שווארצע יאהר — פארט א בת־יחידה, איין־און־איינציגע ביי טאטע־מאמע, וואס זיי זענען, זאגט זי, ביי איהר דאס חיות מיט דער נשמה, און זי ביי זיי — דאס אויג אין קאפ, מיט ספנת־נפשות, אזוי אז טאמער מאכט זיך, זי ווערט עפים נישט מיט אלעמען, איז באלד דער דאקטער, באלד קעהרט זיך איבער די וועלט! נו, איז שוין עפים א חידוש, וואס אזא נפש, ווי זי, נעמט זיך איבער און מיינט, אז די גאנצע וועלט איז באשאפען געווארען נאר פון איהרעטוועגען? און דערצו, דארפט איהר וויסען, איז זי נאך נישט איבעריג קלוג אויך. דאס הויסט, אזוי אפילו, אז איהר וועט מיט איהר רעדען, איז זי, דאכט זיך, נישט קיין נאר, נאר קיין נאר נישט, מע קאן זאגען א קלוגע, א גאנץ קלוגע, א חרוצה, א מאנספילשער קאפ אויף איהר! נאר וואס דען? אט דאס, וואס זי איז צעבאלעוועט, צעפעסטעט, א ווילדע ציעג. טאג ווי נאכט אדער חא־חא, אדער נאר א וואהרף געטהאן זיך אין בעט ארויין און צעווייגט זיך, ווי א קליין קינד. „וואס איז דיר? וואס פעהלט דיר? וואס ווייגסט דו? וואס ווילסט דו?" — ענטפערט די וואנט?... מילא. וואלט דאס נאך אויך געווען א האלבע צרה. א וויב אז זי ווייגט, ווייגט זי אזוי לאנג, ביז זי ווייגט זיך איבער! איז אבער דער חסרון — די שוויעגער. ווערט געוואהר די שוויעגער, קומט זי צו לויפען אין איין אימפעט מיט'ן טערקישען שאל אויף די פליציעם, ברעכט די הענט און לייענט מיט א נוסח פון תחינות, און א קול האט זי,

שניידער, וואָרום ווי שטעהט איהם אָן זיין א שניידער, אז ער האָט א זוהן א דאָקטער? מיין איך פּאַרקעהרט: ווי שטעהט אָן דעם זוהן דעם דאָקטער צו האָבען א טאַטען א שניידער, און נאָך אזא מין שניידער, וואָס איז צווישען שניידערס א שניידער? דהיינו: אַליין איז דאָס א אידעל, דאַרפט איהר וויסען, א קליינס, מיט א וואַטאָווער קאַפאָטע און מיט א קאַסאָקע אויגעל און מיט איין איינגעבויגענעם פינגער, און א קול האָט דאָס, ווי א גרייגער, און סע גהעט־אַרום טאָג ווי נאַכט און סע גרייגערט: „מיין דאָקטער האָט דאָס נעכטען גהאַט א פּראַקטיקע, אי א פּראַקטיקע! מיין דאָקטער, אז ער ווי, קאָן ער! מיין דאָקטער!"... ער פּאַרהאַלט איטליכען באַזונדער דעם קאָפּ מיט זיין דאָקטער! און דערצו איז נאָך דער דאָקטער, צו די צרות, דאַרפט איהר וויסען, א ווייבערשער דאָקטער, דאָס הייסט, איין אקושאָר, — איז וואו ערגיץ א סוד, פּויקט ער אוים, דער קאַסאָקע שניידער, איבער דער גאַנצער שטאָדט. אז אָך און וועה איז שוין יענעם ווייבל אָדער יענעם מיידל, וואָס פאַלט־אַריין צום דאָזיגען דאָקטער אין די הענט און צו זיין פאָטער דעם שניידער אין מויל אַריין... עס האָט זיך אנומאַלטען גענראָפען ביי אונז א מעשה, א מיידל איז געווען ביי אונז...

— זייט זשע מוחל, יונגערמאַן! האָק איך איהם איבער נאָך א מאָל אין מיטען די רעד. — דאַכט זיך, איהר האָט געוואָלט מיט מיר זיך עפּים איין עצה האַלטען?

— האָט קיין פּאַראיבל ניט, אפשר נעם איך צו ביי זייך צייט? נאָר איך האָב זייך אָנגעהויבען מיט'ן דאָקטער, ווייל ער איז איינאַנצען דער מלאך־המות טאַקי! ווען ניט ער, וואָלט דאָך מיר געווען גוט ווי די וועלט. וואָרום וואָס פעהלט מיר, איך בעט זייך? אז א ווייבל האָב איך, דאַרפט איהר וויסען, א פּאַרשוין, א יפת־תואר קאָן מען זאָגען, און קיין קינדער, דאַרפט איהר וויסען, האָבען מיר נאָך ניט, און א בת־יחידה איז זי, איין־און־איינציגע, איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר איז דאָס אינ־

ביי אונז: „דער נייער דאקטער", — איך ווי‌ל אייך ניט פורש בשמו זיין, חאפט איהם דער וואטענמאכער!... און אט ארא הויבט זיך ערשט אן די רעכטע חתונה, וואם וועגען דעם טאקי האב איך אייך געוואלט דערצעהלען און זיך מיט אייך איין עצה האלטען.

מיין פארשווין שטעלט זיך אפ אויף א מינוט, ווישט זיך אוים דאם פארשוויצטע פנים, רוקט זיך צו צו מיר מיט'ן בענקל א ביסל נעהענטער און גרייט זיך צו דערצעהלען ווייטער, נעמט בשעת מעשה אין האנט אריין א זאך אויף צו האלטען, מחמת ס'איז פארהאן מענטשען, וואם אז זיי רעדען, מוזען זיי עפיס האלטען אין דער האנט, אנדערש קאנען זיי ניט דערצעהלען קיין מעשה. ביי מיר אויפ'ן שרייב־טיש שטעהען אויסגעשטעלט פארשיידענע זאכלעך, ראריטעטען, צאצקעס, און צווישען זיי אויך א קליין וועלאסיפעדל, א ציגארענשניידער. דאם דאזיגע וועלאסיפעדל האט אזוי נושא־חן געווען ביי'ם עולם, אז איטליכער, ווער עס קומט אריין צו מיר, איז קודם־כל נעמט ער זיך צום וועלאסיפעדל. אויך דעם דאזיגען פארשוין מיינעם איז דאם וועלאסיפעדל, אפנים, שטארק געפעלען. פריהער האט ער דאם בשעת דערצעהלען באטראכט, נאכדעם געגומען אין האנט, נאכדעם געפרובט דרעהען די רעדלעך — הפלל, ער האט דאם וועלאסיפעדל שוין מעהר פון די הענט ניט ארויסגעלאזט, און אזוי האט ער אנגעהויבען צו דערצעהלען ווייטער:

— אלזא, „דער נייער דאקטער". דאקטוירים, דארפט איהר ווייסען, איז פארהאן ביי אונז אין שטעדטל, אזוי ווי די הינט: פארהאן דאקטוירים קריסטען, און פארהאן אידישע דאקטוירים, און דאקטוירימלעך; פארהאן אויך דאקטוירים ציוניסטען, דאם הייסט אזלכע, וואם פארנעמען זיך מיט ציוניזם. נאר דער דאקטער, וואם איך דערצעהל אייך, איז נאך גאר א יונגער דאקטער, טאקי א היימישער, א שניידער'ס א זוהן, דאם הייסט, דער פאטער זיינער איז געווען אמאל א שניידער — היינט איז ער שוין אוים

שטעכען זיך, אָדער אוועקלויפען צום טייך און טרינקען זיך — אזוי ווייט איז מיר נמאס דער דאָזיגער דאָקטער!

און דער יונגערמאַן פֿארטראַכט זיך, ווערט טרויעריג.

— וואָס זשע, איהר זענט זיי, הייסט דאָס, חושד? — זאָג איך צום יונגענמאַן, און היט זיך מיט אַיין איבעריג וואָרט.

— חס ושלום! — מאַכט ער צו מיר און חאַפּט זיך אויף, ווי אַיין אָפּגעבריהטער, און רוקט זיך צו צו מיר נאָך נעהענטער. — וואָס איז שייך זאָגען, איך בין זי חושד? א אידישע טאָכטער! א כּשר קינד!... איך רעד פון איהם רעד איך, פון שענעם דאָקטער, ברענען זאָל ער. און נישט אזוי נאָך דער דאָקטער, ווי דאָס שענע פּאָטערל זיינס, דאָס קאַסאָקע שניידערעל מיט דער וואַטאָווער קאַפּאָטע, פּאר'שרפה'ט זאָל ער ווערען! ער געהט ארום טאָג ווי נאַכט און גרייגערט און פּויקט איבער דער גאַנצער שטאָדט. איהר מיינט, דאָס גרייגערען האָט עפּעס א ממשות? בלאָטע, גאָלע גאָר־נישט! עס האָט א צונג, און סע רעדט! עס וואָלט מיך געאָהרט, מאָהלט אייך, ווי דער פּאראיאָהריגער שניי. איז אָבער דער חסרון, וואָס א מענטש האָט אויהערען, און אויהערען האָבען לויפֿ האַרבען, און אז מע האַרכט זיך גוט צו, דערהערט מען אזעלכעס, וואָס מע וואָלט דאָס נישט געוואָלט האַרבען. ובפרט נאָך ביי אונז אין שטאָדט — א שטאָדט, דאַרפט איהר ווייסען, פון גאָלע רכילות'ניקעס מיט לשון־הרע'ניקעס מיט לאַנגע ציינגער, וואָס האָבען א שם אויף דער וועלט! נעמט מען אריין ביי אונז א מענטשען אין מויל אריין, מעג ער זיך שוין אָפּגעזעגענען! פּאר מיר אין די אויגען, מאָהלט אייך, היט מען זיך, נאָר הינטער די אויגען האָב איך עטליכע מאָל געהערט אזעלכע וועלטער, אז איך האָב מיך אָנגעהויבען צו־קוקען, שטאַרק צוקוקען, חאַפּען ווערטער, טאַפּען רעד, און — למאי זאָל איך זאָגען? — איך האָב נישט ארויסגעזעהען גאַרנישט, לחלוטין גאַרנישט, בלתי איין זאַך האָב איך ארויסגעזעהען, וואָס אז ער קומט צו געהן, ווערט זי גאָר אַיין אַנדער מענטש, מיט אַיין אַנדער פּנים,

גאנצען איהרם, מיינם הייסט דאָס, און כּבוד האָב איך אויך, ניט צו פֿארזינדיגען, וועל׳יג א נגיד׳ס איין איידעם, ניט זשעדנע, דאָנקען גאָט, נישט קיין אויבען־אָן, נישט קיין מפּטיר שבת און יום־טוב, נישט קיין כּיבוד, אז סע מאכט זיך ערגיץ א ברית; אויך מיט׳ן אתרוג, צו די הושענות, בין איך דער ערשטער נאָכ׳ן שוועהר: פֿריהער דער חזן, געווײַנט׳ליך, נאָכדעם דער רב, נאָכדעם דער שוועהר, נאָכדעם איך, נאָכדעם ערשט דער איבעריגער עולם. און אפילו אין מרחץ, לחבדיל, אז איך טהו מיך אויס און קום־אַריין, מאכט דער בעדער א טאַראַראָם: „לאָזט נאָר, אידען, מאכט א וואַרע, דעם נגיד׳ס איידעם געהט!" איך שווער אייך בנאמנות, אז סע איז מיר פֿריקרע, איך האָב עס פיינט. שייך זאָגען פיינט? חנופה האָט איטלעכער ליעב, און פון כּבוד זאָגט זיך קיינער נישט אָפּעמ, נאָר וואָס דען? ס׳איז שוין צופיעל, ובפרט, אז איך ווייס, אז איך האָב עס כּלל נישט פֿארדיענט. וואָס איז? באשר דער שוועהר איז א נגיד? לאָזען זיי איהם חנפה׳נען, לאָזען זיי איהם לעקען, זייט מיר מוחל, צעזעצטערהייט, וואָס קעהר זיך דאָס אָן מיט מיר? ווילדע מענטשען, זאָג איך אייך, נאָך גאָר ווילדע מענטשען, און איך באַראַרף זיצען מיט זיי, ווי אין געפענקענישׂ, וואָרום צונויפגעהן זיך מיט אבי וועמען לאָזט מען מיך נישט; ווי פֿאַסט דאָס פֿאַר׳ן נגיד׳ס איידעם? רעדען מיט׳ן שוועהר — איז נישטאָ מיט וועמען. ער איז, דאַרפט איהר וויסען, א פֿראָס־טער נפש, זעהר א פֿראָסטער נפש, א גרויסער עם־הארץ, זאָל ער מיר מוחל זיין, — ווי ער הערט נישט, אזוי זאָל איהם נישט שאַד־טען. און זי — א ווילדע ציגע, א בת־יחידה, ווי איך האָב אייך געזאָגט; אָט לאכט זי, און אָט ווײַנט זי, אָט איז חא־חא־חא, און אָט טהוט זיך זיך א וואַרף אין בעט אַריין, און מע שיקט נאָכ׳ן נייעם דאָקטער. און דער נייער דאָקטער — פֿארחאפט זאָל ער וועהרען! דערמאָן איך זיך אָן איהם, וועהרט מיר מיאוס ומאוס דאָס לעבען מיינם! איהר מענט מיר זיכער גלויבען, סע מאכט זיך אמאָל א צייט, אז סע ווילט זיך מיר אָדער חאפען א מעסער אָון

קרענק, די אינפלוענצע, וואלט איהר באדארפט זעהען, ווי דער מענטש האט זיך דאס אוועקגעלעגט פאר מיר, עס איז מיר אזש געווען איבער דער טבע! און מערקווירדיג! וואס מעהר ער איז צו מיר גוט, אזוי מעהר (גאט זאל מיך נישט שטראפען) האב איך איהם פיינט, אנקוקען קאן איך איהם נישט, ובפרט דעמאלט, ווען ער זיצט ביי אונז און זיי קוקען זיך דורך מיט איהר!... מיר דאכט זיך, אז ווען איך קאן איהם אננעמען פאר'ן קארק און ארויסווארפען אין דרויסען ארוים, וואלט מיר צוגעקומען א שטיק געזונט! איך קאן נישט אריבערטראגען זיין קוקען, וואס ער קוקט אויף איהר, מיט זיין שמייכלען, וואס ער שמייכעלט צו איהר. און איך האב מיר געגעבען דאס ווארט: איין מאל פאר אלע מאל — איין עק לאז דאס האבען! ביז וואנען איז דער שיעור צו ליידען בזיונות? די גאנצע שטאדט, דארפט איהר וויסען, האט שוין מיט מיר צו טהון! קיין אנדער עצה איז פאר מיר נישט פארהאן — נאר א גט! קיין אנדער מבוא זעה איך גאר נישט! אי, וואס? א תכלית? א שוועהר א גביר? א בת־יחידה? איבער הונדערט יאהר אינ־גאנצען איהרם, מיינם היסט דאס? א שענע ריינע כפרה! עלעהיי, וואס האב איך געטהאן פריהער? וואס טהוען א סך אנדערע יונגעלייט? נישטא קיין אנדער פלאן! ווי זאגט איהר? איא, נישטא קיין אנדער פלאן, א חוץ גט'ען זיך?...

.

דא האט מיין פארשוין וויעדער א מאל איבערגעחאפט דעם אטהעם, אויסגעווישט דאס פנים און געוואלט אויף מיר, וואס וועל איך זאגען.

— איך וויים? איך מיין אויך אזוי, אז ס'איז נישטא פאר אייך קיין אנדער פלאן, א חוץ גט'ען זיך. ובפרט, אז איך זעה נישט ארוים, אז די ליעבע ביי אייך זאל זיין אזוי פלאקערדיג, און קיין קינדער, הער איך, האט איהר במילא נישט, און די שטאדט רעדט, — היינט צו וואס נוצט אייך דער גאנצער מסחר?

מיט אַנדערע אויגען. דאָס הייסט, דער מענטש איז דער זעלבער מענטש, מיט'ן זעלבּיגען פּנים, מיט די זעלבּיגע אויגען; נאָר דער קוק איז אַיין אַנדערער. איהר פּאַרשטעהט? ס'איז גאָר אַיין אַנדער קוק מיט אַיין אַנדער גלאָנץ! איהר מיינט, אַיך בין נישט קיין בעלן געווען אפשר א פּרעג טהון זי: „זאָג מיר נאָר, וואָס איז די מעשה, נשמה מיינע, וואָס אַז ער קומט צו געהן, וועלסט דו גאָר אַיין אַנדער מענטש?" טרעפט, וואָס זי האָט מיר דערוויף געענטפערט? זי האָט זיך צעלאַכט מיט אַזא מין האַ־האַ־האַ, אַז איך האָב געמיינט, אַיך וועל מיך באַגראָבען א לעבעדיגער! און טאקי באלד נאָכ'ן גרויסען געלעכטער האָט זי זיך אריינגע־וואַרפען אין בעט אריין מיט אַזא מין יללה, אַז ס'איז געקומען צו לויפען די שוויעגער מיט'ן טערקישען שאל און האָט זי גענומען מינטערען, און בשעת מעשה האָט זי אויסגעלייענט איהר בּיסעל חינות, און דער שוועהר האָט געהאַפּט דאָס פּאַיעטאַנדעל און געשיקט נאָכ'ן דאָקטער, טאקי מיך אַליין; און אַז דער דאָקטער איז געקומען, איז איהר די רגע געוואָרען גרינגער, ס'איז איהר אריין די פּאַרב אין פּנים, און די אויגען האָבען איהר אָנגעהויבען גלאַנצען, ווי בּריליאַנטען אָקעגען דער זון... און שטעלט אייך פּאָר די שענע לאַגע מיינע: אַז איך באַדאַרף צו איהם אריינקומען אין שטוב אריין, איז, מענט איהר מיר זיכער גלויבען, גלייך ווי אויף יענער וועלט. אין גיהנם אריינצוגעהן באַדאַרף זיין א סך מעהר ניחא! היינט אָנקוקען דאָס פּנים זיינס, אַיין אייד על פּנימ'ל! רויט ווי א צוויק, אַזש בלויליך, און יעדער פּרישטש, יעדער פּרישטש, באַזעצט מיט פּרישטשעס! און האָט א טבע שמייכלען — שמיי־כעלט, ווי א פּגר אומגעוואַשען. צי מע דאַרף, צי מע דאַרף נישט — ער שמייכעלט! שטענדיג געשמייכעלט, און צו איטליכען באַזונדער איז ער צוגעלאָזט. און וועט שמועסט, צו מיר? צו מיר איז ער תמיד צוקער־זיס און ווייך, חאָטש לעג איהם צו צו א מכּה. זיין גוטסקייט צו מיר האָט נישט קיין שיעור און קיין ערך! אַנומעלטען בין איך געווען נישט אין בעסטען געזונט, געהאַט די היינטמאַדישע

אַלף־בית! און פון וואַנען וויסט איך, אַז איך וועל מאַכען בעסער? טאָמער פֿאַל איך אַריין נאָך אין אַיין ערנערען גיהנם? ווי די מעשה איז, דאָ וויסט איך שוין מיין צרה, און בין פֿאַרט, ווי זאָגט ער, קראַנפֿרינץ, דעם נגיד'ס איידעם, איבער הונדערט יאָהר איז דאָס פֿאַרט איהרס, מיינם הייסט דאָס... איהר פֿארשטעהט? וואָס וועל איך געהן מאַכען קאָמבינאַציעס, שפּענגלירען? ס'איז דאָך נישט מעהר ווי א שפּיעל, א לאָטעריע. וואָס? נישט אַזוי? וואָס זאָגט איהר? ס'איז נישט קיין שפּיעל? נישט קיין לאָטעריע?

— איך מיין, זאָג איך, אויך אַזוי: ס'איז א שפּיעל, א לאָטעריע. פֿודאי איז בעסער שלום, איידער גט'ען זיך.

איך בין זיך מחיה, וואָס עס האָט זיך אַזוי געמאַכט, אַז מיין עצה קומט אויס מעהר אויף שלום, איידער אויף גט. און איך מיין, אַז איך בין שוין מיט איהם פֿאַרטיג. צום סוף חאַפּט ער דאָס וועלאָסיפּעדעל און רוקט זיך צו צו מיר גאַנץ נאָהענט און רעדט מיר גלייך אין פּנים אַריין:

— שלום? איהר זענט אפשר געוועכט. איך דערמאַן מיך אַבער אַן א י ה ם, פֿארחאַפּט זאָל ער ווערען, אַן דעם דאָקטער, הייסט דאָס, מיט'ן פֿרישטשעוואַטען פּנים! דער טאַטע זיינער, דער קאָסאָקע שניידער, דערפט איהר ווייסען, געהט ארום סאי ווי סאי און פּויקט איבער'ן שטאָדט, אַז דעם נגיד'ס טעכטערעל האַלט ביי גט'ען זיך. איהר פֿארשטעהט א נידעריגקייט פון א פּאַלגע? נעחיי־בי וואַלט ער חאָטש ניט געפּויקט! איז וויבאַלד מע רעדט שוין דערפון אין שטאָדט, היינט וואָס האָב איך דאָ אַנצוווועהרען? ווי זאָגט מען: דאָס שארבען וועט שוין שארבענדיגער ניט ווערען. פֿל־זמן עס איז נאָך געווען בסוד, איז גארניט, א קניפּ אין באַק — די פּאַרב זאָל שטעהן. אַבער איצט, אַז אַלע רעדען שוין וועגען גט, איז שוין פון מיר אַליין, דאָכט מיר, א גראַבקייט, וואָס איך האַלט זיך. עס איז שוין קיין אַנדער ברירה נישט פֿארהאַן, א חוץ גט. הא? וואָס איהר? נישט אַזוי?

די נאַנצע צייט, וואָס איך האָב נערעדט, האָט מיין פּאַרשוין געדרעהט די רעדעלעך פונ׳ם וועלאָסיפּעדעל און געקוקט אויף מיר מיט זיינע שווארצע טיפּע רחמנות־אויגען, און אז איך האָב אויס־געלאָזט, האָט ער זיך צוגערוקט צו מיר נאָך נעהענטער און אַנ־געהויבען מיט א זיפּץ:

— איהר זאָגט: לייעב האָבען... וואָס איז שייך צו זאָגען? פיינט האָב איך זי נישט. פּאַר וואָס זאָל איך זי פיינט האָבען? איך האָב זי בפירוש לייעב — ניין, טאַקי שטאַרק לייעב!... און וואָס איהר זאָגט, די שטאָדט רעדט? לאָז זי רעדען פון פייער און פון וואַסער! מיך ברענט נאָר אויף איהם, א פייער ברענט אין מיר! אויף איהם און אויף איהר! וואָס איז אויף איהר אזא גדולה, אז זי דערזעהט איהם? פּאַר וואָס, זאָגט מיר, איך בעט אייך, וועדט זי נישט רויט און פרייליך, אז זי דערזעהט מיך? מיט וואָס בין איך ערגער פון איהם? דערמיט, וואָס ער איז א דאָקטער ניין איך נישט? מע זאָל מיך געוואָגן לערנען, אזוי ווי איהם, וואָלט איך אפשר אויך געוואָגן א דאָקטער, און אפשר נאָך א גרעסערער דאָקטער ווי ער! איהר מעגט מיר גלויבען בנאמנות, אז אין די קליינע אותיות, ווי איהר זעהט מיך, וועלען מיר זיך נאָך אויס־גלייכען מיט איהם, און אויף לשון־קודש וועל איך איהם נאָך אפשר פּאַרשטעקען אין גאַרטעל אויך! בין איך מיך אָבער מיישב וויעדער צוריק: וואָס האָב איך, אייגענטליך, אויף איהר אזעלכעם דערזעהען, וואָס איך זאָל איהר געבען א גט? אי, דער נייער דאָקטער? וואָס וואָלט איך געטהאָן, ס׳זאָל זיין אויפ׳ן אָרט פון דעם נייעם דאָקטער איין אנדער שווארץ יאָהר? און וואו שטעהט דאָס געשריבען, אז א וויבעל טאָר נישט זיין באַקאַנט מיט א דאָקטער? האָט איהר אייך איין מאָל אַוועק. והשנית, וואָס וועט זיין פון מיר דער תכלית, וועז, למשל, איך גט זיך מיט איהר אָפּ? אז אַליין, דאַרפט איהר וויסען, בין איך א יונגעל א יתום, איין עלענדער, אָהן א קרוב, אָהן א גוטען פריינד — נעה וועד צוריק איין אָרעם־בּחור און האָב חתונה, הויב אָן נאָך א מאָל, הייסט דאָס,

דאָס הויסט, וועַן אִיהר האָט אַ שוועהר אַ גראָבען יונג, אַ שוויעגער מיט אַ טערקישען שאָל, וואָס זיי האָלט אין איין וואָר־טשען, און אַ וויב, וואָס זאָל זיין געזונט און שטאַרק און זאָל זיך כסדר דאָקטערען, און די שטאָדט זאָל אויף אַיִיך טייטען מיט די פינגער: „אָט געהט ער, דער יונגערמאַן פון דער ציגע!" מיר דאַכט, אַז איהר וואָלט אין מיטען האַלבע נאַכט זיך אויפגעחאַפּט, אָפּגע'גט און אַנטלאָפען, וואו דער שוואַרצער פעפער וואַכסט. וואָס, אפשר נישט אַזוי?

— איך מיין, זאָג איך, אויך אַזוי, אַז איך וואָלט אין מיטען האַלבע נאַכט זיך אויפגעחאַפּט, אָפּגע'גט און אַנטלאָפען, וואו דער שוואַרצער פעפער וואַכסט.

— אודאי איז אייך גרינג צו זאָגען — מאַכט ער — אויפ־געחאַפּט, אָפּגע'גט און אַנטלאָפען, וואו דער שוואַרצער פעפער וואַכסט! גלאַט גערעדט „אַנטלאָפען"! וואָס אַנטלאָפען? וואַר אַנטלאָפען? וואוהין אַנטלאָפען? אין דער ערד אַריין?... און דאָס, וואָס זיי איז א בת־יחידה... איין־און־איינציגע... איבער הונדערט יאָהר אינגאַנצען איהרס, מיינם הויסט דאָס?... דאָס איז גאָרניט?... און גלאַט, וואָס האָב איך צו איהר? וואָס האָב איך צו איהר?... ניין, זאָגט מיר: וואָס האָב איך צו איהר?...

— איך מיין, זאָג איך, אויך אַזוי: וואָס האָט איהר צו איהר?

— סטייטש, זאָגט ער, נו, און דער דאָקטער? דעם דאָקטער האָט איהר פאַרגעסען?! כל־זמן איך זעה דעם דאָזיגען מלאך־המות פאַר די אויגען, קאָן איך זי נישט זעהען, קאָן איך אויף איהר פּנים נישט קוקען!

— וויבאַלד אַזוי, זאָג איך, מוזט איהר זיך גט'ען.

— וואָס זשע, זאָגט ער, וועט זיין דער תכלית? וואָס קאָן אַזא יונגערמאַן, ווי איך, טהון בּיי היינטיגע ביטערע צייטען? אַרבּה, זאָגט איהר! זייט א איד א חכם!

— איך מיין, זאָג איך, אויך אזוי. וויבאלד אלע ווייסען שוין און אלע רעדען שוין וועגען גט, איז דאָס פון אייך שוין גראָבלירך, און איהר האָט שוין טאקי קיין אנדער ברירה ניט, א חוץ גט.

— האלט איהר, הייסט דאָס — מאכט ער צו מיר און רוקט זיך צו מיט'ן בענקעל כּמעט אויף מיר — האלט איהר, הייסט דאָס, אז איך באדארף איהר דורכאויס געבען גט? באקלערט נאָר די זאך אקוראט. למשל, איהר זענט דער רב, און איך קום צו אייך מיט מיין ווייב זיך גט'ען, און איהר טהוט מיך א פרעג: „זאָג מיר, יונגערמאן, פאר וואָס גט'סט דו זיך מיט דיין ווייב?" וואָס קאָן איך אייך דערויף ענטפערען פאר א תּשובה? באשר, וועל איך אייך ענטפערען, זי קוקט אויפ'ן דאָקטער, און דער דאָקטער קוקט אויף איהר. נו? האָט דאָס א טעם? פרעג איך אייך! זאָל איך זיי געהן פארשטעלען די אויגען? און וואָס פאר א פנים וועל איך דעמאָלט האָבען פאר דער וועלט? אדרבה, זאָגט שוין איהר אליין! געזומען און אָפגע'נט א ווייבעל א יפת־תּואר, א בת־יחידה, א נגיד'ס א קינד, איבער הונדערט יאָהר איננאנצען איהרס, מיינס הייסט דאָס... וואָס? וואָס וועט זאָגען די וועלט? משוגע! הא? וואָס? אפשר ניט אזוי? אַיאָ, פריש און געזונט און משוגע?

— איך זאָג אויך אזוי: פריש און געזונט און משוגע.

דאָ האָט מיין פאָרשוין זיך צוגערוקט צו מיר שוין אזוי נאָהענט, אז אונזערע בוידעמ'ס פים זענען אויסגעקומען אינאיינעם, ווי צוגויפגעפלאָכטען, און אויפ'ן אָרט פונ'ם וועלאָסיפעדעל, וואָס ער האָט דאָס גע'פטר'ט, האָט ער צוגערוקט צו זיך דאָס טינטערעל מיינס. ער האָט א זיפץ געטהאָן און וויעדער גע'דרשה'ט:

— אייך איז גרינג צו זאָגען אויף יענעם: פריש און געזונט און משוגע! איך וואָלט א בעלן געווען ווייסען, וואָס וואָלט א י ה ר געטהאָן, למשל, וועו עס טרעפט זיך מיט א י י ך אזא מעשה?

וואָס ער איז אַרײַנגעקומען צו מיר, איז ער אַרויסגעגאַנגען פון מיר: דאָס זעלבע בויגען זיך, די זעלבע עטלעכע טריט צוריק, די זעלבע רעווערענסען, דאָס זעלבע רייבען מיט די הענט.

— האָט קיין פאַראיבעל ניט, טאָמער האָב איך ביי אייך צוגענומען צייט, און א דאנק פאַר דער עצה... א גרויסען דאנק אייך... און זייט געזונט!

— ניטאָ פאַר וואָס... פאָהרט געזונט.

— דאַרף מען זיך, זאָג איך, ניט גט'ען!
— ניט גט'ען? נו, און דער דאָקטער? כּל־זמן...
— דאַרף מען זיך גט'ען! — זאָג איך און ווי מאכען איין עק.
— גט'ען? וואָס זשע איז פּאר א תּכלית? סטייטש...
— איז ניט גט'ען!
— נו, און דער דאָקטער?...

אַיך ווים ניט, וואָס מיט מיר איז אזעלכעס געשעהן. עס האָט מיר א זעץ געטהאָן דאָס גאנצע בלוט אין קאָפּ אַריין, ס'איז מיר פינסטער געוואָרען אין די אויגען. איך האָב אָנגעהאָפּט מיין פּאַרשוין פּאר'ן גאַרגל, איהם צוגעקוועטשט צו דער וואַנט און נישט מיט מיין קול געשריגען:

— גט'ען זי זאָלסט דו, ממזר! גט'ען זי! גט'ען זי! גט'ען זי!!!

. . . . . .
. . . . . .

אויף אונזער ביידענ'ס געשריי האָט זיך צונויפגעלאָפען מיין גאנץ הויזגעזינד. וואָס איז? וואָס איז דאָ געשעהען? — גאָר־ניט! גאַרניט! דערזעהען מיין טוידט פּנים אין שפּיגעל, האָב איך זיך אליין ניט דערקענט. און ביי מיין פּאַרשוין האָב איך נאָכדעם עטליכע מאל געמוזט בעטען מחילה, איהם געקוועטשט די האַנט, אָנגעזאָגט טויזענט מאל, ער זאָל פּארגעסען וואָס צווישען אונז איז פּאַרגעקומען... „עס מאכט זיך אמאל, האָב איך איהם געזאָגט, אז א מענטש געהט־ארוים פון די כּלים". מיין יונגערמאן איז געווען א בּיסעל מבולבל, ווי צעמישט, מודה געווען, אז א מענטש איז ניט ביי זיך אין דער הענט, עס מאכט זיך, אז א מענטש געהט־ארוים פון די כּלים... און מיט דעם זעלבען „בואי־בשלום",

בי״ם דאקטאר

געשריבען אין יאהר 1904.

ביי׳ם דאָקטאָר

— איך וויל אייך בעטען, הערר דאָקטער, איין זאך: איהר זאָלט מיך אויסהערען. דאָס הייסט, נישט דאָס שלאָפקייט מיינם זאָלט איהר אויסהערען — פונ׳ם שלאָפקייט וועלען מיר שמועסען שפעטער. איך וועל אייך שוין אליין אויפקלערען, אין וואָס עס באשטעהט מיין שלאָפקייט. וויל׳ען וויל איך, איהר זאָלט אויסהערען מיך אליין, וואָרום ניט א יעדער דאָקטער האָט ליעב אויסהערען דעם חולה. ניט א יעדער דאָקטער לאָזט זיך רעדען. דאָקטוירים האָבען א טבע: זיי לאָזען זיך נישט רעדען. זיי וויסען נאָר טאָפען דעם דופק, קוקען אויפ׳ן זייגער, פארשרייבען א רעצעפט און נעמען פאר׳ן וויזיט. אויף אייך האָב איך געהערט זאָגען, אז איהר זענט ניט פון די דאָקטוירים. איהר זענט נאָך, זאָגט מען, א יונגער דאָקטער, און זענט נאָך ניט אזוי להוט, פארברענט נאָכ׳ן קערבעל, ווי אנדערע דאָקטוירים. בין איך דערפאר, הייסט דאָס, טאקי געקומען צו אייך, זיך מיט אייך איין עצה האלטען מכח מיין מאָגען. איך בין, ווי איהר זעהט מיך, א מענטש מיט א מאָגען. על־פי חכמת הדאָקטאָריע קומט אפילו אויס, אז יעדער מענטש מוז האָבען א מאָגען. נאָר וועז איז דאָס גערעדט געוואָרען? אז דער מאָגען איז א מאָגען; אָבער אז דער מאָגען איז קיין מאָגען ניט, היינט צו וואָס טויג דאָס לעבען? וועט איהר דאָך מיר ענטפערען מסתמא מיט׳ן פסוק: בעל־כרחך אתה חי? וויים איך עס אָהן אייך.

זיך מאכען א קרעדיט, איז ער ווייך ווי א פוטער, מיט טויזענט חניפה׳לעך און קאָמפּלימענטען, חאָטש נעם לעג איהם צו צו א מפה; און נאָכדעם, אז עס קומט צו צאָהלען, הויבט זיך אָן א צעטעל פון טענות: דער טראַנספּאָרט איז איהם שפּעט אָנגעקומען, די זעק האָבען זיך צעריסען, די מעהל איז געווען ביטער, טוכלע, צוגעלעגערט הייסט עס. צרות מיט שלעק — אכצעהן חסרונות מיט זיבצען און צוואַנציג תירוצים! „און געלט?" „געלט, זאָגט ער, שיקט־אַריין א חשבון!" א האַלבער סילוק, הייסט דאָס. שיקט מען איהם מאָהנען, זאָגט ער: „מאָרגען". מאָרגען — „איבער־מאָרגען". א נעכטיגער טאָג! הויבט מען איהם אָן סטראָשען מיט א פּראָטעסט און מע גיט אויף איהם איין. נו, און אז מע גיט שוין איין, מיינט איהר, איז וואָס? האָט מען א „ליסט", און אז מע קומט מיט׳ן „ליסט" איבערשרייבען, איז במילא אלסדינג אויף דעם ווייב׳ס נאָמען, און געה רוף איהם קנאקנסעל! נו, פרעג איך אייך: ביי אזעלכע געשעפטען, ווי זאָל מען ניט האָבען קיין מאָגען? ניט אומזיסט זאָגט צו מיר מיינע, חאָטש זי איז ביי מיר ניט דאָס ערשטע, זי איז דאָס דריטע, און דאָס דריטע ווייב איז דאָך, ווי זאָגט איהר, די זון אין שבט, נאָר דאָך אוועקמאכען קאָן מען זי ניט, פּאָרט א ווייב: „וואַרף־אוועק, זאָגט זי צו מיר, נח, וואַרף־אוועק דאָס מעהל־געשעפט. לאָז זיך עס אָנצינדען מיט דער מיהל אינאיינעם, וועל איך וויסען, אז דו לעבסט אויף דער וועלט!" „ע־הע־הע, זאָג איך, די מיהל זאָל וועלען ברענען! זי איז גוט געסטרעבירט"... „ניט דאָס, זאָגט זי, מיין איך, נח. איך מיין, זאָגט זי, וואָס דו לויפסט ארום, ניט קיין שבת, ניט קיין יום־טוב, ניט קיין ווייב, ניט קיין קינד. וואָס? וואָס פליהסט דו?"... פרעגט מיך בחרם, איך וויים אליין ניט, וואָס איך פליה. וואָס זאָל איך טהון, אז ס׳איז ביי מיר אזא טבע, צו אלדי רוחות?... איך האָב ליעב דרעהען!... טאָמער מיינט איהר, מע האָט עפּים פונ׳ם דרעהען? צרות האָט מען! וואָס פאר א געשעפט איהר זאָלט מיר ניט געבען, נעם איך דאָס אָן; ניטא פאר מיר

פאר דעם „בעל־כּרחך" האָב איך נאָך אין חדר געהאפט שמיץ. איך שמועס פון דעם, וואָס א מענטש פֿל־זמן ער לעבט, ווילט זיך איהם ניט שטאַרבען. חאָטש דעם אמת דאַרף איך אייך זאָגען, אז איך אליין האָב פאַר'ן טוידט פֿלל קיין מורא נישט. וואָרום, ערשטענס, האָב איך שוין אריבערגעשפּאַנט ששים, והשנית, בין איך אזא מענטש, וואָס קאַטאַרי לעבען און שטאַרבען איז ביי מיר גלאַט אלץ איין יום־טוב. דאָס הייסט, לעבען איז אודאי גלייכער ווי שטאַרבען, וואָרום ווער ווייל דאָס שטאַרבען? ובפרט א איד? ובפרט א טאַטע פון עלף קינדער, זאָלען געזונט זיין, מיט א ווייב, חאָטש דאָס דריטע ווייב, נאָר דאָך א ווייב. בקיצור, אליין בין איך א קאַמעניצער, דאָס הייסט, ניט פון קאַמעניץ גופא, נאָר פון א שטעדטעל ניט ווייט פון קאַמעניץ. און בין, אז אָך און וועה איז מיר, א איד א מיהלנער, איך האלט א מיהל האלט איך, דאָס הייסט, די מיהל האלט מיך, וואָרום, ווי זאָגט איהר, אז מע קריכט־אריין, ליגט מען. א בירה האָט מען? ס'איז א ראָר, פּארשטעהט איהר מיך, און סע דרעהט זיך! בּארעבענט זיך אליין, אז פאר ווייץ באדארף מען צאָהלען מיט מזומנים, און מעהל מוז מען צעטיילען אויף קרעדיט, א וועכסעל אהין, א וועכסעל אהער, און צו טהון האָט מען מיט גראָבע נפשות, און מיט ווייבער. איהר האָט עפּים ליעב ווייבער? גיעה געב זיי אָפּ דין וחשבון: למאי דאָס, למאי יענעם? למאי עס איז ניט גערָאטען ביי זיי די חלה? וואָס בין איך שולדיג? אפשר, זאָג איך, איז ביי אייך וועניג היץ? אָדער אפשר איז ביי אייך נעווען שלעכטע הייוון? אפשר איז ביי אייך נעווען, זאָג איך, נאָם האלץ? פאלט מען נאָך אָן אויף אייך און מע מאכט אייך מיט דער בלאָטע און מען איז אייך מבטיח, אז דאָס אנדערע מאל וועט אייך פליהען די חלה אין קאָפ אריין... איהר האָט עפּים ליעב, אז סע פליהט אייך א חלה אין קאָפ אריין? דאָס זענען די קונה'טעם די לאחרים'ניצעם. נאָר איהר מיינט אודאי, די קונים די הורטאָוועניקעם זענען בעסער? אויך ניט בעסער! לכתחילה, אז דער קונה קומט אין מיהל אריין און ווייל

גליק, איך מיין דעם מאָגען מיין איך. ׳אפשר איז דאָס פון דעם, וואָס איך בין נע־ונד, בין קיינמאָל נישטאָ אין דער היים, און אפילו דעמאָלט; וועו איך בין אין דער היים, בין איך אויך ניט אין דער היים. איך שווער אייך בהן שלי — ס׳איז א געלעכטער צו הערען און א חרפה צו זאָגען — איך ווייס נישט, וויפיעל קינדער איך האָב און ווי אזוי מע רופט זיי. ס׳איז ניט גוט, הערט איהר, אָהן א בעל־הבית און אָהן א טאטען! איהר זאָלט אָנקוקען ביי מיר א שטוב, קיין עין־הרע, מיט א פּעראָנדעק! א שיף אָהן א רודער! טאָג ווי נאכט א טאראראָם, א הארמידער, זאָל נאָט שומר ומציל זיין! א וועלטע אויסצורעדען, קיין עין־הרע, עלף קינדער פון דריי וועלכער! בשעת דער טרינקט טיי, עסט יענער אָנבייסען, און בשעת איך דאוונען, גלוסט זיך יענעם שלאָפען. דער קנייפט א בולקע, און דער ווי׳ל העריגג, דעם גלוסט זיך מילכיגם, און דער שרייט אין איין קול: פלייש! און אז מע וואשט זיך עסען, איז ערשט דעמאָלט ניטאָ קיין מעסער, מיט וואָס א שטיקעל ברויט אָפּצושניידען, און צווישען קליינוואָרג איז א טומעל, א גיהנם, מיט הריגות, חאטש נעם לויף אין דער וועלט אריין! און איבער וואָס? אלץ איבער דעם, הערט איהר, וואָס איך האָב קיינמאָל קיין צייט ניט, און זי, מיינע הייסט דאָס, איז, קיין עין־הרע, זעהר א גוטע, דאָס הייסט, ניט אזא גוטע, ווי א ווייבע, קאָן זיך ניט באגעהן מיט קיין קינדער. מיט קינדער דארף מען קאָנען זיך באַגעהן. קריכען זיי איהר אויפ׳ן קאָפּ, דאָס הייסט, זי שעלט זיי אפילו, קנייפט זיי, רייסט זיי אוים שטיקער פלייש, נאָר וואָס קומט ארוים? פּאָרט א מאָמע. א מאָמע איז ניט קיין טאָטע: א טאָטע לעגט־אַנידער און שמייסט־אָפּ א קינד. איך ווייס, אז מיין טאָטע האָט מיך געשמיסען. און אפשר האָט אייך אייער טאָטע אויך געשמיסען? וואָס זשע מיינט איהר? איז אז וואויל צו אייך! איך ווייס ניט, צי ס׳וואָלט פאר אייך געווען בעסער, מע זאָל אייך ניט געווען שמייסען... וואָס חאפט איהר זיך? איך ענדיג באלד. איך דערצעהל עס אייך ניט אומזיסט; דאָס איז

קיין שלעכטער בראָנפען: זעק — איז זעק, האָלץ — איז האָלץ, „טאָרגעם" — איז „טאָרגעם". איהר קעהרט אודאי מיינען, אז א חוץ דער מיהל האָבּ איך שוין מעהר קיין געשעפטען נישט? האָט איהר מחילה א גרויסען טעות. ווי איהר קוקט מיך אָן, האָנדעל איך מיט וואָלה, מיט איינעם א שותף, וואָם מיר האָקען איהם, און שטעל־צו פּראָוויאַנט אין דער טורמע, און האָבּ א חלק אין דער טאָקסע, און דערלעג דוקא אלע יאָהר צו איהר געלט, איהר וואָלט זיך עס ווינטשען פּאַרדיענען אלע חודש, איך בין אייך קיין שונא ניט. אי, צו וואָם דאַרף איך זי? קהל אויף צו־להכעיס! איך בין, ווי איהר זעהט מיך, א גרויסער בעל־נצחון: ביי מיר, צוליעב נצחון, איז בּדאי די גאַנצע שטאָדט זאָל געהן צו גרונט און אלייַן באַגראָבען ווערען — אבי אויספיהרען מיינם! איך בין, ווי איהר זעהט מיך, א מענטש דוקא אזוי זיך ניט קיין שלעכטער בטבע, נאָר א גרויסער „קאָפריז", א שפּילשלעווער, הייסט עס. מיך, אז מע ריהרט מיך אָן אין כּבוד, איז חיות ניט זיכער! און דערצו בין איך נאָך א שטיקעל עקשן אויך. איך בין א בעלן נעווען אמאָל, אין די גוטע יאָהרען, פּאַר איין „אַתּה־הראית'לע" ביי אונז אין בית־המדרש געהן ביז'ן בלוט אריין; דאָס בית־המדרש האָט מען פּאַר'משפּט — און איך האָבּ טאַקי אויסגעפיהרט מיינם. וואָם זאָל איך טהון? ס'איז ביי מיר אזא בלוט! ס'איז ביי מיר נערוועז, זאָגען זיי, די דאָקטוירים, און ס'האָט, זאָגען זיי, א שייכות צום מאָגען. חאָטש אפילו על־פּי שכל קומט דאָס אוים ווילד. וואָרום וואָס געהערט זיך אָן נערוועז מיט א מאָגען? א בּיסעל א סמיכות הפּרשה! וואו זענען די נערוועז און וואו איז דער מאָגען? נערוועז זענען דאָך, צום מיינסטען, על־פּי חכמת הדאָקטאָריע, דאָכט זיך, דאָרט, וואו די געהירען? און דער מאָגען איז דאָך גאָר ווייט איך וואו — פּאָלג מיך א גאנג!... שאט, אט באַלד ענדיג איך, וואָם חאָפּט איהר זיך אזוי? זיצט נאָך א מינוט. איך ווייל דאָך אייך אויסדערצעהלען אקוראט, איהר זאָלט מיך אויסהערען און זאָגען מיר, פון וואַנען האָט זיך געגומען צו מיר אט דער דאָזיגער אומ־

איך זאָל נאָר ניט עסען, איך זאָל פאַסטען הייסט דאָס. זענט איהר שוין פּאַרטיג? קומט צו געהן א נייער חכם א דאָקטער און זאָגט מיר אָן, איך זאָל דוקא עסען, און א סך! אפּנים, ער אַליין האַלט פון דער אכילה. אַלע דאָקטוירים האָבען אזא טבע, אז דאָס, וואָס זיי האָבען ניט פיינט, דאָס הייסען זיי אויך דעם חולה. א חידוש איז מיר נאָר, וואָס זיי הייסען ניט שלינגען קיין קערבלעך... משוגע צו ווערען פון זיי! איינער א דאָקטער האָט מיר געהייסען געהן א סך, גלאַט געהן אין דער וועלט אַרײַן, שפּאַנען הייסט דאָס; איז געקומען דער אַנדערער דאָקטער און הייסט מיר ליגען — און גאָר טרעף, וואָר פון זיי איז מעהר בהמה... וואָס דאַרפט איהר א סך? איינער האָט מיך געהאָדעוועט מיט ליאפּעם, כּמעט א יאָהר פסדר מיט נאַלע ליאפּעם! איך קום צום אַנדערען, זאָגט ער: „ליאפּעם? חס־ושלום! ליאפּעם איז פּאָר אייך א סם־המות!״ און ער געהט און פּאַרשרייבט מיר א פּראָשקע, א גלעזען פּראָשקע. מסתּמא ווייסט איהר, וואָס דאָס איז פּאָר א מין פּראָשקע? איך קום צו געהן מיט'ן גלעזען פּראָשקע צו א דריטען דאָקטער, חאָפּט ער ניט דעם גלעזען פּראָשקע און צעריסט ניט דעם רעצעפּט און פּאַרשרייבט מיר ניט קיין קרייטער? אָבער וואָס פּאָר א קרייטער, מיינט איהר? אַיידער איך האָב מיך איינגעוועהנט, הערט איהר, צו די דאָזיגע קרייטער, מענט איהר מיר גלויבען, אז די גרינע גאָל האָט זיך מיר איבערגעקעהרט! ס'זאָל איהם אָנגעהן, דעם דאָקטער, חאָטש האַלב, וואָס איך פלעג איהם אָנווינטשעווען, בשעת איך פלעג זיי דאַרפען איינגעמען אַלע פּאַר'ן עסען. איך פלעג מיך זעהן בשעת מעשה מיט'ן מלאך־המות! נאָר וואָס טרינקט נישט א מענטש צוליעב געזונט?... צום סוף לאָזט זיך אוים, איך קום צו יענעם דאָקטער, צום ערשטען הייסט דאָס, וואָס האָט מיך נע־האָדעוועט מיט ליאפּעם, און דערצעהלּ איהם די געשיכטע מיט די ביטערע קרייטער, וואָס פּאַראומערען מיר דאָס לעבּען, — ווערט ער מלא רציחה און רופט זיך אָן צו מיר מיט א מין פּעם, גלייך ווי איך האָב איהם דאָ געקוילעט די קאפּאָטע: „איך האָב דאָך

צוליעב דעם, איהר זאלט פארשטעהן מיין ארט לעבען, וואם איך לעב. אפשר מיינט איהר, אז איך וויים, וויפיעל איך פארמאג? מעגליך, אז איך בין א איד א נגיד, און א גרויסער נגיד, און מענליך אז — צווישען אונז וועט עס דאך מסתמא בליבען? — אז איך בין אפשר דערונטער... איך וויים? אז טאג וו נאכט איז נאר געלאטט; וו זאגט איהר, די טאפלי ארויסגענומען, יענע טאפלי ארייננעשטעלט — ס'איז עפים א תירוץ? צי מע קאן, צי מע קאן ניט — נדן א קינד דארף מען געבען? ובפרט נאך, אז גאט העלפט טעכטער, און דערוואכסענע דערצו! אנו, פרובט האבען דריי טעכטער דערוואכסענע, קיין עין־הרע, אלע אין איין טאג צו דער חופה פיהרען, וועלען מיר זעהען, צי וועט איהר קאנען אייני־זיצען אין דער היים אפילו א טאג! היינט פארשטעהט איהר שוין, וואם איז דאם דרעהען, וואם מע דרעהט, מיט'ן פליהען, וואם מע פליהט? און אז מע פליהט, חאפט מען א פארקיהלונג אין וואגאן, א בייזע וועטשערע אויף דער אכסניא, וואם מע קרענקט זיך אן, מיט דער שענער לופט — מעג מען שוין האבען א מאגען? א שטיקעל גליק איז נאר, וואם איך בין בטבע נישט קיין קראנקער מענטש, גוט פאר־פונדעוועט פון דער יוגענט. קוקט נישט אויף מיין סנאסט, וואם איך בין אזוי דאר און טרוקען. דאם האבען מיך די געשעפטען אזוי אויסגעטריקענט. און אגב איז ביי אונז טאקי אזא גדל'ע, אזא וואופ; מיר האלטען זיך אלע הויך און דין. איך האב געהאט עטליכע בריידער, זענען זיי אלע געווען אזוי וויי איך, מיר צו לענגערע יאהר. פון דעסטוועגען בין איך, הערט איהר, תמיד געווען א געזונטער מענטש, נישט געוואוסט פון קיין מאגען און פון קיין דאקטער און פון קיין שווארץ־יאהר, הלואי ווייטער. נאר פון א צייט, אז מע האט מיך אנגעהויבען שטאפען מיט רפואות, פילען, פראשקעס און קרייטער, און איטליכער באזונדער קומט מיט זיין המצאה: דער הייסט, איך זאל האלטען דעיעט, דאם הייסט „נעדאיעד", איך זאל עסען וואם ווינציגער; און דער הייסט,

דאָך נאָך א יונגער דאָקטער! ווי קומט איהר צו „אָטשערעדען"? אז איהר וועט זיך אָט אזוי פיהרען, הערט איהר, וועט איהר האָבען ענמת־נפש, ניט קיין פּראָקטיקע!... און אין כּעם באדאַרפט איהר אויך נישט זיין. איך האָב נישט געמיינט, חלילה, אומזיסט. איך בין נישט אזא איד, וואָס איך זאָל, חס ושלום, פּאַרלאָנגען אומזיסט. און חאָטש איהר האָט מיך נישט געוואָלט אויסהערען ביז׳ן סוף, פון דעסטוועגען, איינס צום אנדערען געהער זיך נישט אָן, פּאַר׳ן ווייזט באדאַרף מען אייך באַצאָהלען... וואָס? איהר ווילט נישט נעמען?... ווילּ איך אייך מיט גוואָלד נישט נויטען... געווים האָט איהר פון וואָנען צו לעבען... מסתּמא לעבט איהר פון קופּאָנעס... עס וואַכסט ביי אייך... נו, מהכּתּיתי, לאָז אייך גאָט העלפען, ס׳זאָל ביי אייך וואַכסען און וואַכסען... אדיע! האָט קיין פּאַר־איבעל נישט, טאָמער האָב איך ביי אייך צוגענומען צייט... דערוויף זענט איהר דאָך א דאָקטער...

אייך פארשריבען, זאגט ער, לייאפעם, היינט וואָס לויפט איהר ארום, ווי א דולער, פון איין דאקטער צום אנדערען?" זאג איך: „שאט, שאט! איהר זענט דאך נישט איינער אויפ'ן ירידּ! קיין קאנטראקט האט מען אייך נישט אונטערגעשריבען, און לעבען דארף יענער אויך, יענער האט אויך א ווייב און קינדער!"... האט זיך אין איהם אנגעצונדען א פייער, זאלט איהר זעהען, גלייך ווי איך האב איהם דא געזאגט מי יודע וואָס! בקיצור, ער האט מיך געבעטען, איך זאל געהן צו יענעם דאקטער. זאג איך: „קיין עצות באדארף איך ניט; אז איך וועל וועלען, קאן איך אליין געהן". און נעם און לעג איהם אוועק א קארב. מיינט איהר אפשר, אז ער האט דאס מיר א שמיץ געטהאן אין פנים? אבער גאר לא! קערבלעך האבען זיי ליעב. אי, האבען זיי ליעב קערבלעך, הערט איהר! א סך מעהר ווי מיר, פראסטע מענטשלעך. זיי זאלען זיך אוועקזעצען, אשטייגער, אויסהערען דעם חולה, ווי סע געהער צו זיין — דאס איז ביי זיי נישטא. זיי לאזען זיך ניט רעדען א וואָרט איין איבעריגס. אט בין איך אנומעלטען געווען ביי איינעם א דאקטער, טאקי אייערער א באקאנטער, איך וויל איהם ניט אנרופען ביי'ם נאמען. איך בין נאר ארויסגעקומען, נישט אויסגערעדט נאך קיין צוויי וועהרטער — אהא, ער הייסט מיר שוין אויסטהון זיך, איך בעט איבער אייער כבוד, און איך זאל מיך אנידערלעגען אויף דער קושעטקע. וואָס איז? באשר ער וויל מיך אויסהערען. ווילסט מיך אויסהערען? זעהר גוט! הער מיך אוים! וואָס זשע לאזט דו זיך ניט רעדען? וואָס טויג מיר דאס טאפעז, וואָס דו טאפסט מיך, מיט'ן קלאפען, וואָס דו קלאפסט מיך? ניין, האט ער אבער קיין צייט ניט! עס וואָרטען, זאגט ער, דארט הינטער דער טיר נאך מענטשען, איטליכער מיט זיין „אטשערעד". ס'איז היינט געווארען ביי אייך א מאדע — „אטשערעד", ווי, להבדיל, אויפ'ן באהן, אדער אויף דער פאטשט ביי די מארקעס... וואָס? איהר האט אויך קיין צייט ניט? ביי אייך איז שוין אפשר אויך איין „אטשערעד"? איהר זענט

יוסף

דערצעהלונג פון א „רושענטעלמען".

געשריבען אין יאהר 1905.

יוסף

— איהר מעגט אייך לאכען פון מיר, איהר קאָנט אייך מאכען פון מיר א פעלִיעטאָן, אפילו א בוך, אויב איהר ווילט, — איך האָב פאר אייך קיין מורא ניט, זאָג איך אייך פריהער, ווארום איך בין, ווי איהר קוקט מיך אָן, ניט פון די שרעקעדיגע. איך שרעק מיך נישט איבער פאר קיין שרייבער, איך ווער נישט בטל פאר קיין דאָקטער, פאל נישט ארָפּ ביי זיך פאר קיין אדוואָקאט און הויב נישט אָן נתפּעל צו ווערען, אז מע זאָגט מיר, יענער שטודיערט אויף אינזשינער. איך האָב אויך אמאל א גימנאזיסט. אמת, איך האָב די גימנאזיע ניט געענדיגט, איבער א מעשה מיט א מיידעל. עס האָט זיך אין מיר פארליעבט א מיידעל (א שענער יונג בין איך געווען פון תמיר!). זי האָט געזאָגט, דאָס מיידעל הייסט עס, אז טאָמער נעם איך זי ניט, נעמט זי איין סם. און איך האָב זי אזוי געוואָלט נעמען, ווי א י ה ר האָט זי געוואָלט נעמען. זי איז ביי מיר געווען נישט קיין בת־יחידה, פארשטעהט איהר מיך... ס'איז אָבער פארגאנגען ביי אונז צו ווייט, האָט זיך ארויסגעמישט א ברודער איהרער, א פראָוויזאָר פון איין אפטייק, און האָט געזאָגט, אז טאָמער סמ'ט זיך אוועק די שוועסטער זיינע, גיסט ער מיך אָפּ — ער וויסט שוין מיט וואָס... און איך האָב זי געמוזט נעמען, זיך אָפּגעמוטשעט מיט איהר א יאָהר דריי. זי האָט פארלאָנגט פון מיר נאָר אזוי זאכען: איך זאל זיין אין דער היים, און נישט קוקען

זעהט מיך, א יונגערמאן א היינטיגער, און א שענער פֿארדיענער, און א קערבעל איז בלאָטע, אי טאָמאו פֿאדאָבנע, — פון דעסטוועגען עס איך דוקא כשר. נישט מחמת איך בין אזא צדיק און האָב חלילה מורא פֿאר דעם וואָס קוויטשעט, נאָר, פֿשוט, איך היט מיר אָפּ דעם מאָגען, — איז איינס; און צווייטענס, זענען די אירישע עסענס טאקי מעהר באַ׳טעמ׳ט אויך... אלזא, האלט זי א רעס־טאָראַציע, די אלמנה הייסט עס, און קאָכט אליין און באקט אליין; און זי, די טאָכטער הייסט עס, דערלאַנגט אליין צום טיש. נאָר ווי אזוי קאָכט מען דאָרטען! ווי אזוי דערלאַנגט מען דאָרטען! עס זינגט, זאָג איך אייך, סע פינקעלט און סע שמעט־רירט! דאָרט צו עסען איז א פֿארגעניגען. נישט אזוי דאָס עסען אליין, ווי דאָס אָנקוקען די מוטער מיט דער טאָכטער — איינע שענער פֿאר דער אנדערער. איהר זאָלט אָנקוקען א ווייבעל! שטעהט ביי׳ם אויוון, קאָכט אוף באקט, און זעהט אוים אזוי פֿריש, אזוי זויבער! א פּנים — נעפּאלענער שניי! הענט — גאָלד און זילבער! אויגען — פייער־פלאָם! איך בין אייך מבטיח, אז מע קאָן זיך נאָך אין איהר אויך פֿארליבען!... היינט שטעלט אייך פֿאָר איהר׳ס א טעכטערעל... איך וויים ניט, צי זענט איהר קלאָר אין די ענינים; איך שמועס פון „הלכות מיידעל", שמועס איך... א פּנימ׳על — בלוט און מילך, בעקלעך צוויי — נאָר פֿאמפּעש־קעלעך, אויגען — קארשען צוויי, האָר — זייד, צייהן — פֿערעל, א האלז — אלבאסטער, א הענטעל — אויף אויסצוקושען יעדעס גליעד, דאָס אויבערשטע ליפּעל קוקט־ארויף, ווי ביי א קליין קינד — האָט איהר געזעהען אמאָל? איך זאג אייך: אלעס, אלעס איז געטאָקט, געשניצט, טאקי עפּים נאָר א מין מאָדעל אויף אויסצו־שטעלען, ווי איינער רעדט: „נאט, קוקט און ווערט צעפּיקעט!"... דערצו פֿארמאָגט זי איהר אייגענס א געלעכטערעל מיט חן־גריבלעך אין די בעקלעך, וואָס דאָס אליין איז שוין ווערטה דאָס גאנצע געלט, וואָרום אז זי לאכט, לאכט אלסדינג: איהר לאכט, און דער טיש לאכט, און די בענקלעך לאכען, און די וועגט לאכען — דאָס

אויף פרעמדע... איהר האָט עפּעס ליעב אזא געשעפּט? וואָס זאָל איך טהון, אז נאָט האָט מיך פּאָרט באשאפּען מיט אזא פּנים, אז אַלע מיידלעך מיט אַלע וויבלעך זענען נאָך מיר די כּפּרה? איהר מיינט וואָס?... חלילה!... גאָרנישט, מע האָט מיך ליעב — און א סוף. וואו איך קום, וואו איך פּאָהר, באַפּאַלט מען מיך, ווי די ביענען, שדכנים עסען מיר אָפּ דעם קאָפּ. באשר וואָס? אזוי ווי איך בין א יונגערמאַן א היינטיגער, און א שענער יונג, א געזונטער, מיט א שטיקעל נאָמען, און א היבשער פּאַרדיענער, און א קערבעל איז ביי מיר בלאָטע, אי טאָמאו פּאַדאָבנע, לכן ווילען זיי מיך אָפּגיליטען! לאָז איך זיך מסתמא נישט: „טשעפּעט זיך אָפּ, זאָג איך, איך האָב מיך שוין איינמאָל אָפּגעבריהט!"... טענה'ן זיי מיט מיר: „וואָס וועט אייך אהרען, אז איהר וועט אָנקוקען נאָך א מיידעל?"... נו, וואר זאָגט זיך אָפּ פון אזא זאך? קוק איך דערווייל אָן מיידלעך, און מיידלעך קוקען אָן מיך, שלאָגען זיך איינס פּאר דאָס אנדערע, הענגען זיך, ווי איהר זעהט מיך לעבען, הענגען זיך אויף מיר! אַלע ווילען מיך, אָבער אַלע! וואָס זשע קומט מיר ארוים, וואָס זיי ווילען מיך, אז איך ווייל זיי ניט? אז די, וואָס איך ווייל — ווייסט קיינער ניט, נאָר איך אַליין!... און דאָס איז מיין קרענק, און דאָס ווייל איך אייך טאָקי דערצעהלען, און אין איינוועגס טאָקי בעטען אייך, אז צווישען אונז זאָל דאָס בלייבען. נישט מחמת מיר — איך האָב דאָך אייך גענאָגט, אז פּאר „באשרייבען" האָב איך קיין מורא ניט. נאָר גלאָט, צו וואָס דאָרף מען עס?... אָט דאָס האָט איהר אייך, הייסט עס, א הקדמה. אַצינד וועל איך אייך דערצעהלען די מעשה אַליין.

דאָס פּאַרשטעהט איהר שוין אַליין מסתמא, אז איך וועל אייך ניט זאָגען, וואר זיא, און וואָס זיא, און פון וואָנען זיא. א נקבה איז זי, א מיידעל, און דוקא א שען מיידעל, און דוקא איין אָרעמס, א יתומה נעבאָך; זיצט מיט דער מוטער, א יונגע אַלמנה, אויך א שענע; האַלט א אידישע רעסטאָראַציע, כשר. און איך, דאַרפט איהר וויסען, חאָטש איך בין, ווי איהר

בין איבערצייגט, אז ס'איז אזוי. און נישט נאר יענם מאל, וואם איך דערצעהל אייך; אלע מאל, ווען זי האט געגעבען א רעד־ארויס דעם נאמען „יוסף", איז דאם אויסגעקומען ביי איהר עפים ווי מיט א מין געזאנג: „יו־סף". איהר פארשטעהט? דאם איז ניט גלאט „יוסף", דאם איז „יו־סף"!...

קורץ, אומעטום און אלע מאל האב איך נאר געהערט „יוסף" און „יוסף". האט מען זיך געזעצט עסען, איז דאם ערשטע ווארט געווען: „וואו איז יוסף?"... „יוסף וועט היינט ניט זיין"... „יוסף האט געזאגט"... „יוסף האט געשריבען"... „יוסף איז געקומען"... „יוסף האט געגומען"... „יוסף האט געגעבען"... יוסף־יוסף, יוסף־יוסף! איך וואלט שוין וועלען אנקוקען אט דעם „יוספ'ען", זעהען וואם פאר א פנים ער האט!...

פארשטעהט זיך פון זיך זעלבער, אז איך האב אט דעם „יוספ'ען" פיינט געקראגען, ווי א שפיז, חאטש וואם קעהר ער זיך אן מיט מיר? ווייס איך! עפים א יונגעל דארטען, אודאי א „חברה־מאן" פון די „חברה־לייט", אדער פון די „יענקעלעך", ווי זי פלעגט זיי אנרופען מיט איהר געלעבטערעל. „די יענקעלעך" — דער נאמען איז פאר זיי, זאג איך אייך, ווי אנגעמאסטען. דאם זענען טאקי נישט מעהר ווי יענקעלעך, עפים מאדנע קליינע מענטשעלעך, צום מיינסטען פון דעם סארט מענטשעלעך, וואם טראגען לאנגע האר און שווארצע העמדלעך — אקוראט דאם, וואם איך האב פיינט... האט קיין פאראיבעל ניט. איהר אליין, דאכט מיר, טראגט אויך לאנגע האר מיט א שווארץ העמדעל, און אויב איהר מיינט, אז ס'איז שען, האט איהר מחילה א טעות. איך זאל האבען די ברכות, וואם א „סמאקינג" מיט א וויסען זשילעט איז שענער... איך, אז איך דערזעה א שווארץ העמדעל, שטעלט זיך מיר פאר, איך בעט איבער אייער כבוד, אויסגעריבענע הויזען... איהר מיינט אפשר, איך האב זיי עם ניט געזאגט? געזאגט! איך בין א מענטש איין אפענטליכער, ביי מיר איז נישטא קיין חנפה'נען און קיין אונטערלעקען זיך. האט איהר עפים אויף מיר צו זאגען —

גאנצע לעבען לאכט! אָט אזא מין געלעכטערעל איז דאָס. נו, אַרבעה, געהט קוסט אויפלכעם אָן און האָט דאָס פיינט!...

הפלל, וואָס זאָל איך אייך לאַנג ציהען, איך האָב כמעט פונ'ם ערשטען מיטאָג אָן געפיהלט, אז איך בין א געקאָכטער; פשוט אָפּגעקאָכט — און שוין! חאָטש ביי מיר א מיידעל, באַדאַרפט איהר שוין אליין פּארשטעהן, איז עפּים ניט אזא אי־אי־אי... און יענע מעשיות: „ליעבע", „ראָמאַן" — פון דעם האָב איך קיינ־מאָל ניט געהאַלטען. גאָרנישט, אזוי — מהכתיתי, פּאר וואָס ניט?... נאָר געהן שיסען זיך צוליעב דעם — פע! דאָס פּאסט פּאר א גימנאזיסטעל פון זעכסטען קלאַס, נישט, ווי זאָגט איהר, פּאר קיין מאַנאזיסטעל פון זעכסטען קלאַס, נישט, ווי עס רופט זיך אָן, „געבעטען א האַנט"... ניין! איך בין נישט פון די חאָפענדיגע... נאָר גאָר־ניט, ווי זאָגט איהר, א טאָפּ אין וואָגען שאַדט ניט... און האָב געגעבען מיט איהר א רעד־אריין: „וואָס און ווען, אהין־אַהער, וואו האַלט איהר מיט דער טאָכטער?"... זאָגט זי: „וואו זאָל איך מיט איהר האַלטען?" זאָג איך: „איך שמועס פון תּכלית, שמועס איך"... „אודאי, זאָגט זי, דאַרף מען זיך זאַרגען פּאר איהר תּכלית? זי איז שוין, זאָגט זי, א פּארזאָרגטע"... ווי זי האָט אויסגערעדט די דאָזיגע ווערטער, האָט דאָס מיך געגעבען עפּים ווי א שטאָך אין הארצען אריין: „וואָס הייסט, זאָג איך, זי איז א פּארזאָרגטע?" „איהר זעהט דאָך, מאַכט זי צו מיר, וואָס פּאר א זאָרגעריגע נשמה דאָס איז!"... און אקוראט צו די דאָזיגע ווערטער קומט־אָן מסתּמא זי אליין, די טאָכטער הייסט עס, און אז זי קומט־אָן, ווערט ליכטיג אין אלע ווינקעלעך.

— מאַמע, נישט געווען נאָך יוסף? — זאָגט זי צו דער מוטער. און דעם נאָמען „יוסף" טהוט זי א רעד־אויס עפּים מיט א מאָדנעם מין געזאַנג. מיט אזא מין געזאַנג רעדט־אויס נאָר א פלה דעם נאָמען פון איהר חתן... אזוי מיין איך, דאָס הייסט, איך

געהויבען טהון א וואָרף־אריין א וואָרט אזוי מן הצד, מיט א זיפץ, א קרעכץ אויף צרות הכלל, געבען אָנצוהערעניש, אז אויף א ז ע ל כ ע זאכען שפיעלט ביי מיר געלט קיין ראָלע, אז מע באַ־דארף ארויסוואַרפען א קערבעל, מוז מען ארויסוואַרפען. איהר פאַר־שטעהט, וואָם הייסט „ארויסוואַרפען" א קערבעל? איינער „נעמט־ארויס" א קערבעל, דער אַנדערער „וואַרפט־ארויס" א קערבעל. ס'איז א חילוק! „ארויסוואַרפען" ווערט אָנגערופען: געגעבען א חאַפ־ארויס דאָס בייטעלע און א נעם־ארויס די מטבע: איר־וואָלטיע, — נאָט אייך, הייסט עס — נישט געצעהלט! אָט אזוי האָב איך ליעב; נישט אלע מאָל, פארשטעהט זיך, נאָר דעמאָלט, וועז מע דארף. דעמאָלט, וועז מע דארף געבען א וואָרף־ארויס א פינפאונצוואַנציגער, צי א פופציגער, צי אפילו א הונדערטער, טאָר די האַנט ניט ציטערען. למשל, איהר זיצט מיט א קאָמפאַניע און צאָהלט פאַר א מיטאָג אָדער פאַר א וועטשערע, און מע דערלאַנגט אייך א חשבון, באַארפט איהר נאָר געבען א חאַפ א קוק אויף דער אונטערשטער שורה און רעדען בעת מעשה פון עפּים אַנדערש; און אז מע ברענגט אייך אויסגאָב, באַארפט איהר נישט צעהלען, ווי א מארק־אידינע פאַר ציבעלעס, נאָר געבען א נעם און א לעג־אריין אין קעשענע — און שוין! דאָס לעבען איז, פארשטעהט איהר מיך, א חדר, וואָם מע דארף איהם דורכנעהן, דורכמאַכען; לעבען דארף מען קאָנען! איך מעג זאָגען אויף זיך, אז איך קאָן לעבען, וואָרום איך וויים וואו איין און וואו אוים, וואו מע דארף און וואו מע דארף נישט. איהר קאָנט זיין זיכער, אז איך וועל נישט איבערזאַלצען קיינמאָל, און אויף מיר וועט איהר נישט דערקענען קיינמאָל, צי בין איך מילכיג, צי בין איך פלייוג? איהר זאָלט מיך געווען זעהען דעמאָלט צוויישען די „יענקעלעך", וואָלט איהר געווים מיינען, אז איך בין א „יענקעלע" גלייך מיט אלע „יענקעלעך". דאָס הייסט, קיין לאַנגע האָר האָב איך מיר נישט פארלאָזט, און קיין העמדעל האָב איך נישט אָנגעטהאָן; איך בין געוואָרען דעם זעלבען סמאָקינג מיט'ן זעלבען וויסען זשילעט,

קאָנט איהר מיר זאָגען גלייך אין די אויגען. איך האָב נאָר פיינט, אז מע זאָגט מיר, אז איך בין א „בורזשוי". איך, פאר'ן וואָרט „בורזשוי", קאָן געבען א פאָהר־אריין אין באָק אריין !... וואָס פאר א בורזשוי בין איך? איך בין א מענטש גלייך מיט אלע. איך פארשטעה אלסדינג און וויים אלסדינג, וואָרום איך לייגן אלע ביכלעך, מיט אלע היינטיגע נייע גאזעטען לייגן איך גלייך מיט אלעמען, — היינט וואָס בין איך פאר א בורזשוי? דערפאר, וואָס איך טראָג א „סמאָקינג" מיט א ווייסען זשילעט, און איהר — א שווארץ העמדל? איך מיין ניט אייך, איך מיין אָט א יענע „יענקעלעך", מיט א יענעם יוספ'ען, וואָס איך דערצעהל אייך... איך האָב מיט זיי געהאט עטליכע מאל ביי'ם טיש אזעלכע מיני געשפרעכען, וואָס פון זיי האָב איך גאנץ גוט ארויסגעזעהען, אז זיי האָבען מיך אזוי ליעב, פונקט ווי איך זיי. א הארץ, ווי זאָגט איהר, פיהלט א הארץ. נאָר נארנישט, געהן ארויסזאָגען זיי, וואָס איך טראָג ביי זיך אינוועניג — בין איך אויך ניט מחויב; און אגב האָב איך מיך טאקי צו זיי א ביסל צוגעלאָנטשעט, געוואָלט איינקויפען זיך אין חברה, נישט אזוי צוליעב זיי, ווי צוליעב דעם „יוספ'ען", און נישט אזוי צוליעב דעם „יוספ'ען", ווי צוליעב איהר! מיך האָט פארדראָסען, פארשטעהט איהר מיך, וואָס זי לאָזט איהם נישט ארויס פונ'ם מויל, און איך האָב מיר געגעבען דאָס וואָרט: איין מאל פאר אלע מאל, שטיינער פונ'ם הימל זאָלען פאלען, די וועלט זאל זיך קעהרען — איך מוז מיך באקענען מיט דעם דאָזיגען פארשוין! און איך האָב אויסגעפיהרט מיינס. ביי מיר, אז איך ווי‌ל עפּיס דערגעהן א זאך, איז נאָר נישטא קיין תירוץ. פון גאלט שמועסט מען ניט. איך בין דאָך א יונגערמאן, ווי איך האָב אייך שוין געזאָגט, א סוחר, און א שענער פארדיענער, און א קערבעל איז בלאָטע, אי טאָמאָ פאדאָבנע...

פארשטעהט זיך פון זיך זעלבער, אז אייגקויפען זיך אין חברה איז מיר געווען נישט אזוי גרינג, ווי איהר מיינט. זיך בין מיר געגאנגן פאווואָלינקע, טריט ביי טריט. תחילת האָב איך אָנ־

לעבט אזא זאך? איך וועל זוכה זיין זעהען אט דעם „יוספ'ען" און וועל איהם הערען רעדען!...

וואו וועט זיין די דיסקוסיע און וען וועט זי זיין — דאס האט מען מפות געקאנט ביי זיי וויסען. איך האב זיי גאר ניט געוואלט פרענען אפילו: איך האב געוואוסט, אז מע וועט מסתמא קומען און מע וועט מיר זאגען. ביי די „יענקעלעך", דארפט איהר וויסען, געהט אלסדינג צו בסוד. אויף זייער לשון וועלט עס אנגערופען „קאנספיריישען" — איך געדענק דאס דאזיגע וואלט אויף אויסוועניג. איך האב עס פארשריבען ביי זיך אין ביכעל. איך, אז איך דערהער א שען וואלט, טהו איך עס באלד א נעם און א שרייב־אריין צו זיך אין ביכעל. אויב עס וועט צוניץ קומען, אדער ניין — וויים איך ניט; נאר שאדען אוראי ניט.

הכלל, איינמאל אין א שענעם זומערטאג, שבת איז דאס געווען, מהוען א קום־אריין צו מיר צווייי „יענקעלעך", מיט שוואלצע העמדלעך, געווינטליך, און טהוען מיך א רוף־ארויס: „קומט!" „וואוהין?" „וואס געהט'ס אייך אן? קומט מיט אונז!"... העלפט נישט, מוז מען געהן... און מיר האבען זיך געטהאן א לאז העט־וויים הינטער דער שטאדט ארויס, און טאקי אין וואלד אריין, און בשעת געהן באגעגענען מיר אלע מאל איין אנדער „יענקעלע" זיצען אונטער א בוים, קוקט פלומרשט קיין פצון־זייט און טהוט א מורקע־ארויס: „רעכטס!" אדער: „לינקס!"... זאגען, אז איך האב מורא געהאט — איז א נארישקייט; וואס האט מען מורא צו האבען פאר א אידען? נאר גלאט, ס'איז מיר עפיס ניט אנגעשטאנען די מעשה, וואס איך, א יונגערמאן א סוחר, מיט א שטיקעל נאמען, און א שענער פארדיענער, און א קערבעל איז בלאטע, אי טאמאו פאדאבנע, זאל מיך לאזען פיהרען פון יונגלעך, „יענקעלעך"! איהר פארשטעהט?...

וואס טויג אייך, מיר זענען געגאנגען און געגאנגען, געגאנגען און געגאנגען, ווי זאגט איהר, וואלד־איין, וואלד־אוים, אזוי לאנג, אזוי בריט, ביז מיר האבען זיך דערשלאגען צו א גרויסען ריבען

וואָס איצט. נאָר וואָס דען? איך האָב מיך אינטערעסירט מיט אַלץ, וואָס זיי אינטערעסירט, און האָב נערעדט פון דעם, וואָס זיי רעדען: „פּראָלעטאַריאַט"... „בעפּעל"... „מארקס"... „רעאַגירען"... וכדומה אזעלכע ווערטער האָבען זיך נעגעבען אַלע מאָל א שאָט ביי מיר פונ'ם ארבעל — און מערקווירדיג! וואָס מעהר איך האָב מיך צו זיי געלאָנטשעט, אזוי מעהר האָבען זיי זיך פון מיר דערווייטערט. בעת איך פלעג אָנהויבען שיטען מיט יענע ווערטער: „פּראָלעטאַריאַט"... „בעפּעל"... „מארקס"... „רעאַגירען"..., האָב איך באמערקט, אז די „יענקעלעך" ווערען שטיל, קוקען עפּים משונה איינס אויף דאָס אנדערע, רייניגען זיך בעת מעשה די צייהן... און נאָך מעהר! געלט האָבען זיי ביי מיר דוקא נענומען אַלע מאָל. אַלע מאָנטאָג און דאָנערשטאָג, דאַרפט איהר וויסען, איז ביי זיי געווען קאָנצערטען, און אַלע מאָל בין איך געווען דער ערשטער אויפ'ן פייער: — „דער דזשענטעלמען" וועט מסתמא היינט אויך נעמען א בילעט ערשטע רייהע פאר א דרייערל?

„דער דזשענטעלמען" — קיין אנדער נאָמען האָב איך ביי זיי ניט געהאט — האָט געמוזט נעמען אַלע מאָנטאָג און דאָנערשטאָג א בילעט פאר א דרייערל. א ברירה האָט ער געהאט? דערפאר אָבער, אז דער „דזשענטעלמען" פלעגט אריינקומען בעת די „יענקעלעך" האָבען געהאַלטען אין מיטען א שמועס, פלעגט ווערען שטיל, שא, גלייך ווי מע האָט נארניט נערעדט קיינמאָל! שטומע מענטשען!... פארשטעהט זיך פון זיך זעלבער, אז דעם „דזשענטעלמען" האָט דאָס געבּרענט און געבּראָטען. נאָר וואָס האָט ער געקאָנט מאכען? איך האָב דאָך אייך נעזאָגט, אז וויבאַלד איך וויל עפּים דערגעהן, איז ביי מיר נישט פארהאַן קיין טייער. אזוי לאַנג, אזוי בּרייט, איך האָב מיך אריינגעלאָנטשעט צו חברה, חאָטש אויף אזוי פיעל, אז מע האָט מיר דערלויבט צו זיין ביי זיי אויף א „דיסקוסיע" — דאָרט, האָט מען מיר נעזאָגט, וועט „יוסף" האַלטען א רעדע... קאָנט איהר פארשטעהן מיין שמחה, אז איך האָב דער־

אויגען א פּאָר גרויע, ווי ביי א קאַץ, נאָר ברענענדיגע, און א מויל — און סע רעדט! שטראָף מיך גאָט, אויב איך הויב עס אָן צו פּארשטעהן נאָך ער היום, פון וואַנען האָט זיך עס געקומען אזא כּח ביי דעם דאָזיגען נפש אויף צו רעדען אזוי הויך און אזוי גיך און אזוי פיעל און אזוי לאַנג און מיט אזא היץ און מיט אזא ברען און מיט אזא פייער! איך קאָן אייך זאָגען, אז דאָס איז געווען ניט גלאַט גערעדט, ווי מענטשען רעדען. דאָס איז געווען אָדער א שווארץ־יאָהר, אָדער א מאשינע אזעלכע, וואָס מע האָט זי אָנ־געדרעהט, אָדער פון אויבען איז געווען עפּעס אזעלכעס, וואָס האָט געשאָטען מיט ווערטער, געגאָסען מיט פייער, אָדער דאָס האָט גאָר דער בוים גערעדט... עס האָט זיך מיר אויסגעדאַכט אלע מאָל, אז אָט־אָט הויבט זיך אויף אָט דער קליינער נפש מיט די אייג־געפאַלענע רויטלעכע בעקלעך און מיט די גרויע אויגען און טהוט א פּליה־אַוועק אינאיינעם מיט די ווערטער אהינצו, ערגיץ ארויף... ניין! זאָגט אייך וואָס איהר ווילט, איך האָב שוין געהערט אויף מיין לעבען די גרעסטע און די שענסטע אדוואָקאַטען — אזא מין רעדען האָב איך קיינמאָל נישט געהערט און וועל שוין, דאַכט זיך, קיינמאָל ניט הערען אויך...

וויפיעל דאָס רעדען זיינם האָט געדויערט — וויים איך ניט; איך האָב נישט געקוקט אויפ'ן זייגער. איך האָב געקוקט אויף איהם און האָב געקוקט אויף דער מחנה קעפּ, וואָס זענען געזעסען אויף דער ערד און האָבען געשלונגען איטליכס וואָרט, ווי די הונ־געריגע און ווי די דאָרשטיגע... נאָר וואַר עס האָט ניט געזעהען בּעת מעשה זי, דער האָט נישט געזעהען קיין שענס אויף זיין לעבען! צוויישען דער מחנה קעפּ האָב איך דערזעהען זי זיצען אויף דער ערד, די פּיס אונטער זיך, די הענט צונויפּגעלעגט אויפ'ן האַרצען, דאָס פּנים לייכט, די בעקלעך פּלאַמען, דאָס אויבערשטע ליפּעל קוקט ארויף, און די שענע קאַרשען־אויגען שמייכלען, און גלייך צו איהם, גלייך צו איהם!... למאי זאָל איך לייקענען? איך האָב אין דער מינוט מקנא געווען איהם, נישט אזוי אויף דעם

בארג. און ערשט טו מיר האבען ארויפגעקלעטערט אויף דעם דאזיגען בארג, געגעבען זיך א לאז בארג־ארא, האב איך דערזעהען פאר זיך א שווארצע מחנה קעפ. דאס זענען געוועסען אויף דער ערד חברה „יענקעלעך", בחורים'לעך אין שווארצע העמדלעך, מיידלעך אין בלוזקעס, און גלאט יונגעלייט. אבער א נומא! איך האב מורא, אויב ניט א דריי טויזענט שטיק, און אפשר נאך מעהר, און שטיל — חאטש א פליענ פליה דורך! שטיל, אויף די שפיץ־פינגער, זענען מיר צוגעגאנגען צו דער מחנה קעפ, זיך נעגעבען א זעץ־אנידער אויף דער ערד, און איך האב געמוסען אייגקוקען זיך, וואו איז דא ערגיץ דער „יוסף"? און איך האב דערזעהען... שטעלט אייך פאר וועמען? איך האב דערזעהען א באקאנטען פארשוין, טאקי איינעם פון די „יענקעלעך", וואס האבען אינ־איינעם מיט מיר געגעסען ביי דער אלמנה אין דער רעסטאראציע!... אט האסט דו דיר!

דער ערשטער געדאנק מיינער איז געווען: „סך־הכל?... אט דאס איז גאר?... אט דאס איז ער, אט דער „יוסף"?... און איך האב געמיינט, אז ער איז מי יודע וואס! מיט הערנער!"... איך וועל אייך זאגען דעם רעכטען אמת, עס האט מיר במעט הנאה געטהאן — ניין, טאקי שטארק הנאה געטהאן, וואס ס'האט זיך אזוי אויסגעלאזט... איך האב געמאכט א פארגליכונג צווישען איהם מיט מיר — נישט מחמת איך האלט מיך באר אזא גרויסען פארשוין, וואס ס'זאל ניט זיין שוין קיין שענערס פאר מיר. איך בין ניט געגארט; איך וויים, אז ס'איז פארהאן שענערע פון מיר אויך. נאר וועדליג ער... איהר פארשטהט? איך וועל אייך איהם אויסמאהלען אקוראט, ווי אזוי איך האב איהם דערזעהען די ערשטע מינוט: צוגעשפארט צו א בוים איז געשטאנען א קליינס, א בלייכס, איין אויסגעדארטס, איין אויסגעטריקענטס, מיט א שמאל הארץ, מיט וויסע בלאסע אייגעפאלענע בעקלעך, עט־וואס רויטליך און פארברעמט, מיט נאך גאר קליינע בלאנדע הערלעך; נאר א שטערן א הויכער, א וויסער, א בריימער, און

בפרות! וואָס דאַרף איך זיי? וואָס, ניט אזוי?... און אז איך בין אויפגעשטאַנען אין דער פריה, האָב איך קוים דערלעבט די מינוט, די רגע, ס'זאָל שוין ווערען זייגער צווויי, די צייט פון מיטאָג, און בין מסתמא גלייך אַוועק אהין, און האָב דוקא געטראָפען ביי'ם טיש די גאַנצע חברה „יענקעלעך" וואָס תמיד, און ער איז אויך געווען בתוכם... איך וויים נישט, ווי אזוי איהר; איך, אז איך זעה איין ארטיסט, אַדער א מיניסטער, אַדער אזוי א באריהמטען מענטשען, וואָס אפילו מיר אלע וווייסען גאַנץ גוט, אז ער איז א מענטש גלייך מיט אלע מענטשען, עסט גלייך מיט אלעמען און טרינקט גלייך מיט אלעמען, נאָר קוים זאָגט מען מיר, אז דאָס איז איין ארטיסט, אַדער א מיניסטער, אַדער אזוי א באריהמטער מענטש, דאַכט זיך מיר שוין אוים, אז ער איז נישט גלייך מיט אלעמען, אז עפּים ליגט אין איהם אזעלכעס, וואָס מע זאָן עס, ווי זאָגט איהר, נישט אַנטאַפּען... אזוי איז געווען מיט מיר, אז איך האָב דערזעהען איהם נאָך דער דרשה; דאַכט זיך, דער אייגענער „יענקעלע", וואָס תמיד, נאָר פּאַרט נישט דער. עפּים ליגט אין איהם אזעלכעס. עפּים שטעהט אַנגעצייכענט ביי איהם אויפ'ן פּנים; וואָס — וויים איך אליין נישט, נאָר איך וואָלט פּאַר דעם „עפּים" אַוועקגענעבען מי יודע וויפּיעל! נישט מחמת איך באַראַרף עס האָבען; אויף וואָס באַראַרף איך עס? אויף נייען־און־נייענציג כפּרות! איך האָב עס נאָר געוואָלט צולייעב איהר, וואָרום זי איז נישט אָפּגעטראָטען פון איהם אויף קיין מינוט, און אפילו דעמאָלט, וועז זי איז צוגענאַנגען צו מיר און גערעדט מיט מיר, האָט זי אויך אין זינען געהאַט איהם, ניט מיך. איך בין, דאַרפט איהר וויסען, א מבין אויף די זאַכען. מיך קאָסט עס געגונ רבי־געלט... עס האָט זיך אַנגעהויבען פּאַר מיר א נייער גיהנם: פריהער, איידער איך האָב געוואוסט וווער דער יוסף איז, האָט זיך מיר געמאַהלט אין מיין כּח־הדמיון א הויכער, א שענער, א געוונטער, א מאַנספּאַרשוין, און איך האָב איהם נישט געקאָנט ליידען, מקנא געווען און פיינט געהאַט, ווי איהר קאָנט

כּח פון זיין רעדען, נישט אזוי אויף דעם כּבוד מיט׳ן פּאטשען בראוואָ, וואָס מע האָט איהם געפּאטשט נאָכדעם, אז ער האָט אויפ־געהערט צו רעדען, — נישט אויף די זאכען האָב איך איהם אזוי מקנא געווען, ווי אויף דעם קוקען, וואָס זי האָט אויף איהם געקוקט! פּאר איין קוק אזעלכען, פּאר איהרען, וואָלט איך אַוועק־געגעבען — איך וויים אַליין ניט וואָס! דער דאָזיגער קוק האָט גערעדט וועטער. עס האָט זיך מיר אויסגעדאכט, אז איך הער איהר קול, ווי זי זאָגט, מיט יענעם באקאנטען געזאנג: „יו־סף!״ איך האָב אייך דאָך געזאָגט שוין, אז ביי מיר איז א מיידל נישט קיין אי־אי־אי! איך האָב שוין געזעהען מיידלעך, וואָרום איך בין א יונגערמאן, קאָן מען זאָגען, נישט קיין מיאוסער, א היינטיגער, און א שענער פּארדיענער, און א קערבל איז בלאָטע, אי טאָמאָ פּאראָבּנע... נאָר אזוי קוקען האָט אויף מיר נישט געקוקט מיין וויב אפילו אין די גוטע יאָהרען, בעת זי איז אויסגענאנגען נאָך מיינע טריט... איך בין א בעלן געווען מיט א פּיון צוגעהן צו איהר נאָהענט, זיך אַוועקזעצען כּמעט נעבען איהר, זיך דרעהען איהר פּאר די אויגען, ווי א פּליעג, זשומען אין אויהער אריין, ווי א קאָמאָר, — ווער? וואָס? א נעכטיגער טאָג! איהרע אויגען האָבען זיך, ווי צוויי פּיאָווקעס, אייגנגעזויגען אין זיינע אויגען, און זיינע אויגען — אין איהרע אויגען, און עס האָט זיך מיר אויס־געדאכט, אז די צוויי, ער און זי, זעהען קיינעם ניט פּאר זיך, נאָר איינס דאָס אנדערע: ער זי און זי אים, און ווייטער דאָרפען זיי קיינעם ניט! חבוט־הקבר, זאָג איך אייך, איז א גאָרניט אקעגען דעם, וואָס איך האָב בעת מעשה געפיהלט. א גיהנם האָט געמאָכט ביי מיר אין האַרצען, איך וויים ניט אויף וועמען: אויף „איהר״, צי אויף „אים״, צי אויף זיי ביידען, צי גאָר אויף זיך אַליין?... איך בין יענעם אויפדערנאכט געקומען אהיים מיט א מורא׳דיגען קאָפּווהטיג און האָב מיך געלעגט שלאָפען מיט דער דעה, אז וויל איך וועל לעבען זאָל מיין פּוס דאָרט ניט זיין, ביי דער אלמנה הייסט עס. איך דאַרף זיי אלע אויף זיעבענהונדערט

שלימעל דעם גנב אין האנט אריין"... איא, א פלאן? און נישט לאנג געטראכט, — איך האב פיינט לאנג טראכטען — טהו איך מיך א רוהיאן צו איהם איינמאל נאכ'ן עסען:

— איהר ווייסט? איך האב צו אייך א נויטיגען עסק. איך האב מיט אייך וואס צו רעדען.

און ער? ער זאל דאס אפילו א ריהר טהון מיט איין אבר. גארניט! נאר אנידערגעשטעלט אויף מיר זיינע פראסטע גרויע אויגען, ווי איינער רעדט:

— הנני, איך בין אנגעפריט.

— ניין, — מאך איך צו איהם — ניין, ניט דא. איך וויל, ס'זאל זיין, ווי מע זאגט, אונטער פיער אויגען.

— קומט! — מאכט ער צו מיר און פיהרט מיך ארוים אין דרויסען ארוים און שטעלט זיך אוועק אקעגען מיר און ווארט, ווי איינער רעדט:

— נו? פאר וואס דבר'ט מען ניט?

— נישט אט דא. — מאך איך צו איהם. — וועז טרעפט מען אייך אין דער היים?

— איך קאן זיין ביי אייך... — מאכט ער צו מיר און פאר־חאפט זיך אבער באלד. — און אויב איהר ווילט... זייט איהר ביי מיר מארגען פון... (און ער טהוט א נעם־ארוים דעם זייגער). פון האלב צעהן ביז האלב עלף אין דער פריה... נאט אייך מיין אדרעס.

אזוי מאכט ער צו מיר און קוועטשט מיר, און קוועטשט מיר די האנט, און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אריין, ווי איינער רעדט: „קאנספיריישען?"...

— קאנספיריישען, האט קיין יסורים ניט! — מאך איך צו איהם, און מיר צעגעהען זיך, ווי זאגט איהר, איטליכער אין זיין רוה אריין.

אודאי בין איך יענע נאכט ניט געשלאפען. איך בין, פאר־שטעהט איהר מיך, גלעגען אין איינע אנגסטען און נאר געטראכט:

זיך נאָר פּאָרשטעלען. איצט, אז איך בין שוין געוואָהר געוואָרען, וועט דער מאנספּאָרשוין אין, אז דאָס איז גאָר א „יענקעלע" גלייך מיט אַלע „יענקעלעך", האָט מיך פּאַרדראָסען... איך וויים ניט אויף וועמען: צי אויף אים, וואָס זי פּארגעטערט איהם אזוי (און אז זי פּארגעטערט איהם — דאָס זעהט דאָך א בלינדער אויך!), צי אויף אים, וואָס גאָט האָט איהם געגעבען אזא כּח־הדבור, צי אויף זיך האָט מיך פּאַרדראָסען, למאי האָב איך ניט אזא כּח?... נישט מחמת איך דארף עס אזוי נויטיג האָבען. צו וואָס דארף איך עס? און נישט מחמת איך בין חלילה אהן א צונג. מיינט ניט! איך, אז איך וויל רערען — קאָן איך! איך האָב שוין אמאל גערערט אויף א „זאסעראניע", און דוקא אין „קופּעטשעסקע קלוב", זאָגט דער עולם, אז איך רעד ניט שלעכט, גאָר ניט שלעכט!... דער פּאַרדראָס, וואָס מיך האָט פּאַרדראָסען, קאָן איך אייך מיט ווערטער ניט ארויסגעבען; דאָס דארף מען פּארשטעהן — ניין, דאָס דארף מען פיהלען, מע באדארף זיין אויף מיין אָרט, קומען אַלע טאָג אין דער רעסטאָראַציע, אָנקוקען זיי מיט'ן וווייסען פּארטוכל, וואָס סע שעמעריט, איהר שען ליכטיג פּנים, וואָס סע שיינט און וואָס סע זינגט, הערען איהר זים קול, וואָס קוויקט, איהר געלעכטערל, וואָס צענעהט זיך אין יערען אבר, און בשעת מעשה זעהען איהם און פיהלען, אז דאָס איז אינגאַנצען צוליעב איהם, און נאָר צוליעב איהם אליין, און ווייטער קיינעם ניט! ניין, מע דארף איהם צונעמען פונ'ם וועג, מע דארף, ער זאל אוועק, מע דארף זיינער פּטור ווערען. נאָר ווי אזוי? איך וועל דאָך נישט געהן סמ'ען איהם, אָדער שיסען; איך בין דאָך נישט קיין רוצח, איך בין דאָך א איד... ארויסרופען איהם אויף א דועל? — פע! אין א „ראָמאן" רופט מען ארוים אויף א דועל, אי דאָס — גלויב איך ניט, ס'זאל זיין אמת; ס'איז נאָר גלאַט אזוי, אויף צו באשרייבען, קומט אוים שענער... אזוי האלט איך... איך בין געפאלען אויף א שענער המצאה: איך וועל מיך דורכ־שמועסען מיט איהם אליין, ווי זאָגט איהר: „אָפּגעבען דעם

וויסען, א היינטיגער, איך לייען אלסדינג, אלע נייע גאזעטען און זשורנאלען, — און איך נעם און טהו א שיט־אויס אלע מאדנע ווערטער: „פראלעטאריאט"... „בעבעל"... „מארקס"... „רעאגירען"... „קאנספיריישען"... וכדומה. אויסגעהערט, מאכט ער צו מיר דוקא פראסט און ווייך און אהן שום הויכע ווערטער:

— מיט וואס זשע קאן איך אייך דיענען?

— מיט א קלייניגקייט — זאג איך: — מיט איין עצה.

— איך?... אייך?... איין עצה?...

אזוי מאכט ער צו מיר און טהוט א שטעל־אווק אויף מיר די פראסטע גרויע אויגען, ווי אייגער רעדט: „ווי קום איך, אזא שנעק ווי איך בין, געבען עצות אזא דזשענטעלמען?"... איהר פארשטעהט? ס'איז איהם אליין געווען פריקרע, ווי זאגט איהר, איבער דער טבע. און מיר איז דאך אודאי געווען פריקרע. נאר וואס זאל איך טהון? איך האב דאך שוין אנגעהויבען, באדארף מען דערפיהרען, ווי זאגט איהר, צו א ברעג. און איך נעם און טהו איהם א זאג־אויס, וואס מיך קוועטשט, מיט א דערצעהל־אויס, וואס ביי מיר אויפ'ן הארצען טהוט זיך פון דער ערשטער מינוט, וואס איך האב זי דערזעהען, ביז צו הייגטיגען טאג, ממש איך לעב נישט, דאס הייסט, זי לאזט מיך נישט לעבען!... „איך בין דאס גאר נישט געווהנט געווארען, זאג איך, אז איבער א מיידעל — זי מעג זיך זיין אפילו די בת־מלכה אליין — זאל איך אזוי „רעאגירען", וואהרום סך־הכל בין איך דאך גאר א יונגערמאן, חאטש א הייגטיגער, דאך א סוחר מיט א שטיקעל נאמען, און א שענער פארדיענער, און א קערבעל איז בלאטע, אי טאמאו פאדאבנע"...

אויסגעהערט, מאכט ער צו מיר וויעדער א מאל פראסט און ווייך און אהן שום הויכע ווערטער:

— אויב איהר פרענט ביי מיר איין עצה, וואלט איך אייך זאגען, איהר זאלט רעדען מיט איהר אליין...

— נו, און איהר? — זאג איך.

וואָס וועל איך איהם זאָגען, אשטייגער? פון וואַנען זאָל איך אַנהויבען? און וואָס וועל איך טהון, טאָמער טהוט ער מיר א זאָג:

— הערר דושענטעלמען, וואָס האָט איהר אייך צו מישען אין פרעמדע עסקים? וואָס פאַר א מחותן זענט איהר, הערר דושענטעלמען, מיט א מיידעל, וואָס איינער פון די „יענקעלעך" רעכענט זי פאַר א כלה שוין פון וויים איך וועו?...

וואָס ענטפערט מען איהם דערויף? אָדער וואָס טהו איך, אז ער נעמט מיך, אשטייגער, פאַר'ן קאַרק און טהוט מיך א שמיים־אַראָפּ פון אַלע טרעפּ? דאָס הייסט, קיין מורא האָב איך ניט. וואָס האָב איך פאַר איהם מורא? איך בין דאָך געקומען צו איהם מכח איין עסק. ממה־נפשך: יאָ — יאָ, ניין — ניין. וואַרפען זיך איז ניטאָ פאַר וואָס!...

אָט אזוי בין איך געלעגען אין מחשבות די גאַנצע נאַכט, און אויף מאָרגען האַלב צעהן דעם זייגער האָב איך שוין געקלעטערט צו איהם ערגיץ אין אַלדי שווארצע יאָהר אויף א בוידעם, אפשר דריטהאַלבען הונדערט טרעפּ, און האָב איהם אַקוראַט געטראָפען אין דער היים מיט נאָך א פּאָר „יענקעלעך", וואָס אז זיי האָבען מיך דערזעהען, האָבען זיי זיך עפּים מאָרנע איבערגעקוקט איינס מיט'ן אַנדערען, ווי איינער רעדט: „וואָס האָט דאָ צו טהון דער דושענטעלמען?"... נאָר מיין פויגעל האָט זיי געגעבען א וואונק, זיי זאָלען נעמען דעם וועג, און מיינע „יענקעלעך" האָבען זיך דוקא געשטויסען וואָס מע מיינט, געטהאָן זיך א נעם צו די היטלעך — און נעלם געוואָרען.

געבליבען מיט איהם אַליין, ווי זאָגט איהר, אונטער פיער אויגען, נעם איך און טהו איהם א לעג־אַוועק א דרשה: אזוי און אזוי, אז איך בין אַליין, האָטש איך בין א געשעפטסמאַן, א מענטש מיט א שטיקעל נאָמען, און א שענער פאַרדיענער, און א קערבעל איז בלאָטע, אי טאָמאו פּאַראָבנע, פון דעסטוועגען וויים איך אַלס־דינג וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך, וואָרום איך בין, דאַרפט איהר

פאר גרוים שמחה בין איך נאר אוועק אין קלוב. איך, דאַרפט איהר וויסען, טהו מיך א חאפ־ארײן אמאל אין קלוב אַרײן, ווי זאגט איהר, „צווישען טאג און נאכט", נישט מחמת איך האב ליעב דאם שפּיעל. איך אליין שפּיעל ניט; נאר איך האב ליעב זעהען, ווי יענער שפּיעלט, און אמאל, זעלטען־זעלטען, געבען א „שמיר" אונטער אויף יענעמ׳ס קאַרט, — איז איינס פון די צוויי: אַדער מע נעמט־אוים, אַדער מע וועדט באגראבען. דאם מאל איז מיר דוקא געראטען; ס׳איז מיר אוועקגענאנגען דאם קערטל, זאג איך אייך, ווי קיינמאל נישט! איך האב אנגעשלאגען א שען קערבל און האב געגעבען א רוף־צונויף די חברה „באסיאסעם" (אזוי הייסען ביי אונז אין קלוב די דאזיגע, וואם בליבען אהן קלייניגעלט) און האב געגעבען א שטעל־אוועק א וועטשערע, און דוקא מיט שאמפאניער־ווין, „רעדערער", און אז איך בין געקומען אהיים — געווען שוין גרויסער טאג, — האב איך געטראפען ביי זיך אויפ׳ן טיש א דעפעש, אז מע רופט מיך ארויס עקסטרע צו־ליעב זעהר א נויטיגען געשעפט. און דאם וויסט איהר דאך מסתמא, אז „נאש־בראט", וויבאלד ער באקומט א דעפעש מכוח געשעפט, איז א סוף, פארפאלען, ווי זאגט איהר, די קוה מיט׳ן שטריקעל, א כפּרה אלסדינג. מע הויבט זיך אויף און מע פאהרט.

אוועקגעפאהרען בין איך, אייגענטליך, אויף צוויי טאג, אזן געזוימט האב איך מיך, געוויינטליך, דריי וואכען, און אז איך בין געקומען צוריק, האב איך דאך באלד געגעבען א לויף־אוועק אין דער רעסטאראציע עסען, און האב געטראפען דארטען איין איבערקעה־רעניש: פון די „יענקעלעך" איז ניט געבליבען קיין האר אפילו, און די, וואם זענען געבליבען, זענען אויך געווען נישט דאם, וואם תמיד: עפּים זענען זיי מיר געווען ווי צערדהט, משונה צערודערט און צעפלאַכטען. זיי האבען אפּגעחאפט דאם עסען, ווי זאגט איהר, על רגל אחת, און צעקראכען זיך מיט אראפּגעלאזטע קעפּ, ווי די הינט נאך א רעגען, דער אהער און דער אהין...

— איך וויל ניט — מאכט ער צו מיר און פארחאפט זיך באלד — איך קאן ניט, איך האב קיין צייט ניט פארנעמען זיך מיט אזעלכע זאכן.

— ניין! — מאך איך צו איהם. — ניט דאס מיין איך. איך פארלאנג נישט פון אייך, אז איהר זאלט מיט איהר רעדען. ווי קאן איך דאס פארלאנגען? איך פרעג אייך נאר, וואס וועט א י ה ר זאגען דערויף?...

— וואס קאן איך, זאגט ער, דערויף זאגען? אויב איהר געפיהל צו אייך איז אזוי, ווי אייער געפיהל צו איהר...

אזוי מאכט ער צו מיר פראסט און ווייך און אזהן שום הויכע ווערטער, און געהט און טהוט א נעם־ארויס דעם זייגער, ווי אייגער רעדט: „אונזער שמועס איז שוין באלד ווי געענדיגט"... די קונץ פון קוקען אויפ'ן זייגער, דארפט איהר וויסען, פארשטעה איך גאנץ גוט. איך, אז איך וויל יענעם פטור ווערען, בין איך מיך אויך אזוי נוהג. דער חסרון איז, וואס ניט יעדער שטויסט זיך, וואס מע מיינט. איך, זעהט איהר, האב מיך דוקא יא אנגעשטויסען, און האב מיר געגעבען א הויב־אויף, געבעטען איהם, אז די מעשה זאל בלייבען צווישען אונז, „קאנספיריישען" הייסט עס, און בין אוועק אהיים. וואס זאל איך אייך זאגען? דאס וואלט „פרויליך" איז א הונט! „גליקליך"? — נאך אלץ נישט דאס! אויפ'ן זיעבעציגסטען הימל!!! וועמען איך האב ניט באגעגענט, האט זיך מיר, הערט איהר, נעגלוסט נאר ארומחאפען קושען. אלע און אלעס האבען באקומען אין מיינע אויגען גאר א באזונדער חן. פון יוספ'ען אליין שמועסט מען ניט: איך האב איהם יענעם טאג ליעב געקריגען, ממש ווי איין אייגענעם ברודער. איך זאל מיך ניט שעמען, וואלט איך מיך אומגעקערט איהם א קוש טהון, און איך זאל ניט מורא האבען, אז ער וועט זיך נעפינען באלעדיגט, וואלט איך איהם אונטערגעטראגען א מתנה: א גאלדענעם זייגער כיט א שען קייטל מיט א היבשען ברעלאק.

האָבען די שענע קאַרשען־אויגען געקוקט אויף יוספ'ען, און איצט האָבען זיי געבלאָנזעט ערגיץ אין דער לופטען, געזוכט, אפנים, אלץ איהם, אלץ יוספ'ען !... וואָס טויג אייך, איך האָב קוים דער־לעבט, זיי זאָלען אוועקלעגען דאָס בלאָט, האָב איך עס געגעבען איין עפען־אויף און א קוק־אריין אינוועניג — און עס איז מיר מיט א מאָל פאַרענטפערט געוואָרען אלע קשיות: מיין יוסף האָט געהאַלטען אין דער ארבייט!... איך האָב אָבער געוואוסט, אז ער וועט ניט גוט אָפשניידען; אז ניט היינט, מאָרגען — אריין אין קרויט מוז ער... דעם שפיץ האָט מען, געווויינטליך, נאָך נישט געקאָנט וויסען, נאָר פאַרשטאַנען האָט מען, אז א קניפ אין בעקעלע, ווי זאָגט איהר, וועט מען איהם נישט געבען, קיין האָניג וועט ער נישט לעקען און קיין בשמים וועט ער נישט שמעקען...

וואָס ביי מיר איז געווען דעמאָלט אויפ'ן הארצען — קאָן איך אייך נישט איבערגעבען; זאָגען, אז ס'זאָל מיך שטארק אהרען, קאָן איך נישט, וואָרום ער איז מיר דאָך פאָרט געשטאַנען פאָפערויק, ווי זאָגט איהר, א ביין אין האלו... און וויעדער, איך זאָל זאָגען, אז עס האָט מיך געפרעהט, איז דאָס אויך ניט אינגאַנצען אמת. ווי זאָגט איהר, מע טאָר דאָך אזעלכעם נישט ווינטשען דעם ערגסטען שונא אפילו. אדרבה, איך האָב איהם געוואונטשען מיט'ן גאַנצען הארצען, מעגט איהר מיר זיכער גלויבען, אז גאָט זאָל איהם א נס טהון און מע זאָל איהם ... אינגאַנצען, הייסט עס, אָפריניגען? — דאָס קאָן דאָך ניט זיין; נאָר אזוי עפּים א גרינגע שטראָף... איהר פארשטעהט?...

ווי אין א טשאד, זאָג איך אייך, בין איך ארומגענאַנגען די עטליכע טעג, זיך נאָר קיין אָרט נישט געקאָנט געפינען. און אז איך בין געוואָהר געוואָרען, אז דער עסק האָט זיך שוין, ברוך השם, נע־ענדיגט און אז מאָרגען ווערט ארויסגעטראָגען דער פסק, שווער איך אייך ביי מיין לעבען, — ס'איז ביי מיר טייער — אז איך בין יענע נאַכט ניט געשלאָפען, ניט אָנגעהויבען שלאָפען, זיך געקאָטשעט פון

נאָר מעהר פון אַלץ האָט מיך געוואונדערט: וואו איז יוסף? פאר וואָס זעהט מען ניט יוספ'ען? איך קוק מיך צו צו די „יענ־קעלעך" — עפּים איז מען מיר מאָדנע האָפערדיג, עפּים שטיקט מען זיך: שו־שו! שו־שו!... ס'איז ביי זיי ניט נאָר קאָנ־ספּיריישען — ס'איז שוין, ווי זאָגט איהר, „קאָנספּיריישען שבקאָנ־ספּיריישען"!... איך טהו מיך א קוק־איין אין איהר — זי איז מיר אויך משונה שווייגענדיג, פּאַרטראַכט און שטאַרק „קאָנספּיריי־שענדיג"... די שענע בעקלעך פלאָמען נישט, די קאַרשען־אויגען שמייכלען ניט. וואו זענען אהינגעקומען די חן־גריבלעך, וואָס בעטען זיך: נא, קוש מיך!? עפּים הערט מען נישט מעהר איהר געלעכטערעל, יענעם געלעכטערעל, וואָס אז זי הויבט אָן צו לאכען, לאכט מיט איהר אלסדינג — איהר, און דער טיש, און די בענקלעך, און די וועגט, און דאָס גאנצע לעבען!...

דאָס פּאַרשטעהט איהר דאָך מסתּמא אליין, אז שטאַרק בענקען האָב איך נאָך דעם יוספ'ען נישט געבענקט... איך האָב מיר נאָר געבראָכען דעם קאָפּ: וואו האָט ער געקאָגט נעלם וווערען? צי אויף א קורצע צייט, צי אויף שטענדיג? צי שרייבט ער בריוולעך, צי ניין? פרענען ביי די „יענקעלעך" — ענטפערען זיי הָען? זיי קוקען אייך אין די אויגען אריין, קאלופען בשעת־מעשה די צייהן און שווייגען, ווי אייגער רעדט: „יונגערמאן, אז איהר וועט וועלען אלסדינג וויסען, וועט איהר גיך אלט וווערען"...

ערשט מיט א מאל, אין א שענעם פריהמאָרגען, איך קום צו געהן איינמאל אין דער רעסטאָראַציע עסען, טרעף איך די „יענ־קעלעך" זיצען אלע ארום טיש, איינער לייענט פון א בלאט, און דער גאנצער איבעריגער עולם האָרכט. אפּנים, אז דאָס מוז זיין פון יוספ'ען. פון וואנען וויים איך עס? פון איהר. זי, מיט'ן וויסען פּאַרטוכעל און מיט די קאַרשען־אויגען, שטעהט ביי דער זייט, צונויפגעלעגט די הענט אויפ'ן הארצען, דאָס פּנים לייכט, די בעקלעך פלאָמען, דאָס אויפערשטע ליפּעל קוקט ארויף — פונקט ווי דעמאָלט אין וואלד... דער חילוק איז נאָר געווען, וואָס דעמאָלט

— איהר קאָנט ניט לייִדען, וואָס זי דערלאַנגט? דערלאַנגט מען אַליין!...

אזוי טהוט זי צו מיר א זאָג, די מוטער הייסט עס, און דער־לאַנגט זיך א שמיר־ארויף מיט'ן נאקעטען עלענבויגען איבער'ן פּנים, און געה טהו איהר עפּים!

וואו זשע האַלט איך? — בייִ'ם קליינעם אַלקירעל. ווי אזוי און מיט וואָס פּאר איין אופן איך האָב געטהאָן א געה־אַריין אין דעם קליינעם אַלקירעל אַריין? וואָס זענען געווען די ערשטע ווערטער, וואָס איך האָב איהר געגעבען א זאָג? — פּרעגט מיך בחרם, אויב איך הויב אָן געדענקען אפילו! איך געדענק נאָר, אז איך האָב זי געטראָפען אינ'ם זעלביגען וווייסען פּארטוכעל, וואָס תּמיד, זיצען בייִ'ם פּענסטער, צונויפּגעלעגט די הענט אויפ'ן הארצען, דאָס פּנים בלאַס, די בעקלעך ווייס, קיין טראָפען בלוט ניטא, דאָס אויבערשטע ליפּעל קוקט ארויף, און די שענע קאַרשען־אויגען, איבערגעצוינען ווי מיט א רויכעל, קוקען ערגיץ ווייט־ווייט, פּאר־טראַכט, און נישט קיין איינציגע טערער, נישט קיין סימן פון קיין טרער, נאָר א שטילער, שטומער טרויער, זעהט מען, ליגט אויס־געגאָסען אויפ'ן קוים־קוים אָנגעקנייטשטען ווייסען שטערן. איך שוועך אייך ביי מיין לעבען, הערט איהר, — ס'איז ביי מיר טייער — זי איז אין דער דאָזיגער מינוט געווען אזוי שען, אזוי געטלעך, אז איך בין גרייט געווען זיך געבען א טהו א וואַלגער פּאר איהרע פּיס און אויסקושען איהר די טריט!... דערזעהען מיך, האָט זי זיך דוקא נ י ט איבערגעשראָקען, דוקא נ י ט געגעבען זיך קיין חאַפּ־אויף און דוקא נ י ט געפּרעגט מיך, וואָס איך דאַרף. איך האָב אַליין גענומען און געשטעלט־אַוועק א בענקעל און אַוועק־געזעצט זיך אָקעגען איהר און גענומען רעדען, רעדען, אָהן איין אויפהער, אָהן א ברעג. א קוואַל פון ווערטער האָט זיך ביי מיר געגעבען איין עפען־אויף, און איך האָב גערעדט און גערעדט און גערעדט. וואָס איך האָב גערעדט — זאָג איך דאָך אייך, אז איך ווייס ניט. דער פּשט, אפּנים, איז געווען אזוי: איך האָב איהר

איין זייט אויף דער אנדערער, און געמוזט סוף־כל־סוף אויפשטעהן, און האָב מיך געפרובט געבען א קוק־אריין אין קלוב אריין, נישט אזוי צוליעב דעם שפּיעל, ווי איך האָב נערעכענט, טאָמער וועל איך קאָנען פּארגעסען חאָטש אויף א מינוט... דאָס הארץ איז מיר עפּעס געווען צו שווער, איך האָב געפּיהלט, כּמעט געוואוסט, אז ער האלט שמאל.

און כּך הוה. איך קום אין דער געוויינטליכער צייט אין דער רעסטאָראַציע, באגעגען איך פון דאָרט ארויסשפּרינגען צוויי „יענקעלעך", שטארק צעפּלאָכטען, פּארטאָרעראָמט — ספּנת־נפשות! אריינגעקומען אינוועניג, האָב איך געטראָפּען א פּאָר פּרעמדע מענטשען עסען. צום טיש דערלאַנגט שוין ניט זי, נאָר די מוטער, און די מוטער אליין איז עפּעס אויך, ווי זאָגט איהר, לא־עליכמ'דיג, איך וואָלט געמעגט שווערען, אז פּארווייניט... בין איך נישט פּוי אויף דער פּען און נעם און טהו זי א רוף־אָפּ אויף א זייט:

— וואו איז ערגיץ אייער טאָכטער?

— ביי זיך, — מאָכט זי צו מיר און טהוט מיר א ווייז מיט די אויגען אהין, אויף א קליין אלקירעל, וואָס זעהט־אוים ווי א שטייגעל מיט א טירעל.

דאָס שפּיעל, וואָס איך האָב געשפּיעלט מיט דער מוטער, איז געווען, דאַרפט איהר וויסען, א מאָדנע שפּיעל. רעדען עפּענטליך מכּח אכטצעהן און דרייצעהן האָב איך מיט איהר קיינ־מאל ניט נערעדט; נאָר פּארשטאַנען האָב איך, אז זי ווי דעם שידוך: א יונגערמאן א היינטיגער, מיט א שטיקעל נאָמען, און א שענער פּאַרדיענער, און א קערבעל איז בלאָטע, אי טאָמאו פּאַראָבנע — פּאר וואָס זאל זי ניט וועלען? אַרבּה, איך האָב איהר א פּאָר מאל געגעבען אָנצוהערעניש, אז איך אינטערעסיר מיך מיט איהר טאָכטער זעהר געשמאק! א סימן — איך קאָן ניט לוידען, וואָס זי דערלאַנגט אליין צום טיש... טרעפט זשע, וואָס ענטפערט זי מיר דערויף?

איך קיין מורא ניט, אָן אין כּשוף גלויבּ אִיך ניט, נאָר איך שוועך אייך בנאמנות, ס'איז נישט אַוועקגענגען די נאכט, ער זאָל ניט קומען מיר צו חלום, יוסף הייסט עס, מיך ניט אויפוועקען און באווייזען מיט דער האנט אויפ'ן האלז, אז ס'איז ביי איהם, ניט אין מיין מאָם, ארום און ארום האלז א בלויער צייכען... ווי מיינט איהר, א חלום האָט עפּים א ממשות? איך וויים א פּאקט, וואָס האָט זיך געטראָפען אמאָל מיט מיינעם א פּעטער... נאָר נאריש־קייטען! איך האלט נישט פון חלומות!... איך בין גלאט אזוי נעוועז צעדרעהט, פּאַרלאָרען דעם אפּעטיט צום עסען, אויפגעהערט שלאָפען... פּאַר פּחד מיינט איהר? ניין! נאָר א באקאנטער מענטש, געזעסען מיט איהם וויפּיעל מאָל ביי איין טיש — איהר פּארשטעהט? האָב איך מיך מיישב געווען, ווי זאָגט איהר, וואָס ס'וועט זיין וועט זיין — כ'האָב מיך אָנגענומען מיט הארץ און האָב געטהאָן א געה־ווענק אהין, גלייך צו זיי אין דער רעסטאָראַציע אַריין.

איך קום צו געהן אין דער רעסטאָראַציע — ווער מיר רעס־טאָראַציע? וואָס מיר רעסטאָראַציע? עס הויבט זיך נאָר ניט אָן — אויסגעטריקענט דאָס אָרט אפילו! וואו איז אהינגעקומען די רעסטאָראַציע? „ארויסגעפאָהרען שוין פון עטליכע טעג!" „וואָס הייסט ארויסגעפאָהרען?" „ארויסגעפאָהרען הייסט ארויס־געפאָהרען"... איך טהו א קלוגע־אָן אין הויף אַריין, א לויף־אַריין צום בעל־הבית: „וואו איז אהינגעקומען די רעסטאָראַציע? וואו־הין איז זי אַריבערגעפאָהרען?" א נעכטיגער טאָג — קיינער וויים ניט, קיינער קאָן מיר ניט זאָגען, וואוהין! הויב איך דאָך אָן מסתּמא צו פייערען, ווי זאָגט איהר, אַריין אין דער אמביציע. און איך, אז איך טהו א קום־אַריין אין דער אמביציע, איז ספּנת־נפשות! איך בין ארומגעלאָפען, שוועך איך אייך, ווי א משוגענער, אויסגעווען וואו די וועלט האָט איין עק!... און די „יענקעלעך"? ווי אויף צו־להכעיס, איהר זאָלט זאָגען, חאָטש איין „יענקעלע" אויף א רפואה!... בין איך אַוועק אין פּאַליציע חוקר ודורש זיין,

נעוואָלט אויסרעדען דאָס האָרץ, טרייסטען זי, איהר געבען צו פאָר־שטעהן, אז זי טאָר ניט „רעאַגירען" אזוי שטאַרק... אויף אונזער לשון הייסט עס: זי זאָל זיך נישט נעמען אזוי צום הארצען. וואָרום זי איז נאָך צו יונג, און צו פרישׂ, און צו שען... איך האָב איהר געדרונגען, אז איהר גליק קאָן מען נאָך נאָר ניט ווייסען... אָט, למשל, בין איך א יונגערמאַן א סוחר, א היינטיגער, מיט א שטיקעל נאָמען, און א שענער פאַרדיענער, און א קערבעל איז בלאָטע, אי טאָמאו פאַדאָבנע... א סימן: לאָז זי מיר נאָר זאָגען איין וואָרט, אז זי איז גרייט צו פאַרגעסען אלסדינג, וואָס ס'איז נעווען ביז אהער, גלייך ווי עס וואָלט נאָרניט געווען, נאָרניט, קיין שום יוסף, מיט קיין שום „יענקעלעך", מיט קיין שום „קאָנספי־ריישען" אויף דער וועלט!...

הערט איהר? איך וויים אליין ניט, פון וואַנען עס האָט זיך צו מיר גענומען אזא כּח־הדבור! און טאָמער מיינט איהר, אז זי האָט מיר עפּים געענטפערט דערויף? אָסור! נעזעסען און גע־קוקט און געקוקט און געקוקט... וואָס האָט געקאָנט באַדייטען דער דאָזיגער קוק? דער דאָזיגער קוק האָט געקאָנט באַדייטען: „איהר מיינט עס מיט איין אמת? עס גלויבט זיך מיר עפּים ניט!"... אָדער: „איך וועל מיך איבערלעגען"... אָדער: „לאָזט מיך צו־רוה"... אָדער גאָר: „יוסף"... איהר פאַרשטעהט? ניט „יוסף", נאָר: „יו־סף"!...

וואָס פאַר א פּנים איך האָב נאָכדעם געהאַט ביי זיך אליין אין די אויגען — מעגען שוין מיינע שונאים האָבען אזא יאָהר!... איך האָב עטליכע טעג דורכאַנאַנד מיך געשעמט ווייזען זיך פאַר די אויגען... און אגב איז מיר אויפ'ן הארצען געווען אזוי וויסט, גלייך ווי איך אליין וואָלט מיך פיהלען דאָ פאַר א שטיקעל חייב אינ'ם אומגליק, וואָס זיי איז געשעהן... וויפיעל איך האָב מיך ניט געמוטשעט, איך זאָל איהם ארויסשלאָגען פון די געדאַנקען, פאַרגעסען איהם, אָט דעם יוספ'ען — אוממגליך!... איהר דאַרפט וויסען, אז איך פון חלומות האָלט ניט, פאַר מתים האָב

זעהט איהר? איך ווארט ניט, ביז איהר וועט זיך געבען א טהו־א נעם צום זייגער; איך וויים אליין, אז אלסדינג אויף דער וועלט מוז האבען א סוף... האט נאר קיין פאראיבעל ניט, וואס איך האב ביי אייך צוגענומען א ביסעל צופיעל צייט, און גיט מיר אייער האנט, אז אלסדינג, וואס כ'האב אייך דא דערצעהלט, וועט דאס בלייבען צווישען אונז ביידען, ווי זאגט איהר: קאנספיריישען... אדיע!

מאכען א „ספראווקע" היסט עס... געקומען אין פאליציע, טהוט מען מיך א נעם־אויף: „טשטאָ נאדא?" זאג איך: „דאָס און דאָס, אזוי און אזוי, וואו איז אהינגעקומען די רעסטאראציע?"... פרעגט מען מיך: „וואסער רעסטאראציע?" זאג איך: „די און די". פרעגט מען מיך: „אויף וואס דארף איך זי?"... איהר פארשטעהט — זאל איך זיי געהן דערצעהלען, אויף וואס איך דארף זי?... שווייג איך דאָך. פרעגען זיי מיך נאָך א מאל, איך זאל זיי זאגען, אויף וואס איך דארף זי?... וואס טויג אייך, איך האָב מיר געקויפט, ווי זאגט איהר, מפטיר... נו־נו, איך האָב עס געהאט א לויפעניש! דער רוח האָט מיך געטראָגען!... חאטש, אז מע וויל צוריק, וואס, אייגענטליך, האָב איך געהאט מורא צו האָבען, אז סך־הכל בין איך דאָך נאָר א יונגערמאן א סוחר, מיט א שטיקעל נאָמען, און א שענער פארדיענער, און א קערבעל איז בלאָטע, אי טאָמאו פאראָבנע?... איך אין אזעלכע עסקים מיט מיך נישט! ווי זאגט איהר: „ניע יעווישי טשעסנאָקו — אז מען עסט ניט קיין קנאָבעל, היסט עס..." נאָר וואס דען? איך האָב עס פיינט! איהר פארשטעהט? איך האָב עס פיינט — און שוין!... איך האָב מיר פארשאלטען, זאג איך אייך, דאָס גענוג. נא דיר א רעסטאראציע! נא דיר א מיידעל! נא דיר א יוסף!... איך וואלט שוין אליין געוואלט זי פארגעסען, און א סוף. איז אבער, ווי אויף צו־להכעיס, קריכט זי מיר ניט ארויס פון קאָפ! נאָך ער היום שטעהט זי מיר פאר די אויגען מיט'ן וויסען פארטוכעל, וואס שעמעירט, מיט די שענע קארשען־אויגען, וואס קוויקען, מיט'ן קליינעם ליפעל, וואס קוקט ארויף, מיט די חן־גריבעלעך, וואס בעטען זיך: נא, קוש מיך, און מיט'ן גלעכ־טערעל, וואס צענעהט זיך אין איטליכם אבר... און אפטמאל מאכט זיך ביינאכט, אז איך האלט אין רעכטען שלאָף, הער איך איהר קול: „יו־סף! יו־סף!"... חאָפ איך מיך אויף אין א קאלטען שוויים. וואָרום קוים דערמאן איך מיך אן איהר, אזוי קומט מיר באלד אויף די גדאנקען ער...

חאבנע

געשריבען אין יאָהר 1905.

חאַבנע

נעווען איז דאָס אין אַדעס. זענען מיר געזעסען אין א מסיבה א נאַנצע חברה ליטעראַטען, שרייבערס הייסט דאָס, וואָס שרייבען, און לעזער, וואָס לייענען, און גלאַט יונגעלייט, און סטודענטען א פּאָר, און א מיידעל איז געווען, וואָס איז געקומען שטודירערן, א נאַנץ היבשע מיידעל, א געזונטע, מיט רויטע באַקען, און גלאַט אידען מן הצר, דאָס הייסט, אזעלכע, וואָס זענען צו אונזער חברה ניט שייך, נאָר זיי זעהען אידען רעדען, הערט מען זיך איין, רוקט מען זיך צו אַלע מאָל נעהענטער, אזוי לאַנג, ביז עס ווערט איין קאָמפּאַניע און מע פּאַרבייט זיך מיט די גלעזער אויפ'ן טיש און מיט די פּיס אונטער'ן טיש — חברים כּל ישראל... געווען איז, אייגענטלעך, ניט שבת, נאָר א וואַכעדיגער טאָג, און גערעדט האָבען מיר, אייגענטלעך, ניט פון שבת, נאָר פון נאָר אַנדערע זאַכען; אויב איך האָב קיין טעות ניט, האָבען מיר גערעדט און געשפּארט זיך איבער ציוניזם, טעריטאָריאַליזם, אחד־העמיזם, קלויזנעריזם, און נאָר ניט אין זינען געהאַט בשעת מעשה ניט קיין גלעזט, ניט קיין שבת, ניט קיין שטעדטל, וואָס הייסט חאַבנע, אפילו ניט מזכיר געווען און אפילו אויף דער מחשבה ניט געקומען. פּלוצים, איך ווייס ניט, ווי אזוי און וואו ארום, עס הויבט זיך אויף א יונגערמאַן א גלעזער מיט ווייסע בּרעמען, איינער פון די יונגעלייט וואָס „מן הצד", און טהוט א מאַך מיט דער האַנט און הויבט־אָן בזה הלשון:

זאָלט עסען באזונדער, ניט מיט'ן בעל־הבית ביי איין טיש, ניט מאכען הויך קיין קידוש, ניט זינגען מיט אלעמען קיין זמירות? זעהט איהר, ווען איהר זאָלט זיין, להבדיל, א פּריץ, דעמאָלט איז עפּים אַנדערש. דעמאָלט קריגט איהר אלסדינג צו זיך אין חדר אריין: עסען, און טרינקען, און א פּאָפּיראָס, און אפילו א סאמאָווער, ניט אויסגערעדט זאָל זיין, אום שבת. פון וואנען נעמט זיך עס, ווילט איהר וויסען? ע, דאָס זאָלט איהר ניט פרעגען. וואָרום אז איהר וועט אָנהויבען פרעגען קשיות למאי — למאי דאָס, למאי יענעם, ווען זיין א מעשה אָהן איין עק. בקיצור, זענט איהר געקומען קיין חאבנע, מוזט איהר זיין א חאבנער.

האָט זיך אָבער געטראָפען מיט מיר א מעשה: איך בין געפאָהרען צו א פּריץ ניט ווייט פון חאבנע און האָב נעפיהרט מיט זיך געלט, שענע עטליכע טויזענטער; עס האָט מיר צעשפּאָרט די בוזעס־קעשענעס. דער, וואָס האָט ניט געוואוסט, האָט, דאכט מיר, אויך באדארפט זעהען, אז איך פיהר מיט זיך געלט, וואָרום א מענטש, אז ער פיהרט געלט, האָט ער נאָר איין אַנדער פּנים: ער גאָהט נאָר אַנדערש, ער שטעהט אַנדערש, ער רעדט אַנדערש. געלט, פּאַרשטעהט איהר מיך, האָט אין זיך א כח — עס איז געלט!... הפלל, וואָס טהוט מען מיט'ן געלט? ערשטענס — שבת. חאבנע איז ניט אדעס. ווי אזוי וועל איך מיך ארומטראָגען שבת מיט געלט? והשנית, מוז איך אייך דעם אמת זאָגען, אז איך האָב טאקי א ביסעל מורא געהאט צו נעכטיגען אויף דער אכסניה מיט, קיין עין־הרע, אזא מטבע. ניט, חלילה, איך האָב מורא געהאט פאר'ן בעל־אכסניה. דער בעל־אכסניה איז געווען א איד א פרומער דוקא, און א כשר'ער, מיט זעהר א שענער קאפּאָטע, מיט א גארטעל. אויך ניט פאר קיין גזלנים האָב איך מורא געהאט: חאבנע האָט ניט, חלילה, קיין שם פון א שטאָדט פון גזלנים אָדער חאפּערס. מע האָט ניט געהערט נאָך אויף דער וועלט, אז אין חאבנע זאָלען פּאַרקומען רציחות אָדער גזילות. אי, מאָמער איז דאָרט נעווען אמאָל א שטיקעל פּאָגראָם, איז דאָך עס

— שא, וואָם טויג אייך דאָס? אלא־מאי, אָט וועל איך אייך דערצעהלען א שענערע מעשה, וואָם מיט מיר האָט זיך נע־טראָפען אין חאבנע! חאבנע איז א שטעדטעל, א שטעדטעל אזעלכעם פארהאן, וואָם הייסט חאבנע. האָט דאָס שטעדטעל חאבנע אלסדינג, וואָם א שטעדטעל באדארף צו האָבען: א פאָסט, מיט א ראבינער, מיט א טייך, מיט א רב, מיט א טעלעגראף, מיט א בית־עולם, מיט א פריסטאוו, מיט א תלמוד־תורה, מיט חסידים, מיט בתי־מדרשים צוויי, מיט קבצנים זעהר א סך און מיט נגידים זעהר ווינציג, ווי געווויינטליך אונזערע קליינע שטעדטלעך. האָט מיך דער גוטער יאָהר פארטראָגען אין דעם שטעדטעל איינמאָל אויף א שבת. איהר מענט דאָס האָרכען, עס איז א שענע מעשה, נאָר א קורצע, זי קאָן אייך צוניץ קומען. דאָס ווייסט איהר דאָך מן הסתם גאָנץ גוט, אז אין א קליינשטעדטעל, אז איהר קומט צו פאָהרען אויף שבת, מוזט איהר ווערען קליינשטעדטעלדיג, עס וועט אייך גארנישט העלפען. פון פאָהרען ווייטער — דאָס פארגעסט. חאבנע איז ניט אדעס. זינט חאבנע איז חאבנע, האָט דאָרט נאָך קיינמאָל קיין איד ניט מחלל שבת געווען. און אז איהר בלייבט אויף שבת א חאבנער, מוזט איהר קודם־כל געהן אין מרחץ ארויין. וואָם דען וועט איהר טהון? איהר וועט זיך אוועקזעצען שרייבען ספרים? און, להבדיל, אין שוהל ארויין — שמועסט מען דאָך ניט. איך האָב געוואָלט זיהען, ארבה, איהר זאָלט קומען צו פאָהרען קיין חאבנע אויף שבת און ניט געהן אין שוהל ארויין. איהר מיינט, מע וועט אייך, חלילה, עפּים טהון שלעכטס? הם מלהזכיר! מע וועט אייך גארניט טהון; מע וועט אייך נאָר אָנקוקען; גאָנץ חאבנע וועט זיך קומען צוגוקען אָנקוקען דעם איידען, וואָם איז געקומען קיין חאבנע אויף שבת און ווי ניט געהן אין שוהל ארויין. און וואָם פאר א פנים וועט איהר האָבען ביי'ם בעל־הבית? וואָם פאר א טעם וועט האָבען דאָס עסען, וואָם מע וועט אייך געבען באזונדער? און ווער ווייסט, צי מע וועט אייך נאָר געבען עסען באזונדער? וואָם זענט איהר, א פריץ, וואָם איהר

זיך אויסשטעלען, פארשטעהט איהר מיך, מיט א נדבה, מיט א גמילות־חסד, מיט א טובה'לע; ער זאגט ניט אפ קיינעם — ווער עס זאל ניט קומען צו איהם; געווינטליך, צוליעב כבוד, האט ליעב כבוד, א נגיד האט ליעב כבוד; חאטש אזוי ביי זיך איז ער כלומרשט אין ענין, א פראסטער ביי זיך, האט פיינט כבוד; און מע קאן זאגען אויף איהם, אז ער איז א גאנץ עהרליכער, דאס הייסט, ניט קיין גרויסער צדיק, נאר ער וועט ניט טהון וואס מע טאר ניט בפרהסיה, אזוי אז אלע זאלען זעהען; אפשר ביי זיך דאהרט, הייסט עס, אז קיינער זעהט ניט, וויסט מען ניט; ווער איז דאס מחויב ערב זיין פאר יענעם? נאר אין לשון ארעטליכקייט איז דאך ניט שייך, קיין דאנק קומט איהם ניט, וואהרום אויב אזא מענטש זאל שוין ניט זיין ארעטליך, טא ווער זשע דען?...

הכלל, איך האב פון די רעד געקאנט ארויסזעהן, אז דעם דאזיגען פארשוין מעג איך מיין פוהיקא געטרויען. און איך האב מיך אוועקגעלאזט צו איהם באציטענס, ערב שבת פאר'ן מרחץ, געטראפען איהם אין דער היים איבער א ספר. זעהר א פיינער מענטש, זיצט שען, נגיד'יש, גרויסארטיג, און רוהיג, ווי געווינטליך א גביר אין א קליינשטעדטל. אריינגעקומען, געב איך איהם אפ שלום, דערצעהל איהם די גאנצע מעשה, אזוי און אזוי: איך פאהר דא צו אזא און אזא פריץ, פיהר מיט זיך געלט, מוז דא בלייבען שבת האלטען, האב איך מורא, א קשיא אויף א מעשה, חאבנע איז טאקי א שטאדט ניט פון קיין גזלנים און ניט פון קיין חאפערס, און מיין בעל־אכסניה איז טאקי א שענער איד מיט א שענער קאפאטע און מיט א גארטל, נאר וואס דען? קיין עין־הרע, אזא סומע געלט, פרעמד געלט, ניט מיינס!... ענטפערט ער מיר מיט א שמייכל: „וואס זשע ווילט איהר, יונגערמאן?" זאג איך איהם, אז איך האב איהם געוואלט בעטען, אפשר איז מעגליך, ער זאל ביי מיר דאס ביסל געלט צונעמען און באהאלטען דאס ביז איבער שבת ביי זיך אין שאפע; ער האט איין אייזערנע שאפע, וועל איך קאנען זיין רוהיג. דאס הייסט, איך בין חלילה קיינעם

נאָר בשעת פּאָגראָם, און וואו איז היינט ניט פּאַרהאַן קיין פּאָגראָ־
מען?... איך זאָג אייך בהן שלו, איהר קאָנט נעהן אין חאַבנע אין
מיטען האַלבע נאַכט איינער אַליין — אויף מיין אַחריות, עס וועט
אייך גאָרניט געשעהן. אם כן, וואָס זשע האָב איך נעהאַט מורא
צו האָבען? איך האָב מורא נעהאַט, פּאַרשטעהט איהר מיך, נאָר
פּאַר איין זאַך: קיין עין־הרע, אזא סומע נעלט, פּרעמד נעלט,
ניט מיינס... טאָמער, חלילה, א קשיא וואָס עס מאַכט זיך?... איך
דרעה מיך אַהער, איך דרעה מיך אַהין — עס איז שלעכט. וואָס
טהוט מען? איך מאַך א שמועס מיט מיין בעל־אַכסניה: וועט
זענען דאָ אין חאַבנע פון די פּאָרנעמסטע לייט, פון די נגידים?
ענטפערט ער דאָך מיר מסתמא: „צוליעב וועלכען צוועק? אפשר
מכּה א געשעפט?" זאָל איך איהם נעהן דערצעהלען, וואָס מיך
קוועטשט! אמת, ער איז טאקי א שענער איד מיט א שענער
קאָפּאָטע און מיט א גאָרטל, און חאַבנע איז טאקי ניט קיין שטאָדט
פון גזלנים אָדער חאַפּערס; עס איז דאָך אָבער נעלט, קיין עין־
הרע, אזא סומע נעלט, פּרעמד נעלט, ניט מיינס... בקיצור, איך
פּרעג איהם דאָס, פּרעגט ער מיך יענעם, איך זאָג איהם „נגיד",
זאָגט ער מיר „געשעפט"; אהין־אַהער, איך האָב ביי איהם ארוים־
געצויגען דאָס, וואָס איך באַדאַרף צו האָבען: אז חאַבנע איז א
שטעדטל פון לויטער קבצנים, דאָס הייסט, עס איז פּאַרהאַן אין
חאַבנע נגידים אויך, נאָר זעהר ווינציג. פּאַרהאַן סך־הכּל איינער
אזעלכער, וואָס מע קאָן אויף איהם זאָגען, אז ער איז א שטיקעל
נגיד, און אפשר טאקי א גאַנצער נגיד, און ניט נאָר א נגיד, נאָר
א גביר קאָן מען זאָגען, א גביר עצום. זיין נעלט, הייסט עס, האָט
קיינער ניט געצעהלט, נאָר נעלט האָט ער, און אפשר טאקי א סך
נעלט. היינט האָט ער הייזער אייגענע, מיט קלייטען א גאַנצען
מארק, מיט א שטיקעל וועלדל, טאקי א וואַלד קאָן מען זאָגען,
צוויי וועלדער. און דערצו איז ער נאָך נישקשה פון א מענטשעל
אויך, דאָס הייסט, ניט קיין שלעכטער בטבע, מע קאָן זאָגען א
גוטער, מיט א גוט הארץ און מיט א בריייטער האַנט; האָט ליעב

די שענסטע בעלי־בתים? איז אָבער אוממעגליך ביי איהם ארויס־צוציהען א ווארט; ער וויל נאָר וויסען איין זאך: צוליעב וואָס באדארף איך דאָס וויסען? אויב, זאָגט ער, צוליעב א שידוך, איז איין אנדער זאך, און אויב צוליעב קרעדיט, איז שוין וויעדער עפּיס אנדערש, און אויב אפילו, זאָגט ער, גלאַט אזוי, באדארף ער, זאָגט ער, אויך וויסען, וואָס ליגט דאָ פאר א טעם...

אהין־אהער, ער האָט זיך מיר אויסגעקווענטשט, אז פיין זענען, אייגענטליך, אלע חאבנער בעלי־בתים. דאָס הייסט, אז מע וויל, זאָגט ער, צוריק, מעג זיי דאָס צוקומען, וואָס זיי געהט־אָפּ צו פיינקייט, וואָרום וואָס איז שייך פיין? פיין קאָן מען, זאָגט ער, אָנרופען איטליכען באזונדער, און אז מע וויל, זאָגט ער, איז קיין פיין נאָר נישט פארהאן אין ערגיץ. עס וועגדט זיך, זאָגט ער, אין דעם, וואָס פאר א פיינקייט מע זוכט ביי יענעם: צי געלט, צי יחוס, צי תורה, צי דרך־ארץ, צי אפשר אלע זאכען אינאיינעם? נאָר אזוי ווי אלץ אינאיינעם, זאָגט ער, איז ניטא ביי קיינעם, לכן זענען, זאָגט ער, אין חאבנע אלע פיין; נאָר אויב איך וויל, זאָגט ער, עס זאל זיין פיין שבפיין, זענען פארהאן, זאָגט ער, נאָר צוויי פיינע מענטשען אין חאבנע: רב לייזער און רב יאָסי. אויף זיי קאָן מען, זאָגט ער, זאָגען: פיין, וואָס פיין הייסט!... „וואר, זאָג איך, איז, למשל, דער רב לייזער און וואר איז דער רב יאָסי?" זאָגט ער מיר: „וואָס איז די נפקא־מינה? און אז איך וואל אייך שוין זאָגען, וועט איהר דען וויסען?" זאָג איך: „וואָס איז שייך? יערער מענטש האָט דאָך זיין כאראקטער". זאָגט ער: „איהר זענט א מאָדנער איד — אלסדינג דארפט איהר וויסען! רב לייזער איז א איד, וואָס מע רופט איהם לייזער, און רב יאָסי איז א איד, וואָס מע רופט איהם יאָסי. נו, אצינד איז אייך שוין גרינגער?"...

בקיצור, איך בין אריבערגענאנגען צו דעם רב לייזערן, וואָס מע רופט איהם לייזער, און צו דעם רב יאָסין, וואָס מע רופט איהם

ניט חושר, חאבנע איז א שטאדט, זאג איך, ניט פון קיין גזלנים און ניט פון קיין חאפערס; קיין עין־הרע, אזא סומע געלט, פרעמדם, ניט מיינס... הערט ער מיך אויס און מאכט צו מיר מיט א שמייכעל: „יונגערמאן, איהר קענט מיך ניט, און וויסט מיך ניט, ווי אזוי פאַרטרויט איהר מיר דאָס אזא סומע געלט?" זאג איך צו איהם: „א גוטער נאמען לאזט זיך הערן, און מסתמא וועט איהר מיר דאָך, זאג איך, ארויסגעבען עפּים א קוויטעל; עס איז דאָך געלט, אזא סומע געלט, זאג איך, פרעמדם, ניט מיינס"... טהוט ער א שמייכעל און רופט זיך אָן צו מיר, אז קיין קוויטעל האָט ער אויף זיין לעבען ניט געגעבען קיינעם... זאג איך איהם: „לאז זיין אהן א קוויטעל". זאגט ער: ער ווייל ניט. זאג איך: „וואָס זשע טהוט מען?" זאגט ער: „ווי איהר פאַרשטעהט". זאג איך: „אפשר ערות?" זאגט ער: „מהכּתּיתי". זאג איך: „וועמען זאל איך ברענגען?" זאגט ער: „וועמען איהר ווילט". זאג איך: „געפינט זיך ניט ביי אייך אין שטאדט עפּים א פאַר פיינע מענטשען?" זאגט ער: „ביי אונז זענען אלע פיינע מענטשען". זאג איך: „וויבאלד אזוי, טהו איך א שפרונג און ברענג מיט זיך א פאַר בעלי־בתּים". זאגט ער: „שפרינגט און ברענגט וועמען איהר ווילט"... און איך זעה, אז עס פאַרדריסט איהם די מעשה. פאַרענטפער איך מיך פאַר איהם, אז איך וואלט עס געווים ניט געטהאָן; לאמיך עס, זאג איך, פאַרמאָגען, וואָס איך וואלט איהם געטרויט; נאָר אזוי ווי, זאג איך, דאָס געלט איז ניט מיין געלט, עס איז פריהער גאָט'ס און נאכדעם פרעמדם, מוז איך דאָך זיין פאַרזיכטיג. הא? ווי זאגט איהר? דארף איך זיין פאַרזיכטיג?... הערט ער מיך אויס מיט א שמייכעל און שווייגט. פאַרשטעה איך, אז שטארק צופריעדען איז ער ניט. נאָר איך האָב דאָך שוין געזאגט, אז איך לויף־אווק ברענגען א פאַר בעלי־בתּים, מוז מען לויפען ברענגען א פאַר בעלי־בתּים. און איך לאז מיך אווק צוריק אויף דער אכסניה און איך נעם זיך וויעדער צו מיין בעל־הבית, ביי איהם אויסטאָפען, ווער זענען דאָ אין חאבנע פון

דער קוואַטערין צום קוואַטער, און מיינע צוויי אידען בשעת־מעשה האָבען געהאָלפען קוקען, זיך געגלעט די בערד און באַלעקט זיך, ווי א קאַץ, בשעת זי קוקט אויף פוטער... און איך האָב מיך אָפּ־געזעגענט, נאָך א מאָל געבעטען, מע זאָל קיין פאַראיבעל ניט האָבען פאַר דער טרחה, חאַבנע איז טאַקי א שטאַדט ניט חלילה פון גזלנים אָדער חאַפערס, און א גוטען שבת, און א סוף.

אויסגעלעדיגט די בוזעם־קעשענע, איז מיר אַראָפּ צעהן פוד משא, און איך בין מיר מיט א פרייען קאָפּ געגאַנגען אין שוהל אַריין, געהערט זעהר א שענעם חזן, וואָס ציקעלט זיך אפילו א ביסעל צו־פיעל און מאַכט משונה־מאַדנע קונצען מיט'ן האַלז, טערעלייקעט דעם „לכה־דודי", ווי א סאָלאָוויי, לאָזט־אוים דעם „מזמור־שיר־ליום־השבת", ווי א זינגער, להבדיל, אין טהעאַטער, און זאָגט דעם „בנונא" עכט אירוש, מיט אזוי פיעל „מאַראַל", מיט אזא מין מתיקות, אז עס גלוסט זיך הערען נאָך א מאָל און נאָך א מאָל — איך האָב שוין לאַנג ניט געהערט אזא חזן, ווי אין חאַבנע, איך האָב שוין לאַנג ניט געהערט אזא קידוש מיט אזעלכע זמירות, ווי אין חאַבנע, איך האָב שוין לאַנג ניט געגעסען אזעלכע געפּעפּערטע פיש מיט אזעלכע געשמאַקע לאָקשען מיט אזא צימעס־פּייש, ווי אין חאַבנע, איך בין שוין לאַנג ניט אזוי געשלאָפען געשמאַק, ווי איך בין געשלאָפען יענע נאַכט שבת, און אויך דעם נאַנצען טאָג שבת בין איך געשלאָפען, ווי א קיסר! אויסגעשלאָפען זיך אויף אַלע זייטען, בין איך מיר נאַנץ פיין אויפגעשטאַנען, אַרויסגענאַנגען א ביסעל אויפ'ן שפּאַציער, אָנקוקען חאַבנע, חאַבנער אידען מיט חאַבנער ווייבער, חאַבנער בחורים מיט חאַבנער מיידלעך, וואָס געהען אָנגעטהאָן און אויסגעפוצט נאָך „דער לעצטער מאָדע"; נאָכדעם האָב איך מיר נאַנץ פיין אָפּגעזוכט דעם קאַלטען שלש־סעודות און נאַנץ פיין אָפּגעזונגען די שענע זמירות, אַוועק אין שוהל אַריין דאַוונען מעריב, געקומען, אָפּגעמאַכט נאַנץ פיין הבדלה, זיך צערעכענט נאַנץ פיין מיט דער בעל־הבית'טע אויף דער אכסניה, אָפּגעריסען, געווויינטליך, פונ'ם חשבון א פּאָר גילדען,

יאָסי, און האָב מיך באקענט מיט זיי, נאָנץ שענע אידען מיט שענע בערד, זיך צערעדט מיט זיי פון דעם און פון יענעם, גלאָט אזוי זיך אין דער וועלט אריין; אזוי לאַנג, אזוי בריט, ביז מען איז ארויף אויף דעם, וואָס איך באַדאַרף, און האָב זיי נאָנץ פּשוט דערצעהלט די גאַנצע מעשה, אזוי און אזוי, אז פאָהרען פאָהר איך צו א פריץ, פיהר מיט זיך נעלט, האָב איך מורא, טאָמער א קשיא, חאָבנע איז טאקי א שטאָדט ניט חלילה פון גזלנים אָדער חאָפערס, נאָר עס איז דאָך עפּים נעלט, קיין עין־הרע, אזא סומע, פרעמדע, ניט מיינס... לכן בעט איך זיי, אויב זיי ווילען פאַרדיענען א מצוה, זאָלען זיי זיך מטריח זיין מיט מיר אויף איין מינוט צום גביר פון חאָבנע, נישט מעהר ווי זיין דערביי, בשעת איך נעב איהם איבער דאָם נעלט, ער זאָל דאָם באַהאַלטען ביי זיך איבער שבת. אויס־געהערט האָבען זיי מיך, אָט דער רב לייזער, וואָס מע רופט איהם יאָסי, מיט קאָפּ, זיך נעלעט בשעת־מעשה די בערד, איבערגעפרעגט ביי מיר נאָך א מאָל און נאָך א מאָל: פון וואַנען און וואוהין און וואָס און ווען, און האָבען זיך נישט גענאָוט לאַנג בעטען, און מיר זענען אלע דריי זיך דורכגענאַנגען צום גביר פון חאָבנע, געבעטען, ער זאָל קיין פּראיבעל ניט האָבען, חאָבנע איז טאקי א שטאָדט ניט חלילה פון גזלנים אָדער חאָפערס... און איך האָב נאָנץ פיין אויפגעבונדען די קעשענעס, ארויסגענומען און איבערגעצעהלט דאָם ביסעל אָרעמקייט, רעכט אייגנעוויקעלט אין א פּאָפיער און איבערגענעבען דאָם דעם גביר פון חאָבנע גלייך אין די הענט אריין, ער זאָל דאָם באַהאַלטען ביי זיך אין דער אייזערנער שאָפע ביז איבער שבת, געבעטען נאָך א מאָל, ער זאָל קיין פּראיבעל נישט האָבען, וואָס איך בין איהם מטריח, חאָבנע איז טאקי א שטאָדט ניט חלילה פון גזלנים אָדער חאָפערס, עס איז דאָך אָבער נעלט, קיין עין־הרע, אזא סומע נעלט, פרעמדע, ניט מיינס... און דער גביר פון חאָבנע האָט נאָנץ פיין איבערגענומען ביי מיר דאָם פעקעל פון האַנט צו האַנט, ווי מע נעמט איבער, למשל, א קינד אויף א בריתּ־מילה פון

„וואָס עס וועט זיין!" — טראכט איך מיר, און טהו מיר אָן א כּח און געה־צו צו איהם און רוף מיך אָן, אז איך רעכטן, אם ירצה השם, היינט, באלד טאקי, הייסט עס, פאהרען אין וועג אריין, האב איך איהם געוואלט בעטען מכח... המ... הויבט ער אויף דעם פינגער מיט'ן קאטעס גאנץ הויך און מאכט צו מיר הויך, אויף א קול:

אליהו הנביא!
אליהו התשבי!
אליהו הגלעדי!
אי־אי־אי־אי!
אי־אי־אי־אי!

„וואָס ס'האט זיך מיר געטרוימט יענע נאכט און היינטיגע נאכט און א גאנצע וואך! — אזוי טראכט איך מיר. — דער מענטש האָט זיך א ביסעל פארליעבט אין אליהו'ן, ס'איז איהם גאָר ניט אָפצורייסען!"... בקיצור, ער האָט געזונגען און געבאָמקעט אזוי לאנג, ביז ער האָט אויפגעהערט צו זינגען און צו באָמקען. „א גוטע וואָך — מאכט ער צו מיר — א גוטע וואָך, זיצט". און מיר זעצען זיך אוועק גאנץ פיין בוידע ביי'ם טיש, און ער איז מיך מכבד מיט א גאנץ פיינעם פאפיראָס, שאפט, מע זאל ארויסטראָגען צוויי גלאָז טיי, מיר א גלאָז און איהם א גלאָז, און טהוט מיך א פרעג: „יונגערמאן, וואָס וועט איהר עפּים זאָגען גוטס?" — „וואָס זאל איך, זאג איך, זאָגען? איך פאָהר היינט אוועק, זאג איך, טאקי באלד, הייסט עס, האב איך אייך געוואלט, זאג איך, בעטען די עטליכע גראשענס". — „וואָס פאר גראשענס?" — „די עטליכע קערבלעך", זאג איך. — „וואָסערע קערבלעך?" — „דאָס געלט, זאג איך, דאָס געלט מיינס". — „וואָסער געלט?" — „וואָס הייסט, זאג איך, וואָסער געלט? איהר וויסט ניט, וואָס איך מיין? איך מיין, זאג איך, דאָס געלט, וואָס כ'האב אייך געגעבען באהאלטען ביז איבער שבת". — „איהר, זאגט ער, האָט מיר געגעבען געלט?"...

און זיך געלאזט גאנץ פיין צום גביר פון חאבנע נאך די עטליכע גראשענס.

געקומען צום גביר פון חאבנע, האב איך איהם געטראפען אין זעהר א שענעם זיידענעם חאלאט מיט זיידענע קאטעסען, געהט ארום גאנץ פיין איבער'ן זאל, דרעהט מיט די קאטעסען פון איין פינגער אויפ'ן אנדערען, באמקעט און זינגט מיט זעהר א שענער שטימע:

אליהו הנביא!
אליהו התשבי!
אליהו הגלעדי!
במהרה, במהרה, במהרה בימינו!...

„מילא, יענער זינגט, טראכט איך מיר, לאז ער זינגען; ער וועט אויפהערען צו זינגען, וועל איך איהם דעמאלט זאגען". מיין גביר אבער הערט ניט אויף צו זינגען, צו באמקען און צו דרעהען מיט די קאטעסען פון איין פינגער אויפ'ן אנדערען. איך הויב אן צו זיצען אויף הייסע קויהלען, חאב זיך אויף אלע מאל און ווי צוגעהן צו איהם און זאגען מכח יענער מעשה, איז אבער אומ־מעגליך: ער זינגט און באמקעט און דרעהט מיט די קאטעסען פון איין פינגער אויפ'ן אנדערען, און דאס קול געהט אלע מאל העכער און העכער:

אליהו הנביא!
אליהו התשבי!
אליהו הגלעדי!
אי־אי־אי־אי!
אי־אי־אי־אי!
במהרה, במהרה, במהרה בימינו!...
אליהו הנביא!
אליהו התשבי!
אליהו הגלעדי!...

„איך ווייס ניט, מאכט ער צו מיר, ווּאָס איהר רעדט". — „האָט איהר, זאָג איך, ביי מיר קיין געלט נ י ט געגומען?" — „א י ך, זאָגט ער, ביי א י י ך? ווייזט, זאָגט ער, איהר האָט עפּעס אויף פּאָפּיער?"... דאָ איז מיר געווארן שלעכט; אצינד פּארשטעה איך שוין, פּאַר ווּאָס ער האָט געזאָגט, אז ער חתמ'עט ניט קיין קוויטלעך!... „סטייטש, זאָג איך, נו, און די עדות, ווּאָס זענען דערביי געווען?" מאכט ער צו מיר: „עדות? ווּאָסערע עדות?" — „ניט געווען, זאָג איך, דערביי רב לייזער און רב יאָסי?" — „ווּאָסער לייזער, ווּאָסער יאָסי?" — „סטייטש, זאָג איך, גאָט איז מיט אייך, אָט, זאָג איך, טהו איך א שפּרונג און ברענג זיי צו פיהרען!" — „שפּרינגט, מאכט ער צו מיר, וואוהין איהר ווילט, אבי לאָזט מיך צורוה; איהר זענט מיר, זאָגט ער, ניט ביי אלע געדאנקען, יונגערמאן!"...

און לויפענדיג אזוי צו מיינע עדות, פּליהט מיר דורך בשעת־מעשה א מחשבה: אפשר בין איך טאקי ניט ביי אלע געדאנקען? אפשר איז דאָס גאָר א דמיון? א חלום? אפשר בין איך גאָר ניט אין חאבנע? איך לויף, און די געדאנקען לויפען, דער קאָפּ ווערט מיר שיער ניט צעשפּאלטען אויף שטיקלעך. דער רוח האָט מיך געטראָגען קיין חאבנע אויף שפּת! וועה און ווינד, ווּאָס וועל איך טהון, א קלאָג, פּארפּינסטערט בין איך געווארן?!...

אהין־אהער, איך קום צו רב לייזערן, איך קום צו רב יאָסין, דערצעהל זיי דעם אומגליק, ווּאָס מיר האָט געשעהן: „קומט, זאָג איך, אידען בני רחמנים, קומט גיכער, האָט רחמנות, ס'איז א סומע געלט, זאָג איך, פּרעמדס, ניט מיינס, ראטעווועט מיך!"... און מיר קומען צו לויפען אלע דריי צום גביר פון חאבנע, נעהט ער אונז אקעגען מיט א מאָדנע שמייכעל און מאכט צו מיינע צוויי שענע אידען בזה הלשון: „ווּאָס זאָגט איהר אויף דעם שלאָק? דער יונגערמאן האָט זיך איינגערעדט א לונג־און־לעבער אויף דער נאָז; ער זאָגט, אז ער האָט מיר כמו ווי געגעבען געלט א גרויסע סומע אויף צו באהאלטען, און ווייזט אן אויף אייך, אז איהר זענט דערביי

און בשעת־מעשה מאכט ער אזא פנים, גלייך ווי איך וואלט איהם געזאגט, למשל, אז זיין נאז איז ניט זיינע, נאר מיינע...

איהר קאנט פארשטעהן, ווי אזוי מיר איז געווארען בשעת־מעשה אויף דער נשמה: א קשיא אויף א מעשה? חאבנע איז טאקי א שטאדט, חלילה, ניט פון קיין גזלנים, ניט פון קיין חאפערס... נאר צוריק האב איך מיך מיישב געווען: אפשר טרייבט ער קאטאווען? הויב איך אן צו לאכען: „חא־חא, איהר זענט א רעכטער ליץ, זאג איך, איהר קאנט גוט די מלאכה!" מאכט ער צו מיר אבער ערנסט: „וואסער מלאכה?" — „איהר טרייבט, זאג איך, מיט מיר קאטאווען". מאכט ער צו מיר שוין צו ערנסט: „יונגערמאן, איך בין ניט אייער גלייכען און טרייב ניט מיט אייך קיין קאטאווען! זאגט, וואס ווילט איהר?"...

דא האב איך שוין דערפיהלט, אז דאס פנים ציטערט מיר, די אויגען פינטלען, די קנעכלעך הויבען זיך אן צו טרייסלען, אט פאל איך אום. נאר איך געב מיך ניט ארויס. איך נעם עס אן אלץ פאר א שפאס און טהו איהם א זאג: „נו, נעמוג אייך שוין צו לצ'עווען, כלעבען, גיט מיר אפ מיין געלט, לאמיך פאהרען". מיין גביר פון חאבנע זיצט אקעגען מיר, קוקט מיר גלייך אין די אויגען ארײן, און איהר זאלט זאגען, ער זאל דאס אפילו א ריהר טהון מיט א ברעם, א פינטעל טהון מיט איין אויג. נארנישט, גלייך ווי איך וואלט עפים גערעדט פונ'ם וועג, חלילה, פונ'ם זינען. „יונגערמאן, מאכט ער צו מיר גאנץ געלאסען, איהר זענט זיך טועה, איהר האט געטראפען ניט אהין, וואו איהר דארפט". טהוט עס מיך שוין מסתמא א טראג־אויף און איך רוף מיך אן צו איהם: „אויב איהר טרייבט ניט קיין קאטאווען, זאג איך, פארשטעה איך אייך ניט, וואס דאס איז פאר א שפיעל? איך האב אייך געגעבען, זאג איך, באהאלטען געלט, קיין עין־הרע, אזא סומע געלט, דאס געלט איז ניט מיינס, ס'איז פרעמד געלט"... און איך פיהל, אז די צונג פלאנטעט זיך, אין האלז שטיקט, אינ'ם לינקען אויהער פייפט, עס געהט מיר אף, ווי מע זאגט, א מינוט צום חלש'ען.

איהר אייער גע׳לט. איך האָב אייך ניט מעהר נאָר געוואָלט ווייזען, וואָס איז חאבנע און וועָר זענען איהרע שענע אידען"...

פון דעמאָלט־אָן פאָהר איך ניט קיין חאבנע, און אז איך פאָהר קיין חאבנע, פיהר איך ניט מיט קיין גע׳לט, און אז איך פיהר גע׳לט, האָלט איך ניט שבת, און אז איך האָלט שבת... וויים איך שוין, וואָס איך האָב צו טהון...

און דער גע׳לער יונגערמאן מיט די ווייסע ברעמען, אז ער האָט געענדיגט צו דערצעהלען די מעשה, האָט ער זיך אָפגערוקט מיט׳ן בענקל א ביסעל אויף א זייט און האָט געזומען ארויסקוקען אונז איטליכען באזונדער אין די אויגען אריין, צו זעהען, וואָס פאר א רושם זיין מעשה האָט אויף אונז געמאכט. מיר אלע זענען גע־בליבען, ווי פארשטומט. עס איז איבערגעריסען געוואָרען אונזער שמועס, אָפגעהאקט געוואָרען, ווי מיט א האק־מעסער. נאָר איינער פון אונז (איך געדענק ניט ווער; דאכט מיר, אז איך) האָט זיך איינגעשטעלט און האָט א פרעג געטהאָן ביי׳ם גע׳לען יונגענמאן מיט די ווייסע ברעמען:

— אקענען וואָס, הייסט דאָס, האָט איהר אונז דערצעהלט די דאָזיגע מעשה?

— אקענען וואָס? — מאכט ער ווי פארוואונדערט. — וואָס הייסט, אקענען וואָס? אקענען גארניט. ס׳איז גלאט אזוי זיך א מעשה, אין דער וועלט אריין. איך האָב מיך גראָד איצט דער־מאנט, האָב איך אייך דערצעהלט.

נעווען. וואָס זאָגט איהר אויף אזא מין אָנשויקענויש?"... מיינע ביידע עדות, די שענע אידען מיט די שענע בערד, שטעהען און קוקען אויפ'ן גביר, אויף מיר און איינם אויפ'ס אנדערע. „וואָס שווייגט איהר? — מאכט צו זיי דער גביר. — האָט איהר נעהערט אזא מין בלבול?" — „גאָט ברוך־הוא זאָל שומר ומציל זיין!" — מאכען מיינע צוויי עדות, די שענע אידען מיט די שענע בערד, און קוקען זיך איבער איינם מיט דאָם אנדערע. „ער זאָגט, מאכט ווייטער צו זיי דער גביר, אז ס'איז נעווען מי יודע וואָס פאר א סומע געלט, תרפ"ט אלפים, און אז איהר האָט אליין געזעהען, ווי ער האָט דאָס מיר איבערגענעבען, איך זאָל דאָס באהאלטען ביי זיך ביז איבער שבת. ווי געפעלט דאָס אייך? איך האָב מורא, צי דער יונגערמאן איז, חלילה, ניט נעריהרט?"... — „ניט אנדערש, אז... ער איז, חלילה, נעריהרט"... רופען זיך אָפ מיינע ביידע עדות, קוקען אויפ'ן גביר און איינם אויפ'ס אנדערע און גלעטען זיך די שענע בערד. איך ווייל עפּים זאָגען, שרייען — קאָן איך ניט! עס האָט זיך מיר צוגעקלעפּט די צונג צום גומען, געשטעלט זיך עפּים פּאָפּערייק אין האלז, ווי א ביין, פינסטער געווארען אין די אויגען... שטייל האָבען זיך מיינע צוויי שענע אידען, רב לייזער און רב יאָסי, ארויסגערוקט פון שטוב, עפּים מאָדנע געקוקט אויפ'ן גביר און איינם אויפ'ס אנדערע. זייערע פנימ'ער זענען נעווען בלאָס, ווי די לבנה, נאָר זיי האָבען געשיינט, און די אויגען האָבען ביי זיי גלוויכטען, ווי ביי מענטשען, וואָס גאָט ברוך־הוא האָט זיי צוגעשיקט אויף א פולער וואָך ניט קיין שלעכט געשעפּטל...

. . . . . .

הערט איהר? גאָט וויסט, וואָס מיט מיר וואָלט נעווען, ווען דער חאָבנער גביר זאָל ניט נעווען צוגעהן צו מיר, ארויפלעגען מיר די האַנט אויף די פּלייצעס, עפּענען די שאָפע און א זאָג טהון צו מיר: „יונגערמאן, עסט אייך ניט אָפ דאָס הארץ. דאָ האָט

ס'א ליגען!

דיאלאג אין נאליוציע.

געשריבען אין יאהר 1906.

ס׳אַ ליגען!

— איהר פֿאָהרט, דאכט מיר, קיין קאָלאָמעא?
— פון וואנען ווייסט איהר, אז קיין קאָלאָמעא?
— איך האָב געהערט, איהר האָט גערעדט מיט׳ן קאָנדוקטאָר. איהר זענט טאקי א קאָלאָמעאר, צי איהר פֿאָהרט נאָר קיין קאָלאָמעא?
— טאקי א קאָלאָמעאר. וואָס איז דען?
— גאָרנישט. גלאָט אזוי, איך פרעג. עפּים א היבשע שטאָדט קאָלאָמעא?
— וואָס איז שייך א היבשע שטאָדט? א שטאָדט, ווי אַלע שטעדט אין גאַליציע. א פּיין שטעדטעל, זעהר א פּיין שטעדטעל!... — איך מיין, צי ס׳איז פֿארהאן ביי אייך עפּים פּיינע מענטשען, נגידים?
— פֿארהאן אַלערליי: פֿארהאן נגידים, פֿארהאן קבצנים. געווויינטליך, מעהר קבצנים ווי נגידים.
— דאָס אייגענע, וואָס ביי אונז. אויף איין נגיד — קיין עין־הרע, טויזענט קבצנים. ביי אייך אין קאָלאָמעא דאַרף זיין א נגיד פּינקעלשטיין?
— פֿארהאן א נגיד פּינקעלשטיין. וואָס איז? איהר קענט איהם?
— קענען קען איך איהם ניט, נאָר איך האָב געהערט. הייסט ער ניט רבּ שעיה?

— איהר זאָגט „מע זאָגט", האָב איך נעמיינט, מי יודע וואָס מע זאָגט ! דער עיקר איז דאָך, אויב דער מענטש אליין איז א מענטש. דאָס הייסט, איך מיין, צי איז ער, אָט דער רב שעיה פינקעלשטיין, מיין איך, עפּעס א פיינער, א לייטישער מענטש ? אָט דאָס מיין איך.

— וואָס איז שייך א לייטישער מענטש ? א מענטש ווי אלע מענטשען. א פיינער מענטש. למאי זאָל איך זאָגען ? א גאַנץ פיינער מענטש ! מע שמועסט אפילו ביי אונז, אז ער איז א ביסעל... נאָר ס'א ליגען !

— וואָס איז א ליגען ?

— אלסדינג, וואָס מע זאָגט אויף איהם, איז א ליגען ; קאָלאָמעא איז אזא שטאָדט, וואָס מע האָט ליעב רעדען אייגם אויף דאָס אַנדערע ; וויל איך ניט נאָכזאָגען, וואָרום דאָס הייסט שוין לשון־הרע.

— וויבאלד אז איהר ווייסט, אז ס'א ליגען, איז דאָך שוין אוים לשון־הרע.

— מע זאָגט, אז ער איז... א ביסעל... א דרעהער.

— א דרעהער ? יעדער איד איז א דרעהער. א איד דרעהט. איהר זענט דען נישט קיין דרעהער ?

— א דרעהער צו א דרעהער איז נישט גליך. אויף איהם זאָגט מען, פּאַרשטעהט איהר מיך... נאָר ס'א ליגען !

— וואָס זשע, אייגענטליך, זאָגט מען אויף איהם ?

— איך זאָג דאָך אייך, אז ס'א ליגען !

— וויל איך וויסען דעם ליגען, וואָס מע זאָגט.

— מע זאָגט, אז ער האָט שוין דריי מאל געשטעלט זיך. נאָר ס'א ליגען ! איך וויים נאָר פון איין מאל.

— אָט דאָס איז גאָר ? וואו האָט איהר געזעהען, א סוחר זאָל זיך ניט שטעלען ? א סוחר האנדעלט אזוי לאנג, ביז ער פּאַרהאנדעלט זיך. א סוחר, אז ער שטאַרבט־אוועק נישט ג־

— רב שעיה. וואָס איז דען?

— גאָרנישט. נלאָט אזוי, איך פרעג. ער איז טאקי אזא גביר, ווי מע זאָגט, אָט דער רב שעיה?

— איך ווייס? זיין נעלט האָב איך נישט געצעהלט. וואָס פרענט איהר זיך אזוי נאָך? איהר דארפט דאָס וויסען אקענען קרעדיט?

— ניין, נלאָט אזוי. ער האָט, זאָגט מען, א טאָכטער.

— ער האָט דריי טעכטער. אפשר מכח א שידוך? וויפיעל, האָט מען אייך געזאָגט, גיט ער נרן דער טאָכטער?

— דאָ האנדעלט זיך ניט וועגען נרן, פארשטעהט איהר מיך. מע שמועסט פון דער שטוב שמועסט מען: וואָס פאר א שטוב איז ביי דעם רב שעיה פינקעלשטיין? וואָס פאר א הויז הייסט דאָס?

— וואָס זאָל זיין פאר א הויז? א הויז, ווי אלע הייזער. א אידישע שטוב, א פיינע שטוב, א חסידישע, זהר א פיינע שטוב! מע זאָגט אפילו, אז מכח אידישקייט איז ביי איהם די לעצטע צייט... נאָר ס'א ליגען!

— וואָס איז א ליגען?

— וואָס מע זאָל ניט זאָגען, איז א ליגען. קאָלאָמעא איז, דארפט איהר וויסען, א שטאָדט פון סאמע ליגנערס.

— איז טאקי מהאי טעמא פראי צו וויסען, וואָס זאָגט מען, למשל, אויף זיין שטוב?

— מע זאָגט, אז ס'איז שוין נישט דאָס, וואָס אמאָל. למשל, אמאָל פלעגט מען דאָרטען פסח האלטען שמורה... ער אליין פלעגט נאָר פאָהרען צוויי מאָל אין יאָהר צום רבי'ן. און היינט... היינט איז שוין ניט דאָס...

— אָט דאָס איז נאָר?

— וואָס דען האָט איהר געוואָלט? מע זאָל שוין אראָפ־ווארפען באָרד און פאות און עסען חזיר בפרהסיה?

— דער האָט אָבער אויף זיך געהאַט, זאָגט מען, דריי פּעקלעך.

— דריי פּעקלעך? דהיינו, וואָס נאָך פּאָר פּעקלעך האָט ער, זאָגט מען, געהאַט אויף זיך?

— מיט א מיהל האָט ער, זאָגט מען, געהאַט צו טהון... נאָר ראָס איז שוין געווים א ליגען!

— איז זי אָפּגעברענט געוואָרען מן הסתם, האָט מען געזאָגט אויף איהם, אז דאָס האָט ער אליין געמאַכט „בורא מאורי האש", מחמת די מיהל איז שוין געווען איין אלטע, האָט ער זי גוט סע־קורירט, בכדי ער זאָל קאָנען שטעלען נאָכדעם א נייע?

— פון וואַנען ווייסט איהר, אז ס'איז אזוי געווען די מעשה?

— ווייסען וויים איך ניט, נאָר איך בין מיר משער, אז אזוי האָט געמוזט זיין די מעשה.

— אזוי, הייסט דאָס, שמועסט מען ביי אונז אין קאָלאָמעא, נאָר ס'א ליגען. איך קאָן אייך געהן שווערען, אז ס'א ליגען!

— עס אהרט מיך ניט, ס'זאָל זיין איין אמת. וואָס נאָך האָט ער געהאַט, זאָגט איהר, פּאָר א פּעקעל אויף זיך?

— איך זאָג? די שטאָדט זאָגט. נאָר דאָס איז שוין גלאַט א פּריטשעפּע, א בלבול, א ריינער בלבול.

— א בלבול? פּאַלשע מינץ?

— נאָך ערגער.

— וואָס קאָן שוין זיין ערגער?

— א בזיון צו דערצעהלען וואָס קאָלאָמעא קאָן אויסטראַכ־טען! פּוסטע מענטשען... לעדיגנעהרס... און אפשר איז ראָס געווען איין אָנגעשטעלטע זאָך, מע זאָל קאָנען צאפּען געלט? איהר וווייסט ניט? א קליין שטעדטעל, און א נגיד האָט שונאים...

— ער האָט געהאַט צו טהון אודאי מיט א דיענסט?...

— פון וואַנען וווייסט איהר? מע האָט אייך שוין דער־צעהלט?

שטעלטערהויט, איז א סימן, אז ער איז געשטאָרבען פאר דער צייט. וואָס? ניט אזוי?

— אלץ הייסט ביי אייך געשטעלט? אויף איהם זאָגט מען, אז ער האָט זיך מיאוס אוועקגעשטעלט, אראָפגעלאָזט די ממתקים און ארויסגעשטעלט דער וועלט א פייג. איהר פארשטעהט?

— נישט קיין נארישער מענטש, אפנים. נו, און אויסער דעם גאָרניט?

— וואָס נאָך האָט איהר געוואָלט? ער זאָל קוילען מענטשען? באגעהן קרימינאל? מע דערצעהלט אפילו ביי אונז אויף איהם יא עפּים זעהר ניט קיין שענע מעשה... נאָר ס'א ליגען!

— דהיינו, וואָס פאר א מעשה?

— א מעשה מיט א פריץ... א נעכטיגער טאָג!

— וואָס פאר א מעשה מיט א פריץ?...

— עפּים א פריץ דאָרטען... קוויטלעך... וויים איך וואָס קאָלאָמעא קאָן אויסטראכטען? ס'א ליגען! איך וויים, אז ס'א ליגען!

— אז איהר וויים, אז ס'א ליגען, וועט דאָך עס איהם ניט שאדטען.

— ער האָט, זאָגט מען, געהאנדעלט מיט א פריץ, זעהר א רייכען פריץ, געוואָגן ביי'ם פריץ א חשוב, א גרויסער חשוב. דערווייל איז דער פריץ געשטאָרבען, האָט ער צוגעשטעלט אויף איהם א פאָר קוויטלעך; איז געוואָרען א גוואלד אין שטאָדט: פון וואַנען האָט זיך געגומען צו איהם קוויטלעך, אז דער פריץ האָט זינט ער לעבט ניט אונטערגעשריבען קיין פאפיער?... קאָלאָמעא, דאַרפט איהר וויסען, איז א שטאָדט, וואָס גיט אכטונג...

— נו?

— נו־נו! האָט ער געהאט אויף זיך א פעקעל...

— אט דאָס איז גאָר? יעדער איד האָט א פעקעל. איהר האָט אמאָל געזעהען א אידען אָהן א פעקעל?

איינע אליין ביינאכט אַיבער דער גאס אין דער פינסטער מיט א יונגענמאן, וועלכער שוין א טאַרעראַם: וואָס האָט א מיידעל ארומ־צוגעהן אין קאַלאָמעא ביינאכט איינע אליין מיט א פּראָוויזער?

— אָט דאָס איז גאָר?

— וואָס נאָך האָט איהר געוואָלט? זי זאָל מיט איהם אַנט־לויפען אין מיטען יום־כּפּור קיין טשערנאָוויץ, אזוי ווי, מע זאָגט, די קלענערע האָט אָפּגעטהאָן א שפּיצעל?

— וואָס פּאַר א שפּיצעל האָט דען אָפּגעטהאָן די קלענערע?

— נישט פּדאי, כלעבּען, גאָר נאָכדערצעהלען אלע שטות'ע־רייען, וואָס געהען ארום ביי אונז אין קאַלאָמעא. איך האָב פּיינט נאָכדערצעהלען א ליגען!...

— איהר האָט שוין דערצעהלט אזוי פיעל ליגענס, דער־צעהלט שוין דעם ליגען אויך.

— איך דערצעהל נישט מיינע ליגענס, רב איד, איך דערצעהל יענעמ'ס!... און איך פּארשטעה גלאַט ניט, וואָס פּרעגט איהר זיך אזוי שטאַרק נאָך אויף איטליכען באזונדער, ווי א פּראָ־קוראָר? איהר זענט, דאכט מיר, א איד, וואָס האָט ליעב נאָר אויסטאפּען, אויספּארשען, ארויסצוהען ביי יענעם דאָס דם־התּמצית פון די ביינער, און אליין האָט איהר מורא ארויסלאָזען א וואָרט... האָט קיין פּאראיבעל ניט, וואָס איך זאָג אייך דעם ריינעם אמת, איהר זענט, שיינט מיר, א רוסישער איד, און די רוסישע האָבען אין זיך א מיאוסע טבע: זיי האָבען ליעב ארויינקריכען יענעם מיט די שטיוועל אין הארצען אריין... די רוסישע זענען, ווייזט אוים, נישט קיין קלוינע באַרעדערס... איבעריגענס, איז שוין באלד קאַלאָמעא... צייט זיך נעמען צו די זאכען... ז־יי־ו־ט זשע מוחל!

— דערצעהלט האָט מען מיר ניט, נאָר איך שטוים מיך שוין אַן. עס האָט איהם געקאָסט מסתמא א שענע פּאָר קרייצערס, אָט דער דאָזיגער בלבול?

— לאָמיר זיך ווינטשען דאָס בּיידע פּאַרדיענען אַלע וואָך, איך בין אייך נישט קיין שונא, וואָס איהם האָט דאָס געקאָסט, חאָטש ער איז דרינען גאָט די נשמה שולדיג. א קליין שטערטעל... א איד א נגיד... עס געהט איהם גוט... מע פּאַרגינט איהם ניט... פּשוט, מע פּאַרגינט איהם ניט!...

— מעגליך. האָט ער עפּעס פּיינע קינדער, לייטישע? דרויי טעכטער, האָט איהר, דאָכט זיך, געזאָגט?

— דרויי. צוויי אויסגעגעבענע און איינע א מיידעל. פּיינע קינדער, זעהר פּיינע קינדער... אויף די עלטערע זאָגט מען אפילו, אז... נאָר ס'א ליגען!

— דהיינו, וואָס זאָגט מען אויף זיי?

— איך זאָג דאָך אייך, אז ס'א ליגען.

— איך וויים, אז ס'איז א ליגען. איך וויל אָבער וויסען דעם ליגען.

— אז איהר וועט וועלען אויסהערען אַלע ליגענס, וואָס נעהען ביי אונז אין קאָלאָמעא, וועט אייך ניט קלעקען קיין דריי טעג מיט דריי נעכט... אויף דער עלטערער זאָגט מען, אז זי נעהט מיט די אייגענע האָר. קאָן איך אייך ערות זאָגען, אז ס'איז ליגען, וואָרום זי איז נאָר ניט אזוי געבילדעט, אז זי זאָל טראָגען אייגענע האָר. און אויף דער צווייטער טאָכטער האָט מען גלאָט אויסגעטראָכט, אז נאָך מיידעלוויז... נאָר וואָס קאָלאָמעא קאָן אויסטראָכטען! ס'א ליגען!

— פּדאי צו הערען, וואָס מע קאָן ביי אייך אין קאָלאָמעא אויסטראָכטען?

— איך זאָג דאָך אייך, אז קאָלאָמעא איז א שטאָדט פון מאָמע ליגנערס, און פון באַרעדערס, און פון לאַנגע צינגער. איהר וויסט נישט? אין א קליין שטעדטעל, אז א מיידעל שפּאַציערט

דריי אלמנות

א ספור־המעשה פון איין אלטען בחור א בעל־בעסן.

געשריבען אין יאהר 1907.

דְרַיי אַלְמָנוֹת

א.

אַלמנה נומער איינס

— איהר האָט אַ טעות, פּריץ מיינער. נישט אַלע אַלטע מוידען זענען אומגליקליך, נישט אַלע אַלטע בחורים זענען ענגאַאיס־טען. אייך דאכט זיך אוים, זיצענדיג אָט דאָ אין קאַפּינעט מיט אַ ציגאַר אין מויל און מיט אַ ביכעל אין האַנט, אז איהר ווייסט שוין אַלסדינג, אז איהר האָט שוין אַריינגעדרונגען טיעף אין דער נשמה אַריין, און עס איז אייך שוין פּאַרענטפערט אַלע קשיות. און ווער שמועסט, אז גאָט האָט אייך געהאָלפּען, איהר האָט נאָך געפּונען דאָס ריכטיגע וואָרט „פּסיכאָלאָגיע" — פּס! ווער איז צו אייך גליך? אַ קליניקויט פּסי־כאָ־לאָ־גיע!... וויסט איהר, וואָס איז די טייטש פּסיכאָלאָגיע? פּסיכאָלאָגיע איז פּעטרישקע. עס זעהט אוים שען, האָט אַ גוטען ריח, און אז מע שיט דאָס אַרויף אויף אַ נעקעכטס, איז דאָס געשמאַק. נעהט זשע אָבער קיין פּעטרישקע! איהר ווילט נישט? היינט וואָס דערצעהלט איהר מיר פּסיכאָלאָגיע? אז איהר ווילט וויסען די אמת'ע פּסיכאָלאָגיע, זעצט מען זיך אַוועק און מע הערט אוים מיט קאָפּ, וואָס מע דער־צעהלט אייך, און ערשט נאָכדעם וועט איהר אַ בריה האָבען אַרויס־צוזאָגען אייער מיינונג, פון וואַנען עס נעמט זיך אומגליק און וואו ליגט ענאַאיזם. אָט בין איך אַיין אַלטער בחור, און איין אַלטער

איהר מיר ניט גלויבען, בין איך אויך ניט בדלות. איך דארף מיך פאר אייך ניט אויסשטעלען. איך בין איהר געווען אזא פאר, אזוי ווי איהר זענט מיר א פאר. גארניט, גוטע פרויינט, מע האט זיך ליעב געהאט. און וואס איז דאס חידוש? כ'בין נאך געווען באקאנט מיט איהר מאן. נישט נאר באקאנט, נאר באפרויינט. דאס הייסט, איך זאג אייך ניט, אז מיר זענען געווען פרויינט. איך זאג, אז מיר זענען געווען באפרויינט. ס'איז נאר צווישן זאכען: מע קאן זיין באפרויינט און ניט זיין קיין פרויינט, און, פארקעהרט, מע קאן זיין די נאהענטסטע פרויינט און ניט זיין באפרויינט. אזוי מיין איך. אייער מיינונג פרעג איך ניט! אלזא, זענען מיר מיט איהר מאן געווען גוט באפרויינט, געשפיעלט א פרעפעראנס, אמאל א שאך. מע זאגט, אז איך בין א באריהמטער שאכמאטיסט. איך שטעל מיך ניט אוים פאר אייך! עס קאן זיין, אז ס'איז דא גרעסערע שפיעלער פון מיר. איך זאג אייך נאר, וואס יענער זאגט... איז ער געווען, דער מאן איהרער, א יונגערמאן א גערמאנער, א מושלם, און דערצו טאקי א קענער אויך, א שענער קענער. און דוקא איין אויטאדידאקט, פון זיך אליין הייסט עס, אהן גימנאזיעס, אהן אוניווערזיטעטען, אהן דיפלאמען. וואס? איהר ווילט ניט? ווי איהר ווילט אייך. איך האב פיינט איבערשפארען יענעם! און איין עושר איז ער אויך געווען, א גרויסער עושר. חאטש איך וויים ניט וועלכעם הייסט ביי אייך איין עושר? ביי אונז, א איד, אז ער האט זיך זיין שטוב מיט זיין בעל־הבתישקייט, מיט זיין פאטאנדעל אויף ארויסצופאהרען אין שטאדט, און נאך גוטע געשעפטען דערצו, הייסט ער איין עושר. מיר טראסקען ניט! מיר קנאקען ניט! מיר פליהען ניט אין הימעל אריין! מיר געהען פאוואלי. אלזא, האט ער געהאט געשעפטען און האט גוט געלעבט. עס איז געווען א חיות אהין אריינצוגעהן! וועז איהר זאלט ניט קומען, זענט איהר א ווילקאמענער גאסט. נישט ווי ביי אנדערע, וואס דעם ערשטען מאל, אז איהר קומט, ווייסט מען ניט, ווהו מע זאל אייך

בחור וועל איך שוין שטארבען. פאר וואָס? אָ! זעהט איהר, וויבאלד איהר פרעגט פאר וואָס און ווילט מיך אויסהערען, איז דאָס די אמת'ע פסיכאָלאָגיע! דער עיקר איז, איהר זאָלט מיך ניט איבערשלאָגען מיט קיין קשיות, ווי אזוי און וואָס און וועז — איך האָב פיינט, אז מע שלאָגט מיך איבער אין מיטען. א ביסעל, ווייסט איהר דאָך, בין איך א קאפריזנער פון תמיד אָן, און די לעצטע צייט האָט זיך מיר נאָך צוגעווארפען נערוועז אויך... נישט חלילה משוגע, שרעקט אייך ניט! משוגע — דאָס פאסט פאר אייך; איהר האָט א ווייב. איך טאָר נישט. איך דארף זיין קלאָר. איך דארף זיין געזונט. דאָס וועט איהר אליין אויך צו־געבען. מיט איינעם וואָרט, קיין קשיות זאָלט איהר מיך ניט פרעגען. אז איך וועל אייך האָבען דערצעהלט די גאנצע מעשה און אייך וועט עפעס זיין קשה, נישט גלאטיג, דעמאָלט וועט איהר צו מיר האָבען טענות. נו? שוין? אלזא, זעצט איהר זיך נאָר אוועק אָט דא אויף מיין אָרט, און איך וועל מיך באזעצען מחילה אין אייער וויעגשטוהל. איך האָב אויך ליעב, אז ס'איז ווייך און באקוועם, און אגב איז פאר אייך בעסער אָט דא, איהר וועט ניט אינשלאָפען...

אלזא, איך געה גלייך צו דער מעשה. איך האָב פיינט הקרמות, איבעריגע רעד. געהייסען האָט זי פאיע, און ערופען האָט מען זי „די יונגע אלמנה". פאר וואָס? הויבט זיך אָן א מעשה, פאר וואָס! וואָס פארשטעהט איהר ניט? מסתמא, אז מע האָט זי ערופען „די יונגע אלמנה", איז דערפאר, וואָס זי איז געווען א יונגע און איין אלמנה. מאהלט אייך, איך בין געווען יונגער פון איהר. אויף וויפיעל יונגער? וואָס מאכט דאָס אייך אוים? איך זאג אייך יונגער, איז יונגער. מיט איינעם וואָרט, עס האָבען זיך געפונען מענטשען, וואָס האָבען א צונג, און האָבען געזאָגט, באשר איך בין א בחור און זי א יונגע אלמנה, איהר פארשטעהט?... אנדערע האָבען מיר זאָגאר אָפגעגעבען מזל־טוב, געוואונטשען, ס'זאל זיין מיט גליק. איהר מעגט מיר גלויבען, און טאָמער ווילט

אמפערען צוויישען זיך: דער האָט געזאָגט שניידען, דער האָט געזאָגט ניט שניידען! דערווייל איז דער חולה אויסגעאָנגען. וואָס זאָלט איהר קלערען? איהר מעגט אייך איבערנעמען מיט אייערע דאָקטוירים! איך זאָל אייך אויסרעכענען א צעטעל, ווי־פיעל די לייט האָבען איבערגעפעקעלט מענטשען אויף יענער וועלט, וואָלט איהר זיך גאָר נעריסען ביי די האָר! מיינע איין אייגענע שוועס־טער האָבען זיי געזאָגט! וואָס מיינט איהר געזאָגט? גענומען אוּן אייגענעבען איהר סם? איך בין דאָך ניט קיין משוגענער, איך זאָל אייך דערצעהלען אזעלכע בבא־מעשיות! געזאָגט הייסט — נישט געגעבען דאָס, וואָס מע דארף. זיי זאָלען איהר געווען געבען חינען צו דער צייט, וואָלט זי אפשר געלעבט... האָט קיין יסורים נישט, איך וויים וואו איך האָלט. אלזא, האָבען מיר נע'פטר'ט מיין פריינט פיני. מילא, וואָס זאָל איך אייך באַ־שרייבען דעם בראָך, וואָס דאָס איז געווען פאר מיר? א ברודער, א טאטע באדארף אזוי נישט באנג טהון! א וועלט פיני? א שטיק לעבען האָט מען ביי מיר אוועקגענומען! היינט דאָס רחמנות! דאָס אומגליק! דער צער פון דער אלמנה! מיט א ברעקעל קינד אויף די הענט, א ראָזעטשקע, א גאָלד! דאָס איינציגע שטיקעל טרייסט אונזערם! וועלן ניט דאָס קינד, וויים איך ניט, צי מיר וואָלטען דאָס איבערגעטראָגען, נישט זי, נישט איך! איך בין נישט קיין אידינע אוּן נישט קיין מאמע, איך זאָל מיך אוועק־זעצען לויבען אין טאָג אריין א קינד. נאָר אז איך זאָג אייך, אז דאָס קינד איז געווען א זעלטען קינד, מעגט איהר מיר שוין גלויבען אויף נאמנות! דאָס איז געווען א בילד, איין אויסמיש פון צוויי בילד־שענע מענטשען. איך וויים ניט, ווער פון די צוויי איז געווען שענער: צי ער, צי זי? פיני איז געווען שען, פאיע איז געווען רייצענד. אויגען האָט דאָס קינד גע'ירשנ'ט פונ'ם פאָטער; פיני האָט געהאט בלויע אויגען. לויפ געהאט האָבען מיר דאָס קינד בויידע, נאָר איך וויים ניט, ווער האָט דאָס לויפ געהאט מעהר: זי, צי איך? איהר וועט זאָגען, וויי איז דאָס מעגליך — זי איז א

אוועקזעצען. דאָס אנדערע מאָל — שוין א ביסעל קעלטער. דאָס דריטע מאָל נעמט מען אייך אויף אזוי קאַלט, אז איהר חאַפּט א פּאַרקיהלונג... איהר האָט נישט וואָס צו שמייכלען: איך מיין דערמיט, חלילה, נישט קיין באַקאַנטע... זענט איהר אריינגעקומען אהין, האָט מען אייך ניט אוועקגעלאָזט אָהן עסען און מרינקען, און באַגאַנגען האָט מען זיך מיט אייך, ווי מיט אַיין אייגענעם. וואָס דאַרפט איהר א סך? איהר זאָלט מיר הונדערט מאָל מוחל זיין — א קנעפּעל, אז עס האָט זיך אָפּגעריסען ביי דער זשילעט, האָט דאָס געמוזט ווערען צוגענעהט אין דער מינוט! איהר לאַכט? ביי אייך איז דאָס א געלעכטער. א קנעפּעל? וואָס איז א קנעפּעל? א קנעפּעל, ליעבער פריינט, ביי א נאש־בראַט, ביי א בחור, איז א גרויסע זאַך! א גאַנצע וועלט! איבער א קנעפּעל האָט זיך אמאָל געטראָפען א מיאוס'ע מעשה: א בחור איז געקומען אַנקוקען א מיידעל, האָט מען איהם אָנגעווויזען מיט א געלעכטער, אז עס פעהלט איהם א קנעפּעל, איז ער אוועק אהיים און האָט זיך געהאַנגען... נאָר איך שטעל מיך ניט אָפּ דערויף: איך האָב פיינט מישען איינם אינ'ם אַנדערען... און געלעבט האָבען זיי צווישען זיך, מאַן און ווייב, טאַקי נאָר ווי די טייבעלעך. אָפּגענעבען זיך איינם דאָס אנדערע כּבוד א סך מעהר, ווי א סך היינטיגע נאָר־גאָר פון די געהויבענע. איך מיין דאָ, חלילה, נישט אָנצוגרייפען קיינעם. און טאָמער מיינט איהר אנדערש, אהרט מיך אויך נישט. איך געה מיר צו מיין דערצעהלונג.

ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה, אז פּיני, פּאיע'ס מאַן, אזוי האָט מען איהם גערופען, קומט צו פאָהרען אהיים, לענט זיך אוועק אויף פּינף טעג, און אויפ'ן זעפּסטען — ניטאָ פּיני! בע! מע! וואָס? ווי אזוי? פּרענט נישט! א קאַרבונאָק האָט ער געהאַט אויפ'ן האַלז, האָט מען איהם באַדאַרפט שניידען און מע האָט איהם ניט געשניטען. פּאַר וואָס? פּאַר שבת! ס'איז דאָך פּאַרהאַן עפּים דאָקטוירים אויף דער וועלט! צוויי דאָקטוירים האָב איך איהם געפּראַכט צו פיהרען, האָבען זיי זיך געזומען

וואכסען. איידער מע דערלעבט צו זעהן א קינד זיצען, שטעהן, געהן, לויפען, רעדען! און אז עס זיצט שוין, עס שטעהט שוין, עס געהט שוין, עס לויפט שוין, עס רעדט שוין, זענט איהר שוין פארטיג? עס וואלט געפאסט פאר מיר, איך זאל מיך אוועקזעצען אויסרעכענען אייך, ווי א אידינע: פאקעלעך, מאזעלעך, צייהנ־דעלעך און אזוי ווייטער. איך בין ניט קיין אידינע און איך וועל אייך מיט נארישקייטען ניט פארנעמען, קיין חכמות פונ'ם קינד וועל איך אייך ניט געהן דערצעהלען. ס'איז געוואכסען און ס'איז אויסגעוואכסען און אויפגעבליהט — „ווי א צערטליכע רויז", וואלט איך געזאגט, וועט איך זאל מיך וועלען אויסרריקען אינ'ם לשון פון אייערע ראמאניסטען, וואס האבען אזא ידיעה אין דעם אויפבליהען פון א רויז, ווי א טערק אין רבנן־קדיש. גרויסע בריות אויף צו זיצען מיט די פיס צום פייער און באשרייבען די נאטור, מיט'ן גרינעם וואלד, מיט'ן רוישענדיגען ים, מיט די זאמדיגע בערג, מיט'ן פראיאהריגען שניי, מיט די אפגעשלאגענע הושענות, מיט די נעכטיגע טעג — אנקוקען קאן איך זיי ניט, אט די באשרייבאכ־צען זייערע, וואס שלאגען צו דער גאל! איך לייען זיי גאר ניט! אז איך נעם א בוך און דערזעה, אז די זון האט געשיינט, די לבנה האט געשפאציערט, די לופט איז געווען דופטיג, די פויגעלעך האבען נעפישטשעט, טהו איך א שליידער דאס בוך אין דער ערד ארײן! איהר לאכט? איהר זאגט, איך בין א משוגענער? בין איך א משוגענער! וואס קאן זיין מעהר?...

אזוי, איז זי אויסגעוואכסען, אט די ראזע, און דערצויגען געווארען מסתמא ווי עס געהער צו זיין, ווי עס פאסט אין אזא אינטעליגענט הויז. א ביסעל האט די מוטער אליין אכטונג גע־געבען אויף איהר בילדונג, א ביסעל האב איך געגעבען השגחה, און נישט קיין ביסעל, נאר א סך, מע קאן זאגען, כמעט די גאנצע צייט האב איך מיך אוועקגעגעבען צום קינד, דאס קינד זאל האבען דעם בעסטען לעהרער, דאס קינד זאל ניט פארשפעטיגען אין גימנאזיע, דאס קינד זאל שפיעלען פיאנא, דאס קינד זאל געהן

מוטער, איך בין א פרעמדער? עס קעהר זיך נאָר נישט אָן. איהר דאַרפט אַריינקוקען א ביסעל טיעפער: מיין צוגעבונדען־זיין צו דער שטוב, דאָס רחמנות צו דער אַלמנה און דאָס הארץ צום אומ־שולדיג יתומה'לע, די גערַאַטענקייט פונ'ם קינד און דאָס, וואָס אַליין בין איך עלענד ווי א בוים — דאָס אַלץ, אז איהר וועט נעמען צוזאַמען, וועט זיין אָט דאָס, וואָס איהר רופט אָן פסיכאַלאָגיע. נישט קיין פעטרישקע, נאָר די ריינע, די אמת'ע פסיכאַלאָגיע. און אפשר וועט איהר זאָגען, דערפאַר, וויי! איך האָב ליעב געהאַט די מאַמע? איך לייקען נישט אָפּ, איך האָב זי זעהר ליעב געהאַט. וווּיסט איהר, ווי אזוי ליעב געהאַט? טאַקי אויסגעגאַנגען נאָך איהרע טריט און טאַקי א מיתה משונה איינגענומען! נאָר זי זאָל וויסען — דאָס לא! גאַנצע נעכט ניט שלאָפען, ליגען און טראַכטען, ווי אזוי זאָגט מען איהר? אויפשטעהן אין דער פריה, שוין פאַרטיג אויף צו געהן זאָגען איהר: „זייט וויסען, פּאַיע, אזוי און אזוי; און וווייטער — ווי איהר פאַרשטעהט". געקומען צו געהן — נישטאָ קיין וועַרטער! איהר וועט זאָגען, איך בין א טרום? זאָגט, וואָס אהרט מיך, אז איהר וועט זאָגען? איהר זאָלט אָפּער נעמען א ביסעל טיעפער באַטראַכטען די לאָגע: פּיני איז געווען מיינער אַיין אמת'ער פריינט, איך האָב איהם ליעב געהאַט מעהר ווי א ברודער. אי, די קשיא: פּאַיע? איהר האָט דאָך נאָר־וואָס געזאָגט, אז איהר געהט אוים נאָך איהר? איז דער תירוץ: אַדרבה, אָט וויי! איך האָב זי ליעב, וויי! איך געהאַט־אוים נאָך איהר, וויי! איך בין נאָך איהר די כּפרה, קאָן איך נישט! נאָר איך האָב מורא, אז איהר וועט מיך נישט פאַרשטעהן. איך זאָל אייך זאָגען פסיכאַלאָגיע, וואָלט איהר פאַרשטאַנען, און אז מע דערצעהלט אייך פונ'ם הארצען, דאָס וואָס איז אָהן קונצען, קומט דאָס אוים ווילד. נאָר וואָס קימערט דאָס מיך? דענקט אייך, ווי איהר ווילט! איך טהו מיר מיינס, איך דערצעהל וווייטער. דאָס קינד איז געוואַפסען. עס רעדט זיך אזוי „געוואַפסען". א קינד וואַפסט, א בוים וואַפסט, און א רעמאַך וואַפסט אויך. ס'איז א חילוק פון וואַפסען ביז

אין די הענט אריין. זי האָט אפילו נעוואָלט, איך זאָל צושטעהן ווי א שותף, האָב איך נעזאָגט: לאַ! איך וועל מיינע הייזער ניט פארקויפען און דעם קאָפ זיך ניט פארדרעהען. זאָגט זי: ס'איז ניט נויטיג די הייזער צו פארקויפען; איך קאָן אזוי זיין א שותף. נו, וואָס, מיינט איהר, האָב איך דערויף נעענטפערט? איך האָב נעענטפערט, אז דאָס אנדערע מאָל זאָל מען מיר אזעלכעס ניט פאָרלעגען, וואָרום איך וויר פאר אזעלכע זאכען ברוגז. ער, עליו השלום, זאָג איך, האָט ניט פארדיענט, אז איך זאָל אייך הייסען באצאָהלען פאר מיין טרחה, זאָג איך, און פאר מיין צייט, זאָג איך, דאָרף איך קיין געלט נישט נעמען. איך האָב נענוג, זאָג איך, צייט, זאָג איך, וואָס איך שלאָג מיך, זאָג איך, קאָפ אין וואַנט... אזוי זאָג איך צו איהר, צו דער אלמנה, און זי שווייגט. אראָפגעלאָזט די אויגען — און שא! אויב איהר זענט א מבין אויף א טשאר, באדארפט איהר פארשטעהן, וואָס איך האָב מיט די וועלטער נעמיינט... אי, פאר וואָס האָב איך איהר ניט נעזאָגט גלייך? איהר זאָלט קיינמאָל נישט פרעגען, פאר וואָס! מסתמא איז ניט אויסגעקומען. איך קאָן אייך נאָר פארזיכערן, אז ס'איז נעווען אזוי גרינג, ווי צו פארריכערן אט דעם פאפירקאָס. איין וואָרט וועט איך זאָג איהר — איז דאָס א שידוך. נאָר אז איך האָב נענומען אויפ'ן קאָפ: „סטייטש, פיני!... אזעלכע גוטע פריינט, ווי מיר זענען נעווען!"... איך וויים, וואָס איהר ווילט זאָגען. איהר ווילט זאָגען, אז מסתמא האָט דאָס צווישען אונז ניט אזוי מסובן נעבראַנט, ס'זאָל זיין אי־אי־אי. האָט איהר א גרויסען טעות. אז איך בין נעווען נאָך איהר די כפרה — האָב איך אייך שוין נעזאָגט, און אז זי נאָך מיר — דארף איך אייך ניט דערצאָהלען קיין מעשיות, וואָרום איהר וועט מיינען, אז... נאָר וואָס נעהט מיך אָן, וואָס איהר וועט מיינען? איהר הייסט בעסער דערווייל נעבען טיי, וואָרום ס'איז מיר שוין טרוקען אין האַלז.

אלזא, ליעבער פריץ מיינער, ביי וואָס האָבען מיר זיך אפּגעשטעלט, נעדענקט איהר? ביי די נעשעפטען. נו, נעשעפטען!

טאנצען — אומעטום בין געווען איך, איך אליין. וועד דען? די געשעפטען אויך! אז ניט, וואלט מען איהר צעטראגען די ביינער! מע האט זי אזוי אויך נעגוג צענומען, אונזערע אידעלעך!... איך וויים, איהר זענט ברוגז, אז מע זאגט „אונזערע אידעלעך". ווי קאן מען אנדערש זאגען, אז ס'איז פארט אזא פאלק? איהר מעגט מיך אנרופען „אנטיסעמיט", און ווי איהר ווילט. איך געה מיר מיט מיין גאנג: אזוי לאנג קרענקען די אנטיסעמיטען, ווי לאנג זיי הויבען ניט אן צו ווייסען, וואס א איד איז!... אויף א אידען פרעגט מ י ך!... איך אליין האב מיט זיי געהאנדעלט ווינציג. איהר ווייסט דאך. איך האב מיר מיינע הייזער מיט מיינע קלייטען, וואס טראגען מיר אריין א גרויסען אייגקונפט, און א סוף. האב איך אויך פון דעסטוועגען צו זינגען און צו זאגען אלע יאהר, אז עם קומט צו מאכען קאנטראקטען, רעמאנטירען די הייזער, צונויפגענעמען דירה־געלט. מאהלט אייך, די גויים זענען אויך ניט בעסער. אזא יאהר אויף זיי! אבער פון א אידען האט מען געקאנט דערוואַרטען, ער זאל שטעהן חאטש א ביסעלע העכער; פארט, ווי זאגט איהר, אתה בחרתנו!... איהר מיינט, אז איהר מיט אייער „אתה בחרתנו", וואס איהר זינגט איהם איין, טהוט איהר איהם א גרויסע טובה? עם הויבט זיך גאר נישט אן! וואס? איהר קאנט דאס נישט ליידען? איך לאז מיך מיט אייך נישט אריין אין קיין דיסקוסיעס. איהר זאגט אזוי, לאז זיין אזוי. יעדער מעג זיך האבען זיין מיינונג. יענעמ'ס מיינונג קימערט מיך נישט. איך וויים מיר מיינם.

אלזא, וואו האלטען מיר? ביי „אונזערע אידעלעך". ווי־באלד מיין פיני איז געשטארבען און פאיע איז געבליבען איין אלמנה, האבען זיך מסתמא געגעבען א לאז צו איהר שענע מענטשען, בעלי־טובות, עצה־געבערס, און מע האט אננעהויבען ביי איהר צענעמען דאס חדר, געווהלט אויסמאכען איין אויהער, ווי עם געהער צו זיין. האב איך זיך אונטערגעחאפט באצייטענס: „קינדערלעך — אזאס!" און איך האב גענומען אקארשט אלע געשעפטען צו זיך

געזאגט? הערסט דו! אט דא שטעהען די אפּסען אונטער'ן בארג! און אט דא הויבט זיך אן די אמת'ע פּסיכאלאגיע! א נייע סדרה געהט אצינד פּאר מיר. א סדרה, וואס זי הייסט „ראזע"!... איהר הערט נאר צו מיט קאפּ און פּארלירט ניט קיין וואָרט, וואָרום דאס איז ניט קיין אויסגעטראכטער ראמאן, פּארשטעהט איהר מיך. דאס איז א געשיכטע א לעבעדיגע, א צאפּעלדיגע, ארויסגעריסען גלייך פּונ'ם הארצען!...

איך וויים ניט, עס ליגט עפּעס א פּח אין יעדער מוטער, אז זי זעהט, איהר קינד איז ארויסגעוואקסען פון די קורצע קליידלעך, אזוי גלוסט זיך איהר שוין זעהען איהר טעכטערעל פּאר'קנס'ט. א שטיק געזונט קומט איהר צו, אז זי דערזעהט יונגעלייט דרעהען זיך ארום איהר טאכטער. יעדער בחור איז ביי איהר א חתן. אי, מאמער איז דער בחור א גארנישט מיט א נישט, מיט א שארלאטאן, מיט א קארטענשפּיעלער, מיט א־דער־שוואַרצער־יאהר־וויסט־וואס? דאס געהט איהר נישט אן! מאהלט אייך, קיין פּוסטע בחורים מיט קיין שארלאטאנעס זענען צו אונז נישט געגאנגען, וואָרום, ערשטענס, איז דאזע געווען נישט פון די, וואס קענען זיך מיט יעדען טענצער, וואס קאן זיך שעהן דרעהען, אויספּוינגען די האנט, ווי א בייגעל, שארען מיט'ן פיסעל און מאכען א בואי־בשלום, א רעווערענסעל פון איין אמת'ען אפּיציער. דאס האט איהר אייך נומער איינס. און צווייטענס, וואו בין איך? איך וועל דערלאזען, אז א פייפער פון די פייפערס זאל זיך אנריהרען, זאל צוגעהן דריי טריט צו ראזען? איך וואלט איהם, דאכט מיר, פריהער אלע בייגער איבערגעבראכען! אש וואלט איך פון איהם געמאכט! איך בין אמאל געווען מיט איהר אויף א באל, אויף א אידישען באל, אין קלוב, צווישען לויטער אריסטאקראטען, אט די, וואס איהר רופט אן בורזשואזיע... איז צוגעגאנגען צו אונז אינגער א „פיינער יונג", אויסגעפּוינגען דעם עלענבויגען האט דאס ווי א „קרענדעל", אייניגעזויגען דאס קעפּעניו א ביסעל אויף א זייט, און א שאר געטהאן מיט'ן פיסעניו, און א שמייכעל פון סאמע האניג האט זיך צעגאסען

איך וועל זיי האָבען צו געדענקען וויל איך וועל לעבען. עקספלאָ־
אטירט אליין איז ווינציג; ארומגעשטעקט מיט פעדערען! פרייהט
זיך ניט! נישט מיך — זי! מיך שטעקט מען ניט ארום מיט
פעדערען. וווייסט איהר, פאר וואָם? וויל איך לאָז מיך ניט.
נאָר וואָם העלפט דאָ יאָ לאָזען זיך, ניט לאָזען זיך, אז מע האָט צו
טהון מיט שווינדלערס, זשוליקעס, באנדיטען, וואָם וועלען אייך
פארדרעהען דעם גרעסטען? זיי האָבען זיך געלעגט אין דער לענג
און אין דער בריים, מע זאָל ביי אונז צונעמען דאָם ביסעל מינץ.
מאָהלט אייך, נישט אזוי גיך נעמט מען צו ביי מיר געלט. זיי
האָבען זיך, מאָהלט אייך, געגוג אָנגעמוטשעט, זיי האָבען ביי מיר,
א רוח אין זייער זיידענ׳ס טאטען, געשפיגען מיט בלוט, ביז זיי
האָבען אויסגעמאנטאטשעט, אויסגעפאָמפעט ביי אונז — איהר
ווילט וויסען וויפיעל? וויפיעל זיי האָבען געקאָנט! א גליק,
וואָם איך האָב מיך באצייטענס ארומגעלוקט און האָב געזאָגט צו
מיין אלמנה: גענוג! ער כאן אומרים בשבת הגדול! אָפּגע־
שניטען, וויי וווייט איך האָב געקאָנט, און ערשט ביי׳ם אָפּשניידען,
האָט מען איהר אָפּגעשניטען דעם קאָפּ, אָבער אזוי וויי עס געהער
צו זיין. אי, וויי אזוי האָב איך דערלאָזט, וועט איהר פרעגען?
איך וואָלט א בעלן זיין זעהען, וויי אזוי וואָלט זיך אזא חכם, וויי
איהר, אויסגעדרעהט פון אזעלכע באנדיטען! און אפשר וואָלט
איהר עס געמאכט בעסער. עס קאָן זיין. איך וועל מיך ניט שפּארען.
דאָם אייגיגע, וואָם מע קאָן אויף מיר זאָגען — איך בין נישט
קיין סוחר. אומגליקליך בין איך! אבי ניט קיין באנדיט! איהר
מיינט, אז דאָם האָט מיך שוין גארנישט געקאָסט? נאָר איך דארף
מיך פאר אייך ניט אויספיינען. איך וויל אייך נאָר דערצעהלען,
וויי אזוי עס האָט זיך ביי מיר געקייטעלט, וויי אזוי אלץ האָט גע־
טריבען דערצו, אז די אלמנה זאָל נישט פארבלייבען קיין אלמנה,
און איך זאָל נישט פארבלייבען קיין אלטער בחור. איין וואָרט,
נישט מעהר וויי איין אייגיג וואָרט, וואָלט איך באדארפט זאָגען —
און איך האָב עס ניט געזאָגט! פאר וואָם איך האָב עס ניט

האָבען, אז פיש וואכטען אויף א ווייבשעלבוים, האָט איהר אויך ביי זיי געזעלט... איך, אז איך באגעגען מיך מיט אזא מין נפש, ווילט זיך מיר זעהר אויסשמירען איהם מיט האָניג, און לאָזען די ביענען האָבען הנאה... ווי אזוי האָט געהייסען דער יונגערמאן, ווילט איהר וויסען? למאי נפקא־מינה? לאָמיר זאָגען, אז ער האָט געהייסען שאפירא. איין עק! זענט איהר שוין צופריעדען? און נעווען איז דאָס מענטשעל א בוכהאלטער אין א בראָנפען־פאבריק, און נישט נאָר א בוכהאלטער, נאָר א גאנצער בעל־הבית, און אז איהר ווילט, האָט ער אין געשעפט געהאט מעהר דעה פונ'ם בעל־הבית, און א בעל־הבית, וואָס האָט ניט קיין צוטרויען צו זיינע מענטשען, איז ניט ווערטה צו זיין א בעל־הבית... איהר מענט אייך האָבען וועגען דעם אייך אנדער מיינונג — איך פרעג אייך ניט!

אלזא, איך בעט אייך, מע שטעלט מיר פאָר א יונגענמאן, וואָס הייסט שאפירא, און איז א בוכהאלטער, און א בעל־הבית, און איין עהרליך מענטשעל, און אין שאָך שפיעלט ער אויסגעצייכענט, דאָס הייסט, ער שפיעלט ניט ערגער פון מיר, איהר מענט אייך קלערען, אז בעסער, איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אז איך שטעל מיך פאָר אייך ניט ארוים פאָר קיין שאכשפיעלער — הייבט געהט זייט א נביא, אז דא פארקויטעלט זיך א ראָמאן, און נאָך וואָס פאָר א ראָמאן! א געפעהרליכער ראָמאן! איך זאָל זיין אזא פערד און נישט ארויסזעהען דאָס באלד פונם ערשטען אָפצוג? שטעלט אייך פאָר, אז איך אליין מיט מיינע הענט האָב אונטערגעלעגט האלץ אויפ'ן פייער, געלויבט דעם יונגענמאן אין טאָג אריין, געמאכט פון איהם א גאנצען צימעס! פארברענט זאָל ווערען דער שאָך און אָנצינדען זאָלען זיך אלע שאכשפיעלער פון דער גאנצער וועלט! איך האָב געשפיעלט מיט איהם אין שאָך, און ער האָט געהאט איין אנדער זאָך אין דער מחשבה. איך האָב ביי איהם ענומען א „קעניגין", און ער האָט ביי מיר אועקגענומען ראָזען! איך האָב איהם געגעבען א „מאט" אין צעהן ענג, און ער האָט מיר געגעבען

ביי איהם אויפ'ן פנים'ע, און מיט א קוויטשעניו פון א מיידעלש קול'כע האָט ער א זאָג געטהאָן... דער רוח ווייסט, וואָס ער האָט א זאָג געטהאָן. צום טאנצען האָט ער זי איינגעלאדען. נו־נו, האָט ער געמאפט פון מיר א טאנץ! ער וועט מיך האָבען צו נערענסען! מיר האָבען זיך עס נאכדעם אָנגעלאכט פונ'ם שלים־מזל'דינען קאוואָ־ליער! פון דעמאָלט אָן האָבען שוין אלע קאוואליערען געוואוסט, אז מע ווי'ל זיך באקענען מיט ראָזען, דארף מען פריהער אָנקומען צו מיר, דורכגעהן א שטיק עקזאמען, און ערשט נאכדעם נעמען דעם וועג. זיי האָבען מיר א נאָמען געגעבען „צערבער", א הונט, הייסט עס, וואָס ליגט ביי'ם איינטריט פון גן־עדן. בין איך בדלות! ווייסט איהר, וועד ס'איז דערפאר געווען ברוגז? די מוטער! „איך טרייב, זאָגט זי, מענטשען פון שטוב". „וואָסערע מענטשען, זאָג איך, ס'איז הינט, זאָג איך, ניט קיין מענטשען!" איין מאָל, צוויי מאָל און דריי מאָל, ביז ס'איז געקומען צו א קאטאסטראָפע. וואָס מיינט איהר — מיר האָבען זיך צעקריגט? א חכם זענט איהר טאקי, נאָר היינטיגס מאָל האָט איהר דוקא ניט געטראָפען! איידער טרעפען, הערט בעסער, וואָס מע דערצעהלט אייך.

אלזוֹ, איך קום איינמאָל צו געהן צו מיין אלמנה, טרעף איך א נאסט, עפּים א יונגערמאן פון א יאָהר צוואנציג אָדער דרייסיג. פּארהאן אזעלכע יונגעלייט, וואָס איהר וועט בשום אופן ניט טרעפען, וויפיעל זיי זענען אלט. דער יונגערמאן, למאי זאָל איך לייקענען, איז געווען א חנ'עוודיגער יונגערמאן, ווי עס גיט זיך אוים אמאָל א מענטש מיט סימפאטיע, מיט א גוט פּנים, מיט גוטע אויגען — איהר קאָנט צו איהם נישט האָבען נאָרניט. געפעלען איז מיר דער בחור פונ'ם ערשטען קוק — ווייסט איהר פּאר וואָס? דערפאר, ווי'ל איך האָב פיינט זיסע מענטשעלעך מיט צוקערדיגע פּנימ'לעך, מיט האָניגדיגע שמייכעלעך. אָנקוקען קאָן איך ניט אָט די נמאס־דיגע נפשות, וואָס קוקען אייך פריינטליך אין די צייהן אריין און באָמקען אייך נאָך איטליכס וואָרט, וואָס איהר זאָגט, און זענען מיט אייך מסכּים, אז אים תמוז שיט א שניי, און טאָמער ווילט איהר

צו דערצאהלען. איך קאן אייך נאר זאגען, אז איך האב מיך באגאנגען מיט איהר נישט ווי א דושענטעלמען, דאם הייסט, איהר קאנט דאם אנרופען גראב, זעהר גראב! איך האב געהאפט דאם היטעל און האב געגעבען א האק מיט דער טיר און ארויס־געלאפען, ווי איין אמת'ער משוגענער, און האב מיר געגעבען דאם ווארט, אז מיין פוס זאל איהר שוועל נישט אריבערטרעטען וויל איך וועל לעבען!... נו, ווי מיינט איהר? איהר זענט דאך עפים א שטיקעל חקרן. וואם זאגט עפים דערויף אייער פסיכאלאגיע? וואם האב איך באדארפט ווייטער טהון? לויפען מרינקען זיך? צי קויפען א רעוואלווער? אדער הענגען זיך ערגיץ אויף א בארעג־בוים? אז איך האב זיך ניט געטרונקען, ניט געשאסען און ניט געהאנגען — דאם זעהט איהר, ברוך השם, ארויס אליין. און וואם איז געווען ווייטער — דאם קאן איך באשטעהן אפלענען אויף איין אנדערש מאל. דער גוטער יאהר וועט אייך ניט נעמען, אז איהר וועט מיר א ביסעל אפווארטען. מע דארף געהן צו מיינע אלמנות. זיי ווארטען אויף מיר מיט'ן עסען.

ע ד פ א ן א ל מ נ ה נ ו מ ע ר א י י נ ס.

א „מאט" אין דריי געגנ, וואָרום צום פערטען גאנג, דאָם הויסט, אז ער איז געקומען צום פערטען מאָל, האָט מיך מיין אלמנה אפגע־רופען אויף א זייט און מיט א מאָדנע פייערעל אין די אויגען האָט זי מיר אָנגעוואָגט א בשורה טובה, אז עס האָט זיך אָנגענומען, און ס'איז א שידוך, און ראָזעטשקע איז א כלה פאר אָט דעם שאפירא, און זי איז אויפ'ן זיעבעטען הימעל, און מזל־טוב צייך און מיר און אונז ביידען !...

וואָס מיט מיר איז געוואָרען, אז איך האָב דערהערט די דאָזיגע שענע בשורה, וויל איך צייך ניט דערצעהלען. איהר וועט זאָגען, אז איך בין א גזלן, א מטורף, א משוגענער. זי, די אלמנה הויסט עס, האָט אויך געזאָגט דאָס אייגענע. פריהער האָט זי געלאָכט, נאָכדעם האָט זי זיך צעשריען אויף מיר, און געענדיגט האָט זיך די געשיכטע מיט טרערען, מיט היסטעריקע, מיט אלע גוטע זאכען — איין אמת'ער קאָנפליקט ! עס האָט, פארשטעהט איהר מיך, אויס־געזעצט דער בלאָטער און ס'איז פאָרגעקומען צווישען אונז א האַרטער געשפּרעך, מיר האָבען זיך ניט געשאָנעוועט איינס דאָס אנדערע, און מיר האָבען אין איין האלבע שעה ארויסגעזאָגט ביידע אזוי פיעל אמת, וויפיעל מיר האָבען נישט ארויסגערעדט אין אלע צוואַנציג יאָהר פון אונזער באקאַנטשאפט ! איך האָב איהר נאָנץ אפען דערקלערט, אז זי איז מיין מלאך־המות, אז זי האָט מיך געקויפט אָהן א מעסער, אז זי האָט צוגענומען ביי מיר מיין איינציגע טרייסט, ארויסגעריסען מיין נשמה, ראָזען, און אוועק־געגעבען איין אנדערען. דערויף האָט זי מיר געענטפערט, אז אויב עמיצער פון אונז ביידען איז א מלאך־המות — בין איך דאָס, ניט קיין אנדערער, און אז אויב עמיצער פון אונז ביידען האָט ארויס־גריסען ביי יענעם די נשמה — האָב איך דאָס געטהאָן מיט איהר נשמה, און נישט מיט א מאָל, נאָר פאוואָלינקע, אין פארלויף פון מעהר אלס אכטצעהן יאָהר !... וואָס דאָס האָט באדייט — דארף איך נישט דערקלערען ; דאָס פארשטעהט אפילו א נאָר אויך. און וואָס איך האָב איהר דערויף געזאָגט, בין איך נישט מחויב

פּאַיע איז געבליבען א יונגע אַלמנה. איך בין געווען ביי איהר א בן־בית, א פריינט, א סעקרעטאר און א ברודער, און בין געווען נאָך איהר די כּפרה. נאָר זאָגען איהר האָב איך נישט געהאט קיין מוטה. און אזוי זענען אוועק אַלע בעסטע יאָהרען. די טאָכטער איז אויסגעוואכסען, די רויז האָט אויפגעבליהט, און איך האָב מיך פּאַרלאָרען, אינגאנצען פּאַרלאָרען! האָט דער גוטער יאָהר אָנגעטראָגען א בחור'ע, א בוכהאלטער שאפירא, וואָס שפּיעלט ניט שלעכט אין שאָך, און די ראָזע האָט זיך אין איהם פּאַרקאָכט. האָב איך אויסגעלאָזט מיין גאנץ ביטער הארץ צו דער מוטער, זיך צעקריענט, געגעבען א זעץ מיט דער טיר און געשוואָרען, אז מיין פוס זאָל דאָרט ניט זיין וויל איך וועל לעבען! — נו, זענט איהר צופריעדען?

אצינד פּארשטעה איך, אז איהר זענט נייגיעריג צו וויסען נאָר איין זאך: אויב איך האָב געהאלטען וואָרט, אדער ניט? נו, איהר זענט דאָך עפּים, ווי אזוי רופט איהר דאָס, א פּסיכאָלאָג? אדרבה, זאגט איהר, צי האָב איך באדארפט האלטען וואָרט, צי ניין? איא, איהר שווייגט? וווייסט איהר, פּאַר וואָס? וויל איהר וווייסט נישט!... אָט וואָס ס'איז געווען:

די גאנצע נאכט האָב איך ארומגעשפּאנט איבער דער שטאָדט, ווי א גוטער משוגענער, אויסגעמאָסטען א מאָל דריי אַלע גאסען אין דער לענג און אין דער ברייט, געקומען אהיים שוין מיט'ן טאג גלייך, איבערגעקוקט אַלע מיינע פּאפּיערען, א סך צעריסען, איך האָב פּיינט אַלטע פּאפּיערען, איינגעפּאקט די זאכען, אוועקגעשריבען בריעף צו א פּאָר באקאנטע, קיין פּריינט, קיין קרובים, ברוך השם, האָב איך ניט, עלענד ווי א בוים, איבערגעלאָזט א פּאַראַרדנונג איבער מיינע הייזער און קלייטען, און אז איך האָב אָט דאָס אַלץ אָפּגעטהאָן, האָב איך מיך אוועקגעזעצט אויף מיין בעטל, דעם קאָפּ אין די הענט, און געטראכט און געטראכט, און געטראכט — ביז ס'איז געוואָרען טאג. האָב איך מיך אנץ שען איינגעוואשען, אנגעטהאָן זיך, און בין אוועק צו מיין אלמנה,

ב.

אַלמנה נומער צוויי

— פֿאַר וואָס איך האָב אייך געלאָזט אזוי לאַנג וואַרטען? — דערפֿאַר, וואָס איך האָב געוואָלט. איך, אז איך דערצעהל עפּעס א זאַך, דערצעהל איך דעמאָלט, וועט מיר וויל זיך, נישט וועט א י ה ר וויל... און אז איהר וויל — דאָס זעהט מען; אויף א געשיכטע, און א שענע דערצו, איז יעדער א בעלן. וואָרום וואָס אהרט דאָס מיך, למשל, אז איך זיץ מיר נאָכ'ן עסען אויף מיין שטוהל אין מיין צימער מיט א ציגאַר אין מיין מויל, און איהר רייסט זיך איין דאָס געזונט, דערצעהלענדיג? אי, דעם דער־צעהלער קאָסט עס אפשר בלוט — וואָס געהט עס אייך אָן? אבי מע דערצעהלט אייך א שענע מעשה! איך מיין נישט דוקא אייך, שרעקט אייך ניט! איהר הערט נאָר מיט קאָפּ וואָס מע דער־צעהלט אייך. און חאָטש דאָס, וואָס איך דערצעהל אייך איצט, איז א גאנץ באזונדערע זאַך, וואָס קעהר זיך מיט מיין פריהעריגער מעשה נישט אָן גאָרנישט, פון דעסטוועגען וואָלט איך וועלען, איהר זאָלט געדענקען, וואָס איך האָב אייך דעמאָלט דערצעהלט, וויל א שטיקעל שייכות האָט דאָס דאָך, און ניט קיין שטיקעל, נאָר א שטיק! און טאָמער האָט איהר עפּעס פֿארגעסען, וועל איך אייך דערמאָנען. איך וועל אייך אין דריי וועהטער איבער'חזר'ען די פריהעריגע געשיכטע און וועל אייך געבען א קיצור־המעשה אויף איין פּוס:

איך האָב געהאַט א חבר פּיני, האָט ער געהאַט א פּרוי פּאיע, האָבען זיי געהאַט א קינד ראָזע. מיין חבר איז געשטאָרבען, און

וואר איז שולדיג אין דעם, וואן ניט איך אליין? איך אליין האב זיי אויסגעלאהרענט, סאי די מאמע, סאי די טאכטער, אז טאמער דארף מען עפעס אין שטוב, זאל געזאגט וואדען מיר — און עס זאל זיך איבערקאהרען די וואלט, מוז דאס צוגעשטעלט וואדען, און ניט שפעטער ווי אין צוויי שעה! מע דארף גאלט — איז צו מיר. דעם דאקטער — צו מיר. א קעכין באשטעלען — צו מיר. א לאהרער אויף טאנצען — צו מיר. א מלבוש, א שוך, א שניידער, א קצב, א פעדער, א הושענה, א קליאמקע — צו מיר, צו מיר און צו מיר! איהר מיינט, איך האב זיי ניט געזאגט: „וואס וועט פון אייך וואדען? א האנטשירקע, א שמאטע וועט פון אייך וואדען!" אזוי טענה איך צו זיי, און זיי לאכען. אלסדינג איז ביי זיי א גאלאכטער! דאס גאנצע לעבען איז א גאלאכטער. פארהאן אזאלכע מענטשען אויף דער וואלט. נישט קיין סך, נאר ס'איז פארהאן. און וואמען דארף עס טרעפען? — מיך! וואר דארף זיך ניאנטשען מיט פרעמדע קינדער? — איך! וואר דארף אויס־גאריסען וואדען פאר פרעמדע צרות? — איך! וואר דארף טאנצען אויף פרעמדע חתונות? — איך! וואר דארף וויינען אויף פרעמדע קברים? — איך! איהר וועט פרעגען: וואר הייסט מיר? וואל איך דארויף ענטפערען אט וואס: וואר הייסט אייך לויפען אין פייער אריין ראטעוועז א פרעמד קינד? וואר הייסט אייך שפרינגען אין וואסער אריין, אז יענער טרינקט זיך? וואר הייסט אייך קרימען זיך, אז יענעם טהוט וואה? איהר וועט מיר זאגען, אז איהר לויפט ניט און שפרינגט ניט און קרימט זיך ניט? זענט איהר א חיה! איך בין נישט קיין חיה; איך בין א מענטש. איך שטעל מיך ניט ארויס פאר איין אידעאלים; איך בין א פשוט'ער, א געווענליכער מענטש, און נאך איין אלטער בחור דערצו, חאטש אייער פסיכאלאגיע זאגט, אז איין אלטער בחור איז איין ענאאיסט. און אפשר איז דאס גופא אויך א מין ענאאיזם? וואס? איהר האט פיינט, זאגט איהר, חקירה? פילאזאפיע? איך האב עס אויך פיינט!

אָנגעקלונגען אין דער טיר, אַריינגעקומען, געהייסען גענעמען קאפּע, ביז מיין אַלמנה וועט אויפשטעהן. מיין אַלמנה איז אויפגעשטאַנען, מיך דערזעהען, איז זי א ווייַלע געבליבען שטעהן, די אויגען זענען ביי איהר געווען ווי אונטערגעשוואָלען, דאָס פּנים בלאַס. אפּנים, זי איז אויך ניט געשלאָפּען די נאכט?... דאָס ערשטע, וואָס איך האָב איהר געזאָגט, איז געווען די דאָזיגע דריי געצעהלטע וועדטער: — וואָס טהוט דאָזע?

אין די וועדטער קומט אָן מסתמא דאָזע אַליין. שען ווי דער טאָג, ליכטיג ווי די זון און גוט ווי גאָט אַליין. דערזעהען מיך, איז זי געוואָרען א ביסעל רויטליך, נאָכדעם איז זי צוגענאַנגען צו מיר, מיך א גלעט געטהאָן מיט'ן הענטעל איבער'ן קאָפּ, פונ'ם שטערן ארויף, ווי מע גלעט א קליין קינד, אריינגעקוקט מיר אין די אויגען אריין און האָט זיך צעלאַכט. ווי אזוי, מיינט איהר, צעלאַכט? חלילה נישט אויף צו באַלעדיגען אייך, נאָר צו פאר־גיפטען אייך אזוי, אז איהר זאָלט אויך אָנהויבען לאַכען, און אַלע זאָלען לאַכען, און די וועלט זאָלען לאַכען! יאָ, מיין ליעבער פּריץ־לעבען, אָט אזא מין כח האָט זי אין זיך, אָט די דאָזע, נאָך עד היום! איך וועל פאר איהר געלעבטער נאָך איצט אוועקגעבען אליץ, וואָס איך האָב. דער חסרון איז, וואָס איצט לאַכט זי שוין מעהר נישט; זי איז נעבאַך אויף צרות, אז אָך און וועה איז מיר, עס לאַכט זיך ניט! נאָר איך האָב פיינט, אז מע חאַפּט איינס פאר דאָס אנדערע. איך האָב ליעב, אז מע הויבט אָן א זאַך, זאָל מען געהן פסדר. אַלזאָ, איך נעה פסדר.

דעם טעם פון חתונה מאַכען א טאַכטער ווייסט איהר? ניין? איהר ווייסט ניט? זאָלט איהר טאַקי ניט ווייסען! איך האָב דעם טעם פאַרזוכט, און גוט פאַרזוכט, חאַטש אפילו א פרעמדע טאַכטער, נאָר פאַרזוכט האָב איך דאָס. איך וועל דאָס געדענקען לאַנג־לאַנג. וואָס האָב איך געזאָלט טהון, איך בעט אייך, אז מיין אַלמנה, פּאיע הייסט עס, איז אזא מענטש, וואָס איז געוואוינט געוואָרען, מע זאָל איהר אריינטראָגען אין שטוב אריין פונ'ם גרייטען? און

אט אזוי זאָג איך צו מיר אליין און באַנעמען זיך מיט פּאיע׳ס אויגען, און עס רייסט מיר אוים א שטיק האַרץ — פּאר רחמנות, צו איהר... איהר הערט? רחמנות! שוין נישט מעהר, ווי רחמנות... פּריהער, געדענק איך, איז געווען איין אַנדער געפיהל ביי מיר... איצט איז פּאַרביבען בלויז רחמנות... און וויבאַלד רחמנות, איז אויף מיר אפשר אויך א רחמנות? און אפשר נאָך א גרעסערער? און ווער איז איהר שולדיג? למאי האָט זי געשווויגען ביז אהער? וואָס שווייגט זי איצט? וואו שטעהט דאָס געשריבען, אז איך איהר מעג זאָגען, און זי מיר ניט?... בושה, וועט איהר זאָגען? מנהג העולם? די וועלט פיהרט זיך אזוי? איך לאָך פון אייער וועלט! ביי מיר איז ניטאָ קיין אונטערשייד: „ער" זאָל זאָגען פּריהער, „זי" זאָל זאָגען פּריהער. מענטשען זענען מענטשען! אז זי שווייגט, שווייג איך אויך! איהר ווילט דאָס אָנרופען עקשנות? אמביציע? משוגעת? רופט דאָס וואָס איהר ווילט! איך האָב דאָך אייך געזאָגט שוין, אז מיר איז דאָס אלץ איינס... נישט מעהר, איך רעד מיר אוים פּאר אייך דאָס האַרץ און מיט אייך צוזאמען וויל איך אנאַליזירען, אויסגעפינען, וואו איז דאָ דער וואָרעם? אפשר איז דאָס דערפאר, וואָס מיר זענען מיט פּאיען קיינמאָל נישט געווען פּאר זיך אליין קיין צוויי מינוט? שטענדיג איז געווען אין מיטען א נפש, וואָס האָט פּאַרנומען איכ־גאנצען אונזער צייט, אונזערע געדאנקען, אונזערע געפיהלען, אונ־זערע צרות און פּאַרגעניגענס — אלץ האָט געהערט צו יענעם, ניט צו אונז. פּאר זיך אליין א מינוט א פּרייע — דאָס, פע! דער רוח זאָל דאָס וויסען! מיר בויידע זענען ווי באשאפען געוואָרען ספעציעל נאָר פון יענעמ׳ס וועגען! פּריהער איז געווען פּיני. נאָכדעם האָט גאָט געהאָלפען א ראָזעטשקע. איצט האָט אונז דער אויבערשטער צוגעשיקט א נייעם נחת: איין איידעמעל אויף קעסט! מאהלט אייך, עס איז שוין געווען דאָס רעכטע איידעמעל! אזעלכע איידעמס מעגען זיך ווינטשען אלע אידען. איהר וויסט נאָנץ גוט, אז איך בין ניט פון די מענטשען, וואָס וועלען אזוי ניך

אלזא, דארף מען חתונה מאכען מיין אלמנה'ס טעכטערעלע, ראָזען, און מע דארף זיך פארשטעלען פאר א מחותן. איהר האָט אַיין אנדער ברירה? און איהר דארפט פארשטאנען, לויט איהר קענט מיך שוין א ביסעל מיט מיין קאפריז, ווי איך האָב דאָס ליעב! דאָס וואָרט „מחותן" שלאָגט מיר צו דער גאל! רופט מיך „מענטש", רופט מיך „לאָקיי", רופט מיך „משרת", רופט מיך „קנאקניסעל" — אבי ניט „מחותן"! זי אָבער, מיין אלמנה הייסט עס, איז דוקא צופריעדען פונ'ם נייעם נאָמען, וואָס מע האָט זי נעקרוינט: „מחותנת'טע". אז מע זאָגט איהר „מחותנת'טע", ווערט זי בריייטער ווי לענגער. „אָט באלד ווערט איהר א שוויעגער!" — אזוי זאָג איך צו איהר. קוועלט זי, ווי א באָקסער: „הלואי, זאָגט זי, ווי דערלעב איך דאָס שוין!"... א שענע שוויעגער! איהר זאלט זי נעווען זעהען צו דער חתונה, אונטער דער טאכטער'ס חופה: א בילד! א פארשוין! א יונענד! איהר וואלט אין לעבען נישט זאָגען, אז ס'איז א טאכטער מיט א מוטער, נאָר א שוועסטער מיט א שוועסטער! איך האָב מיך, הערט איהר, פארקוקט אויף איהר, שטעהענדיג מיט די קינדער אונטער דער חופה, און האָב צו מיר אליין נעזאָגט:

— שוטה וואָס דו ביזט! עלענדער שטיין וואָס דו ביזט! אצינד איז פאר דיר א מאמענט... איין וואָרט ווען דו זאָגסט, איין קוק ווען דו טהוסט, ווערסט דו אוים עלענדער שטיין... בויעסט דיר דיין הויז... פלאנצסט דיר דיין ווייננאָרטען... טרעטסט אריין אין דיין גן־ערן... לעבסט דיר דיין רוהיגען לעבען, צווישען אייגענע, ליעבע און געטרייע... שלאָג דיר ארוים פון קאָפ ראָזען... ראָזע איז ניט פאר דיר... ראָזע פאסט צו דיר, ווי א קינד... זיי ניט געגאָרט... קוק אויף דער מוטער! זאָג איהר דאָס וואָרט, דו ווילדע חיה וואָס דו ביזט!... איהר זאלסט דו זאָגען, ניט קיינעם! וואָס ציהסט דו די נשמה? זעהסט דו דען ניט, ווי זי קוקט אויף דיר, מיט וועלכע אויגען?...

די מחותנים, געשענקט דעם חתן א קאסטען מיט זילבער און האָבען זיך אויסגעשטעלט בריוט און מילד, ווי די אמת'ע פילאַנטראָפען. און איך האָב טאקי ליעב א פילאַנטראָפ, און נאָך א בעל־הבית א פילאַנטראָפ, אז ער קומט מיר אויף א שמחה און שטעלט זיך ארוים מיט זיין פילאַנטראָפיע, אז אלע זאָלען זעהען און זאָלען וויסען, אז ער איז א בעל־הבית א פילאַנטראָפ, וואָס ווייסט, ווי צו שעצען א „מענטשען"!... אי, דער „מענטש" האָט איהם אפשר געמאכט א פארמעגען? און וועז נישט דער „מענטש", וואָלט ער אפשר איצטער ניט געווען קיין בעל־הבית און קיין פילאַנטראָפ?... אייער שמייכלען, וואָס איהר שמייכעלט, איז אומזיסט! מיין ליעבער פריץ, איך שטעל מיך ניט ארוים פאר קיין סאציאַליסט. נאָר א בעל־הבית א פילאַנטראָפ האָב איך פיינט! וואָס קומט מיר דערפאר? והראיה? אָט וועט איהר הערען, וואָס א בעל־הבית א פילאַנטראָפ קאָן. דאכט זיך מיר, אז גאָט העלפט, מע האָט א געשעפט, וואָס טראָגט־אריין שענע עטליכע טויזענטער א יאָהר, און א מענטשען האָט מען אזעלכען, וואָס מע קאָן זיך אויף איהם פארלאָזען, קאָן מען שלאָפען רוהיג אין דער היים, און אפילו אוועקפאָהרען קיין אויסלאנד און לעבען א גוטען טאָג? איז דאָך אָבער „אונזערע אידעלעך". איך ווייס, אז איהר האָט פיינט, נאָר איך זאָג נאָך א מאָל „אונזערע אידעלעך". ס'איז זיי קאָרג די וועלט! א איד האָט ליעב געשעפטען, פליהען, דרעהען, קנאקען, טראָסקען — מע זאָל זעהען! מע זאָל הערען! וואָס טויג אייך, מיין שאָפירע'ס בעלי־בתים האָבען זיך נישט באנוגענט מיט דעם, וואָס זיי האָבען אזא גאָלדען געשעפט אין אזעלכע זיכערע הענט. זיי זענען אריין אין וועלדער און אין פעלדער, אין „טאָרגעס" און אין טאקסעס, אין ווייץ און אין קליען, און אין הייזער האָט זיך זיי פארגלוסט אריינקריכען, ס'איז געווארען א היץ אויף הייזער, הייזער האָבען געבראנט און זיי האָבען געבראנט, ביז זיי זענען פארברענט געוואָרען, אריינגעשלעפט אונזער שאפיראָן מיט וועס־סעלעך, פארחאפט וויפיעל ס'איז געווען מזומנים און אוועק קיין

נתפעל און וואָס האָבען א טבע יענעם אָפּלויבען אין טאָג אריין. איך וועל אייך נישט דערצעהלען קיין פּוסטע דבורים, פּזמונות, איבערטריבענע קאָמפּלימענטען וכדומה. איך וועל אייך נאָר זאָגען, אז דאָס וואָרט „ענגעל" איז א באַלעדיגונג פּאַר דעם דאָזיגען מענטשען. געגוג פּאַר אייך? אויב ס'איז דאָ א הימעל, אויב מלאָכים שוועבען דאָרט אָרום, און אויב די מלאָכים זענען ניט ערגער פון אָט דעם שאָפירקע, זאָג איך אייך, אז ס'איז פּדאי צו שטאַרבען און בעסער זיין מיט זיי, אלס מיט אַלע איבעריגע צוויי־פיסיגע חיות, וואָס דרעהען זיך דאָ אָרום אונטער גאָט'ס הימעל און פּאַרפּאַסקודיגען די ערד. איהר וועט זאָגען, איך בין א מיזאַנטראָפּ, א מענטשענפיינט? איהר זאָלט האָבען פון א מענטשען דאָס, וואָס מיר האָבען געהאַט, אייך זאָלען מענטשען טהון דאָס, וואָס מע האָט אונז געטהאָן, וואָלט איהר געווען ניט א מיזאַנטראָפּ, נאָר א גזלן. איהר וואָלט זיך אַוועקגעשטעלט מיט א מעסער אין מיטען גאַס און איהר וואָלט געקוילעט מענטשען, אזוי ווי שאָף!... וואָס איז ביי אייך פּאַר א מאָדע לאָזען א מענטשען רערען שטונדען־לאַנג און נישט פּרעגען, צי ווייל יענער א גלאָז וואַסער? הייסט געבען טיי!

אלזא, וואו האלטען מיר? ביי אונזער נחת, ביי אונזער איידעמעל שאפירקע.

עס דאכט זיך מיר, אז איך האָב אייך שוין געזאָגט, אז ער איז געווען דער גאַנצער פיהרער פון א גוראַלניע, א בּראַנפּען־פּאַבריק, און ניט נאָר דער גאַנצער פיהרער, נאָר דער גאַנצער בעל־הבית איבער'ן גאַנצען געשעפט. אלע איז געווען ביי איהם אין די הענט, אויף זיין נאָמען. דאָס צוטרויען, וואָס זיי האָבען געהאַט צו איהם, איז אין לשער, און ליעב געהאַט האָבען זיי איהם, ווי א קינד. איהר קאָנט פּאַרשטעהן, אז אויף דער חתונה זענען זיינע בעלי־בתים, צוויי שותפים, גנבים (זיי זאָלען מיר מוחל זיין, זיי זענען שוין לאַנג אויף דער אמת'ער וועלט אין אמעריקע), געווען

איך דענק, אז עס איז אייך ניט וויכטיג, ווי אזוי און מיט וואָס ער האָט זיך געׂסמ׳ט, און וואו האָט ער געטומען סם? און וואָס עפּיס סם? און וואָס האָט ער געשריבען פּאר א בריעף צו מיר? און וואָס האָט ער מיר געזאָגט? און ווי אזוי האָט ער זיך געזעגענט מיט ראָזען? און מיט דער מוטער, און מיט מיר? — דאָס אַלץ איז ניט מעהר ווי סענטימענטען, וואָס די ראָמאַניסטען באַנוצען זיך מיט זיי, אום אויסצוקוועטשען ביי׳ם נאַרישען לעזער א טרער. איך וויל אייך נאָר זאָגען אין דריי ווערטער: נישט זיך האָט דער מענטש געׂסמ׳ט — ער האָט געטומען און האָט אוועק־געׂסמ׳ט אונז אַלעמען! דער בראָך איז געווען אזוי גרויס, דער שמערץ איז געווען אזוי טיף, דער וועהטיג איז געווען אזוי גרויליך, אז ביי אונז אַלע דריי האָט זיך ניט געפּונען קיין איינציגע טרער! מיר זענען פּאַרגליווערט, פּאַרשטיינערט, פּאַרשטאַרבען געוואָרען, געפּאַלען מיט׳ן פּנים צו דער ערד, און וואַלטען געווען די גליק־ליכסטע פון די גליקליכסטע, ווען איינער קומט און האָקט אונז אַראָפּ אַלעמען די קעפּ מיט איין מעסער!... הערט איהר, איהר מעגט אייך זאָגען וואָס איהר ווילט — אָנקוקען קאָן איך ניט אָט די אַלע, וואָס קומען אייך טרייסטען חלילה ביי איין אומגליק. זייערע צוגעגרייטע פלומרשט־טרויעריגע פּנימ׳ער, וואָס אויף יעדען שטעהט אויפּגעשריבען: „א דאנק גאָט, וואָס ניט איך"... זייערע הילצערנע רעד, וואָס קלעפּען זיך ניט, זייערע פּאַלשע שבחים, זייער אַוועקגעהן אומגעזעגענט מיט א מורקע אונטער דער נאָז... וואָס דאַרפט איהר מעהר? אפילו אָט דער איוב, וואָס ס׳איז א מנהג, אז יעדער גראָבער יונג זאָל אין איהם אריינקוקען, ווי א האָהן אין „בני־אָדם", איז מיר נמאס! וואָס? אפּיקורסות, זאָגט איהר? דאָס הייסט ביי אייך אפּיקורסות? נו, און נעמען אונטערשטעלען א פּיסל איין אומשולדיגען מענטשען, הייסען איהם חתם׳ענען וועפּסלען און אליין אוועק מיט געלט קיין אמעריקע, און דעם „מענטשען" לאָזען, ער זאָל נעמען און אוועק׳סם׳ען אי זיך אליין, אי נאָך דריי אומשולדיגע נפשות — דאָס וועט ביי אייך הייסען

אמעריקע, און ס׳איז א סברה, אז זיי זענען דאָרטען, ווי מע זאָגט אויף דעם אמעריקאַנער לשון, „אָלל־רייט", און איהם, שאפיראַן הייסט עם, האָבען זיי געלאָזט זיצען ביז׳ן האַלז אין חובות, פּאַר־באָדען און פּאר׳חתמ׳עט מיט וועכסלען פון אויבען ביז אַראָפּ. ס׳איז געווען א גרויסער סקאַנדאַל, און ס׳איז דערגאַנגען דערצו, אז מע האָט גארנישט געוואָלט קוקען, צי איז ער א „מענטש", צי איז ער א בעל־הבית — ער מוז צאָהלען די וועכסלען, און אזוי ווי ער קאָן ניט מיט וואָס, איז ער באנקראָט, און אזוי ווי ער קאָן ניט באווייזען, אז דער באנקראָט האָט זיך צו זיי געטומען פון איין אומגליק, וועלט דאָס אָנגערופען ביי אונז, ווי איהר וויסט, און אפשר וויסט איהר ניט, „זלאָסטנע באנקראָט", דאָס הייסט: איין אָנזעצער א פּאַרך, און א פּאַרך איין אָנזעצער זעצט מען איין אין טורמע, וואָרום א פּאַרך האָט די וועלט פיינט! איהר קאָנט אייך זיין צעהן מאָל איין אָנזעצער, צעהן מאָל איבער׳חזר׳ען דעם פסוק, און אבי איהר מאכט דאָס אָפּ קיילעכיג, מיט׳ן „כבקרת", ווי עס געהער צו זיין, שטעלט איהר ארויס דער וועלט מחילה א פיינ, און קויפט א הויז מיט א „מפטיר", און איהר וועלט א שענער מענטש, און איהר טהוט די גרעסטע שידוכים, און איהר זאָגט דעות אין שטאָדט, און איהר טרעט אויף קעפּ, און איהר שטופט אייך צו די גרויסע, צו די למד־וואו גדולים, וואָס פיהרען די גאַנצע שטאָדט ביי דער נאָז, און עס דאכט זיך אייך, אז איהר זענט א גרויסער, און איהר שפריצט, און איהר בלאָזט זיך, ווי איין איינדיק, און איהר דערקענט ניט קיין מענטשען, און איהר רעדט זיך איין, אז דער רוח האָפּט אייך אקאָרשט ניט אוועק!... האָט קיין פּראַיבעל ניט, איהר פּארשטעהט דאָך, אז ניט אייך מיין איך, די וואָנט מיין איך... וואָס נוצט אייך? מיין בחור, מיין שאפירא, האָט ניט געקאָנט אריבערטראָגען דעם בזיון, און אנב האָט איהם וועה געטהאָן דאָס האַרץ אויף אַרעמע אלמנות און יתומים (זיינע בעלי־בתים האָבען ניט געשאַנעוועט קיינעם, זיי האָבען געטומען וואו זיי האָבען געקאָנט) — ער האָט זיך גע׳סמ׳ט!...

אין אייך אויך... וואָס? איהר ווילט מיר איינרעדען, אז איהר גלויבט יאָ? — געזונטערהייט! איך האָב צו אייך גאָרנישט ניט; אבי איהר אַליין זאָלט זיין איבערצייגט, אז איהר זענט ניט קיין צבוע'ק, קיין היפאָקריט. הערט איהר, אידען, האָב איך פיינט היפאָקריטען, טאקי נאָר ווי א איד האָט פיינט חזיר! זייט אייך פרום, ווי צעהן טויזענט רוחות, אבי מיט אין אמת! טאָמער זשע זענט איהר גלאָט א גנב, א פאַרמאַסקירטער „וצדקתך", זענט איהר ניט פון מיינע לייט, און איך דאַרף אייך אויף תשעה־נייעצינג כּפּרות. אָט אזא מענטשעל בין איך מיר!

הכּלל, וואָסער א סדרה געהט היינט? — פייגעלע! פון דער ערשטער מינוט, וואָס די פייגעלע האָט זיך באַוויזען אויף דער וועלט, האָט אַליץ ווי אויפגעלעבט, אַלע און אַלעס האָבען געשמיי־כעלט און געפרעהט זיך. אַלע פנימ'ער האָבען געשיינט. אַלעמענ'ס אויגען האָבען אָנגעהויבען צו לייכטען און גלאַנצען. אינאיינעם מיט דעם קינד זענען מיר אַלע אויפ'ס ניי געבוירען געוואָרען. איך וועל אייך זאָגען א שענס: ראָזע, וואָס סע האָט זיך נישט באַוויזען אויף איהר פנים קיין שמייכעל שוין אזא צייט, האָט פלוצים אָנ־געהויבען וויעדער צו לאַכען מיט איהר פריהעריגען מאָדנע גע־לעכטער, וואָס פאַרגיפטעט אייך און צווינגט אייך, אז איהר זאָלט אויך לאַכען, חאָטש עס ווילט זיך אייך גאָר ווייגען. אָט אזא מין פּח האָט באַוויזען די קליינע פייגעלע, אז זי האָט אויפגעעפענט איהרע קליינע אויגעלעך און האָט געגומען דאָס ערשטע מאָל מיט א פונק פון פאַרשטאַנד באַטראַכטען אונז אַלע דריי. און ווער שמועסט, אז אויף פייגעלע'ס ליפּעלעך האָט זיך באַוויזען דאָס ערשטע שמייכעלע, זענען ביידע אַלמנות שיער ניט משוגע געוואָרען פאַר ענטוזיאזם און התפעלות. זיי האָבען מיך באַגענענט מיט אזא אימפּעט, אז איך האָב מיך פאַר זיי דערשראָקען:

— גוואַלד, וואו זענט איהר געווען פריהער מיט אירע מינוט?

אזוי זענען אָנגעפאַלען אויף מיר ביידע אַלמנות.

ווי אזוי? וואָס פאר א נאָמען וועט איהר דעם נעבען? נישט אפיקורסות? איאָ, ניין? און פון נאָט אליין וועט איהר זאָגען, אז ס'איז ניט קיין אומרעכט? וואָרום ווי טאָר מען רעדען אויף נאָט? טהוט אלע זשע א קוק וואָס זאָגט דערויף איוב? אט דער זעלבער הייליגער איוב, וואָס ס'איז א מנהג, איהר זאָלט אין איהם אריינקוקען, ווי א האָהן אין „בני־אדם"? איאָ, איהר שווייגט? איך שווייג אויך, וואָרום איהר קאָנט רעדען צעזעצטערהייט, וועט אייך קיינער ניט ענטפערען! איהר וועט איבערקייען נאָך א מאָל די שוין לאָנג איבערגעקייטע ווערטער: „ה' נתן וה' לקח" — און דערבייי וועט איהר בלייבען... וואָס זאָגט איהר? פילאָזאָפירען הייסט קייען שטרוי? איך זאָג אויך דאָס אייגענע.

אלזאָ, איך קעהר מיך אום צוריק צו מיין אלמנה... וואָס זאָג איך אלמנה? צו מיינע צוויי אלמנות! ראָזע אויך איין אלמנה! חא־חא־חא! עס איז אזוי טרויעריג, עס איז אזא באַלעדיגונג פון דער נאַטור, אז נאָר לאָכען דאַרף מען. ראָזע איין אלמנה! איהר זאָלט זי געווען זעהען: א קינד פון פופצעהן יאָהר קאָן ניט אויסזעהען יונגער. ראָזע איין אלמנה! איין אלמנה אליין איז נאָך גארניט! ראָזע — א מאמע! א מוטער פון א קינד! אין א חדשים דריי נאָך שאפירא'ס טויט האָט זיך געלאָזט הערען א קול פון א באשעפענישל, און די שטוב איז געוואָרען פול מיט דעם באשעפענישעל. פייגעלע האָבען זיי דעם א נאָמען געגעבען — און אין שטוב האָט געוועלטיגט נאָר איין פייגעלע, און אלץ איז געווען נאָר צוליעב דער איינער פייגעלע, און וואו איהר זענט געשטאַנען, און וואו איהר זענט געזעסען, און וואָס איהר ניט געטהאָן, האָט איהר געקאָנט הערען נאָר פייגעלע און פייגעלע און וויעדער פייגעלע! אויב מע זאָל וועלען זיין א מאמין און גלויבען אין „השגחה פרטית", ווי איהר רופט דאָס אָן, וואָלט איך געזאָגט אויף דער פייגעלע, אז דאָס האָט נאָט באַלוינט אונז פאר אונזערע גרויסע ליידען און האָט אונז געשיקט א טרייסט. איהר וועלט אָבער, אז איך בין א קנאפער מאמין און איך בין שטאַרק מסופק

דער גאנצער וועלט! און וויבאלד אז פייגעלע איז אזא חכמה, קומט דאך איהר, מע זאל זי אזוי לאנג קושען, ביז דאם קינד הויבט אן צו ווייגען, און איך ריים עם ארוים ביי זיי פון די הענט און שטיל דאם איין, וואהרום ביי קיינעם שווייגט ניט אזוי דאם קינד, ווי ביי מיר, און מע קאן זאגען, אז קיינעמ׳ס האר האט פייגעלע ניט אזוי ליעב, ווי מיינע האר, און קיינעמ׳ס נאז ווערט ניט אזוי נעריסען פון איהרע ברעקלעך פינגערלעך, ווי מיין נאז, און פיהלען אויף זיך די דאזיגע ברעקלעך פינגערלעך איז א גן־עדן! עס גלוסט זיך אויסקושען טויזענט מאל איטליכס גליעד פון די דאזיגע קליין־טשינקע, גלאטינקע, וויסינקע און וווייכינקע פינגערלעך! איהר קוקט אויף מיר און איהר טראכט זיך: „אט דער מענטש האט א וויבערשע נשמה; אניט — וואלט ער אזוי ניט ליעב געהאט קיין קינדער"... אבער איא, איך האב געטראפען, וואם איהר טראכט? ס׳איז אזוי די מעשה: וואם פאר א נשמה איך האב — וויים איך ניט, נאר אז איך האב ליעב קינדער — דאם איז א פאקט! וועמען דען זאל מען ליעב האבען, אז ניט קיין קליינע קינדער? אייערע גרויסע, ווילט איהר, זאל איך ליעב האבען? אט די גלאטע מארדעם מיט די געפאקטע בייכלעך, וואם זייער גאנץ לעבען איז א געשמאקער מיטאג מיט א גוטען ציגאר מיט א פרעפעראנסל? צי אט יענע שענע מענטשען, ווילט איהר, זאל איך ליעב האבען, די וואם קהל׳ען זיך און לעבען פון דער קהל׳שער שיסל און שרייען און ליארעמען און פויקען איבער דער גאנצער וועלט, אז זייער גאנצער מיין איז טובת הכלל?... אדער איהר זענט א בעלן, איך זאל ליעב האבען אט די יונגע צוציקעם, וואם ווילען מתקן זיין די וועלט, רופען מיך „בורזשוק" און ווילען מיך צוויננען, איך זאל פארקויפען מיינע הייזער און צעטיילען זיך מיט זיי לשם עקספּרא־פריאציע? אדער איהר וועט מיר אפשר היסען, איך זאל ליעב האבען די גראבע וויבער, די פרות־חפשן, וואם זייער איינציגער אידעאל איז פרעסען, קליידער, בריליאנטען, טהעאטער און געפעלען פרעמדע מאנסביליען? צי נאר די אונטערגעשאפענע אלטע מוידען,

— וואָס איז דען? וואָס האָט זיך געטראָפען? — פרעג איך א דערשראָקענער און באַקום פון זיי איין ענטפער:

— סטייטש, פייגעלע האָט אָט־ערשט מיט אַנדערהאַלבען מינוט פריהער א לאַך געטהאָן! דעם ערשטען לאַך!

— אָט דאָס איז גאָר? — זאָג איך גאַנץ קאַלט, און אינ־וועניג דאָס הארץ פרעהט זיך, געוועהנלעך, ניט אזוי אויף דעם, וואָס פייגעלע האָט א לאַך געטהאָן, ווי אויף דעם, וואָס מיינע צוויי אַלמנות זענען אזוי ששון־ושמחה'דיג. נו, היינט קאַנט איהר שוין פּארשטעהן, וואָס עם האָט זיך אָפּגעטהאָן ביי'ם ערשטען צייהנדעל! די ערשטע האָט דערפיהלט, נאַטירלעך, די יונגערע אַלמנה, די מוטער. האָט זי צוגערופען די עלטערע אַלמנה, פּאַיען הייסט עם, און ביידע אַלמנות האָבען געגומען פרובירען מיט א גלאָז, און אז זיי האָבען דערהערט, אז עם קלינגט א צייהנדעל, האָבען זיי געמאַכט אזא גוואַלד, אז איך בין אריין פון צווייטען צימער ניט טוידט, ניט לעבעדיג.

— וואָס איז דא?

— א צייהנדעל!

— עס ווייזט זיך אייך אוים! — זאָג איך צו זיי בפיון, עס זאָל זיי א ביסעל רייצען. און ביידע אַלמנות נעמען מיין פינגער און טאַפען־אָן ביי פייגעלען אין הייסען מיילכעל עפּים א שארף שפּיציקעל, וואָס קאָן זיין, ס'איז א צייהנדעל.

— נו? — פרעגען זיי מיך ביידע און וואַרטען, איך זאָל זיי שוין אָפּגעבען א גרוס פון'ם צייהנדעל. איך מאַך זיך תמ'ע־וואַטע. איך האָב ליעב זיי צו רייצען. פרעג איך זיי איבער:

— וואָס נו?

— אָבער איא, א צייהנדעל? ?

— א צייהנדעל, וואָס דען זאָל דאָס זיין?

און דאָס פּארשטעהט איהר דאָך, אז וויבאַלד א צייהנדעל, איז דאָך פייגעלע א חכמה, וואָס מע קריגט ניט די צווייטע אין

ערגיץ נעשריבען אין א ביכעל, וויל איך ניט איבערקייען יענעמ׳ס ווערטער. איך האָב אייך שוין געזאָגט, אז איך האָב פיינט זייערע באשרייבענישען פון דער נאטור, וואָס זענען אזוי עהנליך אויף דער נאטור, ווי איך בין עהנליך אויף א טערקישען פּאשא. הכלל, ס׳איז נעווען א זומער־נאכט, איינע פון די זעלטענע וואַרעמע, לויטערע, פּרעכטיגע נעכט, וואָס דער טריקענסטער מענטש אין דער וועלט וועלט פּול מיט פּאַעזיע און עס בענקט זיך איהם ערגיץ אהין, ווייט, ער ווייסט אליין ניט וואוהין. עס חאפּט איהם ארום פון אַלע זייטען א מאָדנער שטראָם פון רוח־הקודש, און ער זינקט אין א הייליגע שטילע רוהיגקייט, און ער פּארקוקט זיך אין דער טיעפּער בלויער יאַרמעלקע, וואָס מיר רופען דאָס הימעל, און ער פיהלט, אז דער הימעל סוד׳עט זיך עפּיס מיט דער ערד, פיהרען א שטילען שמועס צווישען זיך, א שמועס פון אייביגקייט, פון אומ־עהנליכקייט און פון דעם, וואָס מענטשען רופען נאָטהייט...

נו? וואָס וועט איהר זאָגען אויף מיין באשרייבען די נאטור? ניט געפעלען? בין איך אויסגעשטעלט! האָט צייט, איהר זענט נאָך ניט פּארטיג. איך האָב אייך פּארגעסען דערצעהלען פון די זשוקעס — מאָדנע, שווערע, ברוין־פּארביגע זשוקעס, וואָס טראָגען זיך אין דער פינסטער, צעלאָזט די פליגעל, זשומען און הודען און טהוען זיך אַלע מאָל א זעץ אָן וואַנט אַדער אָן פענסטער, און טהוען א פּאָל אַנידער אויף דער ערד מיט האַלב־צעלאָזטע פּאַלעס און וועלען אנשוויגען. איהר זאָלט גאָר נישט האָבען קיין יסורים — זיי וועלען א ביסעל ארומפּויזען אויף דער ערד, זיך אויפהויבען, צעלאָזען די פּאַלעס און וועלען זיך וויעדער דרעהען ארום דער שיין פון דעם ליכט מיט א זשומען און מיט א הודען, און וויעדער געבען זיך א זעץ אין פענסטער אריין און א פּאָל אנידער אויף דער ערד... מיר זיצען אויפ׳ן גאַניק, וואָס געהט אין גאַרטען אריין, אַלע פיער: איך, און פּאַיע, און ראָזע, און פייגעלע. פייגעלע איז שוין א גרויסע; פיער יאָהר וועלט איהר ראש־חודש אַלע, און רעדען רעדט זי ווי אין אַלטער. זי רעדט און פרעגט קשיות. טוויזענטער

וואָס אמאָל, אין מיינע יונגע יאָהרען, האָבען זיי געהייסען „ניהי־
ליסטקעס", היינט הייסען זיי „עס־עסאָווקעס", „עס־עראָווקעס",
„קאָדעטניצעס" וכדומה אזעלכע שענע נעמען?... איהר זאָגט,
ווייל איך בין איין אלטער בחור, בין איך א בעל־כעסן און א מיזאַנ־
טראָפ און מיר געפעלט ניט קיינער? זאָגט אייך — וואָס אהרט מיך,
וואָס איהר זאָגט? איך טהו מיר מיינם: איך דערצעהל. וואו
זשע האלט איך? ביי׳ם קינד, ביי פייגעלען, ווי מיר האָבען דאָס
ליעב געהאט. דאָס גאנצע לעבען האָבען מיר אוועקגעשענקט דעם
קינד, מיר אלע דריי, דערפאר, וויל דאָס קינד האָט אונז פארזיסט
די ביטערקייט פון׳ם לעבען, צוגעגעבען אונז אלעמען פרישע
ענערגיע צו טראָגען דעם שווערען יאָך פון דער נארישער פאר־
דאָרבענער וועלט. און פאר מיר עקסטרע איז אין דעם קינד געווען
א גאנצער סוד. איהר וועט דעם סוד לייכט פארשטעהן, אויב
איהר וועט זיך דערמאָנען, וואָס איז געווען פאר מיר ראָזע. וואָס
מעהר דאָס קינד האָט געוואָפסעלט, אלץ מעהר האָט געבליהט די
האָפענונג ביי מיר אין הארצען, אז מיין עלענד זאָל ענדליך פאר־
שווינדען און איך זאָל אמאָל אויך וויסען פון א לעבען אויף דער
וועלט... און ניט נאָר איך אליין האָב זיך ארומגעטראָגען מיט דער
מחשבה — די זעלבע האָפענונג האָט געלעבט אויך ביי פּאיען אין
הארצען, און חאָטש מיר האָבען דערפון ניט גערעדט קיינמאָל, נאָר
פאר אונז אלע דריי איז דאָס געווען קלאָר, ווי דער טאָג, אז עס
וועט מוזען אמאָל אזוי זיין... איהר וועט אפשר פרעגען: ווי אזוי
קאָנען זיך דאָס מענטשען פארשטעהן אומגערעדט? איז א סימן,
אז איהר קענט פסיכאָלאָגיע, נאָר ניט קיין מענטשען... למשל, אט
וועל איך אייך מאָהלען א בילד, וועט איהר זעהען, ווי אזוי מענטשען
שמועסען זיך אוים כּמעט אָהן וועדטער, פארשטעהען זיך אויפ׳ן
וואונק. אט האָט איהר אייך א בילד:

א זומער־נאכט. דער הימעל איז פארשמיסען מיט ווייסע
מילך־פאכען. איך האָב געוואָלט זאָגען: די שטערען בלישטשען,
פינקלען, שעמערירען. האָב איך מיך דערמאָנט, אז אזוי שטעהט

געהאפט פאר אייך מיט דעם וואָרט „ליעבע" אומגעהרען. גלויבט מיר, אז עס עקזלט מיך! ווייסט איהר, פאר וואס? דערפאר, ווייל אייערע שרייבערס באַנוצען שוין צו אפט דאָס דאָזיגע הייליגע וואָרט און מאכען פון דעם שוין צו א וואכערידגען מאכל. דאָס וואָרט „ליעבע", אז מע רעדט דאָס ארוים אויף דער שפראך פון אייערע שרייבערס, איז א חלול־השם. דאָס וואָרט „ליעבע" דארף ארויסגענאָמען ווערען, ווי עס גיסט זיך אויס א תפלה צו גאָט, אדער עס דארף זיך אויסגיסען אין א ליעד אהן ווערטער, אין א געזאנג פון עכטער פאָעזיע, עס מעג זיך זיין אהן ריימען: לויפען־קויפען, חאפען־טאפען, יאָגען־שלאָגען, גראָזען־בלאָזען, וכדומה אזעלכע גראָמען פון אייערע פאָעטען, וואס אז איך לייען זיי אמאל, מאהלט זיך מיר אויס, אז איך שלינג ארבעם און פארביים מיט פאפיער... דער משל מעג אייך ניט געפעלען, נאר דרעהען מיט דער נאָז באדארפט איהר ניט. איך ענדיג אייך שוין די געשיכטע מיט מיין אלמנה נומער צוויי און איך מאך דאָס בקיצור, וואָרום איך האָב פיינט, אז מע געהניצט... זאגט נאָר, איהר האָט אמאל פארזוכט דעם טעם, עס זאל אייך רייסען א צאָהן, וואס איהר מוזט איהם ארויסציהען, נאָר איהר לענט דאָס אפ אויף מארגען, פון מארגען אויף איבערמארגען, ביז איהר נעמט אייך אן מיט הארץ און נעהט צום דאקטאָר; איהר קומט־צו צו דער טיר, איהר לייענט־איבער אויף זיין בלעטל: „דענטיסט אזעלכער און אזעלכער, נעמט־צו פון 8 ביז 1 און פון 1 ביז 8..." חאפט איהר א קוק אויפ'ן זייגער און א זאג צו זיך אליין:

— פון 8 ביז 1 און פון 1 ביז 8? היינט וואס האָב איך קיין צייט ניט?...

און איהר קעהרט זיך אום צוריק אהיים און איהר רייסט זיך אויף די צייהן... אָט דאָס אייגענע איז געווען מיט מיר און מיט ראָזען. ארויסגענאנגען בין איך פון דער היים אלע אין דער פריה מיט א באשטימטען גערדאנק, אז היינט מוז דאָס געשעהן נאָר אהן א שום הירוץ! פריהער וועל איך איבערערדען מיט מיין אלמנה

קשיות! פאר וואָס איז הימעל — הימעל, און ערד — ערד? וועז איז טאָג און וועז איז נאכט? פאר וואָס איז בײנאכט נאכט און בייטאָג טאָג? פאר וואָס רופט די מאמע די באבעניו „מאמע", און די באבעניו רופט די מאמע ניט „מאמע", נאָר „באָזע"? פאר וואָס בין איך איהר א דיאדיא — א דיאדיא און ניט קיין פאפא?... פאר וואָס קוקט דער דיאדיא אויף דער באבעניו, און די באבעניו קוקט אויף דער מאמע, און פאר וואָס איז די מאמע אזוי רויט געוואָרען?... איהר פארשטעהט דאָך שוין, אז דאָס רופט ארוים ביי אונז אלע דריי א געלעכטער. פרעגט פייגעלע, וואָס לאכט מען, ווערט דער געלעכטער נאָך גרעסער, און ענדיגען ענדיגט ער זיך מיט דעם, וואָס מיר קוקען זיך איבער אלע דריי, און אלע דריי פארשטעהען מיר זיך גאנץ גוט, וואָס דער קוק באדייט. מע דארף שוין ניט קיין ווערטער. ווערטער זענען איבעריג. ווערטער זענען באשאפען געוואָרען נאָר פאר פלאפלערס, וויבער און ארוואָקאטען. אָדער, ווי בימאַרק האָט זיך אמאל אויסגעדריקט: ווערטער זענען אונז געגעבען געוואָרען אום צו פארמאסקירען אונזערע געדאנקען. אָט באגעהען זיך דאָך חיות און עופות און אלע איבעריגע באשעפענישען אָהן ווערטער! אָט וואכסט דער בוים, אָט בליהט די בלום, אָט שפראצט א גרעזעל, האלט זיך צו צו דער ערד, קושט זיך מיט'ן שטראהל פון דער זון — וואו איז זייער שפראך? אויגען, מיין ליעבער פריץ, אויגען ביי מענטשען זענען א גרויסע זאך! וואָס א מענטשענ'ס אויגען קאָנען אייך אמאל זאגען אין איין מינוט, וועט אייך דאָס מויל ניט אויסרעדען אין קיין טאָג! אונזער איבערקוקען זיך אין יענער נאכט מיט מיינע צוויי אלמנות איז געווען א בלעטעל, א קאפיטעל פון אונזער אלעמענ'ס לעבענס־געשיכטע, א גאנצע פאָעמע, אויב איהר ווילט, א ליער, א טרויעריג ליעד פון דריי פארלאָרענע לעבענס, פון דריי פארקריפלטע נשמות, וואָס פארשיידענע פארפלאָנטנישען האָבען ניט דערלאָזט, זיי זאלען טרינקען פון דעם קוואל, וואָס הייסט גליק, זיי זאלען גענ־יסען פון דעם פאָנטאן, וואָס הייסט ליעבע... איך האָב מיך ארוים־

מיר אונזער לעבען, פיהרען־אויף א נייע שטוב. און מע בויט פֿלאַנען, יעדער בּיי זיך אין האַרצען, ווי אזוי מע וועט לעבען אלע צוזאַמען: דאָס יונגע פּאָר — פּייגעלע מיט איהר באשערטען, דאָס אלטע פּאָר — איך מיט ראָזען, און די אלמנה די באבע (פּאיע) וועט געווענטיגען איבער אונז אלעמען — דאָס וועט זיין א לעבען! די גאנצע זאַך איז נאָר: ווי דערלעבט מען שוין? ווי דערלעבט מען שוין, אז פּייגעלע זאָל אויסווּאַכסען, ווערען א מענטש און אויסקלויבען זיך איהר באשערטען? נאָר אז מע לעבט, דערלעבט מען זיך. אזוי, דאכט זיך, זאָגט דאָס שפּריכווּאָרט? איך האָב פּיינט שאבלאָנע שפּריכווערטער. איהר האָט זיי ליעב? זעהר שען. איך פּארגין אייך. אלזא, אז מע לעבט, דערלעבט מען זיך! פּייגעלע איז אויסגעווּאַכסען, געווּאַרען א מענטש און האָט אויסגעקלויבען זיך איהר באשערטען — און אָט דאָ ליגט דער הונט באגראָבען! אָט דאָ ערשט הויבט זיך אָן די רעכטע פּסיכאָלאָגיע, ווי איהר רופט דאָס אָן! איהר ווייסט? דאָס, וואָס איהר קוקט אויפ'ן זייגער, איז איבעריג. איך וועל אייך סאי ווי סאי היינט מעהר ניט דערצעהלען. איך דארף געהן; מיינע אלמנות וועלען נישט וויסען וואָס איבערצוטראכטען. איך קאָן באשטעהן, אז אויב איהר האָט חשק אויסצוהערען די געשיכטע פון מיין „אלמנה נומער דריי", זאָלט איהר זיך מטריח זיין צו מיר אהיים. אניט — ווי איהר ווילט אייך! פּאר די פּאָלעס וועל איך אייך ניט שלעפּען. איהר וועט אליין קומען... אדיע!

עד כּאן אלמנה נומער צווייי.

נומער איינס, מיט דער מוטער הייסט עס, אזוי און אזוי... וועט זי ווערען רויטליך, אראפלאזען די אויגען און א זאג טהון: „ביי מיר האט איהר געפולט, רעדט איבער מיט ראזען"... וועל איך אוועקגעהן פון דער אלמנה נומער איינס צו דער אלמנה נומער צוויי און וועל איהר זאגען: „הער נאר אויס, ראזע, ס'איז אזוי און אזוי..." און איך האב דאס היטעל און קום צו נעהן צו מיינע צוויי אלמנות, לויפט מיר אקעגען פייגעלע, ווארפט זיך מיר אויף די העלס, האפט מיך ארום ביי'ם האלז, קושט מיך אין די בריללען און בעט זיך ביי מיר, אז „הייסטיגען טאג, נאר הייסטיגען טאג, זאל איך זאגען דער מאמעניו און דער באבעניו, מיך וועט מען פאלגען, זי זאל זיין פריי, ניט לערנען, ניט שפיעלען, ניט טאנצען, נאר נעהן מיט'ן דיאריא אין זאלאגישען גארטען, מע האט געבראכט, זאגט מען, צו פיהרען אועלכע מאלפעס, אועלכע מאלפעס, וואס מע קאן פלאצען פאר געלעכטער!"... נו, אדרבה, זייט א בריה און נעמט ניט דאס קינד, און נעהט ניט מיט דעם אין זאלאגישען גארטען אנקוקען די נייע מאלפעס, וואס מע קאן פלאצען פאר געלעכטער?...

— וואס וועט זיין פונ'ם קינד? — ווארטשעט די אלמנה נומער איינס.

— ער מאכט א תל פונ'ם קינד! — האלט זי אונטער די אלמנה נומער צוויי. און דער דיאריא הערט זיי, די ביידע אלמנות, ווי דעם פאראיהריגען שניי, נעמט דאס קינד און נעהט מיט דעם אין גארטען זיך באקענען מיט די נייע מאלפעס, וואס מע קאן פלאצען פאר געלעכטער — און אט אזוי, ווי איך דערצעהל אייך, אלע מאל א נייער תירוץ. עס געהט־אוועק א טאג און א טאג, א וואך און א וואך, א יאהר און א יאהר, דאס קינד וואקסט, הויבט־אן פארשטעהן אועלכע זאכען, וואס מע קאן פון זיי ניט רעדען, און עס בליבט ביי אונז אלע דריי דער הסכם, אלץ אהן ווערטער, אז לאז דאס קינד אונטערוואקסען שוין. אז פייגעלע זאל אויס־וואקסען, ווערען א מענטש און אויסקלויבען זיך איהר באשערטען, דעמאלט ווערען אונז אויפגעבונדען די הענט, דעמאלט רעפארמירען

איך האָב געהאט א חבר פּיני, האָט ער געהאט א פּרוי פּאַיע, האָבען זיי געהאט א קינד ראָזע. איז מיין חבר פּיני געשטאָרבען, און פּאַיע איז געבליבען איין אַלמנה. און איך בין ביי איהר געווען א בן־בית. און זי איז מיר געווען צום הארצען, און איך איהר אויך. נאָר רעדען האָבען מיר דערפון ניט גערעדט. געהאַלטען אין זיך. און אַזוי זענען אַוועק די בעסטע יאָהרען. דערווייל איז איהר טעכטערעל, ראָזע, אויסגעוואַקסען, און איך בין געווען נאָך איהר די כּפרה. האָט זיך אונטערגעהאַפּט א בחור'ל שאַפּירא, א גוטער בוכהאַלטער און א שענער שאָכשפּיל'ער, און די ראָזע האָט זיך אין איהם פאַרבּרענט. האָב איך זיך צעקריגט מיט דער מוטער און בין אַוועק מיט דעם געדאַנק, אַז ווייל איך וועל לעבען זאָל מיין פּום דאַרט ניט זיין! און איך האָב דאָם וואַרט נישט אויסגעהאַלטען און בין באַלד אויפ'ן צווייטען טאָג געקומען און בין געוואָרען דער זעלבער הייסישער, וואָס פּריהער, און האָב מיך פאַר־שטעלט פאַר א מחותן און האָב געפּראַווען א חתונה צווישען דער ראָזע מיט דעם שאַפּירא, וואָס איז געווען דער גאַנצער בעל־הבית איבער זיינע פּרינציפּאַלענ'ס געשעפּטען, געהתמ'עט פאַר זיי וועפּ־לען, און זיי האָבען זיך פאַרדרעהט און זענען אַוועק קיין אַמעריקע און איהם האָבען זיי געלאָזט מיט די חובות. האָט ער זיך גענומען דאָם לעבען — און ראָזע איז געבליבען איין אַלמנה. האָט איהר, אַלזאָ, צוויי אַלמנות. און פונקט אַזוי ווי איהר מוטער פּאַיע, די אַלמנה נומער איינס, איז געבליבען נאָך מיין חבר פּיני'ס טוידט מיט א קליין קינד ראָזעטשקע, אַזוי איז איהר טאָכטער ראָזע, די אַלמנה נומער צוויי, געבליבען נאָך שאַפּירא'ס טוידט מיט א קליין קינד פייגעלע, וועלכע איז געבּאָרען געוואָרען אין דריי חדשים אַרום נאָך שאַפּירא'ס טוידט, — און מיר אַלע דריי האָבען די פייגעלע ליעב געהאַט דאָם חיות מיט'ן לעבען, און מיר אַלע דריי, איך און פּאַיע און ראָזע, האָבען זיך אינגאַנצען איבערגעגעבען צום דאָזיגען קינד, ניט צייט געהאַט צו קלערען וועגען זיך און וועגען מיין ראָמאַן מיט דער אַלמנה נומער צוויי, מיט ראָזען, וועלכער

ג.

אַלמנה נומער דריי

— גוט, וואָס איהר זענט געקומען צו מיר אין אזא שעה, וואָס איך בין גראָד אין דער היים. דאָס הייסט, אין דער היים בין איך שטענדיג, נאָר פאַר מיר, ניט פאַר יענעם. יעדער מענטש האָט זיך זיינע געוואוינהייטען. למשל, איך בין געוואוינט, אז איך עס, זאָל מיר זיצען אַקעגען די קאַץ. אָהן דער קאַץ וועל איך ניט עסען. קיץ־קיץ־קיץ! וואָס זאָגט איהר אויף דער קאַץ? קלוג — א חכמה! זי וועט אייך אַליין ניט נעמען — עס מעג ליגען גאָלד! איהר זענט א מבין אויף איהר פעל? וואָס? איהר האָט פיינט א קאַץ? איין אייגבילדונג פונ׳ם חדר! מע ווייסט די מעשיות! איהר דאַרפט זיך ניט פאַרענטפערען! ווי אזוי טרינקט איהר טיי? מיט מילך? צי אזוי? איך טרינק מיט מילך... א קאָטא! טפֿרוס! אין דער ערד ארײַן!... קיין זאָך האָט זי אזוי ניט ליעב, ווי מילך. פּוטער וועט שטעהן, וועט זי ניט טשעפּען, און דערזעהט זי מילך, מוז זי טהון א לעק...

איהר ווייסט דאָך, אז איך האַלט ניט פון הקדמות, נאָר דאָ מוז איך זאָגען א הקדמה: איך האָב פיינט, אז מע שמייכעלט. לאַכען קאָנט איהר וויפיעל איהר ווילט, נאָר ניט שמייכלען. געדענקט איהר זשע אַלסדינג, וואָס איך האָב אייך דערצעהלט? טאָמער האָט איהר פאַרגעסען — זאָגט, שעמט זיך ניט; גרעסערע פון אונז, מאכט זיך, פאַרגעסען אויך אמאָל. איך וועל אייך מוזען, האָב איך מורא, איבער׳חזר׳ען אין קורצען נאָך א מאָל און געבען אייך איין אויסצוג, א קיצור המעשה:

יונגע צוציקעס; צי סטודענטלעך, צי ניט קיין סטודענטלעך — דער שווארץ־יאָהר וויסט דעם טאטען זייערען! שווארצע העמדלעך טראָגען זיי, שערען שערען זיי זיך ניט, ווער זיי זענען — זאָגען זיי ניט, שארפע צינגלעך האָבען זיי, און קאָרל מאַרקס איז זייער גאָט — ניט משה רבינו, נאָר גאָט, גאָט אַליין! מילא, גאָט — לאָז זיין גאָט, דאָס לעבען וועל איך מיר דערפאָר נישט נעמען! ובפרט, אז איך אַליין בין אויך ניט וויט פונ׳ם סאָציאַליסטישען אידעאל, איך אַליין וויים אויך, וואָס קאָפיטאל באַדייט, וואָס איז פּראָלעטאַריאט, עקאָנאָמישער קאָמף, וכדומה אזעלכע זאכען, און אויב איהר ווילט וויסען, בין איך אַליין אויך... פרעהט זיך ניט, נישט קיין בונדיסט, חלילה, נאָר קיין הינקעדיגער שניידער אודאי נישט!

אַזאָ, קומען זיי אריין צו אונז אַלע טאָג, אָט די דריי פּאַר־שוינדלעך, וואָס איך זאָג אייך; איינער הייסט פינקעל, דער אַנדערער — באָמשטיין, דער דריטער גרוזעוויטש. און געהן געהט מען צו אונז, ווי צו זיך אהיים, וואָרום מיינע צווויי אלמנות, די באָבע און די מאָמע, האָבען א טבע, אז עס קומט־אריין צו זיי א מענטש, וויסען זיי ניט, וואו איהם אוועקצוזעצען, וואָלטען איהם אוועקגענעבען די נשמה, ובפרט נאָך אזעלכע דריי אַנטיקען, וואָס איינער פון זיי איז געווים א קאַנדידאט פאר פּיינעלען. דאָס הייסט, קאַנדידאטען זענען זיי אַלע דריי, נאָר קיין דריי חתנים קאָן זי דאָך ניט האָבען, עס מוז דאָך זיין איינער — היינט געה טרעף, ווער דער איינער איז, אז רעדען רעדט מען נישט דערפון, חיות ניט זיכער! און פרעגען פרענט מען אויך ניט — ביי וועמען וועט מען פרעגען? ביי דער מוטער? וואָס איז ביי זיי די מוטער? א יונגע פרוי מיט א שען פּנים, און א סוף! ביי דער באָבע? וואָס איז פאר זיי די באָבע? די באָבע איז פאר זיי נישט מעהר, ווי א ווירטהין, וואָס דאַרף זעהן, עס זאָל זיין עסען און טרינקען, אז זיי קומען צו געהן, און נישט נאָר עסען און טרינקען, נאָר פרעסען און זויפען... נו, און פון מיר שמועסט מען נישט, וואָרום וואָס בין איך ביי זיי?

האָט זיך דערווייל פֿארצויגען ביז פֿייגעלע וועט אונטערוואַכסען און ווערען א מענטש. און אז פֿייגעלע איז אונטערגעוואַכסען און געוואָרען א מענטש... איך וועל אייך בעטען, אז איך דערצעהל אייך עפּעס, זאָלט איהר ניט קוקען אין קיין בוך אריין, ס'איז א מיאוס'ע טבע, און בעסער האָרכען וואָס מע דערצעהלט אייך, וואָרום דאָ פֿאנגט זיך אָן א נייע געשיכטע.

וואָס איהר ווילט, קאָנט איהר אויף מיר זאָגען, נאָר קיין פֿאנאַטיקער, קיין עקשן בין איך קיינמאָל ניט געווען. איך בין תּמיד געגאנגען גלייך מיט דער צייט. איך בין קיינמאָל ניט אָפּ־ געשטאַנען, צוריקגעצויגען, ווי אנדערע, וואָס באַקלאָגען זיך אויפֿ'ן נייעם דור מיט זייערע נייע אידעען.

אָנקוקען קאָן איך ניט אָט די אַלטע חכמים מיט זייער אייביגער פֿרעטענזיע: סטייטש, למאי זאָל דאָס איי וועלען לעהרנען א הוהן? ווער איז עלטער — דאָס איי, צי די הוהן?... בהמות וואָס איהר זענט! אדרבּה, ווייל דאָס איי איז יונגער, איז דאָס בילכער! איז דאָס פּעהיגער! איז דאָס קלוגער! אודאי דארפען מיר, דער עלטערער דור, זיך גוט צוהערען, וואָס זיי, די יונגערע נענעראציאָן, האָבען אונז צו זאָגען, וואָרום זיי זענען יונג, זיי זענען פֿריש, זיי לערנען, זיי פֿאַרשטען, זיי זוכען, זיי געפּינען, זיי טהוען־אויפֿ. וואָס דען? אזוי ווי איהר, פֿארשימעלטע חכמים, וואָס איהר האָט זיך אנידערגעזעצט אויפֿ די אַלטע ספּרים און ביכער און ווילט זיך ניט ריהרען פּונ'ם אָרט?... אין פּעס בין איך נאָר אויפֿ זיי, אויפֿ די יונגע, אויפֿ די נייע, וואָס זיי לייקענען אונז אָפּ שוין נאָר אינ־ נאנצען, זענען אונז מבטל, מאכען אונז צו קליינגעלט, זאָגען אויפֿ אונז, אז מיר זענען ניט נאָר בהמות אָדער פּערד — מיר זענען קיין פּערד אויך ניט, מיר זענען נאָרנים! מיר עקזיסטירען ניט! מיר זענען נישטאָ! נישטאָ, און א סוף!... שטעלט אייך פֿאָר, עס קומען־אריין צו אונז, צו מיינע צוויי אַלמנות מיין איך, און ניט צו מיינע אַלמנות, נאָר צו אונזער פּייגעלע, צום אייניקעל, דריי

האָט דאָס געזאָגט אויפֿן בּאָרג סיני? וואָס איז דאָס געוואָרען פּאַר אַ מין עבודה זרה ביי די היינטיגע יונגעלײַט, אַ מין פּאַנאַטיזם, אַ מין נייע חסידות — קאַרל מאַרקס איז דער רבי און מיר זענען זיינע חסידים? און אויסער קאַרל מאַרקס איז אײַן עק, אַ סוף, אוים וועלט? וואו איז קאַנט, וואו איז שפּינאָזאַ, וואו איז שאָפּענ־הויער, וואו זענען שעקספּיר, היינע, גאָטהע, שילער, ספּענסער און נאָך הונדערטער גרויסע מענטשען, וואָס האָבען אויך אַמאָל, כלעבּען, געזאָגט אַ קלוג וואָרט? נישט אַזוי קלוג, ווי קאַרל מאַרקס, אָבער קיין גאָר גרויסע נאַרישקייטען האָבען זיי דאָך אויך ניט געזאָגט! איך בין, דאַרף איך אײַך זאָגען, פון די, וואָס לאָזען זיך ניט שפּייען אין דער קאָשע און האָבען פיינט, אַז יענער פּאַרייסט די נאָז, און דערפֿאַר האָב איך ליעב צו טהון אַמאָל יענעם אויף צו־להכעיס. דו זאָגסט אַזוי, זאָג איך אַזוי. דו זאָגסט גאָר אַזוי, זאָג איך דוקא אַזוי — און טהו מיר עפּעס! איך האָב דערהערט איינמאָל פון זיי אַ שמועס, אַז גראַף טאָלסטאָי איז נאַרנישט. איך בין ניט פון גראַף טאָלסטאָי׳ס חסידים, איך זאָל איהם פּאַרגעטערען מיט זיין פּילאָזאָפּיע און מיט זיין נייער תּורה פון יעזוס כּריסטוס, וואָס ער מאַכט פון איהם דאָס, וואָס ער איז קיינמאָל ניט געווען; נאָר אַלס קינסטלער שטעהט בּיי מיר טאָלסטאָי ניט נידעריגער פון שעקספּיר. אי, טאָמער זענט איהר מיט מיר ניט מספּים, עס איך מיר ניט אָפּ דאָס הארץ. איהר וויסט דאָך שוין מיין טבע... ברענג איך דאָך צו טראָגען אויף צו־להכעיס טאָלסטאָי׳ס אַ בּוך און געב דאָס פייגעלען, זי זאָל האָבען וואָס צו לייענען. האָט איהר באַ־דאַרפט זעהען, מיט וואָס פּאַר אַ גרימאַסע מיין פייגעלע האָט גע־געבּען אַ שטויס־אַוועק דעם גראַף טאָלסטאָי! וואָס איז? ניט פינקעל, ניט באָמשטיין, ניט גרוזעוויטש האָלטען פון טאָלסטאָי.

בּין איך שוין מסתּמא ארויס פון די כּלים (אז מע דארף, קאָן איך זיין אַ שיגעץ אויך!) און האָב זיי געמאַכט אַלע דריי מיט דער בּלאָטע גלייך! איך האָב זיי געזאָגט, אַז קאַרל מאַרקס איז אַ טעאָריע, און אַ טעאָריע בּייט זיך: היינט אַזא טעאָריע, מאָרגען

נאָך א שטוהל ביי׳ם טיש, און ווייטער גאָרנישט. זיי זאָלען דאָס אויסרעדען צו מיר א ווארט! סיידען דאָס זאָלן־מעסטעל ביי׳ם טיש, די צוקער־פושקע, א שוועבעלע אמאָל, אי דאָס — אָהן א ביטע, אָהן א „פאָזשאָלויסטא", נאָר א מאָך מיט דער האַנט איבער׳ן זשילעט, ווי מע רעדט מיט א שטומען, אָדער א טראָג־אונטער צו אייך די ליפען בשעת איהר פאַררויכערט א ציגאָר — און ווייטער נישט א ווארט! אמאָל מאכט זיך, זיי קומען און טרעפען מיך אַליין, זעצט מען זיך אַוועק אַלע דריי און מע שמועסט, אָדער מע צעלעגט זיך מיט די פים אויף די סאָפעס און מע שפּייט. זיי זאָלען דאָס אויסרעדען צו מיר א ווארט, חאָטש אזוי, פון אידעלקייט וועגען. גאָרניט! גלייך ווי איך בין ניטאָ! נו, און דאָס דאַרפט איהר וויסען, אז איך צו זיי וועל אודאי נישט אַנהויבען צו רעדען פריהער, איך וועל מיך ניט אונטערלעגען, ווי אַנדערע, מיט צוואַנציג טויזענט חניפה׳לעך און זיסע רעדעלעך און צוקערדיגע שמייכעלעך. עס איז נאָך נישט געבוירען געוואָרען יענער מענטש אויף דער וועלט, פאַר וועלכען איך זאָל אַנבויגען מיין קאָפּ, נישט מחמת איך בין א גדלן... און לאָמיר זאָגען — יא א גדלן, רופט דאָס אָן, ווי אזוי איהר ווילט, אייער מיינונג קאָנט איהר האַלטען ביי זיך! נאָר איך האָב פיינט, אז מע רעדט פון זיך. איך דערצעהל אייך פון די דריי קלאַפערס, וואָס פאַר מינים חיות דאָס זענען. אז איך האָב מיך איינמאָל אַרויסגעחאַפּט און א פרעג געטהאָן ביי זיי, ווער פון זיי אַלע דריי שפּיעלט אין שאָך, — האָט איהר באַדאַרפט אַנקוקען פּנימ׳ער! האָט איהר באַדאַרפט הערען א געלעכטער! דאָכט זיך מיר, וואָס קאָן דאָ זיין פאַר איין אומגליק, אז מען איז טאקי א סאציאַליסט, און מע שפּיעלט פון דעסטוועגען א שאָך אויך? קאָרל מאַרקס, נישקשה, וועט קיין פאַראיבעל ניט האָבען! שמועסט אָבער מיט זיי — ניין! זיי אַליין אהרט מיך ניט. זיי האָב איך אין דער ערד! ברענען ברענט מיך אויף איהר, אויף אונזער פייגעלעך, למאי לאכט זי מיט זיי? פאַר וואָס זאָל ביי איהר זיין אַלסדינג, וואָס זיי זאָגען, קודש־קדשים, הייליג, גלייך ווי גאָט אַליין

וועלט פאר זיך און ווערען „געוועזענע" — זאָל אייך נאָט היטען. טויזענט מאָל ערגער פון א געוועהנליכען בשר־ודם. וואָרום א געוועהנליכער בשר־ודם, אז ער וועט אייך אָפּדרעהען דעם קאָפּ, וועט ער זיך באַהאַלטען, און א „געוועזענער", אז ער וועט אייך באַשווינדלען, וועט ער אייך אויפווייזען על־פּי חקירה, אז א שווינדלער זענט איהר, ניט ער... נאָר למאי זאָלען מיר פּאַרלירען צייט אויף פּוסטע פילאָזאָפּיע? אונזער פייגעלע איז געוואָרען מאַראַם גרוזעווישט צו זיעבעצהען יאָהר, און איך וועל אייך ניט דולען מיט קיין לאַנגע ספּורים, וואָס פּאַר א חתונה דאָס איז געווען, ווער האָט די חתונה געפּראַווען, וועמען האָט דאָס געקאָסט געלט, און וואָס פאַר א נדולה עס איז געווען ביי די אַלמנות אין שטוב. די מוטער ראָזע האָט דערלעבט פיהרען צו דער חופּה איהר טרייסט, די באַבע פּאַיע האָט דערלעבט א נחת — חתונה געמאַכט איין אייניקעל. און איך, טפש? וואָס איז מיט מיר געווען די שמחה אזוי גרוים? די מיזינקע אויסגענעבען?... מאַהלט אייך, די שמחה האָט לאַנג נעדויערט — פון אסתּר־תּענית ביז פּורים! מע האָט אונזער גרוזעוויטשען אויפ'ן דריטען טאָג נאָך דער חופּה געבעטען אין חדר אריין נאָר פּאַר א קליניגקייט: מע האָט געפּונען א נאַנצען אוצר פון באָמבעם און פון דינאַמיט, און אזוי ווי דער בחור איז נעווען א כעמיקער, און א באַריהמטער כעמיקער דערצו, איז געפּאַלען אויף איהם דער חשד, און אגב האָט מען געפונען א פּאַר בריוולעך פון איהם, און וואָס טויג אייך גרוים, מע האָט איהם צוגענומען און אוועקגעפיהרט...

און דאָ האָט זיך אָנגעהויבען פּאַר מיר א שטיקעל ארבייט, א לויפּעניש, א דרעהעניש, א שמירעניש, א דולענייש — נעכטיגע טעג! חאַפּט מען זיך אריין, און נאָך פּאַר אזא מיאוס'ער מעשה — איז זייט נעזונט און שרייבט בריוולעך! היינט צוזעהן דעם צער פון דעם יונגען צווייגעלע, משטיינס נעזאָנט, פון זיעבעצעהן יאָהר! און די יסורים פון דער מוטער ראָזע! און פון דער באַבע פּאַיע! א גאָט'ס שטראָף, איין אויסגאָם האָט זיך נענומען אויף דער שטוב!

אזא טעאריע; און גראף טאלסטאי איז א גרויסער קינסטלער — און קונסט בלייבט אייביג.

נו־נו! האט איהר באדארפט זעהען, ווי מענטשען האבען זיך עס א ביסעל צעפלאקערט! דעם סאדעגורער צדיק ווען איהר זאלט זאטשעפען, וואלטען זיינע חסידים ניט באדארפט אזוי פייערען אויף אייך!...

וואם טויג אייך, ווען עס מישען זיך ניט אריין מיינע צוויי אלמנות, וואלט געקאנט ארויס צווישען אונז א מיאום'ער סקאנדאל! איך האב אבער ארויסגעזעהן נאכדעם, אז איך בין נעווען א נאר, ווארום סוף־כל־סוף האב איך דאך געמוזט זיי איבערבעטען. וויסט איהר, פאר וואם? וויל פיינעלע האט אזוי נעוואלט! און אז פיינעלע ווילּ אזוי, דארף זיין אזוי, און לאז זי מיר זאגען היינטיגען טאג, למשל, אז זי ווילּ, איך זאל די שטוב איבערטראגען אויף איין אנדער ארט, איז עפיס א תירוץ?

נישט נאר באצויבערט האט מיך אט דאם מיידעל, נאר גאנץ איינפאך פארקנעכטעט, מיין אייגענעם ווילען האט זי געטוידט און האט געמאכט מיך פאר א שקלאף, פאר איין אויטאמאט... נישט נאר מיך — אונז אלעמען האט זי פארדרעהט דעם קאפ מיט דעם שענעם שידוך, וואם זי האט געטהאן — גרוזעוויטש איז געווען איהר באשערטער, א כעמיקער פון דריטען קורס, א בחור'על — קיין מעשה ניט, דאם הייסט, ניט קיין אי־אי־אי — גארנישט! פארהאן א סך ערגערע! ער איז געווען, ערשטענס, „א טאטענ'ס א קינד". דאם איז א גרויסע זאך. איהר מענט אייך זאגען וואם איהר ווילט, דאם שפיעלט א ראלע. חאפט אייך נישט, איך זאג נישט קיין יחוס. איך זאג נאר, אז דער שורש האט אויך א שטיקעל ווערטה; זייט איהר פון א גראבען שורש, מענט איהר זיין בעבילדעט, ווי גאט אליין, בלייבט איהר אלץ א גראבער יונג. פון די איבעריגע מעלות זיינע רעד איך נישט. די חברה, מוז מען זאגען דעם אמת, כל זמן זיי האלטען זיך אין דער מראה, זענען זיי עהרליך און פיין און נאבעל; קוים אבער חאפען זיי זיך ארויס אויף דער

מיט איהר חתונה האָבען פאר אָט דעם גרוזעוויטשען, מישא האָט ער געהייסען, — און ס'איז געווארען פול די שטוב מיט מישא! קיינער דארף ניט עסען, קיינער דארף ניט שלאָפען, קיינער דארף ניט לעבען. וואָס איז? מישא! מע האָט צוגענומען מישאן! מע האָט אייננעזעצט מישאן! מע וועט משפט'ען מישאן! מע דארף ראַטעווען מישאן! קאַלטע פריפאַרקעס — מע לאָזט ניט צו! נישט מיך, נישט זי, נישט קיינעם! איך האָב געזעהען, אז דאָ שמעקט מיט „המצא מנוחה", אז די גרינגסטע שטראָף, אויב ער וועט זיין א מוצלח, קאָן איהם אריינפליהען אין די אייבינע קאַטאָרגע, אז ניט, איז העננען!... איך זעה, אייך איז ניט גוט דאָ צו זיצען, זעצט זיך אוועק אָט דאָ, צום פענסטער; און אפשר האָב איך מיך אייך א ביסעל צוגענעסען, איז אָהן איין אומגליק. איך טראָג איבער מעהר פון אייך. אייך איז גאָרניט; איהר וועט זיך אויסהערען די מעשה (איך ענדיג זי אייך שוין) און וועט זיך געהן אהיים, און ביי מיר איז דאָס א באַמבע אויף אייבינ!

וואו זשע האַלטען מיר? ביי העננען... וואהרשיינליך, האָט איהר ניט איין מאָל געלעזען אויף די בלעטער, אז היינט האָט מען געהאַנגען דאָרט און דאָרט צוויי מענטשען, נעכטען האָט מען געהאַנגען דאָרט און דאָרט דריי מענטשען (העננען מענטשען און קוילען היהנער איז היינט געוואָרען אלץ איין נייעס). און איהר בשעת־מעשה וואָס טהוט? אַדער איהר זיצט און וויינט זיך און רויכערט זיך א געשמאקען האוואנער ציגאר, אַדער איהר טרינקט גאָר בעת־מעשה א גוטע גלאָז קאוואע מיט פרישע זעמעלעך מיט פוטער. אי, דאָרטען העננט א מענטש, עס וואַרפט זיך און עס צאפעלט זיך אין די לעצטע סעקונדען פון זיין אַנאָנע אייערער א באַקאַנטער, איין אייגענער, א היימישער, וואָס איהר האָט איהם ניט לאַנג געזעהען פול מיט לעבען, אזוי ווי איהר אצינד? אי, דאָרטען ליגט נאָך א וואַרעמער גוף, וואָס תלינים האָבען מיט נוואלר אַרויסנעריסען פון איהם די נשמה? אי, דאָרטען מוטשעט זיך א מענטש, ער וואָלט וועלען וואָס גיכער שטאַרבען, נאָר עס

היינט דארפט איהר וויסען, אז די געשעפטען זענען אויך נישט פויגעלדיג, אין קעשענע האָט אָנגעהויבען טאָגען, איך האָב אָנ־ געהויבען פלוטעווען, מאכען שווינדעל, פארזעצט מיינע הייזער, אונטערגעשמאלצען די קאסע; אויסגעאנגען דאָס גאנץ אויך, האָב איך פארקויפט א פאָר קליטלעך פון מיינע מאיאנטקעס... איך דערצעהל אייך ניט קיין חריפות פון זיך און שטעל מיך פאר אייך ניט אוים! איך ווייל אייך נאָר איבערגעבען א כאראקטע־ ריסטיק פון מיינע אלמנות, זיי זאָלען זיך דאָס אינטערעסירען אויף אָט אזוי פיעל, פון וואנען מע לעבט, פון וואָס מע לעבט און מיט וואָס וועט מען לעבען ווייטער? גארנישט, ס'איז ניט זייער עסק! איך דארף זארגען פאר אלץ. איך דארף טראָגען אלץ אויפ'ן קאָפּ. איך דארף קריכען אין דער ערד ארײַן! ווער הייסט מיר? איך וויים, ווער עס הייסט מיר? עס הייסט זיך אליין! איך וואלט וועלען זעהען אייך אויף מיין ארט אין אזא מין לאנג צווישען מענטשען, וואָס איהר ווייסט ניט, ווער פון זיי איז מעהר בריליאנט! איהר קאנט אויף זיי קיינמאל ניט האָבען קיין פאראיבעל, קיינמאל ניט טראָגען קיין שנאה, קיין פארדראָס; און טאָמער מאכט זיך אמאל יא עפּיס, עס פארקלויבט זיך א רוח אין הארצען און איהר געהט אוועק אהיים איין אָנגעשטויסענער, — איז גענוג, איהר זאלט קומען צו געהן און באגעגענען זיך מיט זייער בליק, הערען פון זיי דאָס ערשטע וואָרט, — געהט אלץ אוועק מיט'ן ווינט און מיט'ן רויך, און איהר פארגעסט אין איין אויגענבליק, צי איהר האָט וועז עפּיס געהאט קעגען זיי, און איהר זענט גרייט פאר זיי צו קריכען אין דער ערד ארײַן. אָט אזעלכע מינים באשעפענישען זענען דאָס. נו, געהט טהוט עפּיס! און ווער שמועסט, אָט די פייגעלע? דאָס איז נאָר איין אָנשיקעניש פון זיין ליעבען נאָמען! עס איז גענוג, זי זאָל געבען איין קוק אויף אייך מיט איהרע שענע, טיעפע קורצזיכטיגע אויגען — זאלט איהר שוין איינגעמען א מיתה משונה! האָט קיין פאראיבעל ניט, איך זאג עס ניט אייך, איך זאג עס מיר אליין, וואָרום זי האָט מיך נאָר משוגע געמאכט

שוואונדען !... פון מיר רעד איך נישט. איך בין נישטאָ. דאָס הייסט, געהן געה איך אהין אַלע טאָג, זיץ־אויס מיט זיי נאָנצע נעכט, רעדען פון אמאָליגע גליקליכע טעג, דערמאָנען זאכען מיט מעשיות מיט נעשיכטען פון מיין טייערען פריינט פּיני, פון דעם גוטען עהרליכען שאָפּירא, פונ׳ם העלד מישא גרוזעוויטש, וואָס די צייטונגען האָבען נאָכדעם אויף איהם געשריבען, אז אין זיין פאַך, כעמיע, איז ער נעווען א זשעני... און אוועקגעהן נעה איך אוועק פון דאָרט אַלע מאָל מיט א צעווהטיגט הארץ, מיט א פאַרדראָס, און איך פרעג מיך אַליין: פאַר וואָס האָב איך פאַרשפּיעלט מיין לעבען אזוי נאריש? וואו הויבט זיך אָן מיין ערשטער פעהלער און וועט זיין דער לעצטער? אז ליעב האָב איך זיי אַלע דריי, און טייער זענען זיי מיר אַלע דריי, און יעדע פון די דריי האָט נעקאָנט זיין מיינע, און אפשר נאָך איצט אויך... און איטליכער פון די דריי בין איך אי ליעב, אי איבעריג, אי נויטיג, אי אָנגעווארפען. און לאָם איך איין טאָג ניט קומען, טהוט זיך חושך, און לאָם איך זיצען איין איבעריגע האַלבע שעה, זענען זיי מיך משלח, פשוט הייסען מיר נעמען דעם וועג. טהוען נישט פון דאָנען אהין, זיי זאָלען מיך ניט פרעגען. לאָם איך זיי עפּים פירהאַלטען, זאָגען זיי, אז איך האָב ליעב אומעטום זיך אריינמישען, — וועד איך אין פּעם און ליוף־אַוועק און פאַרשלים מיך מיט דער קאַץ און זאָג אָן דער דיענסט, אז טאָמער וועט מען צו מיר קלינגען, זאָל זי זאָגען, אז איך בין ניטאָ, אז איך בין אוועקגעפאָהרען, און נעם מיך צו מיין טאָגעבוך. איך פיהר א טאָגעבוך שוין זעפס־און־דרייסיג יאָהר, איין אינטערעסאַנטעם בוך; איהר קאָנט שוין זיכער זיין! פאַר מיר אַליין פיהר איך דאָס בוך, נישט פאַר קיינעם. אזוי לאָנג קרענקט די ליטעראַטור אייערע, ווי לאָנג זי איז ווערטה צו האָבען אזא בוך, ווי מיין טאָגעבוך! אייך, קאָן זיין, וועל איך דאָס אמאָל ווייזען, קיין אַנדערען — פאַר קיין נעלט נישט... און וואָס טויג אייך, עס נעהט ניט אוועק קיין האַלבע שעה, קלאָפּט מען מיר אָן אין טיר. „וער איז עס?" — „דאָס מיידעל פון די אַלמנות איז

שטארבט זיך ניט, וואָרום דער תּלין האָט ניט גוט אויפנעצויגען דעם שטריק, אָדער ער האָט זיך גאָר אָפּגעריסען און אַראָפּגעפאַלען צוויישען טוידט און לעבען, און ער בעט זיך נעבאָך ביי די היכּ־ריכטער מיט א קוק פון זיינע האַלב־אָפּגעשטאָרבענע אויגען, מע זאָל איהם טהון זיין רעכט וואָם גיכער?... וואָם? איהר קאָנט ניט ליידען, אז מע רעדט דערפון? איהר זענט א מפונק? איך בין אזא מפונק, ווי איהר. און שטעלט אייך פאָר, אז איך בין אליין געקראָכען אומעטום, געוואוסט די מינוט, די רגע, וואָם מע וועט איהם הינריכטען, און געלייענט נאָכדעם אין די צייטונגען די באשרייבונג, ווי אזוי אינער פון די דריי (געהאַנגען האָט מען זיי אלע דריי) האָט זיך לאַנג גערַאַנגעלט מיט'ן טוידט, מחמת ער איז געווען א שווערער (דאָם איז געווען באָמשטיין), האָט מען איהם צוויי מאָל געמוזט העכען... אזוי האָט מען געשריבען נאָכדעם אין די צייטונגען, און מיר האָבען עס געלייענט, דאָם הייסט, ניט מיר אלע, געלייענט האָבען דאָם נאָר איך און ראָזע: פון דער באָבע מיט'ן אייניקעל האָבען מיר די בלעטער באַהאַלטען — און אזוי האָט זיך די שטוב באַרייכט מיט נאָך א יונגער אלמנה, אלמנה נומער דריי!... און א טרויער האָט זיך געלעגט אויף דער שטוב, א שטילער, א טוידטער טרויער, אזא טרויער, וואָם עס עקזיסטירט ניט פאָר איהם ניט קיין פאַרב, ניט קיין ווערטער; אזא טרויער, וואָם באשרייבען איהם טאָר מען ניט, וואָרום באשרייבען איהם הייסט פראָפאַנירען; אזא טרויער, וואָם וועז א שרייבער פון אייערע שרייבערס ריהרט זיך צו צו דעם, וואָלט איך איהם איבער־געבראָכען די פינגער!... אזא טרויער, וואָם מע דארף ניט, מע קאָן ניט און מע טאָר ניט פון איהם רעדען... אלץ לעבט נאָר אין דער פאַרגאַנגענהייט, אין די עראינערונגען. דריי אלמנות — דריי לעבענס. נישט קיין גאַנצע לעבענס, נאָר האַלבע לעבענס, און נישט קיין האַלבע אויך, נאָר שטיקלעך לעבענס, אָנפאַנגען פון לעבען. איטליכס פון די דריי לעבענס האָט זיך אָנגעהויבען אזוי גוט, אזוי פּאָעטיש, א שיין געטהאָן אויף א מינוט — און פּאַר־

פון דער ריוויערא

נעשריבּען אין יאָהר 1909.

געקומען אייך רופען צום מיטאָג. וואָס זאָל מען איהר זאָגען?" — „זאָגט, אז איך קום באַלד צו געהן".

נו? וואָס וועט איהר עפּים איצטער זאָגען, מיין ליעבער פּריץ? וואָס הערט זיך עפּים מיט אייער פּסיכאָלאָגיע?... איהר חאַפּט זיך געהן? קומט, איך גיב אויך מיט אייך. איך דאַרף זיין ביי מיינע דריי אַלמנות. איין מאָמענט נאָר, איך וועל אָנ־זאָגען, מע זאָל דאָ געבען דער קאַץ עסען, וואָרום איך קאָן מיך דאָרט פּארזיצען ביז טאָג אויך אמאָל. מיר שפּיעלען אין „יעראַשׁ", אמאָל אין פּרעפּעראַנס. אין געלט שפּיעלען מיר. און איהר זאָלט זעהען, ווי יעדער וויל געווינען! און אז מע מאַכט א שלעכטען גאַנג, לעגט מען נישט קיין כּבוד, ניט זיי אויף מיר, נישט איך אויף זיי. ביי מיר, אז עמיצער מאַכט א שלעכטען גאַנג אין קאָרטען, בין איך קאַפּאַבעל יענעם דורם זיין, צעריסען! וואָס באַדייט, למשל, אייער שמייכעל? איך וויים, גלויבט מיר, וואָס איהר טראַכט אצינד. איך קען אייך דורך און דורך, און לאָך פון אייער באַבע! איהר טראַכט אצינד אויף מיר: „איין אַלטער בחור, א בעל־כּעסן"...

עד כּאן אַלע דריי אַלמנות.

פון דער ריוויערא

— וואָס איז אזעלכעס „ריוויערא" — יאָלט איהר מיך ניט פרעגען. אזוי ווי איך האָב פון דעם קיינמאָל ניט געוואוסט, אזוי זאָלט א י ה ר דערפון ניט וויסען. און הלואי וואָלט איך אויך דערפון ניט געוואוסט. קורץ, איהר ווילט וויסען, וואָס הייסט „ריוויערא"? וועל איך אייך זאָגען אין דריי ווערטער: „זשיר, דאוואי הראשי!" ריוויערא — דאָס איז אזא מין ערטעל אין איטאליע, וואָס דאָקטוירים האָבען אויסגעטראכט צו פרעסען געלט ביי׳ם עולם. דער הימל איז דאָרטען שטענדיג לויטער. דער אייגענער הימל, וואָס ביי אונז. די זון אויך די אייגענע. נאָר דער ים דעקוטשעט — סכנות! ער וואַרפט זיך, ער רוישט, דולט א ספּאָדיק — און איהר האלט אין איין צאָהלען געלט. פּאר וואָס געלט? פּאר גאָרנישט. גאָלע גאָרנישט. אָט דערפאר אָ, וואָס דו ביזט א בהמה און האָסט זיך געלאָזט איינרעדען „ריוויערא" — צאָהל געלט. און איהר צאָהלט. וואָרום, אדרבה, זייט א בריה און צאָהלט ניט! איהר מיינט, מע קריגט זיך מיט אייך? זידלעריי? בזיונות? חלילה! דוקא מיט גוטען. קושענדיג נעמט מען צו ביי אייך די נשמה. איין מעלה האָט זי יאָ, די דאָזיגע „ריוויערא" — דעם אמת קאָן מען ניט אָפּלייקענען — ס׳איז דאָרט וואַרעם. און אז ס׳איז וואַרעם, זאָגט מען, הוסט זיך ווינציגער. און וואַרעם איז דאָרט שטענדיג, א גאנץ קיילעכיג יאָהר. סאי זומער, סאי ווינטער. איהר מיינט, וואָס איז דער שכל? א

קוקט ער אויף מיר דורך די בריל׳ען, האלט די הענט אין די קעשענעס און מאכט צו מיר: „דאָס וועט זיין שפּעטער". טראכט איך מיר: „גע׳פּועל׳ט. ווילסט שפּעטער, איז שפּעטער"... איך קום צו געהן מאָרגען — וויעדער א מאל דאָס איגענע: אויסגעהערט, אויסגעפרעגט, אויסגעטאפּט און אויסגעקאָפּט — הייסט ער מיר קומען איבערמאָרגען, וועט ער מיר אריינשפּריצען. פרעג איך איהם: „האָט קיין פּאראיבעל ניט, הערר דאָקטער, וואָס קומט אייך?" זאָגט ער: „שפּעטער". שפּעטער, איז שפּעטער. קום איך צו געהן איבערמאָרגען, שפּריצט ער מיר אריין און הייסט מיר קומען מאָרגען, וועט ער מיר מאכען מאסאזש. קום איך צו געהן מאָרגען, ער זאל מיר מאכען מאסאזש, מאכט ער מיר מאסאזש, דאָס הייסט, ער רייבט מיר אין דאָס נעכטיגע אריינשפּריצעכטס, אזוי דאָרף מען פּארשטעהן, און הייסט מיר קומען מאָרגען, וועט ער מיר וויעדער א מאל אריינשפּריצען. פרעג איך איהם: „וואָס קומט אייך?" זאָגט ער: „שפּעטער". שפּעטער, איז שפּעטער. אלע מאל די אייגענע חכמה, א טאָג איבער א טאָג: איין טאָג אריינגעשפּריצט, דעם אנדערען טאָג אייגעריבען דאָס אריינשפּריצעכטס. איז מיר באלד ניט געפעלען דער שווינדעל. ממה־נפשך, ווילסט דו מיך שמייסען מיט צוויי ריטער — שמייס. צו וואָס דאָרפסט דו נאָך ציהען? וואו שטעהט דאָס, אז אויף אריינשפּריצען דאָרף מען א באזונדערען טאָג און אויף אייניריבען דאָס אריינשפּריצעכטס וויעדער א באזונדערען טאָג? דאכט זיך מיר, אז ס׳איז גלייכער בייד׳ע זאכען אינאיינעם. דער שכל איז דאָך מתחייב: אָט האָב איך דיר אריינגעשפּריצט, אָט האָב איך דיר עס אייגעריבען. אלא וואָס דען? צערעמאָניע? דאָרפען מיר לערנען דעם פּשט, אז דו ווילסט צאפּען? צאפּ! אי, אפשר צאפּט זיך נאָר נישט? טאָמער איז נישטאָ פּון וואנען? דו קענסט מיך? דו ווייסט מיך? ביזט געווען ביי מיר אין קעשענע? האסט געצהלט מיין געלט?...

כך הוה. ס׳איז אוועקגענאנגען א חודש, שיקט ער מיר אריין דורך דער פּאָסט א רעכענונג. איז מיר פינסטער געוואָרען אין די

פראָסטער שכל: די זון וואַרעמט, איז וואַרעם. בכן, איז וואָס? אז מע הייצט גוט אויס, איז ביי אונז אויך ניט קאַלט. זאָגען זיי אָבער — „לופט". אמת, די לופט איז ניט קיין שלעכטע לופט. סע שמעקט ניט שלעכט. ווי מיט בשמים. ניט די לופט שמעקט, די מאַראַנצען שמעקען. עס וואַכסען דאָרט מאַראַנצען. וויים איך ניט, צי מע דארף פאַהרען צוליעב דעם אוש אהין. לופט איז, דאָכט זיך, פאַרהאַן אומעטום. און מאַראַנצען קאָן מען קויפען ביי אונז אויך. זאָגען אָבער די דאָקטוירים, אז לופט צו לופט איז ניט גלייך. די לופט, זאָגען זיי, וואָס שמעקט מיט בשמים, היילט. אזוי זאָגען זיי, די דאָקטוירים הייסט עס. נאָר מאַלע וואָס דאָקטוירים זאָגען! למאי זיי זאָגען, אז דער ים, וואָס אויף דער „רייווירא", ציהט ארויס אַלע שלאַפקייטען? איך וועל אייך ניט זאָגען, אפשר ציהט ער ביי עמיצען ארויס שלאַפקייטען. ביי מיר וויים איך, אז ער האָט ארויסגעצויגען וואו איך האָב געהאַט ערגיץ א גראָשען, אָט דער דאָזיגער ים! און ניט אזוי דער ים, ווי די דאָקטוירים. מיר האָט גאָט צוגעשיקט אויף דער „רייווירא" א דאָקטער, וואָס זאָל איך אייך זאָגען? — נו־נו! דאָס הייסט, אזוי איז ער אפילו א גאַנץ ליעבליכער מענטש, דוקא א איד, און נאָך וואָסער א איד! דעדט אידיש, ווי איך מיט אייך, און אזוי זים, אזוי קוגעלדיג, שטרודעלדיג, צימעסדיג — נאָר א מחיה. נאָר געלט קאָן עס צאפען, אוי צאפט דאָס! מאַהלט אייך, וואָס ביי מיר וועט מען שוין אָנצאפען! געטראָפען דעם אָרט! איך האָב מיך מיישב געווען, הערט איהר, און האָב מיך געלאָזט פיהרען ביז דער לעצטער מינוט. איך האָב באַלד ארויסגעזעהען, מיט וועמען איך האָב צו טהון. נאָר איך האָב מיך געמאַכט ניט־וויסענדיג. וויל‌סט צאפען — צאפ. תחילת הערט ער מיך אויס, פרעגט מיך אויס, טאפט מיך אויס מיט העמערלעך און מיט קלעפערלעך, מיט טרייבלעך און מיט רעהרלעך, און הייסט מיר קומען מארגען. פרעג איך איהם: „האָט קיין פאַראיבעל ניט, הערר דאָקטער, איך וויים ניט די היגע מנהגים; וואָס קומט אייך פאר'ן וויזיט?"

וויסט וואָס. נישט געוואָלט לערנען — א נישט א לעק. א שלעכט קינד. געהרג'עט, געממית'ט, געוואָלט ארויסשלאָגען דעם עקשן — איז ניט מיט גוטען, ניט מיט בייזען. א שלעכט קינד. וואָס טהוט מען? זאָגט צו מיר מיינע: „מאַך איהם פּאַר א בעל־מלאכה". „א בעל־מלאכה? משוגע מיינע שוגאים!" „וואָס זשע! אז דו וועסט איהם דער'הרג'ענען, וועט זיין בעסער?" אהין־אהער, איך זעה — זי איז גערעכט. געה איך און געב איהם אָפּ צו א בעל־מלאכה, צום בעסטען שניידער, און באדינג מיך מיט איהם אויף דריי יאָהר פּאַר דריי הונדערטער: „נאָט אייך איהם, דעם תּכשיט, און מאכט מיר איהם פּאַר א בעל־מלאכה"... און כ'האָב מיך צעשריבען, מיט'ן דאָזיגען שניידער, בפירוש, אז אין א משך פון דריי יאָהר דאַרף ער איהם מאכען פּאַר א פּאַרטיגען בעל־מלאכה, און איך דאַרף איהם איינצאָהלען דערפּאַר דריי הונדערטער. אַוועק־געגאַנגען דאָס ערשטע יאָהר — מיין שניידער איז געקומען, אָפּ־געגומען דעם ערשטען הונדערטער, זיך צעשריבען. פיין. אַוועק־געגאַנגען דאָס אנדערע יאָהר — מיין שניידער איז געקומען, אָפּ־געגומען דעם אנדערען הונדערטער, זיך צעשריבען. פיין. אַוועק־געגאַנגען דאָס דריטע יאָהר — מיין שניידער איז ניטאָ. איך וואַרט א וואָך. איך וואַרט צווויי — ניטאָ. וואָס איז די מעשה? נעה איך אַוועק צו מיין שניידער: „רב חייט, פּאַר וואָס זענט איהר נישט געקומען, זאָג איך, נאָכ'ן דריטען הונדערטער?" מאכט ער צו מיר: „עם קומט מיר ניט". „וואָס איז דער שכל?" „דער שכל, זאָגט ער, איז א פּראָסטער שכל. אונזער שניידעריי, זאָגט ער, באשטעהט פון דריי פונקטען: א שניידער, זאָגט ער, דאַרף קאָנען, ערשטענס, די מלאכה. צוויי טענס, דאַרף ער, זאָגט ער, קאָנען אַרונטערנעמען אמאָל א שטיקעל יתּור, אז עם בלייבט איבער. וויל איהר דאָס, זאָגט ער, אַנרופען גנבה, רופט דאָס אָן, וויי איהר וויל. און, דריטענס, זאָגט ער, דאַרף א שניידער קאָנען אויסטרינקען, נעמען, הייסט עם, אמאָל אונטער א יום־טוב, א ביסעל בראָנפען. איז אויף צוויי פונקטען

אויגען. פֿאר יעדען אריינשפּריצעכטס הייסט ער זיך באַצאָהלען צעהן פּראָנקען — דאָרט צאָפּט מען געלט אויף די פּראָנקען — און פֿאר יעדען אייגרייבען דאָס אריינשפּריצעכטס — פּינף פּראָנקען. נישקשה פון א רעכענונג! פון אזא מין קוראציע קאָן מען טאקי געהן אין גאָלד! האָב איך מיך מיישב געווען — וואָס טהוט מען? זיך דינגען מיט איהם? דאָס וועל איך צייט האָבען שפּעטער. אז מאָנען מאָנט ער ניט, דער חכם, היינט צו וואָס זאָל איך מיך חאָפּען? גיה איך צו איהם, ווי איך בין געגאַנגען, א טאָג איבער א טאָג, און ער־שפּריצט. איך גיה, און ער שפּריצט. און אָט אזוי איז אוועק דער ווינטער. אָקאָרשט ווי מע זעהט ניט, איז פּורים. צייט קלערען מכח פּאָהרען אהיים. ובפּרט, אז אין געזונט, דאַנק גאָט, פיהל איך מיך אויך נישקשה'דיג, גאַנץ נישקשה'דיג. מע קאָן זאָגען — למאי זאָל איך לייקענען? — הלואי ווייטער ניט ערגער; בעסער האָט קיין שיעור ניט. דערפּ מען, הייסט עס, אפּנים, זיך אָפּגעזעגענען מיט'ן קלוגען דאָקטער און פּאָהרען אהיים! קום איך צו גיהן צום דאָקטער: „אזוי און אזוי, הערר דאָקטער, איך פּאָהר אהיים". זאָגט ער: „געזונטערהייט". זאָג איך: „נו? און מכח דער רעכענונג? מע דערפּ דאָך צעצאָהלען זיך מיט צייך אויך, צי ניין?"... קוקט ער אויף מיר דורך די בריללען, האָלט די הענט אין די קעשענעס און מאכט צו מיר: „נו?" ווי איינער רעדט: אין וועמען איז דען די מניעה? רופ איך מיך אָן צו איהם: „האָט קיין פּראָבלעם ניט, הערר דאָקטער. איידער מיר וועלען זיך מיט צייך צערעכענען, וואָלט איך צייך דערצעהלען פּריהער א מעשה, אויב איהר האָט צייט"... מאכט ער צו מיר: „קיין צייט האָב איך ניט, נאָר אויב נישט קיין לאנגע, דערצעהלט". זעץ איך מיך אוועק און דערצעהל איהם די מעשה:

„ווי איהר זעהט מיך, זאָג איך, בין איך א איד, דאַנק גאָט, אזוי זיך. און קינדער, דאַנק גאָט, האָב איך אויך, פּינף זאָלען געזונט זיין. פּינף זיהן. זענען פּיער פון זיי דוקא וואוילע קינדער, געראָטענע, נאָר איינער, ניט פּאר צייך געדאכט, — א דער רוח

גיטעל פֿורישקעוויטש

א מעשה, ווי אזוי א אידינע איין אלמנה, וואס חייסט גיטעל אוו האנדעלט מיט וויסאצקי'ס טיי, האט נאך דריי יאהר שוערע ארבייט אין דער דריטער דומע סוף־כל־סוף ארויסגעראטעוועט איהר בן־יחיד פון דיענסט, אוועקגעגעבען א נאנצע פֿריסוטסטוויע פֿאר־סוד, אוו דעריבער באקומען אין שטאדט דעם נאמען פֿורישקעוויטש. דערצעהלט אין איין אטעם טאקי פון איהר אליין.

נעשריבען אין יאָהר 1911.

אייער זוהן, זאגט ער, א פארטיגער בעל־מלאכה. דאס הייסט, ער איז נישקשה פון א גנב, און מיט א ביסעל ברענפען וועט ער זיך, זאגט ער, אויסגלייכען מיט אלע שכורים. נאר א בעל־מלאכה — דאס, זאגט ער, וועט ער ניט זיין וויי ער וועט לעבען. היינט פאר וואס קומט מיר א הונדערטער?"...

אויסגעהערט די מעשה, מאכט צו מיר דער דאקטער: „אקעגען וואס זשע, הייסט עס, איז דאס געקומען צו רעד?" „אקעגען דעם, זאג איך, וואס אייער מלאכה, זאג איך, דאקטאריע הייסט עס, באשטעהט, ווי יעדע מלאכה, פון דריי פונקטען: מע דארף זיין, ערשטענס, א גוטער דאקטער. צווייטענס, דארף מען זיין א מענטש מיט יושר. און, דריטענס, זאג איך, דארף א דאקטער קאנען מאכען געלט. וועלכער פונקט פון די ערשטע צווויי פונקטען עס וועגט ביי אייך אריבער — דאס, זאג איך, וויים איך ניט. נאר וואס פאר א דאקטער איהר זענט, זאג איך, אויף חשבונות מאכען — אויף מיר אזא יאהר. און איצטער, זאג איך, אייער סחורה, מיין געלט — לאמיר זיך דיננען"...

פארשטעהט זיך, אזוי פיעל מכות אונזערע שונאים, וויפיעל איך האב אפגעריסען ביי איהם מעהר פון צוויי דריטעל. נאר, גלויבט מיר, ס'איז דאס אויך ניט ווערטה, ווארום איך זאל גלאט זיצען אין דער היים און גארנישט טהון, און ס'זאל מיר זיין באשערט, וואלט איך סאי ווי סאי געזונט געוואלטן — היינט וואס איז מיר די „ריוויערא"?

גיטעל פּורישקעוויטש

— זעהט נאָר, ווי מע האָט זיך עס צונויפגעקלויבען, ווי אויף א בייז וואונדער! צעגעהט אייך, אידען, ווי זאל'ץ אין וואסער. מע וועט נישט באווייזען קיין קאָמעדיעס און מע וועט נישט דערצאהלען קיין בבא־מעשיות, אויפ'ן הימעל א יאריד. מע האָט מיר נעזאָגט, אז דאָ איז פּאַרהאַן עפּעס איינער א שלום־לייכעם, וואָס שרייבט. אָט דאָס זענט איהר אליין טאקי אָט דער שלום־לייכעם, וואָס שרייבט? שרייבט זשע טאקי, די האַנט זאל אייך נאָר נישט וועה טהון שרייבענדיג. די גאנצע שטאָדט זאָלט איהר באשרייבען, פון אויבען ביז אראָפּ. נישקשה, זיי האָבען עס כשר פּאַרדיענט. און דערהויפּט — די נגידים, די מיוחסים פון נאָט, וואָס האָבען זיך איינגערעדט, אז די גאנצע וועלט איז באשאפען געווארען פון זיערטוועגען. מיר דאַרפען האָרעווען און פּארשווארצט ווערען, און זיי וועלען זיך אויסקויפען פּאר געלט פון אלע צרות און פון אלע גזירות, און נאָך מאכען חוזק פון א אידינע איין אלמנה, וואָס לעבט פון וויסאָצקי'ס טיי. איך שטעל־צו וויסאָצקי'ס טיי שטעל איך צו אין אלע בעל־הבתישע הייזער אויף אויסצאהלען, און דערפון ציה איך מיר מיין שטיקעל ברויט מיט מיין קינד, איין שטיקעל בן־יחיד, וואָס מע האָט דאָס געוואָלט ביי מיר אוועקנעמען פּאר פרעמדע זינד. איהר מענט דאָס האַרכען, וואָס עס קאָן זיך פּאר־לויפען אויף דער וועלט. מיר דאכט, אז זינט די וועלט איז א וועלט, האָט זיך נאָך נישט געטראָפען, אז מע זאל צונעמען איין־

מוח. בין איך געגאנגען און האָב איהם צוגענומען פּונ׳ם שוסטער און אָפּגענעבען איהם צו אַיין אייינבינדער א שלים־מזל, וואָס זיצט אָהן פּרנסה, קוקט נישט אָן קיין שטיקעל ארבייט אין די אויגען. האָב איך איהם אָפּגענומען פּונ׳ם אייינבינדער דעם שלים־מזל און אָפּגענעבען איהם צו א זייגערמאכער, נאָך א גרעסערען שלים־מזל, וואָס נישט ער פּארריכט זייגערס, נאָר ער מאכט זיי קאַלי. אזוי זאָגען אַלע אין שטאָדט. וואָס זשע דאַרף איך, אז ער זאָל מיר מאכען מיין זוהן פּאר א קאַליקע? האָב איך איהם אָפּגענומען פּונ׳ם זייגערמאכער און האָב איהם אָפּגענעבען צו א שמוקלער, ער זאָל איהם לעהרנען דרעהען, שמוקלערי הייסט עס, און איך האָב מיך מיט איהם צעשריבען, מיט׳ן שמוקלער הייסט עס, אויף צוויי יאָהר, דאָס הייסט, צוויי יאָהר דאַרף ער איהם דרעהען אומזיסט, און אויפ׳ן דריטען יאָהר, אז ער וועט שוין קאָנען גוט דרעהען, וועט ער שוין עפּים פּארדיענען אויך. און גאָט האָט מיר געהאַלפען, איך האָב אָנגעטראָפּען אויף א רעכטען בעל־מלאכה, וואָס האָט אפילו ליעב דעם טרונק, דערפּאר האָט ער אָבער אויסגעלעהרענט מיין זוהן דרעהען אין א סך ווינציגער, ווי איך רעד מיט אייך. די ארבייט האָט איהם פּאַליובעט, און מיין משה איז אין איין האַלב יאָהר געזואָרען א פּאַלנע שמוקלער. נאָר וואָס קומט מיר ארויס, אז ער דאַרף איהם דרעהען אומזיסט צוויי יאָהר דורכ־אנאנד? צעשריבען זיך — איז פּארפּאַלען. גאָט האָט מיר גע־האַלפען, די צוויי יאָהר זענען אויך איבערגעלאָפּען. מאַהלט אייך, עס רעדט זיך אזוי: איבערגעלאָפּען! אז איך האָב איבערגעלעבט די צייט, בין איך גלאָט אין אייזערנע; און אז איך בין שוין איבערגעקומען, זענט איהר שוין פּארטיג? דאַרף מען ערשט געהן קריגען איהם ערגיץ א שטעלע, אָדער זוכען ארבייט, שמוקלעריי — וואו זשע האָט איהר ארבייט? א שפּור האָט פּארלוירען, א ניכ־טערער האָט געפּונען? און דאָ בין איך איין מענטש אַליין, מיט׳ן פּונט טיי איבער די הייזער, און די קאָנקורענציע איז גרויס, און איין אָנזעץ האָב איך אויך געהאַט. א איד א בעל־הבית האָט אָנ־

און־אײנציגען בן־יחיד, א קאַרמאַק אויף די עלטערע יאָהרען, ביי א מאַמע איין אַלמנה, וואָס פריהער גאָט און דערנאָך וויסאָצקי קאָן זי זיך באַריהמען, אז זי לעבט אויף דער וועלט. אַלץ הייסט געלעבט. גוט געשטאַרבען הייסט אויך געלעבט. וואָרום וואָס האָט מען פון פונט טיי, משטיינס געזאָגט, ביי היינטיגע קאָנ־קורענציעס, אז וואו ערגיץ א איד איין אַרעמאַן, טראָגט ער ארום איבער די הייזער טיי צו פאַרקויפען. דאַרף מען זיך שמייסען. אז יענער וואַרפט־אַראָפּ צעהן, וואַרף איך אַראָפּ פופצעהן, און אז יענער וואַרפט פופצעהן, וואַרף איך צוואַנציג. ביז וואָנעט איז דער שיעור צו וואַרפען? איך בין דאָך נישט וויסאָצקי! ביטער ווי דער טוידט, וואָס זאָלט איהר קלערען? דער גאַנצער אַרויס־קוק מיינער איז מיין קאַרמאַק אויף דער עלטער, מיין משה. איך פאַרמאָג איין שטיקעל בן־יחיד, פון מיין מאן א ירושה, משטיינס געזאָגט. אפילו זעהר א וואויל קינד, איך קאָן מיך נישט באַקלאָגען. א געזונטער, א שענער, א גלאַטער, מיט אַלע מעלות, נאָר לערנען האָט ער נישט געוואָלט. ווי אזוי, מיינט איהר, נישט געוואָלט? האָטש האָק איהם, חאָטש בראָק איהם. וואָס וועט זיין, זאָג איך, דער תכלית, משה, אז לערנען נישט, שרייבען נישט, דאַוונען אויך נישט, — קומט דיר אוים צו זיין נאָר א הינטשלעגער! עקטפערט די וואָנט? בין איך געגאַנגען און האָב איהם אַוועק־געגעבען פאַר א בעל־מלאכה, צו א שניידער, און אָפּגערעדט מיט'ן שניידער בפירוש, אז ער זאָל איהם לעהרנען שניידעריי. איז אזוי ווי איהר קוקט־אָן א נאָדעל־פאָדעם, אזוי האָט ער אָנגעקוקט ביי איהם א נאָדעל־פאָדעם. טאָג ווי נאַכט ארומגעטראָגען זיך מיט'ן קינד, אָדער געהאָלפען דער שניידערין שיילען קאַרטאָפלים, אָדער ארויסגעטראָגען די פאָמוניצע. אָנווארעמען דאָס פרעסעל — דאָס איז שוין געווען א זכיה. בין איך געגאַנגען און האָב איהם אָפּ־געגומען פונ'ם שניידער און אַוועקגעגעבען צו א שוסטער. האָב איך אָנגעטראָפען אויף א רוצח, א גזלן, וואָס טאָמער עפּים נישט אזוי, קאָן ער אייך וואַרפען א האָמער אין קאָפּ און צעשלאָגען דעם

עין־הרע, דוקא א יונג מיט ביינער, אָהן א ברעקעל חסרון. מע קאָן זאָגען, א גבר. דאָס הייסט, דעם נגיד'ס אייניקלעך זענען אויך נישט קראַנק צו געהן דיענען, נאָר זיי בראַקעווען דער דאָקטער. דערזעהט ער א נגיד'ס א קינד — איז „נע גאָדים", און טהו איהם עפּעס! וועל איך שווייגען? בין איך אַוועק באַצייטענס צום פּרינצעראַטעל און זאָג צו איהם אַזוי: „אדוני פּריץ, דעם נגיד'ס צוויי שטיקלעך סחורה האָט מען שוין ארויסגעבראַקעווען; טאָמער חלילה בראַקעווען מען וויטער, קאָן עס דערגעהן צו מיין משה'ן, און מיין משה איז ביי מיר, זאָג איך, איין־און־איינציגער קאָרמאַק אויף דער עלטער"... וועלט ער מלא רציחה און הייסט, מע זאָל מיך ארויסווארפען פון דער פּריסוטסטוו. און כּך הוה. איידער מע האָט נאָך ארויסגעפיהרט דאָס דריטע שטיקעל סחורה פון'ם נגיד, האָט דער דאָקטער שוין געזאָגט „נע גאָדים", און מע האָט שוין ארויסגעפיהרט מיין משה'ן, און מע האָט איהם שוין אָפּ־געגעבען, און ער האָט שוין אָפּגעשווואָרען, און מע האָט איהם שוין געזאָגט נא־ליוואָ־נא־פּראַוואָ, א שלאַק האָט מיך געטראָפען, אין חארקעווער גובערניע, און א גוטען טאָג מיט דער קאָפּאָטע — וועל איך שווייגען? בין איך אַוועק צום פּרינצעראַטעל און האָב איהם אָפּגעשפּיעלט א פּריהמאָרגען: נגיד'ישע קינדער וועסט דו בראַ־קעווען, און איין שטיקעל בן־יחיד פון א מאַמע איין אלמנה, וואָס פּריהער גאָט, דערנאָך וויסאָצקי — וואו איז סאָוועסט? וואו איז גאָט? הייסט ער דאָך מסתמא, מע זאָל ארויסווארפען די זשי־דאָווקע. איז אָבער די זשידאָווקע נישט פּוי אויף דער פּעץ און פאָהרט־אַוועק אין דער גובערניע אריין גלייך צום גובערנאַטאָר, און א פאַל צו די פּיס: אדוני פּריץ, אזוי און אזוי: דריי אייניקלעך דעם נגיד'ס האָט מען פאַרבראַקעווען, און מיין משה'ן, איין שטיקעל בן־יחיד ביי איין ארעמער אלמנה, וואָס פּריהער גאָט, דערנאָך וויסאָצקי, אויף די עלטערע יאָהרען א קאָרמאַק — וואו איז גאָט? וואו איז סאָוועסט? הערט ער מיך אויס, דער גובער־נאַטאָר, און זאָגט מיר, איך זאָל עס איהם דערלאַנגען אויף פאַפּיער.

געגומען ביי מיר דריי מיט א האלב פונט טיי אויף אויסצאהלען און האט אין איין נאכט עוקר געווען, אוועק, זאגט מען, קיין אמעריקע — א חלירע וואלט איך זיך אויף איהם גיכער געריכט! איך האב דעמאלט געמיינט, אז די גאנצע וועלט איז אויף מיר געפאלען. א קלייניגקייט — דריי מיט א האלב פונט טיי אויף צוויי רובעל מיט צוואנציג? און מע מוז עס האלטען אין זיך, וואהרום טאמער וועלט געווארטהר וויסאצקי, אז איך האב איין איינ־פאל, קאן עס מיר זיין א סגולה צו קרעדיט. וואס זשע טהוט גאט? זאגט ער: „גיטעל, דו ווייסט? וואהרט־אויס, דו וועסט ערשט ווייגען. אט געהט אויף דיר א פריזיוו"... וואס פריזיוו? ווער פריזיוו? איין שטיקעל בן־יחיד ביי א מאמע איין אלמנה, וואס פריהער גאט און דערנאך וויסאצקי — וואו איז דאס געהערט געווארען אין דער וועלט? וואו איז גאט? וואו איז סאווועסט? נאר געה שריי חי וקיים! אז ס'איז באשערט צרות, באש־דארף מיין משה שטעהן אקוראט אין איין יאהר מיט אונזער נגיד'ס דריי אייניקלעך, פון דריי טעכטער, דריי מכות זאל זיך זיי זעצען יעדען באזונדער אויף אזא איין ארט — זיי זאלען נישט קאנען ניט שטעהן, ניט געהן, ניט ליגען, ניט זיצען. מע האט מיר אבער געזאגט: „גיטעל, זעהט נאר, אייער משה זאל נישט זיין א קרבן פאר אונזער נגיד'ס אייניקלעך". חא־חא, וואס הייסט? מיינער איז א בן־יחיד, איין־און־איינציגער קארמאק ביי איין ארעמער אלמנה, וואס פריהער גאט און דערנאך וויסאצקי, און יענער איז א נגיד, א גביר, איין אדיר, א מיליאנטשיק — סיידען ס'איז חלילה נישטא קיין גאט אויף דער וועלט! נאר דער פח פון געלט — מע האט געגומען אריינפיהרען אינציגווייז דעם נגיד'ס אייניקלעך, פריהער איינעם — „נע גאדים". דערנאך דעם אנדערען — „נע גאדים". איז מיר געווארען גוט, וואס זאלט איהר קלערען? וואורום טאמער חלילה זאגט מען דעם דריטען אויך „נע גאדים" — איז דעמאלט אז אך און וועה צו מיין משה'ן! און, ווי אויף צו־להבעיס, איז, צו מיינע גרויסע צרות, מיין משה, קיין

פּריסוטסטוועס און מיט טשינאָווניקעס, האָב איך אָנגעהויבען זיי אריינטראָגען וויסאָצקי׳ס טיי אין שטוב אריין, געבען אויף אויס־צאָלען — און פריהער גאָט, דערנאָך וויסאָצקי, איך האָב מיר פּאַרדיענט נישט נאָר מיין ביטער אויסקומעניש, איך האָב שוין געהאט צו שיקען מיין משה׳ן אין פּאָלק אריין אויך, אמאָל א קערבּעל, אמאָל צוויי. איין זאַך איז נאָר געווען ביטער: פּראַוואָ־זשיטעלסטוו! וועו איך האָב א פּראַוואָזשיטעלסטוו אין פּייטער־בּארג, וואָלט איך גאָר געווען א קייסעריני. נאָר אזוי ווי איך האָב געהאט צרות, נישט קיין פּראַוואָזשיטעלסטוו, איז טאקי געווען ביטער, ווי דער טוידט. עס האָט שוין געהאלטען דערביי, מע זאָל מיך אַרויסשיקען פון פּייטערבּארג, טאקי פּף עטאפּו, אזוי ווי גאָט האָט געבּאָטען. האָט מיר דער אויבערשטער צוגעשיקט איינע א מאַדאָם, וואָס שרייבט אויף די בלעטער, זאָל איהר נאָט געבען לאַנגע יאָהר, רבונו של עולם. עפּים טאקי נאָר א מלאך, נישט קיין מענטש. א חוץ וואָס זי האָט מיך אויסגעלייזט פון אלע צרות, האָט זי מיך נאָך באַקענט מיט פּאַרנאָמענטן. מסתמא האָט איהר געהערט פון איהם? אין דער דומע איז ער געווען פון די, וואָס רע־דען. א מענטש אָהן א נאָל, און א פּאַרשוין — ער זאָל נאָר האָבען א ליכטיגען גן־ערן. וואָס דער האָט זיך אַוועקגעלאָזט פּאַר מיר! מיר געגעבען א בריף און נאָך א בריף, אלץ צו אזעלכע מענטשען, וואָס מע דאַרף האָבען א זכיה אויסדער מע טרעט נאָר צו צו זיי. האָבען זיי מיך אויסגעהערט און אָפּגעשיקט אייגער צום אַנדערען, דער אַנדערער צום דריטען, אלע מאָל העכער און העכער, ביז אין דער דומע אריין. און איך האָב אָנגעהויבען געהן אין דער דומע אריין כּמעט אלע טאָג, און אמאָל — צוויי מאָל א טאָג, אויסגעהערט אלסדינג, וואָס מע רעדט אין דער דומע. און רעדען רעדען דאָרטען אלע, נאָר שענער פון אלע — אָט דער פּאַרנאָמענט. ער, אז ער פלעגט זיך אַוועקשטעלען רעדען, זאָג איך אייך, אז א וואַנט קאָן עס נעמען, א שטיין קאָן צענאָסען וועריען. א קליניגקייט פּאַר־גאָמענט! דערפּאַר האָט ער געהאט שונאים אין דער דומע, וואָס

זאָג איך: אדוני פריץ! וואָס דאַרפסט דו פאַפיערען? אָט הערסט דו פון מיר קלאָרע דבורים; נעם, שיק, דערפרעג זיך, וועסט דו זעהן, אז אַלץ, וואָס איך זאָג דיר, איז תורת אמת. זאָגט ער צו מיר נאָך א מאָל: „אויף פאַפיער, אויף פאַפיער". זאָג איך איהם: פריצ'וניו! איך בין נישט קיין אידינע פון פאַפיערען און מיט מסירות פאַרנעם איך זיך נישט; איך דערצעהל דיר נאָר, וואָס מיר טהוט וועה. נגידים בראַקעווטע מען, און אַרעמע בני־יחידים נעמט מען צו — וואו איז גאָט? וואו איז סאַווטע? זאָגט ער: „גוואַלד, וואָס וויל פון מיר די אידינע?" זאָג איך: זי וויל, מע זאָל דערגעהן דעם אמת און איהר אומקעהרען דעם קאַרמאַק, וווייטער גאַרנישט. הימעל און ערד האָבען געשוואָרען, אז דער אמת מוז אַרויס, ווי בוימעהל אויפ'ן וואַסער. וווערט ער שוין אין פעם, דער גובערנאַטער, און הייסט אַרויסווואַרפען די זשידאַווקע. פויל זיך נישט די זשידאַווקע און פאַרקויפט־אויס וואָס זי האָט, און לאָזט זיך אַוועק זוכען דעם אמת גלייך קיין פייטערבאַרג. אין פייטערבאַרג איז פאַרהאַן א מיניסטער וואָיעניך דיעל מיט א מיניסטער וונוטרעניך דיעל מיט א סינאָד. און אז מע וועט דאַרפען צום קייסער, ועל איך נישט טרעפען? מיט'ן אמת קאָן איך קומען אפילו פאַר גאָט. און כך הוה. געקומען קיין פייטערבאַרג, האָט זיך אָנגעהויבען א חתונה מיט א פראַוואַ־זשיטעלסטווע, מיט א טרייבענישׂ. זאָג איך, אז פאַר אַרויסטרייבען האָב איך קיין מורא נישט; מורא האָב איך נאָר פאַר גאָט, זאָג איך, און פאַר'ן קייסער, און וווייטער פאַר קיינעם נישט, וואָרום איך גענה, זאָג איך, פאַר'ן אמת. און דערווייל עסען דאַרף מען אויך, מע קאָן די נשמה ניט אויסשפייען. וואָס טהוט מען? צו קיין נדבות בין איך נישט געווענהנט געוואָרען. בין איך געפאַלען אויף איין עצה. פייטערבאַרג איז דאָך נישט קיין דאַרף, פאַרהאַן, ברוך־השם, אידען אומעטום, און וויסאָצקי'ס טיי קען מען אין פייטער־בארג אויך, אפשר נאָך מעהר ווי אומעטום. אלע טשינאָווניקעם טרינקען וויסאָצקי'ס טיי. און אזוי ווי איך האָב צו טהון מיט

האָב איך אזוי פיעל טרערען נישט פּארגאָסען, ווי יענעם טאָג, וואָס מע האָט מיר געזאָגט, אז פּארגאמענט איז געשטאָרבען. איין אייגענער טאָטע דארף אזוי נישט באַנג טהון. איך קאָן אייך זאָגען, אז זינט דער פּארגאמענט איז אוועקגעשטאָרבען, איז מיר נמאס ומאום געווארען אָט דאָס פּייטערבּארג מיט דער דומע מיט דער גאנצער וועלט. וועז פּארגאמענט זאָל זיין, וואָלט גאָר אנדערש געווען. נוסעלאָוויטש און פּרידמאן זענען אויך זהר וואויל מענטשען, למאי זאָל איך זאָגען? נאָר נוסעלאָוויטש און פּרידמאן זענען נישט פּארגאמענט. איך קום צו נעהן צו נוסעלאָוויטשען אָדער צו פּרידמאנען מיט א געוויין, זאָגען זיי מיר, אז זיי קאָנען מיר גאָרנישט העלפען, זיי קאָנען נישט געהן קעגען זאקאָן. זאָג איך: וואו איז דאָ אזא זאקאָן, אז א נגיד, א גביר, איין אדיר, א מיליאָנטשיק — זאָל מען זיינע דריי ממזרים ארויסבּראָקעווען איינס נאָך דאָס אנדערע, און פּאר זיי זאָל דיענען איין־און־איינציגער בן־יחיד, א קאָרמאק פון איין ארעמער אלמנה, וואָס פּריהער גאָט, דערנאָך וויסאָצקי? אדרבּה, זאָג איך, ווייזט מיר, זאָג איך, אָט דעם זאקאָן! א דומע, זאָג איך, מיט קיין עין־הרע אזוי פיעל מענטשען, און אלע, זאָג איך, רעדען, און אלע שרייען, זאָג איך, און אלע זידלען זיך, — פּאר וואָס, זאָג איך, זאָל זיך נישט געפינען חאָטש איינער, זאָג איך, וואָס זאָל זיך אננעמען פּאר איין ארעמער אלמנה, זאָג איך, וואָס פּריהער גאָט, דערנאָך וויסאָצקי? איאָ, איהר שטומט? מע באדארף, זאָג איך, האָבען צו אייך א פּוריש־קעוויטש, איין אייגענעם, א אידישען פּוריטשקעוויטש, וואָלט ער געלעהרענט, זאָג איך, מיט זיי בלק! שוין באָלד דריי יאָהר, זאָג איך, אז איך בין אין פּייטערבּארג און דרעה מיך ארום דער דומע, האָט דען עמיצער, זאָג איך, געפּרובט אפילו א מויל עפענען וועגען אזא רציחה, מע זאָל צונעמען ביי איין ארעמער מאמע, וואָס פּריהער גאָט, דערנאָך וויסאָצקי, איהר איין־און־איינציג שטיקעל אנשפּא־רענישׂ, איהר קאָרמאק אויף דער עלטער? סך־הכּל האָט זיך גע־טראָפען נאָר איין מאָל דורך דער גאנצער צייט, וואָס איינער, עפּים

זאָל איך אייך זאָגען? און שטיגוטערעם! און שרייערם! ווי די הינט — אזוי פלעגען זיי איהם באפאלען און מאכען אזעלכע סקאנדאלען, אז איך פלעג קוים איינזיצען פון אויבען (מיין אָרט איז געווען אין דער דומע תמיד פון אויבען). אז איך דערמאן מיך אָן דעם פּאַרגאמענטען, שטעלען זיך מיר טרערען אין די אויגען. וואָס וויסט איהר, וואָס פאר א דימענט, וואָס פאר א בארליאנט דאָס איז געווען! אז מע שמועסט א מלאך — איז דאָך נישט שייך צו זאָגען. אלע געשעפטען און אלע געסט פלעגט ער אוועק־וואַרפען און מיך אויסהערען און אויספרעגען, וואָס שרייבט מיר מיין משה. וואָס זאָל ער מיר שרייבען? מיין משה שרייבט מיר, אז עם געהט איהם, דאנק גאָט, אין דער סלוזשבע גאָר ניט שלעכט. נאטשאלסטווע איז פון איהם זעהר צופריעדען, נאָר ער האָט צרות פון דעם פידפעבעל. דער גוי טהוט איהם צום טוידט, ער זאָל איהם לייהען געלט. שוועדט איהם משה, אז ער האָט נישט. נלויבט ער איהם נישט. ער זאָגט, אז אלע אידען האָבען געלט, האָבען זאָל ער קרחת מיט פרעה'ס מכות. נאט אייך א פידפעבעל! לאכט ער, פּאַרגאמענט הייסט עס. ער פלעגט ליעב האָבען צו לאכען און טרייבען קאטאָווע. איך קום איינמאָל צו געהן צו איהם, בעט ער מיך זיצען און פרעגט מיך, ווי זיין שטייגער איז, ווי נעהט עס מיר אין פּייטערבּאַרג? זאָג איך איהם: „אויף אלע משומדים געזאָגט געוואָרען". צעלאכט ער זיך און פאלט שיער נישט אראָפּ פונ'ם בענקעל: „איהר וויסט, זאָגט ער, אפּנים, נאָך נישט, אז איך אליין בין אויך א משומד?" „אזעלכע משומדים, ווי איהר, זאָג איך, מעגען זיין א סך. און וויפיעל ס'איז דא, זאָג איך, משומדים אויף דער וועלט, מעגען זיי שוין אלע, זאָג איך, זיין די כּפרה פאר אייער מינדסטען נאָגעל!" לאכט ער נאָך מעהר. גענהט ריכט זיך, אז אזא מענטש וועט נעמען און וועט גענבען א שטארב־אוועק! און אזוי פלוצים! וואָס זאָל איך אייך זאָגען, מיין ליעבער פריינט? מע טאָר עס נישט ארויסרעדען, נאָר מיר דאכט, אז וועט מיין מאן עליו השלום איז גענגען אויף דער ערד,

— א משה ?! . . . . . .

. . . . . .

וואָס איז געווען, ווילט איהר וויסען ? גאָרנישט. מע האָט מיך משלח געווען מיט כבוד פון דער דומע ארוים און נאָך אפֿ־ געפיהרט אין טשאסט און געוואָלט ארויסשיקען מיט'ן עטאפּ, אזוי ווי גאָט האָט געבאָטען. האָב איך זיי געזאָגט, זאָג איך, אז פּאר ארויסשיקען האָב איך קיין מורא נישט. איך האָב מורא נאָר פּאר גאָט און פּאר'ן קייסער, ווייטער פּאר קיינעם נישט. וואָרום איך געה פּאר'ן אמת. איך האָב א חלק אין דער דומע, האָב איך זיי געזאָגט, גלייך מיט אייך. איהר, זאָג איך, רעדט וועגען וואָ־ יענסקי פּאוועגאָסט נאָר מיט דער צונג, זאָג איך, און מיין זוהן, זאָג איך, דיענט טאקי דעם קייסער, חאָטש ער איז א בן־יחיד. הבלל, זיי האָבען זיך פון מיר נישט געגארט. זייער גליק, וואָס איך בין נישט פּארבליבען איבער פּסח אין פּייטערבּארג, בעת עס האָט זיך אָנגעהויבען אין דער דומע דאָס קאָכעניש מיט'ן בלוט, אז אידען נוצען בלוט אויף פּסח. איך וואָלט זיי באָוויזען, וועד סע פּארגיסט בלוט : מיר, צי זיי ? איז אָבער, אויף זייער טרפה־ נער הצלחה, בין איך אויף פּסח אוועקגעפאָהרען אהיים, וואָרום מע האָט מיר געגעבען צו וויסען פון'ם מיניסטער וואָיעניך דיעל, אז מיין משה'ן האָט מען פון פּאָלק אומגעקאהרט אהיים, און עס איז א סברה, אז דער פּרינצעראָטעל מיט'ן דאָקטער מיט דער גאנצער פּריסוטסטוווע וועלען האָבען א וויסטען סוף. זיי זענען אלע פּאר־סוד. וואָרום ס'איז געווען א רעוויזיע און עס האָט זיך ארויסגעוויזען, אז ס'איז ביי זיי געווען א פּאבריקע פון וויסע בילעטען ; אידען און פּריסטען — וועד עס האָט געהאָט גאָט אין האַרצען און א קערבעל אין קעשענע — דער איז „נע גאָדים", און אָרעמע לייט נעבאָך, בני־יחידים, איין־און־איינציגע, האָבען באָ־ דאַרפט געהן דיענען. איצט איז שוין איין עק, אויס מיוחסים ! עס האָבען זיך אויסגעלאָזט ביי אונז די פּריהעריגע גליקען מיט'ן

א בעסאראבער פריץ, איז ארויס מיט א רעדעניש וועגן וואיעגסקי פאווינאסט. דערהערט „וואיענסקי פאווינאסט", האב איך מיך שוין דערפרעהט. א, האב איך מיר געקלערט, דאנקען גאט! קוים מיט צרות ארויף אויפ'ן אמת. שוין לאנג צייט געווען. וואס זשע? אז זיי רעדען אזעלכע פוסטע זאכען, וואס סע שלאגט צו דער גאל! דאס האט אודאי אנגעארבייט, טראכט איך מיר, מיין גוואלדעווען מיט מיין דערשלאגען זיך צו די מיניסטארען, מיניסטער וואיעניך דיעל און מיניסטער וונוטרעניך דיעל. צום סוף, וואס לאזט זיך אוים? א נעכטיגער טאג! הערט איין איינפאל: „מע באדארף, זאגט ער, איינפיהרען אויף אידען א באזונדער וואיענסקי פאווי־נאסט, דורך געלט". איהר הערט? „אידען, זאגט ער, זאלען זיך מענען אויסקויפען פאר געלט. ווילסט נישט דיענען, גיב געלט"... הייסט דאך עס, וויבאלד אזוי, א ישועה וויעדער א מאל פאר די נגידים, א חלירע זאל אויף זיי קומען? און דיענען וועלען, הייסט דאס, טאקי וויעדער א מאל קבצנים, און בני־יחידים דערצו? וואו איז גאט? וואו איז סאועסט? כך הוה. דער אויבערשטער האט געטהאן א נס, עס איז געוואָרען אין דער דומע אזא טומעל מיט אזא גענפילדער, אז מע האט געקאנט מיינען, מענטשען זענען נאר משוגע געוואָרען. מעהר פון אלע האט געארבייט, געווינטליך, פורישקעוויטש. אט דער רשע מרושע, ימח שמו זאל ער ווערען, האט געוואלט אויפווייזען מיט ראיות און מיט עדות, אז אידען דיענען נישט. לחלוטין נישט. נישטא איין איד, זאגט ער, אין דער סלוזשבע. דאס האב איך שוין נישט געקאנט אריבערטראגען. עס האט מיך געגעבען א בראט ביי'ם הארצען און א טראג־אויף: סטייטש, מיין איין־און־איינציגער קארמאק דיענט שוין העכער דריי יאהר און האט שוין גאר א נאגראדע, קומט צו געהן א האהן א פורישקעוויטש און זאגט פאר דער גאנצער וועלט און פאר אלע מיניסטארען אזעלכע וועדטער! זאל איך שווייגען? רוף איך מיך אן פון אויבען, פון דער גאלעריי הייסט עס, און דוקא הויך אויף דער גאנצער דומע:

דאקטוירים

דיאלאג.

געשריבען אין יאהר 1912.

הפקרות. אלע וועלען שוין ביי אונז זיין גלייך. נו, פרעג איך אייך, איהר זענט דאך א מענטש, וואָס איהר שרייבט, — אדרבה, זאָגט שוין איהר אליין, קומט מיר נישט, מע זאָל פון מיר לאכען, חוזק מאכען, אז וואו צוויי זאָל איך זיין א דריטע? מילא, איהר ווילט לאכען, לאכט צעזעצטערהייט; פאר וואָס קומט מיר נאָך דער נאָמען פורישקעוויטש, זיין זאָל ער פאר מיר די כפרה? „גיטעל פורישקעוויטש" רופען זיי מיך — זיי זאָלען חאטש זאָגען „להבדיל"! א שטאָדט פון סאמע לצים, פוסטע קעפ, לעדיגנגעהערס. נו, האָבען זיי נישט פארדיענט, מע זאָל זיי באשרייבען פון קליין ביז גרויס און פון קאָפ ביז פיס? באשרייבט זיי טאקי, פאני שלום־לייכעם. באשרייבט זיי אזוי, אז די גאנצע וועלט זאָל פון זיי וויסען. באשרייבט זיי אזוי, אז ס'זאָל נישט בלייבען פון זיי אויינער נישט קיין באשריבענער!

דאָקטוירים

— ווייסט איהר ניט, פעטער, ווּאו זיצט דאָ ערגיץ דער דאָקטער פיינפינקעלקרויט?

— הא? ווי אזוי האָט איהר איהם אָנגערופען? פיינ־פינפיינ...

— פיינפינקעלקרויט.

— פיינפינקעלקרויט? אזוי זשע רעדט. פיינפינקעלקרויט... עפּיס א קענטליכער נאָמען... וואָס זשע, איהר דאַרפט טאַקי דוקא צו־נ־איהם, נעפּרעמענע? צי ס'איז נישקשה איין אַנדער דאָקטער אויך? פּאַרהאַן ביי אונז, קיין עין־הרע, גענוג די דאָזיגע סחורה. אָט דאָ אקענען זיצט אויך א דאָקטער, צוויי דאָקטוירים; איינער איין אמת'ער דאָקטער, און דער אַנדערער א צייהן־דאָקטער. און טאַקי באַלד די דריטע שטוב, אָט דאָרט, זיצט אויך א דאָקטער, א גאַנץ פיינער דאָקטער, אפילו נאָך גאָר א יונגעטשקער דאָקטער, נישט לאַנג פון דער פּאַבריקע, נאָר נישקשה, ער האָט שוין א היבשע פּראַקטיקע. עס האָבען ביי אונז אַלע דאָקטוירים שען פּראַקטיקע, וואָרום דער עולם, פּאַרשטעהט איהר מיך, קיין עין־הרע, קרענקט... ווי אזוי, האָט איהר געזאָגט, רופט מען איהם, דעם דאָקטער אייערען? פיינפיינפין...

— פיינפינקעלקרויט. איך דאַרף צו איהם האָבען ניט מפּח זיך...

אז ניט היילען זיך, און ניט קיין ווייב, און ניט קיין פּריזיוו, איז מסתּמא א שידוך... אויב אזוי, דאַרפט איהר אייער... ווי אזוי הייסט ער דאָרט... אויף טישטשע כּפּרות. איך וועל אייך אַנ־ווייזען א סך א בעסערען דאָקטער. עס וועגדט זיך, ביי וואָס יענער האָלט? וויפיעל גיט מען?... וואָרום, געווייגטליך, וואָס מעהר פּראָקטיקע, אלץ מעהר נדן. און אפילו נאָר אהן פּראָקטיקע, וועט איהר אויך דאַרפען באצאָהלען, וואָרום היינטיגע צייטען א ליאדע סטודענטעל, אבי ער איז נאָר אין אוניווערסיטעט, וועט איהר איהם שוין ווינציגער ווי פּאַר פּינף־זעכס טויזענט קאַרבּען נישט קויפען. היינט בּפּרט א פּאַרטיגער דאָקטער, ער מעג זיין א שמאָטע שבּשמאָטע! איהר זאָגט מיר אקוראט, וואָס מיינט יענער?

— ניין, וויים איך וואָס — ניט דאָס!... איהר האָט נאָר אינגאַנצען א טעות...

— למאי זאָלט איהר וועלען איבערשפּאַרען? איהר הערט וואָס א י ך זאָג אייך. אויב יענער קאָן גוט באצאָהלען, איז דאָס פּאַר איהם אָנגעמאָסטען. דאָס איז שוין איין מאָל א דאָקטער. א פּראָפעסער! ער איז אויף אלסדינג: אויף בייכער, און אויף נערוועז, און אויף צייהן, און אויף קינדער, און אויף אָפּעראַציעס, און וויבּער האָלטען פון איהם נאָר איין עולם ומלואו, וואָרום ער איז טאָקי זעהר א פיינער יונגאָטש, פּארשטעהט איהר מיך, א הויכער, א „מאושטשינע"! און דערצו איז ער נאָך א ציוניסט אויך, און א פּיסק האָט ער — אש־לבּה! אז מע שמועסט א צאצקע א דאָקטער, איז דאָך ניט שייך!

— ניין! איך זאָג דאָך אייך, אז איך דערוף גאָר...

— הא? אזוי זשע רעדט! וואָס זשע דערצעהלט איהר מעשיות? איהר זעהט אָן דאָרט א וויים מויערע?

— נו? איז דאָרט זיצט פיינפינקעלקרויט?

— דאָרט זיצט ניט פיינפינקעלקרויט, דאָרט זיצט מאיר טאָלאָטשינאָוו'ס. א איד א גביר. געווען אמאָל א קבצן הגדול

— נאָר צוליעב אייער ווייב? טאָ געהט גלייך אהין — זעהט איהר? דאָרט זיצט א ווייבערשער דאָקטער. דאָס הייסט, א דאָקטער איין אקושאָר. מע זאָגט, א בריה א דאָקטער, און נאָר אויף די חולאת'ען... אז מע שמועסט א ספּעציאַליסט, איז דאָך ניט שייך! ס'איז שוין היינט אזוי אייגנעפיהרט אומעטום, אז אויף יעדער ספּעציאַלנאָסט איז א באזונדערער דאָקטער: אויף בייכער א דאָקטער, אויף לונג־און־לעבערס א דאָקטער, אויף אויגען א דאָקטער, אויף נערוועז א דאָקטער, אויף קינדער א דאָקטער... היינט דאָס היילען, וואָס מע היילט אצינד, איז אויך נישט דאָס, וואָס אמאל. אמאל האָט מען נעוואוסט רפואות, רעצעפּטען, פּילען, פּראָשקעס, ביטערע קרייטער; היינט איז נעווארען א מאָדע מאשינעס מיט רייבענישׂ, מיט מאסאזש, מיט בעדער, פּשוט'ע בעדער — די דאָקטוירים אליין זענען היינט נעווארען בעדערס, און ס'איז נאָר א סברה, אז היינט איז עס דאָס בעסטע נעשעפט... אויף וואָס פאר א ספּעציאַלנאָסט איז ער, דער דאָקטער, וואָס איהר פרעגט זיך נאָך אויף איהם? וואָס איז ער? א איד?

— א איד. וואָס דען? א גוי? איהר הערט דאָך נאָכ'ן נאָמען... פיינפינקעלקרויט...

— פיינפינקעלקרויט, האָט איהר געזאָגט? נו־יא, פאר־שטעהט זיך, א איד. וויבאַלד אז פיינפינקעלקרויט, איז א איד. ביי אונז זענען אלע צום מיינסטען אידישע דאָקטוירים. חאָטש אפילו א איד, אייגענטליך, האָט ליעב א גויישען דאָקטער; א איד האָט ליעב א גויישען אדוואָקאַט, א גויישע קליים און א גויישען לעהרער... א איד איז די כּפרה נאָך א גוי... איז ווי אזוי, האָט איהר געזאָגט, רופט מען איהם, דעם דאָקטער אייערען? פייפער?

— ניט פייפער, נאָר פיינפינקעלקרויט... איך דאַרף צו איהם האָבען מכּח עפּים אנדערש...

— אהא! מכּח'ן פריזיוו מסתּמא? איין עצה האָלטען? איך פאַרשטעה שוין!... וואָס? ניין?... צי אפשר נאָר מכּח א שידוך? איא, איך האָב נעטראָפען? הערסט דו! וואָס דען?

קיין דאָקטער, איך דארף ניט קיין פריזיוו, איך דארף ניט קיין שידוך, איך דארף ניט קיין ספעציאַליסט — איך בין ניט מעהר ווי א פריקאָזטשיק. איך דארף האָבען צום דאָקטער פיינפינקעלקרויט גאָר מכּה עפּים אַנדערש: סע קומט אונז פון איהם פאר'ן גאַנצען ווינטער פאר האָלץ...

— פאר האָלץ?!... אַלע בייזע ווייסטע חלומות! געזעהען א ביסעל! דערטאַפּט א ווילד־פרעמדען אידען אוּן דרעהט איהם א ספּאָדיק: פיינפינקעלקרויט! אפשר האָט יענער קיין צייט ניט? אפשר לויפט גאָר יענער זוכען, וואו פארדיענט מען א קערבעל — ס'איז ערב שבת? איך האָב אָבער באַלד דערקענט, הערט איהר, אז איהר דארפט זיין א איד פון האָלץ, גאָט זאָל מיך אזוי באַנליקען אויף דער עלטער! אָט די הילצערנע אידען — טפו!...

הגבור והנורא; אצינר, חוץ זיין שאדען, אויף אונז ביידען געזאגט געוואָרען. האָט ער א טעכטערעל, איז זי מיאום ווי דער טוידט. נאָר אז גאָט העלפט, ס'איז דאָ מיט וואָס, פארשמירט מען דאָס פנים מיט א צעהן־פופציהן טויזענט קארבען און מע פארגינט זיך איהר אראָפּברענגען א חתן א דאָקטער אזש פון סאמע קיעוו. דאָס הייסט, געענדיגט האָט ער אין קיעוו, אליין איז ער נאָר איין אומאַ־נער פון אומאן...

— אקעגען וואָס דערצעהלט איהר עס מיר?

— אקעגען דעם, וואָס איהר פרעגט זיך נאָך אויף...

— אויפ'ן דאָקטער פיינפינקעלקרויט? דאָס פרעג איך ניט, ווייל איך דארף א שידוך טהון מיט א דאָקטער, נאָר ווייל דער דאָקטער פיינפינקעלקרויט איז...

— האָט איהר דאָך באלד געקאָנט זאָגען! און איך האָב געמיינט, אז דאָ האנדעלט זיך ווענען א שידוך! הערט זשע אויס, אז ס'איז יאָ אזוי, גיט אהער דאָס אויהער... האָב איך א ספּע־ציאליסט — נאָר־וואָס פון דער נאָדעל ארויס... ניט לאַנג נע־עפענט א קאבינעט... ער האָט געחאפט עטליכע טויזענט קארבען ירושה, האָט ער זיך מיישב געווען און האָט דאָס גאנצע געלט אריינגעבראָקט אין א מאשין, אליין געפאָהרען קיין אויסלאנד נאָך דער מאשין. קיין פראקטיקע דערווייל האָט ער נאָך ניט, נאָר איך זאָל שוין האָבען אזא דאגה מיט וואו נעמט מען אויף שבת, ווי איך האָב א דאגה מיט זיין פראקטיקע! זארגט זיך ניט, ער וועט האָבען די בעסטע פראקטיקע, אָט וועט איהר זעהען, וואָרום די דאקטוירים, וואָס אויף די דאזיגע שלאפקייטען, האָבען אלע די שענסטע פראקטיקע! ספעציאליסטען!... זעה־נאָר, וואָס חאפט איהר זיך אזוי? וואָס אנטלויפט איהר? שטעהט א ווייל! איך האָב אייך נאָך ניט געקאָנטשעט. איך האָב נאָך א פאָר דאָקטוירים...

— אבער, אין גאָטעס ווילען! לאָזט מיך צו־רוה מיט אייערע דאָקטוירים! וואָס האָט איהר זיך אנגעקלעפט? איך דארף ניט

מיסטער גרין
האָט א דושאַפּ

דערצעהלט פון איהם אליין, און איבערגענעבען מיט זיין לשון.

נעשריבען אין יאָהר 1915.

מיסטער גרין האָט אַ דושאַב

— האַו דו יו דו, מיסטער שלום־עליכם! איך וויים ניט, אויב איהר קענט מיך?... איך קעהר מיך אָן מיט אייך שטיקלעך אייגענע, שני־שבשלישים... דאָס היסט, ניט מיט אייך, נאָר מיט אייער טביה דעם מילכיגען און מיט זיין קרוב מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ... אהא! איאָ, ס'איז אייך אינטערעסאַנט? איהר האָט זיך אזש אָפּגעשטעלט? — שטעהט זשע טאקי א ווייל עטשקע אָט דאָ מיט מיר אויפ'ן סיידוואָק, וועלען מיר א ביסעל שמועסען פון דעם אמעריטשקע, וואָס פאר א גאָלדענע מדינה דאָס איז. אָון ניט אזוי פון אמעריקע, ווי פון איהרע ביזנעס, ווי מע וועהרט אויסגעריסען אין עושר און אין כּבוד, ביז גאָט שיקט צו דעם רעכטען דושאַב, און אז גאָט העלפט, אז מע שלאָגט זיך אַרויף אויף דעם רעכטען דושאַב, איז דאָ א האָפענונג, מע זאָל מיט דער צייט זיך אַרויפארבייטען, וועהרען גוט־אָפּ, אויסוואָפסען א דושייקאָב שיף, א נייטען שטראָם, אָדער חאָטש א הערי פישעל — מיט איינעם וואָרט: זיין אָלרייט... איך קאָן אויף זיך נאָך לעת־עתה ניט זאָגען, אז איך בין אָלרייט, נאָר א דושאַב, געלויבט דער אויבערשטער, האָב איך שוין, און דער גאנצער אנטיק פונ'ם דאָזיגען דושאַב איז, וואָס איך בין עס אליין דערגאנגען, אליין מיט מיין אייגענעם שכל... נאָר איך זעה, אז איהר ווילט ווייסען, איהר געהט אוים — וואָר איז דער פּאַרשוין, וואָס רעדט צו אייך? אז איך וועל אייך זאָגען, אז דאָס רעדט מיסטער גרין, וועט איהר זיך

דאוועגט, רופט זיך אָן אייגער: „און ווער וועט אונז געבען א בלאָז?" רוף איך מיך אָן: „א בלאָז? לאָזט מיך"... וועט איהר פרעגען, ווי קומט צו מיר א בלאָז? איז די מעשה אזוי. קיין בעל־תּוקע בין איך אין דער היים טאקי ניט געווען. מיין טאטע אויך ניט. מיין טאטענ'ס טאטע אויך ניט. נאָר יונגלעך שקצים, אז ס'איז געקומען ראש־חודש אלול און מע האָט דערטאפט א שופר, האָט מען מעשה ספּאָרט געבלאָזען און געבלאָזען אזוי לאַנג, ביז דער שמש האָט אונז אָפּגענאָסען מיט וואַסער און ארויס־געטריבען פון שוהל. — בקיצור, איך קען די מלאכה, און ווי זאָגט איהר: אז מע שמועסט, אז ער יכול'ט, איז דאָך ניט שייך... וואָס טויג אייך, איך האָב געגעבען א נעם דעם שופר אין האַנט און האָב זיי געגעבען א בלאָז „תּקיעה־שברים־תּרועה", און אויסגעלאָזט האָב איך זיי מיט א „תּקיעה גדולה" בלא גוזמא פון דאַנען ביז ברוקלין־ברידזש! דערהערט אזא בלאָז, רופען זיי זיך אָן צו מיר: „פון וואַנען איז א יונגערמאן?" זאָג איך: „וואָס איז די נפקא־מינה?" זאָגען זיי: „טאָמער וואָלט איהר זיך באַשטעלט ביי אונז פאר א בלאָזער אויף ימים נוראים? אונזער בעל־תּוקע איז געשטאָרבען". „איך זאָל קאָנען, זאָג איך, מאכען דערפון א לעבען, איז מהכתיתי"... „מאכען א לעבען פון בלאָזען אליין, זאָגען זיי, איז שווערליך. סיידען איהר זאָלט דערצו נאָך עפּים טהון"... „דהיינו, זאָג איך, וואָס נאָך זאָל איך טהון? זיין דערצו א דרייוער? א גאַבעטשמען, אדער א סטריט־קלינער?" זאָגען זיי: „וויבאַלד איהר זענט א בלאָזער, א בעל־תּוקע הייסט עס, קאָן מען פון אייך אזעלכע גראָבע ארבייט ניט פארלאַנגען. דאָס איינציגע, זאָגען זיי, וואָס מיר קאָנען אייך געבען, איז נאָר א טשענס, איהר זאָלט קאָנען, זאָגען זיי, בלאָזען נאָך אין א שוהל"... איז דאָס מיר אריין אין נאָז אריין און איך טראכט מיר: אז איך האָב א טשענס צו בלאָזען נאָך אין א שוהל, קאָן איך דאָך האָבען א טשענס צו בלאָזען נאָך אין צוויי שוהלען. און פאר וואָס ניט אין דריי שוהלען?... און איך בין אוועק דאונטאון פון איין שוהל

טראכטען: גרין? גע?? בלוי? — ס'איז אזוי גוט ווי גאר־ נישט... דאָ היים איך גרין, דאָרט האָב איך געהייסען גרינבערג. פון וואנען? פון אדעס? — פון אדעס... פון יעהופּעץ? — פון יעהופּעץ... פון כתרי־עווקע, פון טעפּליק, שפּאָלע, אומאן, באר־ דיטשעוו — בקיצור, פון י ע נ ע מקומות... און געהאנדעלט האָט מען, ווי אלע אידען האנדלען. געדרעהט, געמעקערט, ביז ס'איז געקומען דאָס גוטע שטיקעל ציים און מען איז ארויסגעטריבען געוואָרען און מען איז מגולגל געוואָרען אהערצוצו, אין קאָלומבוס'עס מדינה. און מע האָט אזוי לאנג געגעסען, ביז מע האָט אויפגענעסען פון זיך דאָס לעצטע שטיקעל העמד, האָט מען אָנגעהויבען פאר־ שווארצט ווערען נאָר אויף איין אנדער אופן און מע האָט געטהאָן פל עבודת־פרך — ס'איז נישט געגאנגען! ביז ס'איז געקומען ראש־חודש אלול. און אז ס'איז געקומען ראש־חודש אלול, האָב איך דערזעהן אין די פייפערס, ווי מע אדווערטייזט חזנים, שוהלען, מנינים. אין די סטאָרס, האָב איך דערזעהן, שטעלט מען ארויס סידורים, מחזורים, שופרות, טליתים, און דער עולם, האָב איך דערזעהן, הויבט־אָן צו־שמייכלען זיך צום רבונו־של־עולם, חנפה'נען נאָט צולויבן ביזנעס — האָב איך מיך מיישב געווען און זאָג צו זיך אליין: „מיסטער גרין! ביז וואנען וועסט דו זיין א גרינער? טהו אויך א לעק פונ'ם ראש־חודש אלול און פון די עשרת ימי־ תשובה!"... נאָר ס'איז גרינג צו זאָגען טהון א לעק, אז סע לעקט זיך... צו וואָס קאָן איך מיך נעמען? זיך שטעלען פאר א חזן? — בין איך קיינמאָל ניט געווען קיין שוסטער... פאר א שוחט? — מיין טאטע איז קיינמאָל ניט נעווען קיין בעל־עגלה... קיין רעווערענד וועל איך דאָך אודאי ניט זיין, וואָרום איך קען עברי און פארשטעה פירוש־המלות... סיידען א בוטשער אויף סטריקטלי בשר? — האָב איך אין דער היים נישט געהאנדעלט מיט גנבה'שע פערד... פארטיעפט, ווי אייער טביה זאָגט, אין די דאָזיגע מחשבות און געדאנקען, בין איך אריין אין א מקום קדוש... ראש־חודש אלול, דער עולם דאווענט, מע זאָגט „לדוד אורי"... מע האָט אפגע־

נעווערמיין, געזונטערהייט! איכ'ל אייך נאָך זאָגען א דאנק. וואָרום פאר מיר וועט דאָס זיין איין אדוועדטייזמענט... פאר־קעהרט, איכ'ל אייך נאָך בעטען, איהר זאָלט ארויסשטעלען מיין אדרעס: מיסטער גרין, טשערי סטריט, ניו יאָרק סיטי, פליעז... איך האָף, מיר'ן זיך נאָך אמאָל באגעגענען אפטאון. דערווייל זייט מיר גוד באי!

אין דער אַנדערער, פון איין מנין אינ׳ם אַנדערן, אומעטום געמאכט פֿראָבעם, באַוויזן מיין קונסט אין תּקיעה־שברים־תּרועה, געהאט דעם גרעסטן סוקסעם, ווֹאַרום איך, אז איך בלאָז, לויפט מען זיך צונויף פון אַלע שוהלען. מיך האָבען געהערט בלאָזן דושאָדזשעם, קאָנגרעסמענס, אַסעמבלימענס, און אַלע האָבען געזאָגט: וואָנדער־פול! איהר קאָנט פֿארשטעהן, אז דעם ערשטן יאָהר האָב איך געהאט נאָר איין שוהל מיט צוויי מנינים. דאָס צווייטע יאָהר — דריי שוהלען מיט פינף מנינים. היינטיגס יאָהר שניידט זיך מיר, אז דער אויבערשטער וועט וועלען, ביז א דאָזען מנינים, און איך וועל קאָנען מאַכען א שענע פּאָר טאַלער. אי, ווי אזוי קאָן איין מענטש אטענדען צו אזוי פיעל ביזנעס? — דאָס זאָלט איהר ניט פרעגען; ס׳איז אמעריקע, און אין דעם לאַנד העלפט מען זיך שוין אוים. אין איין אָרט איז ביי מיר די תּקיעות פריהער, אינ׳ם אַנדערן אָרט א ביסל שפּעטער, אינ׳ם דריטען נאָך שפּעטער. איך טריי מיין בעסט, אז דאָס פובליקום זאָל זיין סאַטיספייט, ביקאָז אז טאָמער לאָז איך דורך די ציינט, פֿארליר איך דאָך מיין דושאָב מיט מיין רעפּוטיישאָן. איהר וואונדערט זיך, מיסטער שלום־עליכם, וואָס איך יוז מעהר איינגעלשע ווערטער ווי אידיש? — דאָס איז איבער די קינדער. זיי זענען שוין ביי מיר אמת׳ע אמעריקאַנער און ווילען שוין ניט רעדען קיין וואָרט אידיש! איהר זאָלט אָנקוקען מיינע באָיעס, וועט איהר אין לעבען נישט זאָגען, אז דאָס זענען אידישע קינדער. און מיך אַליין, אז איהר וועט באַגעגענען נאָך ימים נוראים, וועט איהר מיך אויך ניט דערקענען. ביי מיר, אז עס קומט א קורצע ציינט פּאָר ראש־חודש אלול, וואַרף איך אַראָפּ מיין סוט, פֿארלאָז מיר א באָרד, באַקום א „היימיש" אויסזעהן, און ווי נאָר עס געהען אַוועק די ימים נוראים, נעם איך א שייוו, טהו אָן מיין העט און וועל מיר צוריק א דושענטלמען — וואָס טהוט מען ניט אין אמעריקע צולייעב ביזנעס?... איך זעה אין אייך, מיסטער, איהר האָט חשק מיך צו באַשרייבען אין פֿייפֿער, איהר האָט שוין ארויסגענומען דאָס ביכעלע אפילו, —

א מעשה מיט
א גרינהאָרן

מיסטער בראבאן, ביזנעס־בראקער, דערצעהלט, ווי אזוי ער האט
אננעקומען א גרינהארן, וואס האט געהיראט צוליעב ביזנעס.
איבערדערצעהלט מיט זיין לשון.

געשריבען אין יאָהר 1916.

אַ מעשה מיט אַ גרינהאָרן

— איהר זאָגט: אמעריקע איז א לאַנד פון ביזנעס — נעווערמיינד. עס דאַרף אזוי צו זיין. נאָר אפטערהל געהן הירא־טען און פּארקויפען זיך צוליעב ביזנעס — דאָס איז שוין, עקסקיוז מי, א חזיר'יי. איך פּרעדיג ניט קיין מאָרהל, נאָר איך זאָג אייך, ס'א פעקט, אז נייען און נייענציג פּראָצענט גרינהאָרנס הירא־טען ביי אונז צוליעב ביזנעס — פאַרדריסט דאָס מיך, און אז איך דערטאָפּ אזא גרינהאָרן, וועט ער שוין פון מיר טרוקען נישט אַרויס. ליוו איט טו מי, וועל איך אייך דערצעהלען א שענס!

זיץ איך מיר איינמאָל אין מיין אָפיס און מייל די פאָסט, קומט אַריין צו מיר א גרינהאָרן, נאָך גאָר א בּאי. און מיט איהם א ווייבעלע — וואָס זאָל איך אייך זאָגען? — בלוט און מילך. שען ווי דער טאָג און פריש ווי איין עפעלע, נאָר־וואָס פונ'ם בוים. אַריינגעקומען, רופט ער זיך אָן צו מיר: „האָו דו יו דו! זענט איהר דאָס מיסטער בראָבאן דער ביזנעס־בראָקער?" „סידאן! וואָס'ט איהר זאָגען גוטס?" עפענט ער מיר אויף זיין האַרץ און דערצעהלט מיר א נאנצע געשיכטע, סאָ ענד סאָ, אזוי ווי ער איז א בּאי ערשט צעהן יאָהר אין לאַנד, א ני־פּענטס־מייקער ביי טרייר, און אין איהם האָט זיך פאַרליעבט אט דאָס ווייבעלע, געווען א מיידעל איין ארבייטאַרין, וואָס פאַרמאָגט טויזענט דאָלער אין קעש, האָט ער מיט איהר חתונה געהאט און זוכט א ביזנעס, זיי זאָלען קאָנען מאכען א לעבען און פאַרשפּאָרען ארבייטען אין שאָפּ, וואָרום

געהט געזונט און קומט צו מיר אין דריי טעג אַרום, וויל איצט האָב איך קיין צייט ניט — און גוד־באַי!"

און אַליין בין איך אַוועק צו מיין לאַנדרימען און געב איהם אָפּ מזל־טוב: גאָט האָט מיר צוגעשיקט א העכט, א גרינהאַרן, און אז ער האָט איצט א טשענס, אויב ער איז א מענטש, פטור צו ווערען פון דער לאַנדרי אין גליכען געלט, זאָל ער וויסען וואָס ער האָט צו טהון, און אזוי וויטער... האָט דער גנב פארשטאַנען, וואָס איך מיין, און זאָגט צו מיר: „ברענגט איהם נאָר, דעם העכט, וועט שוין זיין אַלרייט"... אין דריי טאָג אַרום — מיין גרינהאַרן איז דאָ, געבראכט א דעפאזיט, אַוועקגעשטעלט זיך מיט'ן וויבעלע אויף א וואָך טרייער, וויי דער שטייגער איז, און מיין לאַנדרימען האָט שוין מסתמא געזעהען, אז די וואָך פון טרייען זאָל זיין אַלרייט, און נאָך מיט א שמיצל אויף יענער זייט אַלרייט — און מע האָט געסעטעלט די ביזנעס. דער גרינהאַרן האָט אָפּגעצאהלט די פּאָר דאָלער, דער לאַנדרימען האָט איהם איבערגעגעבען די ביכער מיט די שליסעל, איך האָב אָפּגענומען מיין רח"ש דוקא פון ביידע צדדים, און אזוי וויטער — מיסטער בראבאַן ביזנעס־בראָקער וויסט וואָס ער האָט צו טהון — און, ווי זאָגט איהר, פיניטא לא קאָמעדיא. איא? אזוי זאָגט איהר. ביי מיר הויבט זיך די קאָמעדיע ערשט אָן. וואָרום אז ס'איז אַלסדינג שוין געווען פארטיג אַרום און אַרום, האָט זיך ערשט צעברענט אין מיר א פייער אויף דעם גרינהאַרן, פאר וואָס קומט איהם, דעם ממזר, איין אָפּגעשווילט אייעלע גליך אין מויל אריין, אזא וויבעלע, טויזענט דאָלער אין קעש און א פארטיגע ביזנעס אָהן קאָפּוועהטיג? מע דארף ביי איהם די לאַנדרי אָפּהאַנדלען פאר האַלב געלט אין אַוועקגעבען זי צוריק צום פריהעריגען לאַנדרימען. ווי אזוי? דערויף בין איך דאָך מיסטער בראבאַן ביזנעס־בראָקער, ביי מיר

ער האָט, ניט פּאַר אייך געדאַכט, א רעמאַטיז, ביי איהם בלייב עס, און אזוי ווייטער. קוק איך אויפ'ן ווייבעלע און זאָג צו איהם: „אין וואָס פּאַר א ביזנעס וואָלט איהר געגאַנגען?" ענטפּערט ער מיר: „ער וואָלט געעפּענט א סטיישאָנערי". און ער גיט מיר צו פּאַרשטיין, אז אין א סטיישאָנערי וואָלט „זי" איהם אויך נעקאָנט קומען צו הילף. איהר פּאַרשטעהט א גרינהאָרן? ניט געגוג ער האָט דערטאַפּט א פּרי, איין אתרוג'ל אויף צו מאַכען שהחיינו, און ניט געגוג זי ברענגט איהם טויזענט דאָלער אין קעש, איז ער נאָך א בעלן, זי זאָל איהם ארבייטען און ער וועט זיך זיצען מיט זיינע חברים, שפּיעלען אין פּינאַקל און אזוי ווייטער — איך קען מיינע לייט! טראַכט איך מיר: א מפּה וועסט דו ביי מיר האָבען א סטיישאָנערי! איך קאָן באַשטעהן, דו זאָלסט ביי מיר ליגען, ווי א הונט, אין א לאָנדרי. וועסט ביי מיר ווערען א לאָנדרי־מען! וואָס איז מיר עפּים איינגעפּאַלען א לאָנדרי? ווייל איך האָב גראָד געהאַט אויף דער האַנט א לאָנדרי צו פּאַרקויפען. און איך רוף מיך אָן צו מיין גרינהאָרן: „צו וואָס טויג דיר, זאָג איך, זיך באַדערען מיט א סטיישאָנערי־סטאָר אַכצעהן שטונדען אין מעת־לעת, ארויסקוקען, טאַמער וועט דורכלויפען א סקוהל־בּאָי און חאַפּען קענדי פּאַר א פּעני און אזוי ווייטער? אַמעהר, ליוו איט טו מי — איכ'ל דיר געבּען א שענערע ביזנעס, א לאָנדרי אין די בראָנקס, וועסט דו ארבייטען רעגעלע שטונדען און לעבּען, ווי א קייסער! און איך נעם א פּענסיל און טהו איהם א רעכען־אויס, אז נאָך אלע עקספּענסעס — רענט און שוירטאיירענער און פּעמילי־איירענער און דעליוועריי־באָי און לאָנדרי־בּיל און אזוי ווייטער, בלייבט איהם איבער ריינע עטליכע און דרייסיג דאָלער א וואָך — דארף מען בעסער? „וואָס וועט דאָס קאָסטען?" זאָג איך: „טויזענט דאָלער איז דאָס א בארגיין, נאָר ליוו איט טו מי — איכ'ל עס אייך מאַכען פּאַר אכט הונדערט. איהר'ט, זאָג איך, דארפען נאָר אָפּצאָהלען די פּאַר דאָלער, פּארבינדען די אויגען, נעמען די שליסל — און איהר זענט אַלרייט. דערווייל, זאָג איך,

ווייל זענען איבערגעלאָפען די דריי טעג — מיין גרינהאָרן איז דאָ מיט'ן ווייבעלע. דאָס ווייבעלע האָט זיך א ביסעל אויסגעבלייכט, נאָר זי איז נאָך אלץ שען, ווי די זון. „וואָס הערט זיך?" „וואָס זאָל זיך הערען, זאָג איך, איהר דארפט, זאָג איך, דאנקען גאָט, איך האָב קוים־קוים געפונען א בעלן אויף אייער לאָנדרי. נאָר וואָס דען? איהר'ט מוזען, זאָג איך, פארלירען געלט". „ווי־פיעל?" „פרענט ניט, זאָג איך, וויפיעל איהר פארלירט, פרענט וויפיעל איהר געווינט. וואָרום וויפיעל, זאָג איך, איהר זאָלט ניט נעמען, איז דאָס ווי געפונען. איהר שפיעלט זיך, זאָג איך, מיט אמעריקאַנער קאַנקורענטען? זיי קאַנען אייך, זאָג איך, אריינ־טרייבען אין אזעלכע עקספענסעס, אז איהר זאָלט דארפען, זאָג איך, אויפהאפען זיך אין מיטען ביינאכט און אנטלויפען אין איין העמד!"... וואָס טויג אייך, איך האָב אויף זיי אנגעוואָרפען אזא שרעק, אז זיי האָבען אפגענומען האלב וויפיעל זיי האָבען אריינ־געלעגט און האָבען נאָך אפגעצאָהלט מיר רח"ש אויך, וואָרום איך בין דאָך ניט מחויב זיך באדערען אומזיסט, און — אויס לאָנדרי!... נאָר האָט צייט, איהר זענט נאָך ניט פארטיג. אויב איהר האלט קאַפּ, דארפט איהר געדענקען, אז איך האָב געהאט אריינגעצימבעלט צעהן דאלער איין אויפגאָב דעם איידזשענט פאר א סטאָר און אויסגעהאנגען א סיין אויף א לאָנדרי. פרענט זיך א קשיא: למאי זאָל איך לאָזען צעהן דאלער גלאָט אויפ'ן ווינט, מיר ניט, דיר ניט? ביי מיסטער באראבאן ביזנעס־בראָקער איז דען גנבה'ש געלט, צי וואָס? איז איין מאָל אוועק. צווייטענס, ברענט מיך נאָך אלץ אויף דעם גרינהאָרן און עס פאַרקעט מיך: דער ממזר האָט נאָך עטליכע הונדערט דאלער אין פאקעט און א ווייבעלע ביי דער זייט — גין־גאלד! פאר וואָס קומט דאָס איהם? מיסטער באראבאן, דער גרעסטער ביזנעס־בראָקער פון דער איסט־סייד, באדארף האָבען א ווייב, עקסקיוז מי, א פארזעהעניש און נאָך א קסאנטיפע דערצו, און דער גרינהאָרן — דארף איהם גאָט צו־שיקען אזא צאצקע, יו נאָו, א מזוזה'לע — אויסקרענקען זאָל ער

איז נישטא א זאך, וואָס איך זאָל ניט קאָנען דורכפיהרען! בין איך אוועק אקוראט אקעגען דער לאָנדרי אויפ'ן קאָרנער פון דער צווייטער סטריט און האָב אָפּגעדונגען ביי'ם איידזשענט א רומקע, אריינגעפידעלט איהם א צעהן־דאָלער־ביל איין אויפגאָב און האָב אויסגעהאָנגען א סיין אויף דערווינדע:

„אט דא עפענט זיך א לאָנדרי".

אודאי געהט ניט אוועק קיין טאָג צייט — מיין גרינהאָרן איז דאָ מיט א צעוישעטען קאָפּ: סטייטש! ער איז א נעקוילעטער! „וואָט איז די טראָבל?" דערצעהלט ער מיר פונ'ם אומגליק, עפּיס א שוואַרץ יאָהר האָט אָפּגעדונגען אקוראט אקעגען איהם א סטאָר און עפענט א לאָנדרי! „וואָם זשע וויל־סט דו, גרינהאָרן?" ווי'ל ער, איך זאָל איהם געפּינען א קונה אויף דער לאָנדרי, וועט ער מיך באָדאָנקען אויפ'ן שענסטען ארט און וועט אייביג גאָט בעטען פאַר מיר, און אזוי ווייטער. באַרוהיג איך איהם און זאָג איהם, אז ניט אזוי גרינג געפינט מען א קונה. נאָר ער זאָל זיך פאַרלאָזען אויף מיר, איכ'ל טרייען מיין בעסט. דערווי'ל זאָל ער געהן אהיים און קומען אין דריי טעג ארום, מחמת איך בין פאַרוואָרפען מיט ביזנעס, און אזוי ווייטער — און גוד באי!

און אלזיין האָב איך געשיקט רופען מיין אלטען לאָנדרימען און דערצעהל איהם סאָ ענד סאָ: אצינד האָסט דו א טשענס אוועקצוקניה'ן צוריק ביי'ם גרינהאָרן דיין לאָנדרי פאַר האלפּ געלט. זאָגט ער: „ווי אזוי וועט איהר עס מאכען?" זאָג איך: „וואָם געהט'ס אייך אן? ליוו איט טו מי — דערויף בין איך דאָך עפּים מיסטער באראבאן ביזנעס־בראָקער". זאָגט ער: „אלל־רייט". זאָג איך: „וועל איך האָבען דערפאַר מיין קאָמישען?" זאָגט ער: „אלרייט". זאָג איך: „איך מוז האָבען דערפאַר א הונדערטער". זאָגט ער: „אלרייט". און אזוי ווייטער. דער־

איך בילִיגער, און איך מאַך איהם אין דרײַ וואָכען צייט צו מופּען — זאָל מיין נאָמען ניט הייסען באַראַבאַן! וואָס טויג אייך, איך האָב זיי אזוי צעשרויפט, אז דער גרינהאָרן איז מיר שיער ניט אַרויפּ־געפאַלען קושען, און דאָס שענע וויבעלע זיינם האָט זיך צערויטעלט און איז געוואָרען נאָך שענער, ווי געווען. און דעם זעלבען טאָג נאָך האָב איך נערענט פון זייערטוועגען די סטאַרקע, און ס'איז גיך פּאַרטיג געוואָרען בײַ מיר א נייע לאָנדרי מיט א סיין און מיט טישען און מיט האָק און פּאָק, און מיין פּאָר פּאָלָק האָט זיך נע־נומען צו דער אַרבײַט, און ס'איז אוועק צווישען זיי און צווישען אַלטען לאָנדרימען א פּלאַמפּייעריגע קאָנקורענציע. מע האָט זיך געשמיסען מיט די פּרייזען, ווי וויט מע האָט געקאָנט. האָט יענער געשטעלט פּיער און צוואַנציג סענט א דאָזען פּלעט, האָבען זיי געשטעלט אכצעהן, און נאָך צוגעגעבען א „ספּרעד" אומזיסט. האָט יענער ארונטערגעלאָזט אויף אכט סענט העמדער, האָבען זיי אראָפּגעשמיסען אויף א פּעני און א האַלב קאַלערס, האָט יענער שוין געמוזט אראָפּשמייסען אויף א פּעני, און אזוי ווייטער. דער שפּיץ איז — מע האָט זיך אזוי לאַנג געשמיסען, ביז דער גרינהאָרן האָט זיך אָפּגעשאָקעלט פון די פּאָר דאָלער און נעבליבען אָהן א פּעני, נישט געהאַט מיט וואָס צו צאָהלען רענט. האָט ער צוגעמאַכט די לאָנדרי, ארוים בשן ועין, ווי שטעהט אין פּסוק: בשקאפע יצא. בשקאפע יבוא, און איצט רוהט ער זיך בײַ מיר אָפּ אין לורלאַוו־סטריט־דזשיילֿ — דאָס האָב איך אויסגעזוכט פּאר זיין וויבעלע א לאָיער, וואָס מאַכט בײַ איהם פון איהרטוועגען דרײַ זאַכען: 1) איהר געלט, די טויזענט דאָלער נדן; 2) א גט; און 3) ביז זי וועט אמאָל באַקומען פון איהם דעם גט, זאָל ער זי סופּאַרטען לויט די געזעצען פון לאַנד — א רוח אין זיין מאַטע'ס מאַטען אריין, דעם גרינהאָרן!...

עם! פויל איך זיך ניט און שרייב איהם אַוועק א פּאָסטעלקאַרד, ער זאָל קומען צו מיר אויף איין אַפּאָינטמענט אין דער אוּן דער שעה, איך האָב צו איהם א בּיזנעס. לאָזט ער זיך ניט בעטען אוּן קומט צו געהן אין דער אָפּגעשטעלטער צייט, אוּן דוקא מיט איהר, מיט'ן ווייבעלע. באַזוּעז איך זיי, מיינע ליעבע געסט, אוּן דער־צעהל זיי א מעשה, סאָ ענד סאָ: „איהר קענט ניט די אמעריקאַנער בּלאָפּערס! איהר זאָלט וויסען, וואָס פּאַר א טריק דער גנב, דער אלטער לאָנדרימען, האָט אייך אָפּגעטהאָן — אַזש די האָר שטעלען זיך קאָפּוויר!"... „דהיינו, זאָג איך, דאָס האָט ער, זאָג איך, אָפּגעדונגען די סטאָר אָקענען אייך אוּן האָט אויסגעהאַנגען א סיין אויף א לאָנדרי, בכדי, זאָג איך, איהר זאָלט זיך דערשרעקען אוּן איהם אָפּטרעטען פּאַר האַלב נעלט צוריק זיין לאָנדרי". דער־הערט אוא מעשה, האָט זיך דאָס פּאַר־פּאַלק גענומען איבערקוקען, געוואָרען אָנגעצונדען, אוּן איבערהויפּט דאָס ווייבעלע. די אויגען האָבען איהר געברענט, ווי צוויי קויהל פייער. „ס'איז א יושר, זאָג איך, איהר זאָלט זיך מיט איהם אָפּרעכענען, מיט'ן גנב, ער זאָל אייך האָבען צו געדענקען!" „מיט וואָס קאָנען מיר זיך מיט איהם רעכענען?" „ליוו איט טו מי, זאָג איך, איכ'ל איהם שוין צו־רעכט מאַכען, דעם פויגעל, אז ער וועט ביי מיר, זאָג איך, קיין תּחית־המתים ניט אויפשטעהן, אוּן אייך, זאָג איך, וועט דערפון ארויסקומען א טובה; איהר'ס, זאָג איך, האָבען א בּיזנעס נאָך בעסער, ווי פריהער!" קוקען זיי אויף מיר, ווי די טייבעלעך, ווי איינער רעדט: פוּן אייער מויל אין גאָט'ס אויהערען, אוּן לאָנג לעבען זאָלט איהר, אוּן אזוי וויטער! אוּן איך נעם אוּן לעג זיי פּאַר א פּלאַן: דאַרפען זיי קויפען פּרעמדע ביזנעס אוּן צאָהלען יענעם פּאַר דער פירמע אין טאָג אריין? אמעהר, נעה איך שוין צום אייגענעם לענדלאַרד אוּן דינג זיי אָפּ די סטאָרקע, וואָס דער גנב האָט געוואָלט דינגען, אוּן איך פּיקס זיי איין פּאַר אזעלכע דרייי־פּיער הונדערט דאָלער א לאָנדרי אקוראט אקענען זיין לאָנדרי אוּן שטעל זיך אוועק מיט איהם קאָנקורירען, וויפיעל ער נעמט, נעם

ני־פענטס־מויקער — הויזען־שניידער. נעווערמיין — עס מאכט ניט אויס. נעם איך א שיין — נאָר־אַפּ די בּאַרד.

סא ענד סא — אזוי אזוי. סאטיספייט — צופריעדען. סוט — רעקל. סופּאַרטען — אויסהאלטען. סטאר — קלייט. סטוישיאנערי — א קלייט פון שרייב־נעצייג. סטריט — נאס. סטריט־קלינער — נאסענקהערער. סטריקטלי — שטרענג. סידאן — זיצט. סיין — שילד. סיידוואק — טראטואר. ספּאָרט — וואויל־ער יונג. ספּרעד — לייל־אף. סקוהל־באי — חדר־יונגל. עקסקיוז מי — האט קיין פּאראיבעל ניט. עקספענסעס — הוצאות.

פּאסטעל־קארד — פּאסט־קארטע. פּאקעט — קעשענע. פּינאקעל — אזא קארטענשפיעל. פּייפּערס — נאזעטען. פּליען — זייט אזוי גוט. פּלעט — וויים־גרעט. פּעמיליאיירענער — פּאמיליענווערש־פּרעסער. פּעני — א גראשען. פּענסיל — בלייפּען. פּעקט — פּאקט.

קאל־ערס — קאלנערס. קאמישען — מעקל־ערייענל־ט. קאננרעסמענס, אסעמבל־יס־מענס — פּאר־ל־אמענט־דעפּוטאטען. קארנער פון סטריט — נאס־ווינקל. קענדי — צוקערקעס. קעש — מזומן.

רומקע — חדר'ל. רענעל. רענעל — נעוואוינליכע. רעווערענד — רב. רענט — דירה־נעל־ט. רענטען — דינגען א דירה. רעפוטיישאן — רעפוטאציע.

שאפּ — פּאבריק. שוירטאיירענער — העמדער־פּרעסער.

די פאַרענגלישטע ווערטער אין די לעצטע צוויי מאַנאַלאָגען.

אַדווערטייזמענט — רעקלאַמע. אַטענדאַנס צו ביזנעס — טהון געשעפטען. איידזשענט — אַגענט. איך טרוי מיין בעסט — איך טהו אַלץ וואס מעגליך. איסט־סייד — מזרח ניו־יארק (דאס אידישע נעטא). אייסקרים — אייס־ריכטען. אַלל־ראיט — זעהר וואויל. אַפּאינטמענט — א באַנעגענישׂ. אַפּטאון — דער הויבער טייל פון ניו־ארק. אַפּטערס — נאַך אַלעמען.

באַרעען — דולען א קאַפּ. באַיעם — יונגלעך. באַרגיין — א מציאה. בוטשער — קצב. ביזנעס — נעשעפט. ביזנעס־באַקער — מעקלער. ביקאַז — וואַרום. בלאַפערס — ליגנערס. ברוקלין־בריידזש — די בריק, וואס פאַראייניגט ברוקלין מיט ניו־יארק. בראַנקס — א נעגענד אין ניו־יארק.

גאַבעטשען — מיסט־מאַן. גוד באי — א גוטען טאג. גוט־אַפּ — פאַר־מעגליך. געסטעלט די ביזנעס — אַפּגעמאַכט דאס נעשעפט. גרינהאַרן — א פרעמדער, א ניט־נעגניטער אין אַמעריקאַנער לעבען.

דאונטאון — דער נידעריגער טייל פון ניו־יארק. דאזען — א טוץ. דושאַב — באַשעפטיגונג. דושאַדזשעס — ריכטער. דעליוועריי־באי — שיק־יונגען. דעפאַזיט — אַרעוויף. דרייוועי — פערד־שמייסער.

האַרדי־יו־דו — וואס מאַכט איהר? העט — הוט.

וואַט איז די טראַבל? — וואס איז נעשעהען? וואַנדערפול — וואונ־דערבאר. ווינדע — פענסטער.

טרייד — אַרבייט. טרייען — פרובען. טריק — א שפּיצעל. טשענס — א שאַנס, א מעגליכקייט.

יו נאו — פאַרשטעהט איהר מיך. יוז — באַנוצען.

לאַנדרי — וועשערי. לאַנדרי־בי? — וועשעריי־הוצאות. לאַנדריטען — וועשען. לודלאוד־סטריט־דזשיי? — א נעפענגניש אין ניו־יארק אויף לודלאוד־נאס. ליוו איט טו מי — לאַזט דאס איבער צו מיר.

מופען — זיך איבערקלויבען. מייל די פאַסט — שיק ארוים בריעף.